

arhitektura v sloveniji

2004-2006

miha dešman
uroš lobnik

uvodnik
intervju
esej
predstavitev
prevodi

Kje je danes slovenska arhitektura? Kaj lahko ponudi evropskemu prostoru, kaj mu ponuja?

Slovenija je bila v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja evropska eksperimentalna oaza na zahodnem robu vzhodne sivine. To vlogo poligona za eksperimente je na nek način vzpostavila tudi po osamosvojitvi. Odpiranje in tranzicija sta bila buren proces, ki je tudi na področju arhitekture postavil pod vprašaj mnoge prej nedotakljive paradigme, kot npr. zahtevo po zadržani skromnosti, socialni pravičnosti, racionalnosti funkcije in izraza, iskrenosti konstrukcije itd., in vzpostavil nove: prevlado zasebnega nad javnim, arhitekturo spektakla, arhitekturo medijske prodornosti, arhitekturo kot lifestyle in trend, pojav arhitekturnih zvezdnikov itd.

Arhitekturna kultura in njene institucije so prav tako doživele in še doživljajo temeljite spremembe. Misli na ustanovitev arhitekturne zbornice, prestrukturiranje arhitekturnih birojev, pojav novih medijev, sprejemanje in spreminjanje zakonodaje, prestrukturiranje fakultete za arhitekturo itd.

Slovenija na področju arhitekture doživlja eksplozijo dogajanja. Če sta nastali pred desetimi leti največ dve ali tri, včasih pa niti ena res opazna realizacija na leto, je v zadnjih letih drugače; vsako leto nastane več kvalitetnih arhitektur, toliko, da ostajajo spregledana dela, ki bi še par let nazaj odnesla prestižne nacionalne arhitekturne nagrade. Na nek način se arhitekturna kultura ponovno razcveta, čeprav na drugačen način, kot se je v legendarnih šestdesetih.

Pojavile so se nove generacije arhitektov, zamenjala se je struktura naročnikov. V procesu vzpostavljanja in prilagajanja novim tržnim razmeram so se najbolje znašle nove generacije arhitektov, ki so razvile nove delovne in kreativne strategije. Iz starejših generacij izstopa nekaj arhitektov s prepoznavnimi arhitekturnimi opusi (ki jih v navalu novega ne uspemo ustrezno vrednotiti). Še vedno pa ostaja velik del arhitekturne stroke ob robu, brez ambicij in brez presežkov. Po poldrugem desetletju je nastopil čas za sintetiziranje. Če torej skušamo analizirati pluralno platenje slovenske arhitekture v zadnjih letih, naletimo na dvojnost stališč. Nekateri vlečejo niti iz slovenske šole in kontinuitete (predvsem starejše in srednje generacije) in smatrajo, da je arhitektura kultura, ki ima opraviti s prostorom in kontekstom, ki je lahko nacionalen, geografski, zgodovinski, če hočete, tudi Mediteran, Alpe, les in kamen itd. Morda ustreza Framptonov termin kritični regionalizem. Drugi, predvsem mlajši, pa razmišljajo drugače, s sodobno skovanko bi lahko rekli globalno, se vračajo in obračajo k lokalnemu iz svoje globalne pozicije. Zanimajo jih mediji, arhitektura čutne izkušnje bolj kot kulturnega nivoja, tržne učinkovitosti bolj kot etične veljavnosti. Ob teh dveh osnovnih usmeritvah seveda obstajajo še številne vmesne in hibridne pozicije.

V zmedu vrednot vse bolj potrebujemo oblikovanje samolastne kulturne drže, ki bi ustvarjala možnosti, da bi globalni vpliv zahodne kulture (zlasti ameriške) ne prevzel celotnega polja kulture. Izogibati bi se morala skrajnostim, kot je ekstremistični izolacionizem na eni, pa tudi kulturno povsem odprt vstop v globalno družbo na drugi strani. Ta številka ab-ja je na sledi zametkom take pozicije v delu slovenskih arhitektov. Gre za arhitekto, ki niso generacijsko zamejeni, in pri katerih je moč zaznati težnjo po iskanju ravnotežja med obema pristopoma, med nujnostjo krepitve lastne nacionalne identitete in prepoznavnosti ter sočasnim odpiranjem tujim vplivom, torej v smislu nekakšnega globalizma, kot hkrati globalne in lokalne usmeritve. Po drugi strani pa gre za ponovno odpiranje vprašanj o najširši odgovornosti arhitekture. O odgovornosti, ki ni le estetska in ekonomska, pač pa je družbena, etična in socialna.

Dvoletni pregled arhitekture ni toliko posledica arhivske vneme kot predvsem potrebe, da se v Sloveniji sintetizira pogled na arhitekturna dogajanja, da se revitalizira arhitekturna kritika in dvigne standard vrednotenja arhitekture. S polnopravnim članstvom v EU se je obenem vzpostavila potreba po vrednotenju slovenske arhitekture v kontekstu evropske, po ustreznem prezentiranju oziroma uveljavljanju slovenske arhitekture v evropskem prostoru, kar pomeni, da obstaja predvsem potreba po revitaliziranju pogleda na slovensko arhitekturo. Cilj te številke revije ab-ja je narediti prerez oz. inventuro slovenske arhitekture v zadnjih dveh letih in jo ovrednotiti iz skupne perspektive, iz intelektualne in kritične pozicije, ki jo zastopajo uredniki. Narediti pogled "od znotraj navzven". Almanah je tudi inventarni - sintetizirani prikaz dela slovenskih arhitektov v zadnjih dveh letih.

Ker je produkcija velika, smo se odločili za relativno širok kriterij izbora. Zato pregled ni le slika najbolj avantgardnega arhitekturnega dogajanja, ponuja tudi prerez skozi stanje v stroki.

Struktura almanaha sledi razdelitvi predstavljenih arhitektur po tematskih sklopih: stanovanjska gradnja, šole in druge javne stavbe, infrastrukturni objekti, luksuzne vile, urbane ureditve in itd. Tematski sklopi ne sledijo le tipološkim, pač pa tudi drugim lastnostim predstavljenih arhitektur. Hiše, ki postavljajo standarde, so postavljene na čelo vsake teme in so predstavljene bolj podrobno, sledi jim pregled arhitektur, ki izhajajo iz "iste ali podobne zgodbe". Zato je predstavitev potrebno brati in razumeti večplastno in odprto za naknadne dopolnitve, tako v smislu samega seznama objavljenih arhitekturnih del kot teoretskih osvetlitev in precizacij posameznih stališč.

Predstavitev spremljajo eseji, ki ocenjujejo letno produkcijo, ali pa opozarjajo na primerljive evropske situacije. Eseji bi naj vzpostavili čimbolj stvarna očišča za nadaljnje vrednotenje, ki ga slovenska arhitektura ob svoji kvalitativni in množični produkciji že zaradi nacionalnega interesa potrebuje. Slovenska arhitektura lahko postane prepoznavna doma in v evropskem prostoru s kvalitetno kritiko, ki bo "postavila stvari na svoje mesto". Potrebujemo kritiko, ki bo težila k objektivnosti, ki bo iz enakih ali vsaj sorodnih izhodišč pregledala produkcijo, opazila spregledane arhitekture in prizemljila s samohvalo lansirane. Želimo torej več objektivnosti, manj spregledov dobrih in manj glorifikacije slabih.

uvodnik
intervju
esej
predstavitev
prevodi

stanje stvari, stanje duha

miha dešman
andrej hrausky
jurij kobe
janez koželj
aleš vodopivec

pogovor o aktualni situaciji na področju
arhitekture v sloveniji

Pogovarjali smo se 10. oktobra 2005 na sestanku uredništva revije ab.

Tematski sklopi pogovora so segali od vloge slovenske arhitekture v širšem evropskem okolju do značilnosti naše situacije. Uredniki smo bili zelo kritični do razmer, morda tudi zaradi mnogih afer, ki v zadnjem času pretresajo naš poklic, stroko, politiko in področje delovanja. Nismo govorili o konkretnih arhitekturah, niti o kritiki konkretnih arhitektur, niti o stilih in trendih, pač pa o stanju stvari in "stanju duha" pri nas.

Medijska podoba arhitekture

Miha: Zadnje časa je arhitektura tudi pri nas začela postajati medijska tema in atrakcija. In to na vseh ravneh, od Dela do rumenega tiska, od trač rubrik do kulturnih feljtonov, od nacionalne do komercialnih televizij in oddaj. Celó Direkt je startal iz arhitektske scene. Kaj mislite, ali arhitektura s tem pridobiva ali izgublja pomen v družbi?

Jurij: Mislim, da je pojavljanje v medijih velikokrat režirano, tudi ko gre za Direkt. Gre za trženje, ki je hoteno.

Aleš: Nisem prepričan. Ne želim si pa, da bi ab postal ab direkt. Zares gre pri tem za travmatske reči.

Miha: Najbrž pa je res, da objave v rumenem tisku na ekstremen način pokažejo stvari takšne, kot so v resnici. Se pravi, stvari niso več samo arhitekturne, prebile so mejo arhitekture in se dogajajo na drugih področjih. Arhitektura ni več avtonomna disciplina, ki se dogaja znotraj svojega polja. To je značilnost, ki pojasni veliko.

Jurij: To je res, in najbrž ne gre drugače. Gre pa tudi za to, ali se s tem sprijazniš povsem ali samo do neke točke, v kateri je arhitektura prestopila svojo hermetičnost in zaprtost. Za kakšno ceno, je vprašanje. Ali mora res priti do razvrednotenja vsega na vseh ravneh? Ali morajo npr. žirije nagrajevati stvari, ki razvrednotijo okolje, v katerega so postavljene, denimo v Ljubljani Mestni muzej ali prizidek hotela Lev? Problem je, da so tudi nagrade postale tržno blago. To se dogaja povsod. Tako kot je nekoč Radenska vsako leto dobila zlati znak za najboljšo vodo. Nagrada je vredna toliko, kot je vredna njena žirija. Pomembno je, kakšen je postopek žiriranja. Tu gre za komercialen tip nagrad, ki zahtevajo kotizacijo. Dobiš certifikat, ki ga plačaš. Žirija si teh arhitektur ne ogleda na lokaciji. Sicer pa, internet ti ponuja vse, tudi doktorat brez študija.

Janez: Stvari so se izenačile. Razlikovanja ni. Vsaka izjava ima enako težo kot katera koli druga. Ni kriterija. To je okolje, ki nima izostrenih nobenih vrednostnih sodb.

Andrej: Že pred leti je Dietmar Steiner na evropskem srečanju arhitekturnih revij (tekst objavljen v ab, 1995, št. 125) postavil tezo: "Saj danes ni važno, kaj je napisano, važna je objava." Tudi moje izkušnje mi povedo, da me uredniki nikoli ne gnjavijo zaradi teksta, ki sem ga napisal, vedno se pritožujejo nad slikami, češ da niso optimalne. Tekst je manj pomemben od slike.

Janez: To je t. i. coverage arhitektura.

Arhitektura kot fenomen

Miha: Razmišljanje poteka na več ravneh. Na ravni, o kateri se zdi, da določa to razpršitev kriterijev, gre za izgubo središčne točke, iz katere bi lahko vrednotili. Perspektivni pogled na dogajanje ni več možen. Ne gre zgolj za intelektualno raven, pač pa predvsem za druge ravni, ki jih le težko zvedemo na skupni imenovalec. V sociološkem in socialnim smislu so se stvari tako razpršile, da je vse pomešano, da s kriteriji, ki jih razumemo, npr. funkcionalnimi, ali estetskimi, ali kriteriji kvalitete, ne moremo zajeti tega fenomena. Te kriterije lahko preziramo, vendar vseeno funkcionirajo po lastni logiki, na katero imamo zelo malo vpliva.

Jurij: Zmeda kriterijev vlada predvsem v okoljih z nižjo kulturo prostora. O kriterijih ni nobene zmede na Finskem, v Vorarlbergu, na avstrijskem Štajerskem, v Španiji itd. Ni zmede vrednot niti pomanjkanja ene resnice. Tudi če je diapazon možnega večji, imajo te resnice višjo raven.

Miha: Slovenska situacija je zelo zanimiva, zelo specifična, po drugi strani pa tudi zelo radikalna, in če hočete, direktna. In sicer zato, ker gre za zelo majhno okolje, ki pa ima attribute velikega okolja, le da so stvari bolj ekstremne, pokazane v živo, tako v svoji bedastosti kot v svoji prodornosti. V tem je Slovenija drugačna od kakšnega drugega dvomiljonskega okolja, ki ni zamejeno z državno mejo.

Janez: Čim manjši je prostor, tem večja je razpršenost. Problem, ki ga vidim pri nas, je, da se tudi arhitektura afirmira bolj skozi negativno konotacijo, skozi škandale, kot pa skozi kriterij kvalitete. Drugi problem je, da se kriteriji vsakokrat postavijo ponovno, niso nekaj, kar bi se dopolnjevalo, gradilo, ampak se za vsak primer, tudi za vsak škandal postavljajo na novo. Kritično pisanje vedno vzpostavlja neke nove kriterije, katerih veljavnost sega le do naslednjega, še ekstremnejšega stališča. Udarnost pisanja postavlja njegov učinek. To je bojišče arhitekture, gre za boj mnenj in protimnenj, za stalne boje. To polje ni nekaj konsistentnega niti pluralističnega, gre za nervozno, tranzicijsko okolje.

Jurij: To ne bi bilo tako boleče, če ne bi imeli tradicije, ki je nadpovprečna in bi nam lahko pomagala. Kot mlada družba pa te tradicije očitno ne zmoremo razumeti in mislimo, da jo moramo podreti in začeti na novo. Vse države so nekako prebrodile krizo postmoderne in so stopile v novo obdobje, mi pa smo zaostali.

Janez: Prisposoda bojišča se mi zdi vsaj primerna, ker gre za obračunavanje - s tradicijo, z arhitekturo, z mišljenjem drugega, za obračunavanje vsevprek, ki je nestrpno. Stvari se postavljajo v luč javnosti skozi ekstrem, škandal in eksces.

Andrej: O tem govorimo, kot da se dogaja prvič, toda takšna situacija sploh ni nekaj novega. Tudi v dvajsetih letih je bilo podobno. Z današnjega stališča v tistem obdobju edina zveličavna moderna arhitektura ni bila edina, poleg nje je bilo živo še vse mogoče. Soobstajala sta vsaj še historicizem pa secesija itd. Če beremo tekste ob natečaju za stavbo Združenih narodov za Ženevo, lahko vidimo to pestrost stališč. Le zelo ozek in določen krog je vedel, kaj je dobro in kaj ne. Tako se

tudi danes tistim, ki niso poznavalci, zdi, da je vse mogoče in da je vse enakovredno. Da so takšne in drugačne arhitekture lahko enakovredne. Tisti, ki imamo trdna stališča, pa vemo že vnaprej, kaj je dobro, kaj bo čez leta zaznamovalo našo dobo. Skozi izbore čas pokaže, kaj preživi in kaj ne. Zdi se mi, da potrebujemo izbore iz vsakega obdobja, da bi lahko precizirali stališča.

Janez: Čas je res tisti, ki izčisti divergence, a je pri nas ta divergentnost na posamezniku, ni skupin, ni polarizacij. Divergentnost je splošna, razpršena. Ne gre za tokove, ki bi imeli kako dialektično logiko, ki bi bili npr. zavestno usmerjeni trajnostno, ali estetsko, ali kako drugače.

Andrej: Tu vidim dva pristopa. Prvi je arhitektura, ki se poskuša uveljaviti kot stroka, drugi pa arhitektura, ki se uveljavlja kot fenomen. Mislim, da je ta razlika podobna razliki med evropskim in hollywoodskim filmom. Hollywoodski film je fenomen sam po sebi, podobno, kot sta bila fenomen prevoz uparilnika ali obisk letalonosilke v Kopru. Uparilnik je bil dogodek leta. Nune so šest ur stale na soncu, da bi videle letalonosilko od znotraj. Takega učinka ne moreš doseči z nobenim kulturnim dejanjem, razen s spektakli. Evropska, visoka kultura ima svoje korenine, medtem ko kultura spektakla temelji na cirkuških prikazovanjih iz srednjega veka, kjer sta bila atrakcija ženska kača ali tele z dvema glavama, torej fenomen, za katerega ogled ne potrebuješ nobenega predznanja. Če poslušáš koncert brez predznanja, ne moreš uživati niti ločiti, kaj je dobro in kaj slabo. Zato se temu reče visoka kultura. Verjetno je tudi arhitektura danes prišla do faze, ko ni več razumljiva vsakomur.

Normalnost

Miha: V normalni situaciji bi imeli normalno arhitekturo in odstopanja od te normalnosti. Kje je začrtana ta meja normalnosti in kolikšna je amplituda odstopanja, je diagramatski pokazatelj normalnosti okolja. Mi nimamo normale, imamo pa zelo velika nihanja, kar je najbrž zanimivo, saj so nihanja tako navzdol kot navzgor.

Jurij: Pogovarjal sem se z urednico revije Delo in dom, ki ima zelo visoko naklado, da bi študentje prevzeli vlogo svetovalcev za arhitekturo. Vprašala me je, kako bomo odgovorili na pismo človeka, ki se dobro počuti med palčki, ali v velikem gradu, ali v hiši Janka in Metke in bo hotel svojemu okusu ustrezen prostor, npr. pred sobo. Na to vprašanje ni preprostega odgovora.

Miha: Propad vrednot je mogoče blažiti, če so vzpostavljeni mehanizmi, ki skrbijo za ohranjanje čim višje ravni odločanja. Zato smo si zelo prizadevali, da bi dosegli, da stroka odloča o strokovnih vprašanjih, npr. skozi inštitut natečaja. Če se objekt gradi z javnim denarjem, predpostavljamo, da bosta uporabljeno znanje in kulturna raven nekaj višja od povprečja splošnega okusa ali neokusa. Tako arhitekti branimo javni interes. Tu gre za bitko, ki je po svoje arhaična in ki je najbrž vedno že izgubljena. Gre za boj za ohranitev pozicije v družbi, kakršna pa najbrž pripada preteklosti. Pametna strategija bi gledala v prihodnost in spreminjala vzroke, ne pa poskušala preprečiti posledic. Vendar se tudi pri nas stanje spreminja, pojavljajo se naročniki, ki nočejo več le arhitekture tipa Janko in Metka, hočejo nekaj več.

Jurij: Arhitektura tipa Janko in Metka ali pa takšni ekscesi, kot jih imamo sedaj tudi v najvišje rangirani arhitekturi, so v bistvu isto, so sicer v različnih razredih, raven dojemanja pa je podobna.

Aleš: Saj je situacija po vsem svetu podobna, na vseh področjih kulture. Če se pelješ po Floridi, vidiš, da so od štirih vil tri paladijanske, na vsakih sto pa je ena zanimiva. Zato omenjam Vorarlberg, kjer je drugače kot pri nas. To, kar zagovarjamo, je, kot je rekel Andrej, nekaj marginalnega. Situacija pri filmu je enaka kot pri arhitekturi. Množica dere gledat zabavno industrijo, le nekaj ljudi pa gleda art filme. Enako je v arhitekturi. Do tega je pripeljala neka splošna t. i. demokracija. Ne verjamem, da smo kaj specifični, le manjši smo in je to še bolj boleče.

Andrej: Zanimivo je, da ljudje nočejo normalne kvalitete. Stanovanja, ki so bila v Bežigraskem dvoru projektirana na podlagi prvonagrajene natečajne rešitve, so bila čisto solidna. Investitor je dal kupcem možnost, da si sami prilagodijo tloris kupljenega stanovanja. Vsi kupci so pripeljali vsak svojega arhitekta in zahtevali, da se tlorisi popolnoma skvarijo.

Aleš: To ni neverjetno, to je običajno. Neverjetno je, kar se je po 20 letih dela in prepričevanja zgodilo v Vorarlbergu. Tudi tisti, ki bi radi postmoderno arhitekturo, si je ne upajo naročiti, ker bi izpadli smešni.

Zavračanje arhitekture

Janez: Imamo arhitekto, ki poskušajo tudi na povprečni ravni z vloženim trudom uporabniku ponuditi ne samo kulturno, ampak tudi uporabno kvaliteto. Žal pa se ponavadi zgodi, da uporabnik tega ne zna ceniti. Preden bi to kvaliteto lahko preskusil v praksi, gre uporabnik k drugemu arhitektu. To sem doživel petkrat zapored.

Aleš: Kaj pa ljudje berejo? Kateri časopis ima največjo naklado? Slovenske novice imajo enkrat večjo naklado kot Delo. In v literaturi, ali ljudje berejo kvalitetne avtorje? Bernhardta dobiš za tisočaka.

Janez: Zanimivo je, da ljudje nočejo koristiti uslug, ki so jim ponujene. Taylorizing, customizing, prirojevanje željam in predstavam uporabnika, imaš arhitekta, ki to opravi namesto tebe - arhitekti to nudimo, naročniki pa ne sprejemajo. To je zelo zanimiv fenomen.

Aleš: Zakaj namesto tebe?

Janez: Arhitekt noče uveljaviti svoje ideje za vsako ceno, ampak ponuditi najboljšo strokovno rešitev. Nočem reči, da sem proti svobodi naročnika, da odloča o svoji gradnji, se mi zdi pa zanimivo, da naročnik noče strokovne pomoči.

Aleš: Za tega uporabnika je tisto, kar si želi, najboljša rešitev.

Andrej: Če kupiš avto, npr. BMW, ti ga naredijo po naročilu. Ponudijo ti paleto barv, usnja itd., ponudijo ti, da ti naredijo takšnega, kakršnega hočeš. A če izbereš npr. modro usnje in rumene prevleke, dobiš odgovor, da kombinacija ni okusna. Sicer ti ga naredijo po tvoji želji, dajo pa ti vedeti, da si brez okusa.

Janez: Ne govorimo le o estetski, govorimo tudi o tehnološki kvaliteti proizvoda, v katero pa laik ne sme posegati.

Aleš: Ne bi bilo prav, če bi rekli, tako kot nekoč Kardelj, da ljudje niso v redu, da so arhitekti super, le ljudi je treba zamenjati, da bodo imeli okus in bodo pospravljali in pobirali cigaretno ogorke za sabo.

Janez: Ne gre za to, to je prehitro rečeno. Arhitekti poskušamo uporabniku nuditi urbano in bivalno kvaliteto, pa je ljudje ne sprejmejo.

Andrej: Za nas je najslabše, da se neka arhitektura, npr. Mestni muzej, oglašja po medijih, kot da je nekaj najboljšega, ko pa človek pride tja, vidi, da to ni dobro. To nam jemlje kredibilnost.

Jurij: Vsi tega ne vidijo, tudi to je problem.

Aleš: Dejansko je 70 ali 80 % arhitekture še slabše od primera, ki si ga navedel. Le da je nihče ne razglašja za dobro.

Jurij: Že res. Taka arhitektura uničuje okolje, ne uničuje pa tistega, kar še imamo. Imamo pa malo.

Arhitektura brez korenin

Aleš: To je fenomen dežele, ki se priključuje večjim. Servilno, hlapčevsko poskuša biti čim bolj podobna tistemu, kar se dogaja v razvitem svetu, da bi pokazala, da ni v zaostanku. To je v bistvu nekakšen kulturni kolonializem. Takšno je stanje slovenske arhitekture. Pokazati, da smo čim bolj podobni tistemu, kar nastaja na Nizozemskem..., skratka, kar je v vseh revijah. Pri tem pa pozabljamo, da smo za tisti svet zanimivi, če smo drugačni. Če malo banaliziram, vsi hočejo na Kubo, dokler je Castro še živ. V današnjem svetu je periferija pravzaprav bolj zanimiva kot center. Lahko je prednost. Mi pa se pretvarjamo, da smo center. Pa nismo in ne bomo.

Andrej: Ne vem. Arhitektura je bila vedno globalen fenomen. V času Rima so v Rimu nastajale boljše hiše, v Emoni pa manjše, in arhitektura Emone ni bolj zanimiva, ker je na malo nižji ravni kot Rim. Enako je bilo kasneje v romaniki in tako naprej.

Aleš: Ne strinjam se. Španska gotika je drugačna kot francoska ali italijanska, pa zato ni manj vredna.

Andrej: Seveda, zanimivo je tisto, kar ima nekaj svojega.

Aleš: Ne gre za državne meje. Gre za refleks neke kulture, ali je arhitektura refleks tega, kar se na nekem prostoru dogaja. Vsak poznavalec, ki me obišče, se pri nas zanima za Plečnika, Ravnikarja in kaj je iz tega nastalo. Ko mu pokažeš še kaj, pravi, da je to videl pri MVRDV pa pri Koolhaasu. Verjamem, da je to za revije zanimivo, ker pokažejo, da je tudi na "vzhodu" (kamor nas uvrščajo) možno graditi podobno kot pri njih. V resnici pa to posnemanje nima tiste teže, kot jo ima npr. Vorarlberg, ki je šel lastno pot. Teh primerov je veliko, tako da se s to tvojo tezo

globoko ne strinjam. Res je, da so globalni trendi, tudi Ravnikar je bil del moderne arhitekture, a je bil hkrati tako ravnikarjevski, tako sam svoj, da o tem sploh ni treba govoriti. Imel je korenine v tem prostoru in z njim vsa njegova šola.

Andrej: Govoril sem prav o teh odmevih. Ko je Hribar gradil novo Ljubljano, je šel na Dunaj, tam je videl Opero in Narodni muzej in potem zgradil tak manjši muzej v Ljubljani. Samostojno ni bilo nikoli mogoče razviti slovenske arhitekture.

Jurij: Pa smo jo že imeli, in to dobro. Pa ne kozolcev, ampak tisto civilizirano.

Aleš: Tudi jaz ne mislim, da potrebujemo slovensko arhitekturo, ampak arhitekturo, ki ima korenine v prostoru, ki spoštuje prostor.

Andrej: Regionalizem.

Aleš: Saj je v redu, da imamo danes pri nas vse, kar se v svetu dogaja. Zmoti me, ko postane novo arogantno do tistega, kar smo že imeli in je imelo v tem prostoru domovinsko pravico. Naj bo Prekmurje, Koroška ali Primorje, sporno je, da iz arogance, ki je danes tako prisotna in ki zna govoriti le: "Jaz. Jaz.", povoziš tisto, kar je bilo kvalitetno.

Kontekstualna arhitektura

Andrej: Že leta 1991, ko smo šli v Ameriko, smo postavili tezo, da je najpomembnejša značilnost slovenske arhitekture kontekstualizem, da je tako rekoč vsaka boljša hiša v Sloveniji narejena za specifično lokacijo in na drugem mestu ne bi funkcionirala. To se mora na hiši videti, že na fasadi, tako kot pri Ravnikarjevi stavbi v Gradišču, na kateri je polkrog, kjer je bila nekoč rimska Kurija.

Jurij: To je značilnost vseh kulturnih arhitektur, ki jo doživiš, če gledaš Sizo, če gledaš Sverre Fehna itd. Tako je na različnih meridianih in v različnih kulturah.

Aleš: Ali pa Murcutta ali Kenga Kumo, pa so med sabo zelo različni.

Miha: Je pa res, da je pri Ravnikarju kontekstualna arhitektura precej daleč v svoji konceptualni domišljenosti. Gre za izjemen material, ki bi lahko oplajal sedanost, pa jo le v relativno skromni meri.

Jurij: Ni samo Ravnikar, to je lastnost širše, izjemno visoke kulture prostora, ki smo jo imeli.

Popularnost in eksces

Miha: Če se vrnemo k situaciji danes in jo poskusimo analizirati, vidimo, da se hkrati dogaja veliko različnih scenarijev; tako na ravni arhitektur, ki nastajajo, kot arhitektur, ki se promovirajo, v smislu stilskih in drugih opredelitev. Ti scenariji so postali, kot je rekel Janez, enakovredni in nepregledni. Res je, da to ni nič posebnega in nič, kar bi bilo drugače kot drugod, gre morda le za to, da je gostota pri nas nekoliko večja od običajne. Na Nizozemskem obstajata morda dve smeri, dva scenarija, ki se borita za prevlado.

Jurij: Ja, saj tam so konsistentni.

Miha: Tako je. Pri nas pa imamo arhitekturo, ki se lahko objavi v najelitnejših arhitekturnih revijah, izborih ali zbornikih, hkrati pa ta arhitektura nima široke baze. Tako imamo arhitekturno situacijo, ki je kaotična in neuravnotežena, izkoreninjena. To je potencial, pa tudi velika peza. Zdi se mi, da je tako zato, ker smo zgubili normalnost. Nimamo tega, kar ima Vorarlberg, neko raven, ki zagotavlja splošno razširjeno kvaliteto, ki vzpostavlja mero. Nekatere realizacije jo lahko presežejo in te se potem objavljajo in nagradijo.

Aleš: Nismo izgubili mere, živimo v času, ko je normalnost na vseh področjih nezanimiva. Mediji prinašajo samo še afere, spektakularnost. Kateri zdravnik je največkrat v medijih? Dr. Rugelj. Kateri ekonomist? Mičo Mrkaič. In Pandur v teatru. In tako je logično, da tudi v arhitekturi ne bo popularen nekdo, ki dela nekaj mirnega in modrega v tišini. Na vseh področjih kulture je tako. Živimo v takšnem času, zato nima smisla tarnati. Problem je, ko se te glasne, arogantne arhitekture pričnejo prodajati kot vzor za vse druge, tako kot se Rugelj in Sanja Rozman vsiljujeta za vzor vsej psihiatriji.

Andrej: Meni se zdi značilno, da pred leti ob razstavi Plečnika v Pragi ni nikoli nič pisalo o razstavi, Zlobec pa je imel serijo člankov o škandalih, ki naj bi se zgodili ob tem.

Aleš: Pa tudi pri vsakoletni podelitvi Prešernovih nagrad počne enako. Ne piše o nagrajencih, le o škandalih. To zanima medije, to se prodaja. Direkt bo imel čez nekaj števil večjo naklado od Dela, če je še nima.

Andrej: Upam, da nisem toliko medijsko zanimiv, da bi se znašel v Direktu kot motiv za večjo prodajo.

Jurij: Naredi kaj dovolj utrganega, pa boš videl.

Arhitekturna vzgoja

Janez: Nekoč sem imel idejo, da bi napisali učbenik o arhitekturi za osnovno šolo. Za kulturo okolja.

Jurij: V normalnih državah, tudi v Italiji, je to normalen predmet.

Janez: Meni se to zdi nujno. Kar je bila nekoč moralna vzgoja, bi lahko bila danes okoljska. Saj je okoljska vzgoja oblika morale. To bi bil zanimiv projekt. Verjamem, da le z visoke ravni povprečja lahko rastejo špice. Ta učbenik bi se ukvarjal z likovno izobrazbo in občutljivostjo.

Andrej: Dodal bi le dvojce. Ko je Marija Terezija uvedla obvezno šolstvo, je bil obvezen predmet likovna vzgoja. Nadomestil je verouk in cerkev, ki je bila izločena iz šole. Kajti le tisti, ki je likovno podkovan, je moralen človek. Šola je imela tri predmete: jezik in pisanje, računstvo in likovno vzgojo. Pri likovni vzgoji, medtem ko rišeš, meriš in presojaš. Drugo pa je zgodba o tem, kako so se Američani zbal, da jih bodo Japonci prehiteli, in so začeli raziskovati zakaj. Ugotovili so, da so sami učinkoviti, Japonci pa so kreativni. Kreativnost so definirali kot sposobnost kombiniranja največjega števila vhodnih podatkov in iz tega nekaj narediti. Študij arhitekture je najkreativnejši, ker gre za kombinacijo med tehniko in likovnostjo, ki ima neskončno protislovnih vhodnih podatkov, s katerimi se mora arhitekt ukvarjati. Tako so ustanovili celo šolanje top managerjev o arhitekturi.

Janez: Pa naredimo učbenik tudi zanje. Okoljsko opismenjevanje je nujno za vse družbene segmente.

Andrej: Iz teze, da bi bilo treba zamenjati ljudstvo, ker ne razume arhitekture, smo prišli do tega, da bi ga izobrazili.

Aleš: Med vrhunskimi slovenskimi kulturniki je zelo malo izobraženih v kulturi prostora in arhitekturi. Vzganjanje bo najbrž precej brezplodno početje. Še vedno verjamemo, da bomo ljudstvo izobrazili? Uredili vesolje po lastni podobi? Saj še na šoli za arhitekturo ne pridemo nikamor.

Janez: To je tvoj pogled, ki pa je mogoče tudi radikalen. Ta družba, evropska, pa tudi slovenska, se je zapisala zmernemu razvoju in treznemu ravnanju s prostorom. Nujnost resnega razmisleka o posegih v prostor ima zapisano v svoji razvojni strategiji. Kako bomo dosegli te cilje, ki so splošno sprejemljivi, mogoče res civilizacijski, če ne bomo ljudi izobrazili? Ljudje tega ne bodo mogli sprejeti, ne bodo spreminjali svojih navad, brez tega pa idej o trajnosti ne more biti. Tudi arhitektura, o kateri govorimo, ki je prilagojena, ki poskuša izkoristiti danosti in jim ne nasprotovati, ter izvesti iz njih neko enkratno rešitev, sodi v ta pogled na svet. Mislim, da je ljudem treba to povedati, sami ne bodo prišli do tega. Zato je treba uvesti v višjih razredih predmeta umetnost in okoljska kultura, ki bosta oblika opismenjevanja o prostoru.

Približevanje arhitekture uporabniku

Aleš: Že, a bojim se, da ab nima takšnega učinka. Veš, kaj so počeli v Vorarlbergu, kjer niso imeli ničesar, ne šole, ne fakultete, tudi ne šolskega učbenika. Smo na začetku tretjega tisočletja in vprašati se moramo, kateri mediji so učinkoviti. Arhitekti so bili na TV vsak večer, kot vremeinar, in so govorili o arhitekturi. Počasi pa so z vztrajnostjo nekaj dosegli.

Miha: V Vorarlbergu so začeli pred petnajstimi ali dvajsetimi leti. Začeli so v zadruzah graditi hiše zase in za prijatelje. V njihovem specifičnem okolju se je to prijelo in razširilo. Arhitekt Dietmar Eberle je v intervjuju za ab dejal, da čuti potencial, da bi se tudi v Sloveniji dalo doseči večjo in širšo kulturno sprejemljivost arhitekture. Morali bi popularizirati arhitekturo, da bi postala bolj splošno sprejemljiva. Res pa je, da ab tega ne počne.

Janez: Ab je revija za teorijo arhitekture in mi si nismo zadali te naloge, nikoli nismo rekli, da je ab revija za popularizacijo arhitekture.

Jurij: Zdi se mi absolutno prav prodirati v široke medije, seveda na dostopen in sprejemljiv način.

Janez: Aleš je v reviji Hiše poskušal z rubriko svetovanja graditeljem hiš, pa ni iz tega prišlo nobeno naročilo.

Miha: Ne gre za samo naročilo, pomembno je, da se s takšnimi akcijami dviga raven informiranosti bralstva.

Aleš: Zbornica se je pritožila in sem moral nehati.

Jurij: Toda to je bilo nekaj, kar so si vsi zapomnili. Tu vidim nekakšno orožje proti arhitekturi tipa Janko in Metka pa tudi proti arhitektom, ki bogate naročnike nategujejo s spektakularnostjo.

Miha: Vse akcije tipa približevanja arhitekture normalnemu človeku so naletele na odpor pri strokovnih reprezentantih, kot je zbornica.

Janez: Z akcijami smo hoteli preseči divergentnost, poiskati skupni imenovalec, s katerim bi uravnotežili stanje, ki je nenormalno. Pa so bili strokovni organi proti. Za akcijo ponudbe kvalitativnih tipskih hiš, ki smo jo s kolegi začeli, sem dobil pismo zbornice, v katerem so mi grozili z izključitvijo. Morda celo med vami ni bilo konsenza. Poskušali smo priti na trg, ki je danes polje anomalij, in izboljšati ponudbo. Očitno divergentnost stroki ustreza. Ustvariti bi morali polarizacijo in z akcijami dvigniti rating arhitekture med ljudmi.

Arhitekturna politika

Miha: Poročam o evropski iniciativi o arhitekturi in arhitekturni politiki. Pri EU je bil ustanovljen forum arhitekturnih politik, ki se redno sestaja na dve leti in določa naloge za prihodnje obdobje. Letošnji v Luksemburgu je med drugim ponudil pregled, kaj je bilo narejeno po posameznih državah. Mi smo spet med zadnjimi, tudi med novimi članicami, in se bomo verjetno čez dve leti osramotili, ko bo ta forum pri nas. Morali bi zelo razširiti obveščenost in razpravo o tem, saj gre za enkratno priložnost. V osnovi gre za vladni medresorski program, ki udejanja javni interes, da živimo v kvalitetnem okolju. Razviti bi morali politiko, ki bi imela vse to, o čemer govorimo: pojavljanje v medijih, izobraževanje otrok in odraslih, popularizacijo arhitekture, ustanovitev arhitekturnega centra, podporo arhitekturnim medijem, nagrajevanje, promocijo...

Kako bi javno, učinkovito uredili področje arhitekture in urejanja prostora?

Andrej: Meni se zdi stvar preprosta. Slovenija je lepa dežela. Je pa majhna in torej končna. Najbolj jo uničujemo z neustreznimi posegi. Iz tega izhaja, da moramo imeti politiko, ki bo skrbelo, da bodo vsi posegi v prostor čim bolj strokovni in kvalitetni. Politika naj se zavzame za to, da bomo s svojimi viri in znanjem – imamo dva tisoč arhitektov in arhitektk - gradili najboljše, kar je mogoče. Vedno se je treba vprašati, ali je za realizacijo izbran najboljši projekt, in prilagoditi politiko temu cilju.

Janez: V EU ponekod obstajajo konzultantske pisarne, ki svetujejo ljudem, kje in kako naj gradijo, jih povezujejo z arhitekti itd.

Arhitektura in javni interes

Janez: Ne vem zakaj je pri nas arhitektura osovražena. Tisti, ki najbolj množično oblikujejo okolje, so stroki sovražni. Pri tem mislim na eni strani na velike investitorje in inženiringe, na drugi pa na upravne enote in drugo birokracijo. Tudi strokovnjaki v narekovajih, ki namesto nas prevzemajo naše ingerence, nas sovražijo. Tu je tudi največji kamen spotike glede na tezo, da naj bi delali najboljše možno. Morda smo tudi sami krivi, čeprav tega ne verjamem.

Andrej: Tu gre za bistveno večji denar, ki vlada. Naročnik hoče imeti servilnega arhitekta, ki bo sledil njegovim željam. Moralni arhitekt pa je danes žal edini, ki misli širše, ki misli na to, da bo hiša stala tudi, ko njega in naročnika ne bo več. Ta odgovornost in strokovnost na daljši rok je trn v peti investitorjem, inženiringom itd. Znani investitor Anderlič me je povabil na razgovor, na katerem me je poskušal prepričati, da Kolizej ni sporen projekt. Ker se nisem strinjal, je naslednji dan razdril več pogodb s firmo Arhe, ki jo vodim, in prepovedal sodelovanje z nami. Obstaja široka fronta inženiringov in investicijskih družb, ki hočejo arhitekta zlomiti, in to jim tudi uspeva.

Kdo se je zgražal, ko so podrli hotel Prisank v Kranjski Gori in namesto njega zgradili tisto ..., kar sedaj tam stoji? Skoraj nihče. Niti SAZU, niti Nova revija, niti Fakulteta za arhitekturo...

Janez: V Ljubljani so brez javne razprave postavili na pločnike reklamne pa-

noje. V zadnjem času se z veliko muke in angažmaja civilne strokovne družbe ureja razmerje med neomejeno svobodo kapitala in javno sfero, tu pa gre za demonstracijo moči kapitala in tistih, ki dopuščajo, da se to dogaja. Kultura mesta, ki dovoli, da mu javne površine na gosto zasejejo z reklamnimi panoji, je vprašljiva.

Jurij: To je izplen oblasti. Z Vegove so zmetali kamne, ki so označevali potek nekdanjega obzidja, in asfaltirali vse povprek.

Janez: Glavna naloga arhitekta v tržno naravnani družbi, kjer trg zasega vse njene pore in vse njene institucije, je, da vzdržuje in zagotavlja javno kvaliteto zasebnim projektom v prostoru. Arhitekt je tisti, ki sicer sodeluje s kapitalom, a v nekem vzajemnem odnosu, z nekim dogovarjenjem, ne pa, da mu slepo služi. V okolju, kjer mestna uprava in politika puščata kapitalu proste roke, smo za politiko moteč faktor. To dejstvo je potrebno radikalno zaostri, ker nam onemogoča našo temeljno nalogo.

Andrej: Arhitekt z državnim izpitom ni civilna družba. Ta arhitekt je podaljšana roka države in v imenu države skrbi za javno kvaliteto.

Janez: Ne samo za varnost in spoštovanje predpisov, tudi za javni interes.

Miha: Kot član zbornice imaš licenco, da v imenu družbe skrbiš za javno kvaliteto na področju prostora. V praksi seveda to ni idealno in mora obstajati korektiv v obliki strokovne civilne družbe, ki vzpostavlja fino regulacijo, da je možna diferenciacija v konkretnih primerih.

Andrej: Investitorji so danes zasebni. Arhitekt, odgovorni projektant z državnim izpitom, pa predstavlja državo, interes države in posredno javni interes. Inženiringi, investitorji pa te povezujejo na vsakem vogalu, podobno, kot jim uspeva povoziti mestni svet.

Miha: V tem je tragika - da sta tako arhitekt kot tudi mestni svet plen brutalnega zasebnega interesa.

Jurij: Mestni svet ni plen, mestni svet pleni.

Janez: Tega vidika ne smemo zanemariti. Ker ne gre za arhitekta, ki bi rad uveljavljal svoje ideje, po vsej sili bil avtor, ampak gre za mnogo hujše stvari.

Arhitektura in naročniki

Miha: Kot sem že rekel, imamo pri nas več scenarijev. So naročniki, ki so kultivirani in izpeljejo projekt, kot je treba. A to ni norma, je izjema. Tudi država kot naročnik ni zavezana normi kvalitete, pač pa normi najnižje cene, skozi zakon o javnih naročilih. Ne obstaja splošno razširjena kultura dobrega naročnika. Naključje odloča, ali bo naročnik arhitekturo, lahko tudi oddano na natečaju, pripeljal do izvedbe, ali pa bo nastal škandal. To ni normalna situacija. Tako kot arhitekti nimamo navznoter razčiščenih stvari, tudi na drugi strani ni normalne situacije. Res pa je, da so naročila, tudi zanimivejša, iz večinsko državnih prešla v večinsko zasebna.

Andrej: Investitor mora s svojim denarjem na natečaj, ta mu določi projektanta, ki ga ne pozna in mu ne zaupa. To je težka situacija za obe strani. A situacija v Sloveniji se vendarle izboljšuje.

Janez: Glede na število objektov se situacija slabša. Če gledam na posamezne arhitekture, ki presegajo povprečje, je slika ugodna. A pri nas se trenutno gradi 6500 hiš. Ob tej veliki produkciji je izplena bore malo. Tisto, kar je presežek, inovacija, je redko.

Andrej: Najhujše je bilo pred dvajsetimi leti, ko je od sodobne arhitekture v Ljubljani na pet let nastala ena sama hiša.

Aleš: V časopisu New York Times je bil nedavno objavljen slavonspev Ljubljani, ki da je eno najzanimivejših mest v tem delu Evrope. Nima smisla samo tarnati. Ljubljana ni samo neurejeno in slabo vzdrževano mesto. Različne civilizacije morajo biti, tudi Indija, Afrika, Balkan...

Jurij: Pod mojim oknom je igral prozoren klavir (Oppenheimerjev), zraven pa je stalo 26 kant za smeti. Dekadence je res neskončna.

Aleš: Vse to je res. Res pa je tudi, da je Ljubljana zelo lepo, zelo živo mesto. V katero koli mesto v bivši monarhiji greš, v nobenem ne boš našel tako žive in pestre urbane kulture kot prav ob nabrežjih Ljubljane. Od šestih popoldne do dveh jutraj je v Ljubljani več življenja kot v celi Avstriji in širše.

Janez: Mesto je več kot arhitektura.

uvodnik
intervju
esej
predstavitev
prevodi

slovenska arhitekturna pomlad

miha dešman
uroš lobnik

Zgoščevanje naključnega

Slovenija piše zgodbo o uspehu. Tudi z arhitekturo. Slovenska arhitektura je z novim tisočletjem na lepem postala nepregledna in zanimiva. Večplastna, kontroverzna, brez centra, kompleksna in zapletena. Kar naenkrat se namesto enega odpira hkrati sto cvetov. To najbrž pomeni, da počasi prehajamo iz tranzicije in postajamo tudi v arhitekturnem smislu normalna pluralistična družba. Spremembe se dogajajo na več ravneh. Javna vloga arhitekture se spreminja, njeno težišče se seli v zasebno sfero. Meje niso več pomembne in nekatere plasti razbohotene arhitekturne kulture so v hipu postale fenomen, opažen tudi v mednarodnem okolju. Kako arhitekti sami razumemo slovensko arhitekturno pomlad, kako jo spremlja javnost, kako domači in tuji kritiki ter teoretiki? Receptija slovenske arhitekture zaenkrat ne zmore slediti turbulentnemu dogajanju v realnem. V nadaljevanju tega eseja bova poskusila zarisati koordinate recepcije, ki izhajajo iz temeljite analize "od znotraj", pa tudi iz primerjave s situacijo "zunaj".

Naša situacija v EU je hkrati specifična in ne. V Sloveniji lahko relativno jasno beremo trende. Trendi se, vsaj na videz z lahkoto, čitljivo in prepoznavno realizirajo. Majhna država, majhno kulturno okolje deluje kot reprezentativni vzorec, iz katerega se da ekstrapolirati globalno situacijo, saj je nekako ves čas vse "v igri". V večjih in stabilnejših okoljih je na delu demokratični paradoks, da se v množici izgubi možnost ekscesa. Nikjer drugje v Evropi ni mogoče hkrati zgraditi najboljše in najslabše stanovanjske arhitekture ali šole z istim naročnikom. Slovenski prostor obvladuje velika naključnost, ki producira razpon okrog normale v plus in v minus. Zaradi naključnosti je slovenska arhitektura postala in ostaja zanimiva. Naključnost daje slovenskemu prostoru razvojni potencial, ki pa ga zaenkrat generira eksces. Toda slovenska arhitektura s čakanjem na naključja in čudenjem nad njimi ne

bo zmožna vzpostaviti prepoznavno široke osnove, ki bi jamčila kvaliteto in zagotavljala zaščito javnega interesa.

Sposobnost sinteze umetnosti in kulture?

Evropa dveh hitrosti je očitno prinesla tudi arhitekturo dveh hitrosti. Počasna arhitektura, ki jo poseblja modernizem, se napaja iz kulture. Njen proces dela pomeni brezkompromisno kritiko in raziskavo. Njena značilnost je neskončen projekt. Njena prihodnost pa je vprašljiva.

Arhitekturna disciplina v zadnjih letih doživlja metamorfozo, ki se ne ustavi niti pred njenimi doslej temeljnimi in nedotakljivimi predpostavkami. Kolaps vere v moderno družbo se tudi v arhitekturi kaže kot razcep med arhitekturo, ki izhaja iz tradicije ni več mar. Prva je odgovorna, socialna, logična, načelna, poštena, počasna, pa tudi intelektualistična in elitistična – njena nasprotnica in morda tudi naslednica je hitra, zapeljiva, prilagodljiva, neodgovorna in pop. Arhitektura je ogledalo časa, družbe, naročnika, arhitekta... drži kot pribito! Kaj pa, ko je ogledalo praznine, ko je vsebina revna, ko je namesto kompleksnosti njen rezultat lažen blišč?

Pragmatizem sodobne arhitekture

Arhitektura je iz kritične arhitekture mutirala v projektivno prakso, ki je konformistična, pragmatična in neideološka, Koolhaas jo imenuje neodgovorna arhitektura. Gre za globalni fenomen, ki je tudi pri nas zelo izrazito prisoten. Ob prejšnji paradigmi, ki bi jo lahko poimenovali modernizem in njene protagoniste modernisti oz. v zadnjih dveh desetletjih postmodernisti, se je pričela uveljavljati sodobna arhitektura, ki z modernizmom ni več neposredno povezana. Če imamo postmodernizem za odvod modernizma, se izkaže, da sodobna arhitektura nekako izstopa iz obojega, predvsem zato, ker se spreminjajo njene

temeljne etične, profesionalne in družbene postavke. Ne razglaša več "smrti moderne", saj je to sploh ne zanima več. Z vzponom individualizma in zatonom družbene angažiranosti je ta arhitektura postala avtoreferenčna.

Plastenje

Individualizacija je spodbudila menjavo generacij in z njo povezano diferenciacijo v arhitektskih vrstah. Namesto kolegialnosti in zavzetosti za skupno vladata hierarhičnost in tekmovalnost. Le pogojno bi lahko hitri in neustavljivi proces pridobivanja moči sodobnih glede na moderne razložili kot opozicijo (ne vseh) mladih proti (praktično vsem) starejšim.

Nekaj kontinuitete med starimi in mladimi sicer obstaja, a je šibkejša, kot se zdi na prvi pogled. Sodobni se povečini ne – ali pa vsaj ne iskreno – identificirajo s podedovano arhitekturno sceno in se ne vključujejo v ustaljeno strokovno in kulturno življenje ter razpirajo svojo (s)ceno... V Sloveniji danes naletimo na aktivna okolja, ki so v domeni "starih" arhitekturnih sil (poleg DAL in ZAPS so tu FA, DESSA, Piranesi, zadnje čase AM itd., nekje na sredi je morda Trajekt, na strani "mladih" sil pa so vse bolj številne ustanove, iniciative in projekti, kot so Sixpack, Monochrome z arhitekturnim bienalom, Kompilacija 2005, Wonderland itd.). Sodobni imajo vzore in tudi močno podporo iz tujine, predvsem z Nizozemske, moderni zaenkrat še držijo fakulteto in druge institucije. Res je sicer, da smo vsakih nekaj let pričr zagnanemu poskusu vsake nove generacije, da bi na novo razporedila polje sil na sceni. Res pa je tudi, da gre pri zadnjem generacijskem rezu za pojav širših razsežnosti, ki nekako po treh desetletjih vrača Slovenijo v družično državo z relevantno novo arhitekturo. Arhitekturni profesionalci, po ljubljanski diplomi izšolani na tujih podiplomskih kurzih, postopoma prevzemajo zastavo v svoje roke.

Real time arhitektura

V današnji združeni Evropi raste pomen identitete in kvalitete grajenega okolja. Centri niso nujno zanimivejši od periferije, saj so z informacijsko revolucijo postale vse informacije dostopne vsem. (čeprav se v Sloveniji slednje dogaja (pre)redko). Arhitektura jezdi v hitrem, včasih brezglavem drncu v globalizirano prihodnost. Ta drnec pušča mnoge stvari nerešene in mnoga vprašanja brez odgovorov. Med prednostmi, ki jih prinaša, velja opozoriti na ukinitve faznega zamika, ki je še nedavno določal položaj slovenske arhitekture – ta je redno nekaj let zamujala za dogajanje v arhitekturnih centrih. Situacija se je obrnila, in sicer od arhitekture faznega zamika k real time arhitekturi. Dela mladih slovenskih arhitektov so še tisti trenutek, ko nastanejo, objavljena v mednarodnih arhitekturnih revijah in tako dostopna evropski publiki. To pa ne pomeni, da je mogoče pričakovati vse mogoče, temveč da v Sloveniji pričakujemo in kot arhitekti ponujamo predvsem tisto, kar se je do sedaj zdelo nemogoče!

Spektakularna forma vs. normalnost

Trenutno se slovenska arhitektura bolj kot kdajkoli ukvarja s formo, vsebino pa pušča ob strani oz. jo prepušča drugim. Pravzaprav vsebino določa naročnik. Tako je sicer bilo že od nekdaj, a je bila vsebina družbeno odgovorna in arhitekt njen sooblikovalec, zastopnik in realizator. Ker pa je v kapitalistični družbi vsebina individualno odgovorna lastniku oz. kapitalu, arhitektu preostane le eno – da se identificira s tisto vsebino, ki ni obča, ki je zasebna in egoistična. Zato je tudi forma egoistična. Arhitekt je advocatus diaboli, ki za naročnika išče možnosti dobička, tudi s prestopanjem meja etike in predpisov.

Arhitekti pa gredo pri uveljavljanju individualistične forme še dlje in marsikje že prestopajo rubikon, denimo tako, da tudi na javno vsebino obesijo svoj egoistični projekt samopromocije, škodljiv za rešitev in javni interes, ki naj bi ga zastopala stavba, recimo šola ali muzej.

Arhitektura danes deklarirano išče novo vsebino, čeprav je videti, kot da išče novo obliko. Gre za obratno situacijo, kot smo jo poznali v obdobju modernizma, ko so arhitekti pogojno iskali nove oblike – v resnici so iskali nove vsebine in je oblika zgolj sledila funkciji. Primerjava med modernizmom in današnjim stanjem je podobna razliki med "resnim" tekstom, katerega lastnost je, da ne zastara in da s časom postaja vse bolj aktualen ter "žurnalistično novico", ki je ob koncu dneva zastarala. Po eni strani se tako "resna" arhitektura v sodobnem informacijskem okolju pogojno izmika žurnalistični, real time recepciji, ker teži k trajnosti. Po drugi strani pa smo neprestano priče "zastarali" arhitekturi (npr. deklarativnemu postmodernizmu tipa Rossi ali dekonstruktivizmu), ki po nekaj letih konča "na smetišču zgodovine". Takšna usoda je doživel velik del še pred desetletjem čaščene "prave" arhitekture.

Angažirani profesionalizem

Za mnoge slovenske arhitekture arhitektura nikakor ni več le umetniška disciplina, je predvsem širši kulturni paket, v katerega so spravljene tržne, socialne, inženirske, tehnične, ekonomske in marketinške razsežnosti (od pridobivanja del, organizacije dela do promocije in post produkcije)¹. Prav ta del sodobne slovenske arhitekturne produkcije v glavnem izhaja iz temeljite in pazljive raziskave realnosti. V fazah raziskave se prodornejši arhitekti ukvarjajo z razumevanjem sodobnosti, umetnosti, življenjskih stilov, pa tudi s stičnimi točkami domovine in širokega sveta, globalnosti in lokalnosti, tradicije in modernizma, arhitekturnih in nearhitekturnih tem. S stalno brezkompromisno angažiranostjo v vseh fazah nastajanja arhitekturnega dela, od izpolnjevanja programa naročnika, zasnove arhitekture in oblikovanja, izdelave projektov do izvedbe, ki vključuje vsakodnevno obiskovanje gradbišč, postavljajo ti arhitekti nove, visoke standarde.

Sveža arhitektura

V nasprotju z nekaterimi evropskimi državami ali regijami (Vorarlbergom, Švico, Španijo), kjer nastajajo kvalitetne arhitekture v vseh okoljih, ustvarjajo pa jih arhitekti vseh starostnih in nazorskih skupin, sta pri nas produkcija in promoviranje arhitekture omejena predvsem na delovanje mlajših, zvezdniško "izpostavljenih" ekip in posameznikov. Slovenska arhitektura se je v tem pogledu pomladila, povedano lepše, osvežila je svoje moči. Koliko se tega zavedamo oziroma s kakšno optiko zremo na nastale razmere?

Slovenskim arhitektom in kritikom v pomladnem zagonu še ni uspelo vzpostaviti kriterijskega aparata, ki bi bil plod kakršnega koli organiziranega pristopa k zviševanju kvalitativnega povprečja slovenske arhitekture (arhitekturne politike). V javnosti je sicer opaziti bolj sproščene in sodobni arhitekturi naklonjene tone, večajo se tudi možnosti investiranja, toda v nastalih razmerah, ko je velik del sodobne arhitekture konformističen in nagnjen k formalizmu, vse težje sploh vidimo, kakšna je ledena gora pod svojim vrhom. Arhitekturna kultura naroda se nikakor ne meri samo po zvezdniških arhitektih in njihovih nemalokrat ekscesnih realizacijah, pač pa po topem razširjenem vrhu splošne arhitekture, ki pokriva večino grajenega in stroke. Nedvomno je sedaj pravi čas, da se vzpostavijo kriteriji vrednotenja nacionalne arhitekture, ki formirajo topi vrh kvalitete arhitekturne scene v Sloveniji.

Popularni mediji namreč spričo svoje senzacionalistične narave predstavljajo samo dela, ki so novosti, ne pa izvorniki. Po drugi strani pa po isti logiki spregledajo mnoga kvalitetna in originalna arhitekturna dela, ki so v velikih primerih za družbo precej bolj pomembna, preprosto zato, ker nimajo kompleksnega kriterijskega aparata, s katerim bi širino slovenske arhitekture lahko sploh zaznali, kaj šele vrednotili. Tako je cenjena spektakularna forma, normalnost pa ostaja na robu.

Arhitekturni bendi

Trenutno v Sloveniji ni več velikih arhitekturnih birojev. So solisti in garažni arhitekturni bendi. Največja vrednota arhitekturnih bendov je hiperprodukcija, ki je večinoma navidezna – virtualna. Recept za uspeh pomeni odkritje niše v kompleksni realnosti, ki se jo nato zvezdniško zapolni. Propad velikih birojev je prinesla tranzicija, arhitekturne skupine pa so po letih zatišja naredile oster ovinek okrog okostenele domače hierarhije in zapolnile praznino s spremenjenim vrednotenjem prostora in arhitekture. S promoviranjem in trženjem lastne produkcije kot blagovne znamke so dosegle nadsvetlobno hitrost uveljavljanja v lokalnem okolju.

Skupine ohranjajo propulzivnost s trženjem drugačnosti. Drugačnost ne pomeni ustvarjanja avtorskega opusa v tradicionalnem kontekstu akademskega vrednotenja doseženega, temveč predvsem trženje blagovne znamke. Trženje zahteva izdelan marketing in operativno sposobnost. Nad njihovim delovanjem ni pregleda in nekdanjega nadzora ozke arhitekturne elite, z jedrom na fakulteti za arhitekturo. Eksces (tudi zaradi hiperprodukcije) prinaša drugačnost, ki izhaja iz negiranja ustaljenih razmer (upor mlajše generacije proti sistemu postopnega pridobivanja znanja in pravic do načrtovanja, ki pa je bil tako ali tako že razsut), promocija in ne kritika arhitekture iz domačih logov pa potrebuje širši, mednarodni kontekst (tudi zaradi samopromocije).

Bolj predan odnos, ki se ne da speljati v hiperprodukcijo, ima predolg rok za sezonski pristop, ki so ga pred leti vpeljali Sadar Vuga s predstavitvami v CD. Avtorski opusi niso produkt duha posameznika, temveč skupine. Meje arhitekture so premaknjene v svet virtualnega. Paradoksalno, niti eden od arhitekturnih bendov nima svoje tajnice, ne lastnega menedžerja, ne večjega števila zaposlenih, arhitekturni bendi obvladujejo spletne in rumene tiskane strani.

Specifika lokalnega?

Slovenski arhitekturni bendi se izstreljujejo kot kometi in spreminjajo razmerje moči na slovenski arhitekturni sceni tako eksplozivno, da solisti, ki delajo na daljši rok, ostajajo brez kohezivne sile. Lokalne osebne strategije skoraj niso opazne. Vsi, ki ne producirajo dveh hiš na leto, so out. Angažiran pristop zahteva podporo v vrednotenju doseženega, kar pa je izredno težko, ker so vrednostna merila prilagojena hiperprodukciji in prostoru globalnega. Da bi ujeli novonastala vrednostna merila, tudi solisti povzemajo ključne elemente delovanja arhitekturnih bendov. Mednarodni promotorji slovenskih, pa tudi že multinacionalnih arhitekturnih bendov, ki delujejo v Sloveniji oziroma iz Slovenije, evropski javnosti predstavljajo, da globalizacijski arhitekturni bendi prinašajo lokalno specifiko v nov administrativni prostor Evrope. Ali pa to res drži? V Sloveniji trenutno obstaja nenavadno močna želja po vzpostavljanju zvezdniške arhitekturne kaste, ki bi se ločila od obremenjujoče arhitekture kvalitativnega povprečja. To je za majhno okolje zelo značilna situacija, ob kateri pa

velja (p)ostati pozoren na dejstvo, da zvezdniško zaprto okolje ne prinaša subtilnih avtorskih projektov, temveč le trendseterje.

Sodobna slovenska arhitektura – dobro zapakiran paket

Sodobna slovenska arhitektura je podnaslov že druge knjige - razširjenega ponatisa prve, ki je izšla ob razstavi leta 2003. V dveh letih je razstava prepotovala svet in nekako ustoličila slovensko arhitekturo kot dobro zapakiran paket. Sixpack kot blagovna znamka? Globalno da, lokalno pa ne. Sixpack je inteligenten odgovor na dano situacijo, ki uporablja dialektiko med lokalnim in globalnim za svoj medijski projekt. Arhitekturni timi so se povezali iz pragmatičnih pobud, ne iz idejnih sorodnosti in prepričanj, kar je bilo značilno za predhodne generacije. Vsekakor gre za močno generacijo, ki pa je z ekskluzivno držo zarisala mejo znotraj same sebe in povzročila tekmo med arhitekti, pa tudi frustracije². Vsekakor se je vzpostavilo "novo razmerje sil", nova generacija je ustoličena in le vprašanje časa je, kdaj bo posegla tudi v ustaljeno arhitekturno sceno na fakulteti, v politiki, na institucijah.

Tradicijo in sodobnost povezuje prikrita kontinuiteta

Slovenska arhitektura je zadnje desetletje na poti od kontekstualne k site specific. Kaj pa je to? V bistvu isto. Le da je druga poimenovana v globalističnem jeziku. Žargon je drugačen, bistvo ne. V Sloveniji se še naprej vleče prepoznavna skupna linija, ki je tudi blagovna znamka slovenske arhitekture. Njena skrita kontinuiteta navezanosti na "ubite" očete se kaže v stalnem primerjanju, vzpostavljanju odnosa, raziskovanju, pa tudi upiranju in interpretiranju predhodnega. Celo brand generacija ni imuna za to. Sadar in Vuga v fasadi kondominija vidita Fabianijevo Artario. Dekleva in Gregorič pri fasadi hiše XXS v Ljubljani sledita istemu načelu Stoffwechsel iz semperjevske teorije kot Ravnikar pri kompleksu Trga republike. Ta "obremenjenost" s tradicijo in kontekstom je specifična lastnost in kvaliteta slovenske arhitekture, tudi najnovejše. Poskusi bega pa praviloma propadejo.

Konceptualizem efekta

Za Slovenijo tako danes ni značilna kakšna avtorsko prepoznavna arhitektura, temveč je bolj prepoznavno dojetje arhitekture Slovencev v domeni nekega "tihega" konsenza med generacijami arhitektov. Razlogov je več, lahko pa jih razdelimo na štiri segmente, ki jih generira konceptualizem efekta: (pop)ularizacija arhitekture, hiperprodukcija, zahteva po prepoznavnosti arhitekture brez večjega tveganja, zaprtost (samoniklost) vsake nove generacije.

Eksces – simbol tranzicijskega obdobja

V sodobni slovenski arhitekturi vse štiri segmente povezuje moč forme; konceptualizem, ki pa je konceptualizem efekta, ne konceptualizem procesa. Funkcija je postavljena na raven ene od spremenljivk,

ni več v prvem planu. Velikokrat je arhitektura povsem podrejena konceptu. Prav njena konceptualna podrejenost dokazuje, da je modernistični pristop k arhitekturi, ki je bil nekoč kodiran z ene točke, opešal, njegovo središče ni določljivo. Gostota ekscesa se zvišuje. Javni interes, socialni smoter, funkcionalnost, lepota so stranski učinki, odločilno spremenljivo opredeljuje tržni efekt, marketing. Eksces pa ne nastaja samo zaradi programov, ki so diktat naročnikov, tudi neurejene razmere na področju urbanističnega načrtovanja oz. prostorskega planiranja ter načrtovalskih normativov pogojujejo razvoj in dominacijo forme kot edinega segmenta arhitekturnega ustvarjanja, ki je preostalo arhitektu.

Pričakovanja naročnikov in arhitektov se tako pokrivajo zgolj znotraj likovnega segmenta arhitekture fasadne opne kot grafičnega elementa prostorske kompozicije arhitekture in urbanizma, ta pa s prese-netljivo agresivnostjo, kot cunami, zaseda prostore in sproža poplavo globalizacijske estetike, ki odplavi vsako avtorsko tveganje lokalno oziroma regionalno ozaveščenega arhitekta.

Globalno vs. lokalno

Takšne arhitekturne podobe prej predstavljajo simbole kot pa plod kulturno ozaveščenih oziroma celo družbeno angažiranih projektov. Vsakemu nagovoru na temo lokalnosti brutalnost globalistične arhitekture nameni protiudarec, češ da gre za tipično prebujenje zavedanja o lastni majhnosti. Na ta očitek bi lahko odgovorili evroskeptično, podobno kot Jančar, ki dvomi, da obstaja tipična evropska kultura, oz. v našem kontekstu – ne obstaja evropska arhitektura, temveč arhitektura Evrope. Slednjo pa delajo regije in ne državne prestolnice. V tem pogledu slovenska stroka, zgoščena v prestolnici, ne bo več smela razmišljati o brand Ljubljani v evropskem, temveč v regionalnem kontekstu oz. kar v merilu Slovenije in malo širše okolice (nekaj podobnega kot Gradec, ki je v dvajsetih letih iz zanemarjenega, neatraktivnega urbanega grdega račka prerasel v arhitekturno in urbano prepoznavno evropsko mesto).

Provizorični temelji

Po petnajstih letih ugotavljamo, da kljub raznim in vse bolj pogostim predstavitev sodobne slovenske arhitekture v tujini obstaja manko prepoznavnosti - manko identitete slovenske arhitekture. Ne moremo pa reči, da se slovenska arhitektura ni priključila evropski, saj se je, in to na več ravneh. Te ravni predstavljajo nekakšen provizorični zemljevid današnjega stanja slovenske arhitekture. Kvaliteta je razprostranjena mnogo bolj na široko, kot se misli in kaže navzven, hkrati pa se moramo zavedati, da neka forma še ne pomeni neke arhitekture (eko forma ni eko arhitektura, itd.).

Zadnji čas je, da po prvih tipanjih Slovenije in Evrope strnemo vrste in se lotimo promoviranja domače arhitekture, tako kot jo sami vidimo in vrednotimo, ne pa da jo prepuščamo oz. vrednotimo, tako kot ustrezno drugim. Velik del aktualnega vrednotenja temelji na

primerjavi s tujo arhitekturo, češ, saj tudi oni delajo tako kot mi. Ostajamo brez lastnega ogledala. Nedvomno je kopica mednarodnih nagrad slovenskim arhitektom in arhitekturi posledica razburljivega "odkrivanja" socrealistične dežele na južni strani Alp izza dolge sence berlinskega zidu, ki je padala na zahod. Vse številčnejše mednarodne objave in nagrade slovenski arhitekturi so zato v veliki meri izraz dejstva, da sledimo sodobnim evropskimi trendom. Žal pa smo še daleč od možnosti, da bi jih narekovali!

Zrcalce povej -

je slovenska arhitektura periferna?

Slovenija je z izgradnjo avtocestnega križa postala ena sama velika urbana regija, kjer je mogoče v istem dnevu obiskati panonsko nižino, visoke Alpe in sredozemsko obalo. Kompleksna fraktalnost dežele na južni strani Alp se izraža tudi v kompleksni arhitekturi. Dejstvo je, da je bila slovenska arhitektura izven prestolnice vedno nekako zapostavljena, če pa se je kaj pripetilo, se je v Ljubljani to vrednotilo (in se še), kot da se "zunaj" nekaj dogaja, "nam" pa ne. V minulih desetih letih se pojavljajo opazne arhitekture tudi v regionalnih središčih, vendar so praviloma tihi zarisovalci trendov, in še to samo, če imajo srečo in jih uspe "lokalnemu" kritiku nekako promovirati v prestolnici. Takšno prevladovanje hiperurbanega okolja nad lokalnim pa ni najbolj primerno, ker je pravzaprav prav periferija (mišljena so vsa območja, ki niso pod neposrednim vplivom Ljubljane) v Sloveniji generirala mnoge sodobne tokove. V tem smislu je zanimivo opaziti nekaj, na kar so opozarjali že v času modernizma (npr. Svetozar Križaj v intervjuju s Kobetom, ab), namreč, da periferija omogoča odmike od utečenega in da se v njenem prostoru zmeraj prej raziskuje kaj novega. Kar pomeni, da Ljubljana kljub večji produkciji le ni edina generatorka arhitekture v Sloveniji. Prav periferija je v Sloveniji sprožila prvo brstenje (produktivne odklone) k relevantni sodobni arhitekturi. Vendar je to brstenje preslabo spremljala teorija slovenske arhitekture, ki so jo pisali trendseterji s svojo samopromocijo na krilih idealizacije globalnih evropskih arhitekturnih trendov hiperurbanih okolij. Meniva, da ima periferija daleč največji potencial, še posebno, če pogledamo na slovensko prestolnico kot periferno evropsko mesto.

Za novo slovensko arhitekturo ni najpomembnejše, da imamo evropsko globalno zasnovane biroje, temveč da vzpostavimo ozračje regionalnega kulturnega okolja z vsemi njegovimi specifikami. V Sloveniji prihaja do paradoksalne situacije, da Evropa nagrajuje projekte, ki sledijo globalnemu kontekstu, ne pa lokalni sferi. V tem pogledu smo sami premalo dejavni in prehitro zadovoljni z lažje doseženimi priznanji, ki ne zahtevajo dodane vrednosti iz domačih logov.

Diktat samopromocije

Diktat medijskega pojavljanja je povzročil tekmo za javno prepoznavnost, ki se v medijih pojavlja kot "prikrita" reklama. Samopromocija ni kritika. Tudi panegirik ne. Pa tudi sesuvanje ni kritika. Ni prav, če

so vrednostni kriteriji samo subjektivni oziroma vezani na omejeno avtorsko poetiko. Takšne glorifikacije izbranih in zavestnega zapostavljanja neizbranih smo imeli v preteklosti več kot preveč. Ideološki nazor ali pripadnost določenemu krogu ali klanu še nista dovolj, da nekdo doseže nesmrtnost. Za kvalitetno arhitekturo potrebujemo razvito arhitekturno kulturo, katere nujni del je razvita kritika. Biti mora profesionalna, imeti razdelane teoretske temelje in predpostavke.

Nedeljsko pisanje arhitekturnih reklam vs. kritika

V zadnjih letih je arhitekturna kritika pri nas doživljala preobrazbo, ki pa v glavnem ni prispevala k preglednosti celote arhitekturne ustvarjalnosti. Vsekakor se je razširila ponudba. Pojavile so se rubrike in priloge v dnevnem časopisu, pa spletne predstavitev in nove revije, ki pojmujejo arhitekturo kot življenjski slog in trend. Profilirana kritika pa v medijih nima prostora. Še več, arhitekturna kritika je pri nas ostala na samopromocijski ali ljubiteljski ravni. Tudi imenovanje arhitekta ob otvoritvi javnega objekta ostaja še zmeraj prepovedana tema za skraj vse slovenske medije. Pravzaprav se v medijih govori več o arhitektih na rumenih straneh kot pa o arhitekturi kot delu kulture. Izjema so Večerova "Arhitekturna beseda" (ki je četrtkova stalnica tega časopisa že več kot desetletje) ter Dnevnik in Delo, ki občasno najdeta prostor za arhitekturo.

Ukvarjanje s kritiko je pri nas še zmeraj obsojeno na ljubiteljsko delo. Od ljubiteljskega dela do promocije je precej krajša razdalja kot do teoretske kritike. Spremljanje najnovejše slovenske arhitekture namreč pomeni tveganje, ki si ga delujoči arhitekt skoraj ne more privoščiti, saj velja prepričanje, da dober kritik ne more biti dober avtor. Še sreča, da imamo nekaj arhitektov, ki se s kritiko ukvarjamo ljubiteljsko, in pravzaprav samo enega ali dva arhitekta, ki pišeta in ne delujeta kot arhitekta.

Nočeva reči, da v preteklosti niso nastajali kvalitetna arhitekturno teoretska dela in tudi kritike. Da pa bi kritika dobila potrebno znanstveno težo, bi se morala etablirati kot samostojna disciplina. Nujno bi potrebovali ustrezno katedro na fakulteti za arhitekturo, najbrž pa tudi inštitut. To bi bil lahko del projekta arhitekturne politike, o kateri je zadnje čase veliko govora. Tudi arhitekturni muzeji bi moral prispevati k sistematičnemu vzpostavljanju kritike.

Zmagovita hitrost arhitekture

V dežju in močnem vetru si ogledujeva novo stanovanjsko vilo. Slabo vreme je včasih kar pravo za analizo arhitekture, saj pomaga vzpostaviti distanco za kritičen pogled, ki je objektivnejši, kot bi bil v močni svetlobi, ko se lažje vdaš fascinaciji ali predsodkom. V mislih primerjava fotografijo iz revije – ne običajno fotografijo, pač pa bleščec render, v katerem je dosežena absolutna globinska ostrina, vse napake so s photoshopom skrbno izbrisane in vse vertikale so poravnane - z realnostjo. Mokra stavba niti slučajno

ne kaže tako spolirane podobe. Skozi zaveso dežnih kapelj gledava srage, ki mažejo zid.

Skupino tujih študentov arhitekture vodiva skozi nov ljubljanski design hotel. Hostesa razlaga arhitektovo željo, da bi bile sobe prijetne in povezane z naravo. Lep enostranski hodnik, soba z oknom do tal in pred njim gozd. Študenti so navdušeni. A hostesa v preveliki želji, da bi ugajala, povabi še v apartma. Povzpemo se v nasproti ležeče tretje nadstropje. Hodnik je razgret na 40 stopinj, čeprav je oktober. Vstopimo v apartma, ki ga sestavljajo dva grda, neskladna prostora in kopalnica. Zadeva je očitno ušla arhitektovemu nadzoru. Pogled skozi okno na parkirišče ni nič spodbudnejši.

Zagreta hostesa, ki pove, da je po gimnaziji želela študirati arhitekturo, nas, da bi popravila vtis, odpelje v restavracijo a la carte. Prek čedne obavtocestne samopostrežne restavracije stopimo v čuden, z lesom obdelan prostor s serijo črno-belih jedkanic, ki spominjajo na grotesken križev pot.

Vse pogosteje sva razočarana, ko doživiva hišo in situ. Razkorak med medijsko privlačnostjo in realnostjo je vse večji. Arhitektura je pač res zrcalo družbe. Družba lažnih in plitvih vrednot producira arhitekturo brez vrednot. Tudi pri nas doživljamo zaton kritične arhitekture, ki nemočno gleda uspešnost pop in komercialne arhitekture; ta se ne razlikuje od koncepta reality showa in spektakla.

Ta zmagovita hitra arhitektura ni po intelektualni plati nič kaj posebnega. Zelo dobro pa razume politično naravo arhitekture. Razume moč, ki obvladuje politiko – moč, ki jo ima ideja, ki je populistična, ki zadene čim več ljudi. Ne zato, ker je ideja velika, ampak zato, ker jo veliko ljudi razume in se z njo identificira. Moč ideje je v organizaciji, ki je potrebna, da se ideja udejanji. Mnogi arhitekti postajajo mojstri organizacije in samopromocije. Delajo vztrajno in nepopustljivo. Vse, kar bi bilo lahko moteče - viteštvo, lenoba, hedonizem, vsak dvom - je izrinjeno z obzorja. Znajo pa tržiti, zapeljivati in najti denar ter naročnike za svoje projekte. Vedo, da arhitektura rabi appeal, privlačnost, biti mora cool.

Arhitektura sedanjosti

To je tudi razlaga sedanjosti v naši arhitekturi. Sedanjosti, ki jo obvladuje koncept zvezdnitva. Arhitekt - idol postane objekt želje, pri naročnikih in pri posnemovalcih.

Koolhaas trdi, da je njegova estetika organizacijska in ne formalna. Takšna estetika je pragmatična, prilagojena učinku. Skreirana je za naročnikov okus, tako kot lifestyle magazin. Upodablja njegove sanje, njegov idealni svet in njegovo intelektualno obzorje. Zato ni čudno, da je marsikatera arhitektura podobna reklamam za pralni prašek, najboljše pa so morda bližje reklamam za mobilno telefonijo ali pa športne copate, kjer je ciljna publika nekoliko bolj prosvetljena.

S pristajanjem na koncept reklamnega spota arhitektura zgublja intelektualno dostojanstvo. Njen radikalni individualizem se požvižga na celoto. Ne verjameva, da imajo prav tisti, ki nam na vsak način hočejo

nakopati takšno arhitekturo. Lastna arhitektura, čeprav nepopolna, je boljša kot kopija npr. nizozemske arhitekture. Nizozemska arhitektura je sicer močna, ni pa edino zveličavna. Avstrija ima svojo arhitekturo, ki je ne da, enako Španija, Finska, Švica - zakaj je ne bi imeli tudi mi?

V tej številki so predstavljene arhitekture, ki so sodobne, pa se ne odpovedujejo moderni. Ki so globalne, pa se ne odpovedujejo lokalnemu. Ki so pop, pa jim ne manjka duhovne globine.

Slovenska posebnost je sposobnost sinteze. Zato vrh naše arhitekture odlikuje samoniklost, ki pa se dobro zaveda dogajanj v širšem okolju.

Res je, nekateri rezultati so nastali zaradi neukosti naročnikov in bi jih težko realizirali v bolj definiranim kapitalizmu razvitejših mest in držav. Kdo bi plačal dvakrat več za enak učinek? Kateri podjetnik si bo kupil drag, a relativno slab avto, ki pa je morda inovativen? Zato je slovenska arhitektura v nevarnosti in potrebuje široko podporo družbe. Potrebuje pa tudi stalno kritično preverjanje lastnih izhodišč, saj ji le to lahko pokaže pot naprej.

Nosilec umetnosti vs. nosilec kulture

Kje so potenciali za razvoj nove slovenske arhitekture? Res samo v trendseterjih? Gottfried Benn je v Dvojnem življenju zapisal: "Umetnikovo pričakovanje, da se bo javnost zanj zanimala, ga ekonomsko podpirala, praznovala njegov šestdeseti rojstni dan z banketi in lončnicami, pomeni njegovo provincialno nerazvitost. Znotraj sebe besni - kdo bi mu moral biti hvaležen za to? /.../ Že pred 15 leti sem v eni od svojih knjig predlagal, naj končno pričnemo razlikovati med nosilci umetnosti in nosilci kulture. Nosilec umetnosti je statično asocialen, medtem ko sedijo idealisti med nosilci kulture in pridobitniškimi stanovi."³

Sodobna arhitektura je nedvomno ena od poveljnih nosilk sodobne slovenske kulture, le potrditi se bo treba, da bo kot nosilka tudi prepoznana. Slovensko arhitekturo bo treba čim prej razdeliti na tisto, ki je nosilka umetnosti, in tisto, ki je nosilka kulture. Le tako bo sodobna slovenska arhitektura dobila identiteto lokalnega, vendar ne z izsiljenimi ekscesi, temveč resnično iz sebe.

Opombe:

¹ Leta 1997 je izšla številka ab-ja o operativnosti, ki jo je souredil arhitekt Boštjan Vuga. Vsebinska številka je bila teoretični manifest za novo arhitekturo, kot napoved in vnaprejšnja analiza arhitekturnih dogajanj, ki so sledila. Teksti Patricia Schumacherja, Andreasa Rubyja, Anne Klingmann in drugih so začrtali koordinate "od zunaj navznoter". Ta proces, namreč "uvoz" strategij in konceptov, se je pri nas soočil z obstoječo arhitekturno kulturo. Tudi ta je razvila svoje strategije, ki bi jih lahko poimenovali strategije rezistence.

² "Evropa in svet si na razstavi Six pack nedvomno lahko ogledujeta kvalitetno arhitekturno produkcijo mlade slovenske generacije. Insajderja na slovenski arhitekturni sceni pa vsekakor zanima tudi vprašanja iz ozadja - kdo, s kakšnimi sredstvi, na podlagi kakšnih kriterijev je organiziral razstavo. Ob tem se ne moremo znebiti vtisa, da je bila z javnim denarjem in pod pokroviteljstvom Ministrstva za kulturo in Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije organizirana razstava, katere koncept temelji bolj na zasebnem dogovoru kot na nepristranski selekciji. Morda je sicer koncept razstave možno na določen način upravičiti, vsekakor pa je problematično, da si Sixpack lasti domeno edine mlade slovenske arhitekture. Mlade slovenske arhitekture je namreč veliko več." (Miha Kajzelj, "Razstavi Sixpack ob rob", Trajekt, 15. 7. 2004)

³ Gottfried Benn, Dvojno življenje, Beletrina, 1998, prev. Aleš Šteger, Vital Klubus

mestne večnamenske stavbe

V Sloveniji se zgradi zelo malo celostnih urbanih kompleksov, ki bi vključevali različne programe in prostore, npr. stanovanja, poslovne in kulturne vsebine ali pa trg, ulico, pasažo. Tudi investicijsko povezovanje javnega in zasebnega interesa skoraj ni prisotno in ni videti, da bi se ta proces vsaj pričel uveljavljati. Nastanek mestne večnamenske stavbe je zaenkrat popolnoma prepuščen investitorjevi in arhitektovi predstavi o urbani vlogi stavbe, tudi takrat, ko je na strani naročnika javni kapital. V večini primerov dobivajo stavbe monofunkcionalne vsebine s preko vsake mere natrpanim programom na premajhni parceli – cilj je profit, mehanizmi vzpostavljanja nivojev javnega standarda in zaščite javnega interesa pa niso vzpostavljeni ali pa se v fazi izoblikovanja projekta zaobidejo. V takšnih pogojih so arhitekti prisiljeni postati le oblikovalci forme in mikrourbanih parcele, vsebina in širši pomen pa je stvar naročnika.

Prednost hibridnih stavb je njihova mestotvornost. Večina hibridne arhitekture nastaja na podlagi pragmatičnosti in ekonomske računice investitorjev, ki izhaja bodisi iz programa, bodisi iz urbanizma oz. iz prostorskih danosti. Do dodane kvalitete pa pridejo stavbe s pomočjo arhitektov, ki se "znajdejo" na minskem polju administracije in uspejo prepričati investitorja, da bo bolj ambiciozen hibrid zanj ekonomsko učinkovit. Kljub vsemu pa prav ti redki spontani poskusi odpirajo pot, ki vodi do uveljavitve tipologije mestne večnamenske stavbe.

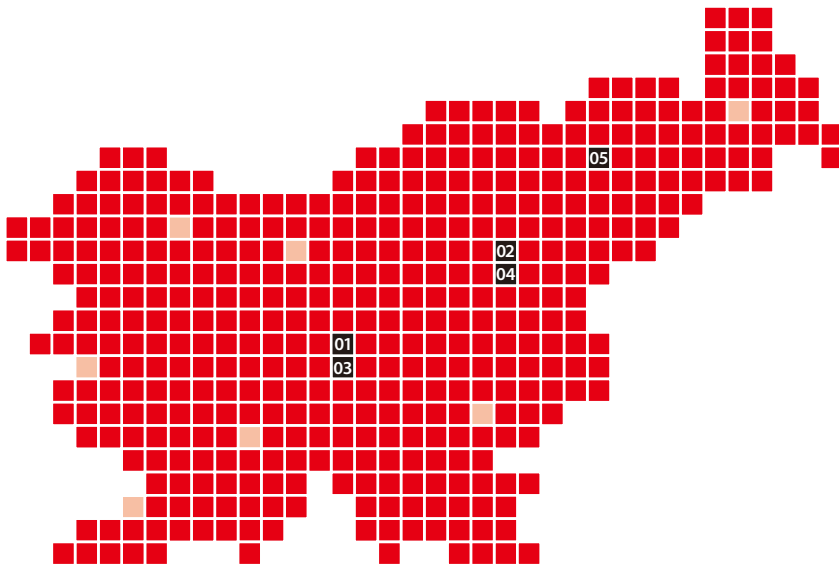
O sistematičnem razvoju mestne večnamenske stavbe v Sloveniji zato zaenkrat ne moremo govoriti. Smo šele v začetni fazi spontanega razvoja tipoloških hibridov, ki nastajajo iz potrebe po investiranju kapitala in na podlagi vzorov iz tujine. Javno – zasebno partnerstvo, ki je v razvitem svetu običajni način investiranja, je še v povojih. Uveljavljanje tipološko-funkcijskih hibridov otežujejo številni zakonodajni in lastniškopravni parametri, pa tudi pojavnost hibridne forme je skladna le z redkimi občinskimi prostorskimi zakonodajami. *M.D., U.L.*

Town Multi-purpose Buildings

In Slovenia, few integral urban complexes are built to include different programmes and spaces, such as flats, business and cultural contents, or, on the other hand, a town square, a street, or a passageway. Public and private interest affiliation for the purpose of investments is also practically non-existent with little indication for this process to begin to take root in the future. How a town multi-purpose building turns out is thus currently completely up to the investor and the architect and their perception of the urban role of the building, including when public money is being invested. In most cases, buildings feature mono-functional contents with overspilling programme regarding the size of the property - all in the name of maximising the profit, while the mechanisms of maintaining the level of public standard and the protection of public interest are either not in place or are circumvented in the design phase. Under such conditions, architects are left without a choice in being merely the designers of form and the property's microubanism while the function and wider significance are solely in the hands of the investor.

The advantage of hybrid buildings is in their town-forming capability. Most hybrid architecture is the result of pragmatism and price-performance considerations of the investors, stemming either from the programme or from urbanism and the characteristics of the area. Beyond that, the added quality of a building depends on the architect to tip-toe his way through administrative minefields and to convince the investor that a more ambitious hybrid will also result in economic benefits. It is precisely these rare spontaneous attempts that are helping beat the path towards establishing of the typology of a town multi-purpose building.

As of yet, we cannot speak of systematic town multi-purpose building development in Slovenia. We are only in the initial phase of the development of typological hybrids, the creation of which is driven by the need for capital investment and modelled on similar projects from abroad. The system of public-private partnership, the most common financing model in the developed countries, is still in its infancy. The establishing of typological-functional hybrids is hindered by numerous parameters pertaining to legislation and property law status; furthermore, the materiality of the hybrid form only rarely complies with municipal spatial development legislation.

- 01/ Barjanska vrata
- 02/ Stanovanjsko-poslovni objekt Maksimiljan
- 03/ Stanovanjsko-poslovna stavba ob Železni cesti
- 04/ Stanovanjsko-poslovni objekt Glazija
- 05/ Blok Radvanje

1.00

barjanska vrata

arhitektura:	investitor:	leto:
Dejan Bevc, mag. Andrej Černigoj, Janez Kuzman	GPG d.d.	2005
sodelavci:	lokacija:	
B. Tavčar, K. Živanović Kavčič, V. Milosavljević	Ljubljana, Barjanska cesta	
	velikost objekta:	
	36.000 m ²	

Foto: Dragan Arrigler

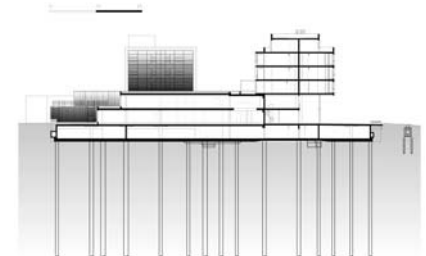
1.01

Vsekakor hiša, ki jo opazimo! Seveda čakajoč, da na vzhodni strani glavne južne vpadnice dobi ustrezno podporo, vendarle s svojo postavitvijo in izzivajočim volumnom izraža jasno stališče. Vhod v mesto naj bo poudarjen in če smo na Barju, naj bo vertikala, ki jo običajno pričakujemo - vendar položena! Samo tak volumen tudi logično ščiti eno naših prvih organiziranih nizko-gostih zazidav, ki je z dograditvijo vpadnice predtem postala nekako razgaljena. Poslovno-stanovanjska zgradba, ki brezkompromisno spremlja potek vpadnice, oblikuje zametek tržnega prostora na severu, ob križišču s Cesto v Mestni log, ki bo z dograditvijo predvidenega zadnjega odseka Jurčkove postalo še pomembnejše, mestotvorno. Nov, urbani, odprt prostor zamejuje podvojitve osnovnega volumna v notranjosti proti zahodu, ki pa se neha takoj zatem, ko ga ne vidimo več. Tu se začne transformirati v povsem drugo morfologijo, ki nagovarja drobnejše pletivo Murgel. Priča smo obratu pričakovanega, oziroma doslednosti zastavljenega: Če sta spodnji etaži proti Barjanki poslovni, tudi proti notranjosti poslovne površine s prelepimi izhodi na zeleni murgelski parter zasedajo pisarne. Nenavadna delitev na poslovne površine v spodnjih etažah ter stanovanja v zgornjih, ki na zelene strehe poslovnih le gledajo, je bila urbanistična zahteva.

Postavlja se načelno vprašanje kaj res s stanovanji v pritličjih večetažnih zgradb. Jim v parterju ponuditi izhod na atrij in tvegati nelagodje pogledov od zgoraj, ali stanovalec v višjih etažah prepusti le pogled na zelene strehe poslovnega dela zgradbe v pritličju? Spodnji dve poslovni etaži sta proti Barjanki jasno izraženi z visokim, mogočnim, povsem urbanim steklenim pasom. Lep kos pokrite promenade ob lokalih, ki že uspešno zapolnjujejo prazne volumne. Vhodi v stanovanjske sklope so jasno berljivi, lepo dimenzionirane veže pa vodijo v zelo racionalno zasnovana stopnišča. Stanovanja pač sledijo tržnim zahtevam, njihova zasnova pa dopušča spremembe, kar je vsekakor hvalevredno. Obsežni poslovni volumni so logično segmentirani. Če zahodni del z vsebino in izgledom pušča nekatere odgovore odprte, vzhodni, cestni, jasno govori o tem, kaj hiša je. Fasadni plašč ne ponavlja danes že tako oguljene fraze izmikajočih se vertikalnih zasteklitev, ki se že kar nekaj časa pojavljajo na vseh mogočih vsebinah in v najrazličnejših prostorskih situacijah. Oblikovanje brez okolišenja govori o tem, čemu služi notranjost. Občasne cezure morda zelo literarno govorijo o razpokah barjanske zemlje, vendar je to v siceršnjem navalu ornamenta vsekakor poskus s podpisom! J.K.

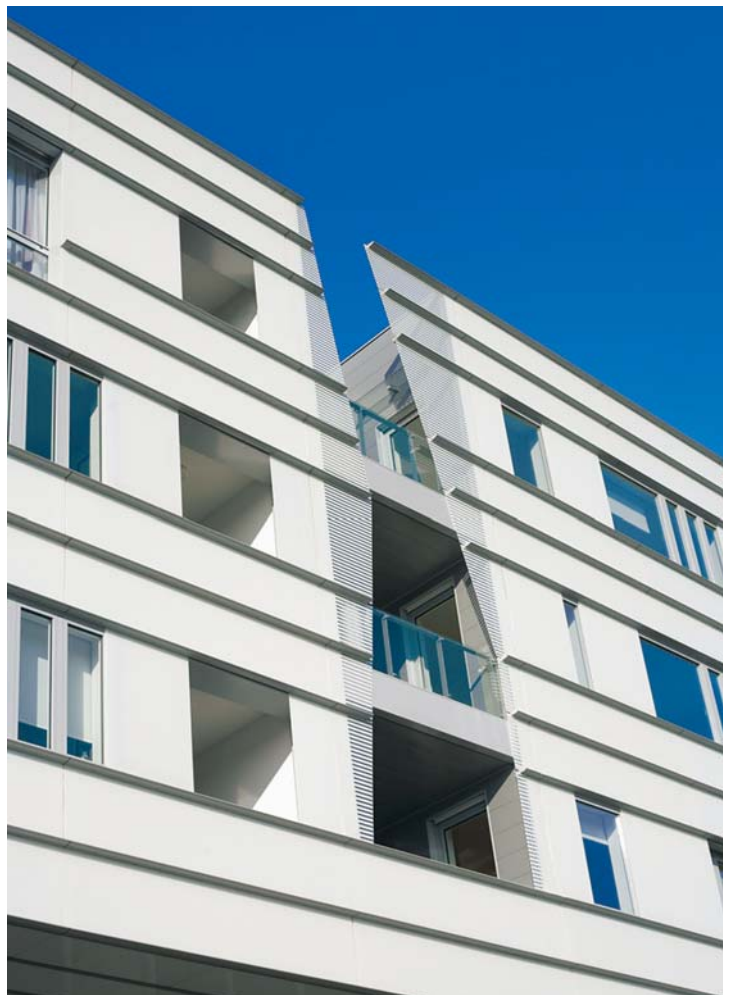

Tloris pritličja

Prečni prerez

stanovanjsko-poslovni objekt maksimiljan

arhitektura:	investitor:	leto:
Nande Korpnik	Maksimilijan d.o.o.	2005
sodelavci:	lokacija:	investicija:
Tina Škrinar, Matej Kainz, Črt Rebersak, Helena Krampuš	Celje, Ljubljanska cesta 5	4.585.580 EUR
	velikost objekta:	
	6.740 m ²	

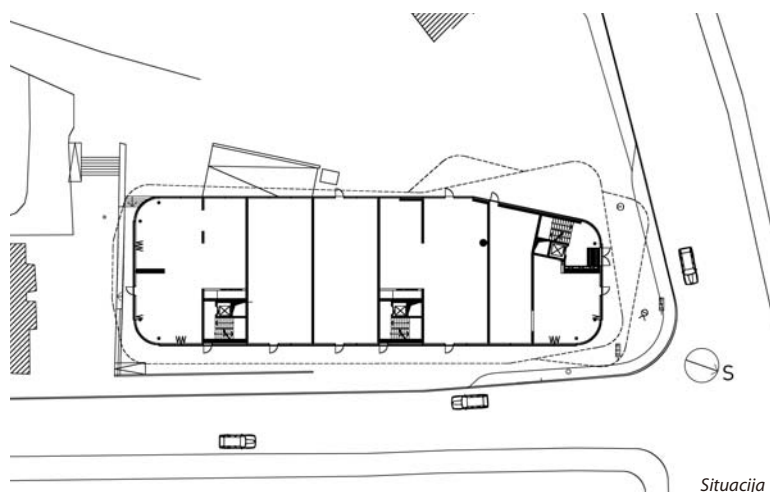

Foto: Miran Kambič

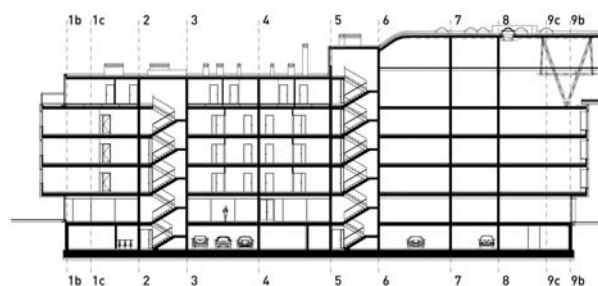
1.02

Korpnikov Maksimiljan je še ena postaja na njegovi uspešni poklicni poti. Vedno je osupljivo, kako mu uspe zadovoljiti pričakovanja naročnikov po ekspressivni arhitekturi, ki bo jasno in glasno izrazila njihovo potrebo po prepoznavnosti, hkrati pa realizirati strokovno korektno in prepričljivo arhitekturo. Slovenska moderna 30. let prejšnjega stoletja je bila v nasprotju z npr. francosko, kljub uporabi nove gramatike in sintakse, kontekstualna. Stanovanjsko-poslovni objekt Maksimilijan povzema nauk te nekoliko provokativne kontekstualnosti. Samozavestno se umešča v prostor mesta s pomočjo zaobljenih oblik in modernističnih pasovnih oken. V heterogeno urbano okolje se vpenja z oblikovnimi distorzijami, ki sledijo smerem v prostoru na robu historičnega mestnega središča. Idealna pozicija za Korpnikovo interpretacijo architecture parlante, ki je vedno dobro postavljena, hkrati pa tudi nekoliko robato duhovita. Horizontalno stereometrično preluknjano telo je nadgrajeno s steklenim komandnim mostom, ki skozi navtično metaforiko zagotavlja hiši njeno specifično identiteto. S svojo dinamično obliko in uporabo barve objekt osredinja mestni predel, povezuje njegove heterogene sestavne dele in ga na novo oblikuje v artikuliran mestni ambient.

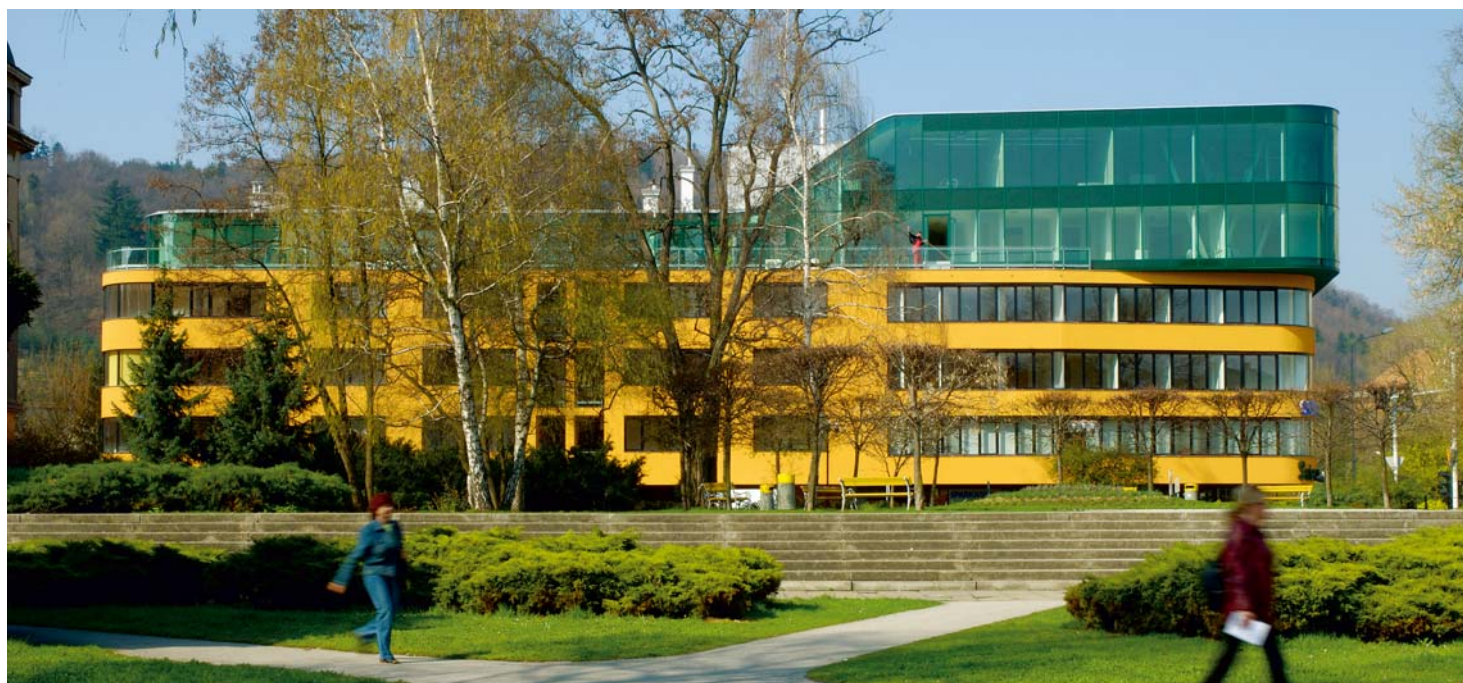
Konstrukcija je armiranobetonska, z velikimi previsi, ki se v zamikih nalagajo drug nad drugim. Vsi vogali so zaobljeni. Program je mešan, z lokali v pritličju, poslovnimi prostori v delu objekta, ki gleda proti križišču, ter stanovanji v preostalem delu hiše. Tlorisi so zasnovani pragmatično in racionalno. Korpnik zna delati arhitekturo, ki s svojo neposrednostjo in ustvarjalno močjo uspešno previhari težave na poti do realizacije. Ko pa enkrat stoji v mestu, nezamenljivo sije arhitektovo avtorsko avro. *M. D.*

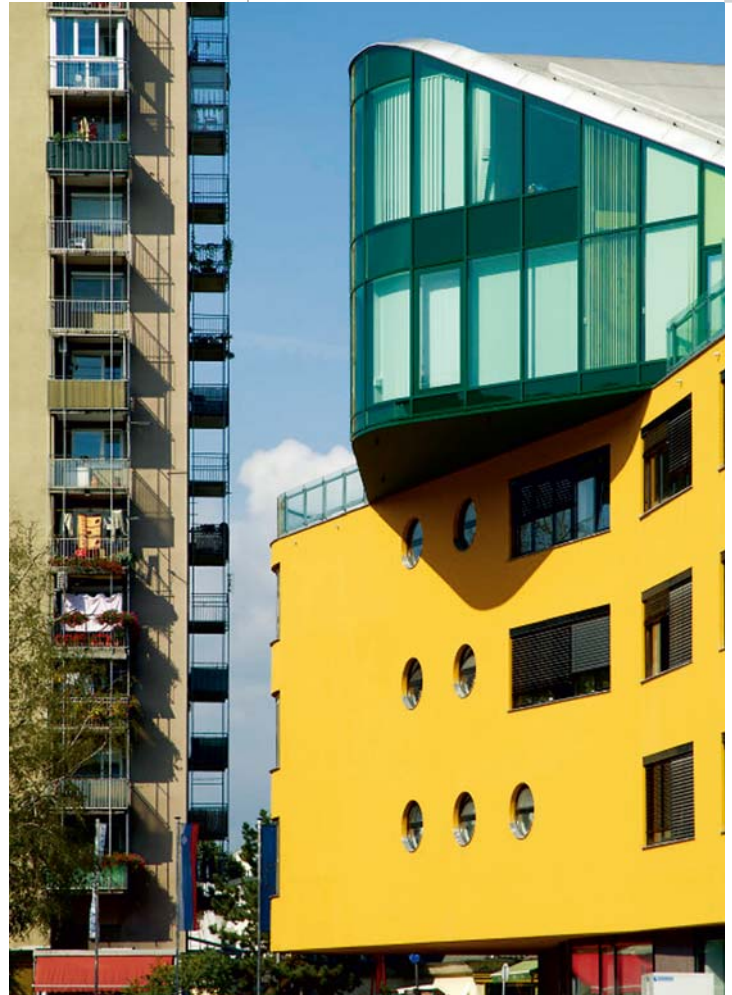

Situacija

Prez

stanovanjsko-poslovna stavba ob železni cesti

arhitektura:	investitor:	leto:
Mojca Švigelj Černigoj, mag. Andrej Černigoj	Sct Stanovanjski Inženiring	2004
sodelavci:	lokacija:	
D. Damjanić Radić, P. Slanič, A. Demšar, E. Komac	Ljubljana, Železna cesta	
	velikost objekta:	
	24.585 m ²	

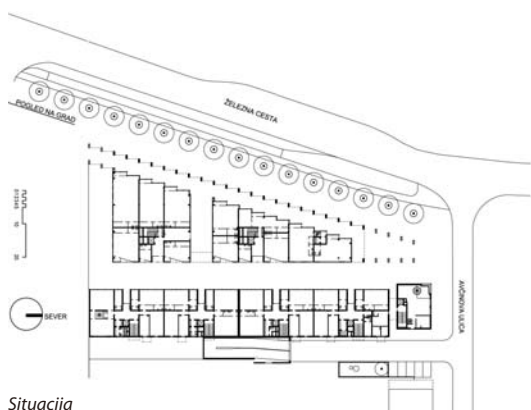
Foto: Miran Kambič

1.03

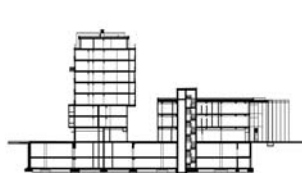
Kompleks zaključuje območje pozidave Župančičeve jame, katere zasnova izvira iz natečaja iz 80. let prejšnjega stoletja. Načrt je poskušal ponovno uvesti tradicionalno mesto z ulicami, karejsko zazidavo in mešanim programom. Večina stavb je zgrajena v že preživetem jeziku postmoderne, stavbe ob Železni cesti, ki so bile šele nedavno zgrajene, pa so se temu uspešno izognile. Gre za tri objekte - glavni stanovanjski blok, stanovanjski stolpič in nižji poslovni objekt z arkadami. Vse tri stavbe je treba razumeti glede na njihovo širšo urbanistično funkcijo. Stanovanjski blok zaključuje karejsko zazidavo, stolpič je eden od dveh vogalnih poudarkov trga ob vhodu v naselje, medtem ko poslovni objekt zapolnjuje trikotno parcelo, ki je nastala med cesto in naseljem. Železna cesta je hkrati meja naselja, ki se preko ceste nadaljuje v nastajajoči park, meječ na Plečnikovo Navje. Po drugi strani pa Železna cesta predstavlja vzporedno os Bežigrada, saj povezuje glavno železniško postajo in se nadaljuje v Vojkovo, ki vodi mimo občinske stavbe vse do ljubljanske obvoznice.

Glavni trg želi delovati kot sodobna različica starih mestnih trgov s kavarnami, arkadami, vodnjakom, stanovanjski stolpič pa deluje kot urbanistični poudarek glavnega trga in po pojavnosti spominja na mestni stolp. Relativno majhen gabarit stolpiča omogoča, da je v vsakem nadstropju le eno stanovanje, kar je pri nas redkost. Glavni stanovanjski blok ima štiri vertikale s po tremi stanovanji na etažo. Glavna fasada je deljena na tri pasove. V spodnjih etažah je fasada temna, tam so bili prvotno predvideni poslovni prostori, sledi srednji pas z loggiami, na strehi so štirje razkošni penthousi. Tudi pet stanovanjskih nadstropij z loggiami je s temnejšim srednjim nadstropjem razdeljenih na dva pasova s poudarjeno horizontalo. Loggie se zapirajo z drsnimi paneli, ki so na zunanji strani iz aluminija, na notranji pa obloženi z lesom. Zadnja fasada stanovanjskega bloka je nepravilno členjena s pomočjo različnih oken, balkonov in barvnih plošev ter na ta način išče dialog z obstoječim karejem.

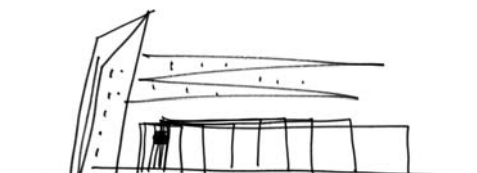
Nižji objekt pred blokom je namenjen poslovnim prostorom. Dvoetažni objekt je zastekljen, pred soncem pa ga ščiti arkada. Arkadna polja se stopničasto pomikajo proti Železni cesti in tako na eleganten način sledijo urbanistični osi proti železniški postaji in pogledu na Grad. A.H.

Situacija

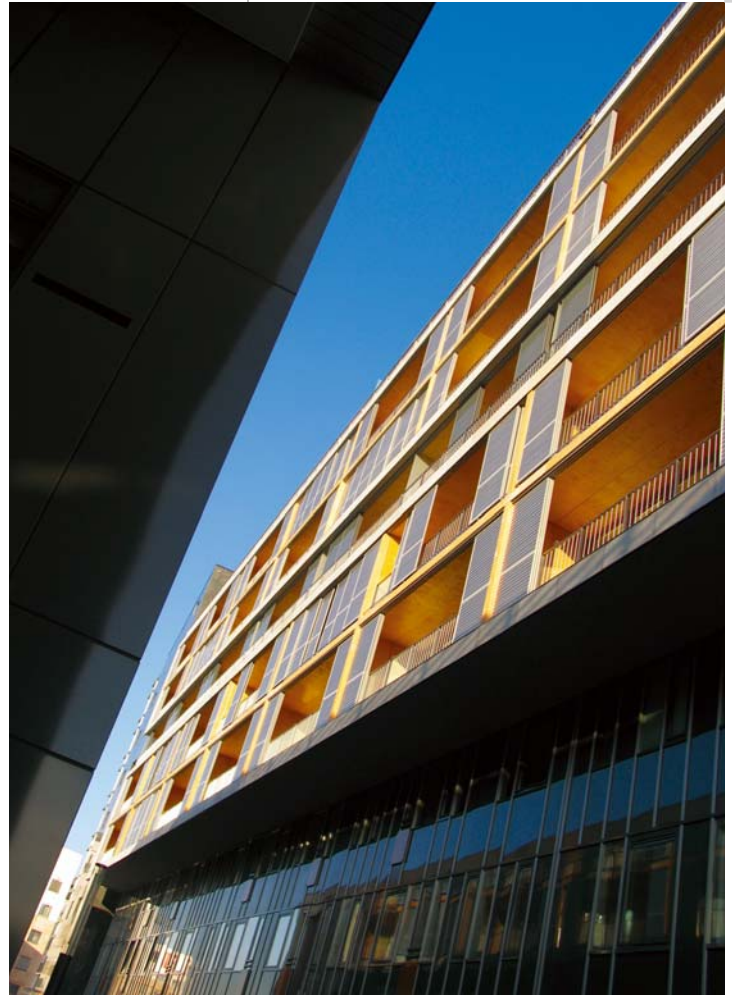
Prerez

Skica

stanovanjsko-poslovni objekt glazija

arhitektura:

Marko Apollonio,
Nina Crljenko,
Lena Krušec in
Tomaž Krušec,
Arhitektura Krušec

sodelavec:

Rajko Bajc (OVP)

investitor:

Ingrad vng in Vegrad

lokacija:

Celje, Ljubljanska cesta

velikost objekta:

6.031 m²

leto:

2004

investicija:

cca. 4 mio EUR

Foto: Miran Kambič

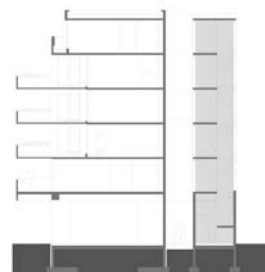
1.04

Novi blok stoji ob Ljubljanski cesti, tik pred vstopom v ožje mestno središče Celja. Postavljen je pravokotno na smer ceste. Členitev bloka je izrazita, lahko bi rekli kar deklarativno "pedagoška". To je najbrž hommage učenju konceptualno zasnovane arhitekture na ljubljanski arhitekturni fakulteti, kjer je Tomaž Krušec asistent pri profesorju Vodopivcu.

Gre za linearen blok. Kompozicija izhaja iz urbanistične postavitve. Čelni del ob cesti je glava, namenjena poslovnim prostorom, kar je logično spričo prestižnosti lokacije ob glavni mestni vpadnici, pa tudi spričo hrupa, ki ga le-ta povzroča. Poslovna glava je obdelana na urban način, z dragocenejšo fasadno opno iz steklenih lamel. Telo bloka je sestavljeno iz dveh vzporednih, med sabo povezanih lamel - južne, ki je namenjena stanovanjem, in severne servisne, kjer so vertikalne komunikacije, shrambe in drugi servisni prostori. Vmes nastane svetlobni kanjon, ki ga premoščajo vstopni mostovži. Zahodna, stanovanjska fasada bloka gleda na park pred šolo. Iztegnjeni balkoni priključijo na misel "belo moderno" in holandsko modo. Fasada servisne lamele je oblečena v kopilito steklo. To ji daje zaželen servisni značaj, pa tudi elegantno minimalistično estetiko. Stanovanjski blok predstavlja šolski primer kvalitetne stanovanjske gradnje v mestu. Prepričljiv je tako po tipološki inovativnosti kot po pojavnosti in bivalni kvaliteti stanovanj. Najbrž je investitor zadovoljen tudi z ekonomske plati, saj pri arhitekturi nikjer ne gre za razsipanje. Dražji materiali in obdelave so uporabljeni tam, kjer je to smiselno in potrebno. Realizacija je dragocena izkušnja za vse vpletene - za celjsko sceno stanovanjske gradnje, za srečne stanovalce pa tudi za mlada, obetavna arhitekta. *M.D.*

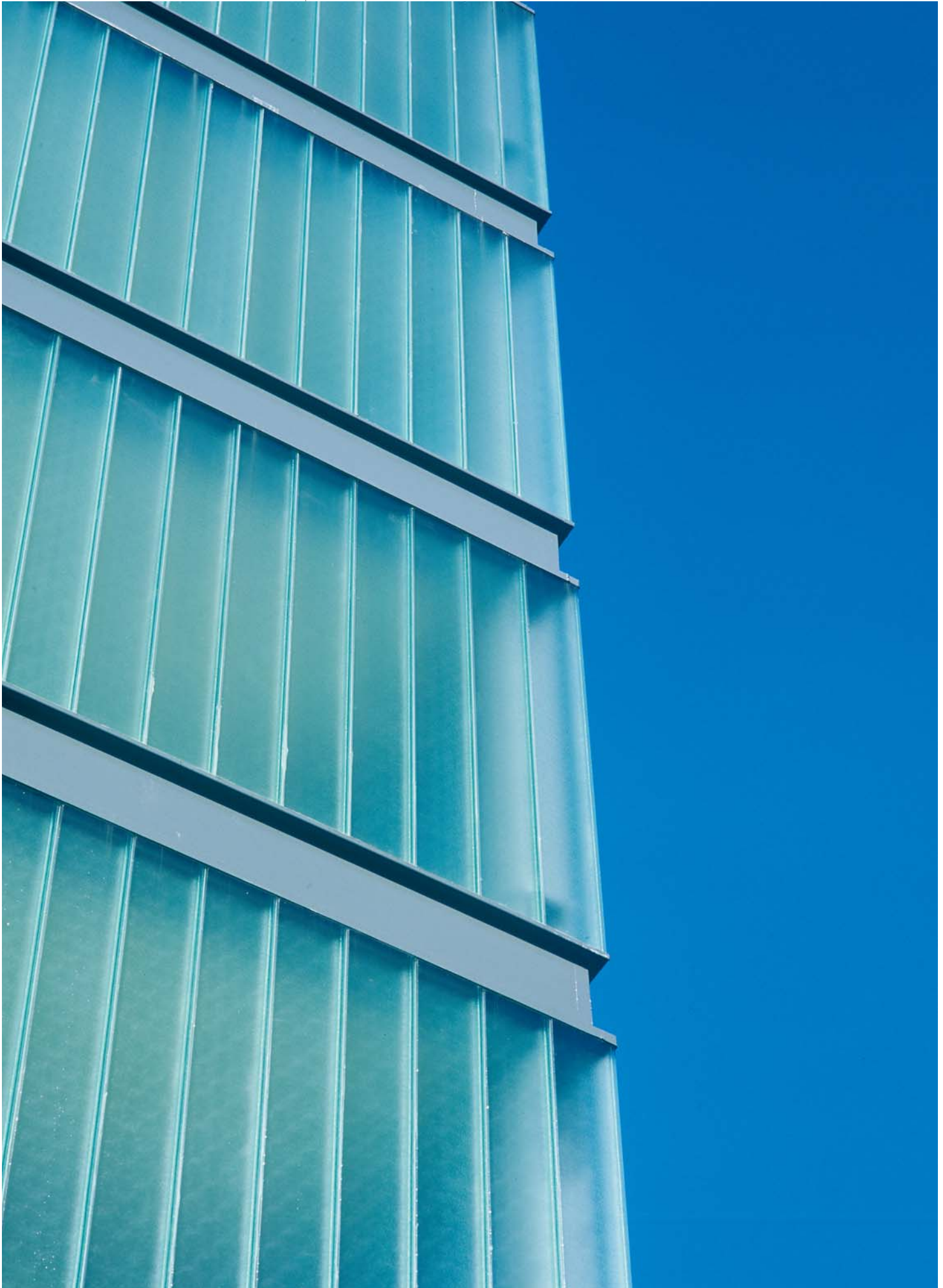
Tloris pritličja

Prerez

poslovno-stanovanjska stavba v radvanju

arhitektura:	investitor:	leto:
Bogdan Reichenberg, Vesna Zatezalo, Gregor Reichenberg, Sašo Rek, Vesna Žegarac	Konstruktor vgr, d.o.o.	2005
	lokacija:	investicija:
	Maribor, Pohorska c. 25	2 mio EUR
	velikost objekta:	
	3.550 m²	

Foto: Matjaž Wenzel

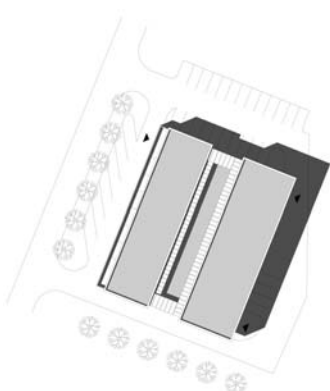
1.05

Skupek trgovskega poslojpa v pritličju in dveh stanovanjskih lamel nad njim prinaša v "ruralno" in turistično gledano "alpsko" najbolj razpoloženi del Maribora eksperiment oblikovne fragmentacije hitro razvijajočega se grajenega roba mesta. V merilu se stavba prilagaja strukturi pozidave ob Radvanjski cesti (bolj v kontekstu zagotavljanj nemoteče sence ter ohranjanja vizur stanovanjskih objektov na nasprotni strani ceste), s škatlastim volumnom pa vnaša novo interpretacijo arhitekturnega inkrementa urbanega roba mesta.

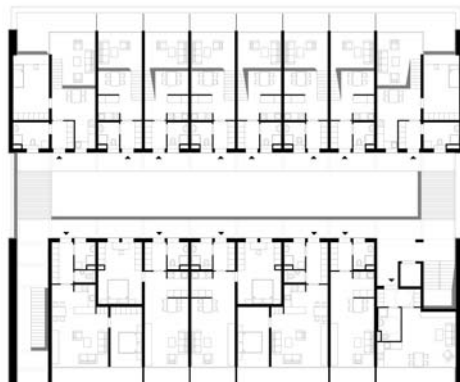
Na betonski podstavek večje trgovine sta naloženi dve škatlasti lameli, enoetažna vzdolž ceste in troetažna na nasprotni strani. Med njima je atrij, na katerega so orientirani ganki obeh stanovanjskih lamel. Zasnova stanovanjskega dela je ekonomična in sloni na konceptu dvostranskega osvetljevanja stanovanj s podolgovatim tlorisom, kar omogoča fleksibilnost v več smereh - tako v načrtovalski fazi kot tudi po izgradnji (z velikostjo enot pravzaprav nudi možnost pre-delave v apartmajski hotel).

Hiša je oblikovno "učinkovita" po krajši stranici, na kateri je oblikovno ter materialno najbolj členjena s strukturo urbano-arhitekturne "ladje". Leseni prefabricirani paneli ovijajo bivanjske enote, večinoma betonski podstavek trgovskega segmenta v pritličju pa daje v zaznavi objekta prednost bivanjskemu delu. Redukcija arhitekturnih elementov in nabora materialov, katere cilj je vzpostaviti jasno členjeno arhitekturno govorico, je prepričljiva na območjih funkcijskega "odpadka" ali "presežka"; streha trgovine denimo lahko služi kot japonski vrt stanovanjskega dela, funkcijski ganki ustvarjajo potrebno dinamiko zelo umirjene arhitekture, zareze v opažni oblogi dovajajo svetlobo na stopnišča itd.

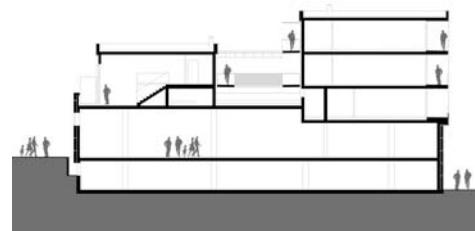
Stavba je v lastnem merilu pogumno in ustrezno umerjena, v merilu naselja Radvanje, ki hitro postaja del mesta, pa sproža polemike, predvsem zaradi oblikovno zavestnega odmika v ortogonalni kontekst. Objekt prinaša v mesto novo mutacijo stanovanjskega tipa, ki poskuša pokazati, da je mogoče v "alpskem" delu mesta posredovati tudi drugače. *U.L.*

Situacija

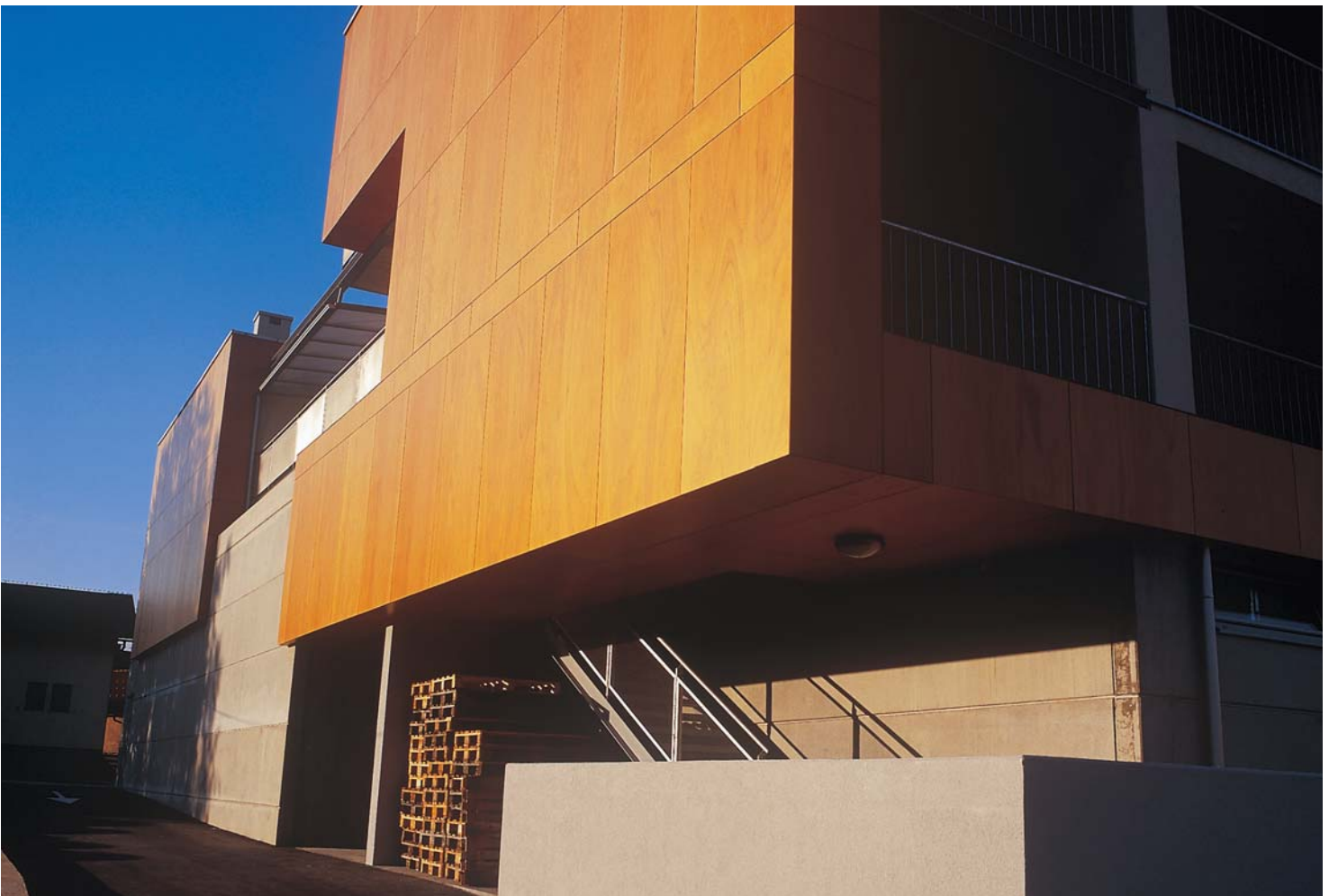

Tloris pritličja

Prerez

subvencionirana in tržna gradnja stanovanj

Vse številčnejše domače in mednarodne objave in nagrade, ki jih dosega slovenska večstanovanjska arhitektura so v veliki meri odraz dejstva, da na površini sledimo sodobnim evropskim trendom. Kdor pa si objekte in urbanizem ogleda od blizu, ugotovi, da smo žal še daleč od možnosti, da bi trende narekovali. Veliko bo storjenega, če se bodo jasno izoblikovali pogoji gradnje najnižje dopustne kvalitete in če bodo investitorji in zlasti stanovanjski skladi odprli možnosti za razvoj, za eksperimentalne projekte in gradnjo.

Nova slovenska arhitektura si je precejšen del prepoznavnosti v zadnjih letih zgradila s pomočjo subvencionirane stanovanjske gradnje. To ni presenetljivo, saj so skozi ta proces šle tudi druge, razvitejše države, kot sta npr. Avstrija in Nizozemska. Posebnost gradnje stanovanj v Sloveniji pa je velik poudarek, ki je dan obliki. Preseneča dovršenost fasad ob neinventivnih tlorisnih rešitvah in rigidnih, le grafično prepričljivih urbanističnih "vzorcih". Samo zadovoljevanje z ekscesno pojavnostjo le v manjšem delu omogoča razpiranje eksperimentalnega polja. Tako ostajamo v situaciji, ko se dobro trži "elitna stanovanjska gradnja" z urbanizmom, ki je slabši od tistega, ki ga je ponujalo obdobje izgrajevanja socrealističnih stanovanjskih sosesk. Gradijo se pretežno (pre)majhne stanovanjske enote in v večini primerov je bolje poskrbljeno za avtomobil kot za lastnika avtomobila (glede na pogoje skladov po eno parkirno, v mestih večinoma garažno mesto za garsonjero, kar pomeni, da avtomobil "porabi" skoraj isto kvadrato v naselju kot njegov lastnik. Predpisi silijo v poenostavljene, uniformirane rešitve. Ob ostro zamejenih pogojih redukcije stroškov na minimum pa začuda še kar naprej nastaja gradnja, ki ni finančno osiromašena, kar najbrž pomeni, da ostaja na razpolago še veliko maneverskega prostora za bolj eksperimentalen pristop k zviševanju bivalne kvalitete.

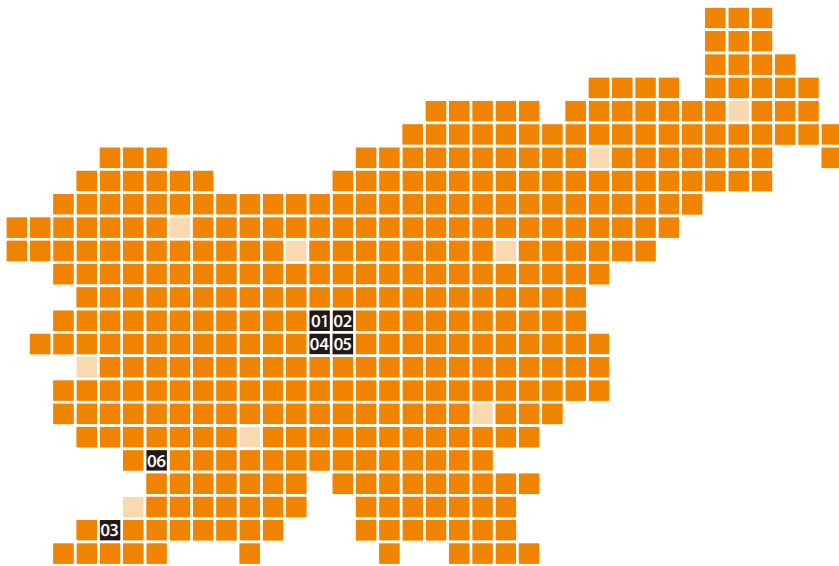
Nove stanovanjske tipologije se prepočasi razvijajo, da bi se vzpostavili "laboratoriji" stanovanjske gradnje. Država bo morala načrtno poseči v stanovanjsko kulturo in politiko. Medijsko široko promovirani dosežki predstavljajo lažni blišč, ki ga je potrebno preseči. Subvencionirano stanovanjsko gradnjo bi bilo čimprej potrebno kritično prevrednotiti in to ne z neproduktivno kritiko arhitekture, temveč s ciljno analizo stanja ter pogojev, v katerih se oblikuje sodobna slovenska subvencionirana stanovanjska gradnja. *M.D., U.L.*

Building Flats - With Subsidies and Commercially

Slovene multi-residential architecture is being consistently featured in international publications and receiving numerous international awards. This is an indication that contemporary European trends are being followed, at least superficially. A closer look at the buildings and the urbanism, however, reveals that we are in no position to be the trendsetters, nor will we be anytime soon. It will be already a great step forward if standards for the lowest still acceptable quality of construction are established and if investors and building societies in particular lend a sympathetic ear for development opportunities, i.e. experimental projects and construction.

The new Slovene architecture owes a significant share of the recognition it has been receiving to the subsidised multi-residential construction. This comes as no surprise since other, more developed countries such as Austria and the Netherlands also went through this process. One characteristic feature of multi-residential construction in Slovenia is the emphasis given to form. There is a pronounced contrast between the quality of the facades compared to uninventive ground plan solutions and rigid urban "patterns" that look convincing only on paper. Finding satisfaction in excessive materiality only partially allows for the experimental field to open up. We are stuck in a situation where there is good money in "elite multi-residential construction" - featuring urbanism that is inferior to that of residential neighbourhoods of the socialist-realist era. The residential units currently being built are predominantly (too) small and more often than not, the owner's car is better catered to than its owner (the national building society stipulates one car park/garage lot per studio flat, which means that cars take up almost as much urban space as their owners). The regulations lead to oversimplified and faceless solutions. Despite stringent cost-reduction measures, there is, perhaps surprisingly, no obvious practice of cutting corners, which probably indicates that there is still a lot of room for a more experimental approach towards raising the quality of habitation.

The development of new multi-residential typologies is too slow to allow for experimental "labs" of residential construction to be established. There will have to be purposeful state interventions into multi-residential culture and policies. The achievements receiving wide media exposure represent a kind of vanity fair we have to rise above. Subsidised multi-residential construction is in need of critical re-evaluation - but not through unproductive criticism of the architecture but with goal-oriented analysis of the state and the conditions affecting the development of the contemporary Slovene subsidised multi-residential construction.

- 01/ Socialna stanovanja v Polju
- 02/ Kondominij Trnovski pristan
- 03/ Socialna stanovanja v Izoli
- 04/ Zazidava Mali graben
- 05/ Bivalni ateljeji Rožna dolina
- 06/ Stanovanjski blok Lenivec

2.00

socialna stanovanja v polju

arhitektura:
Matija Bevk,
Vasa J. Perović,
Mitja Zorc,
Davorin Počivašek,
Bevk Perović arhitekti

investitor:
Javni stanovanjski sklad
Mestne občine Ljubljana
lokacija:
Ljubljana, Polje 371- 376

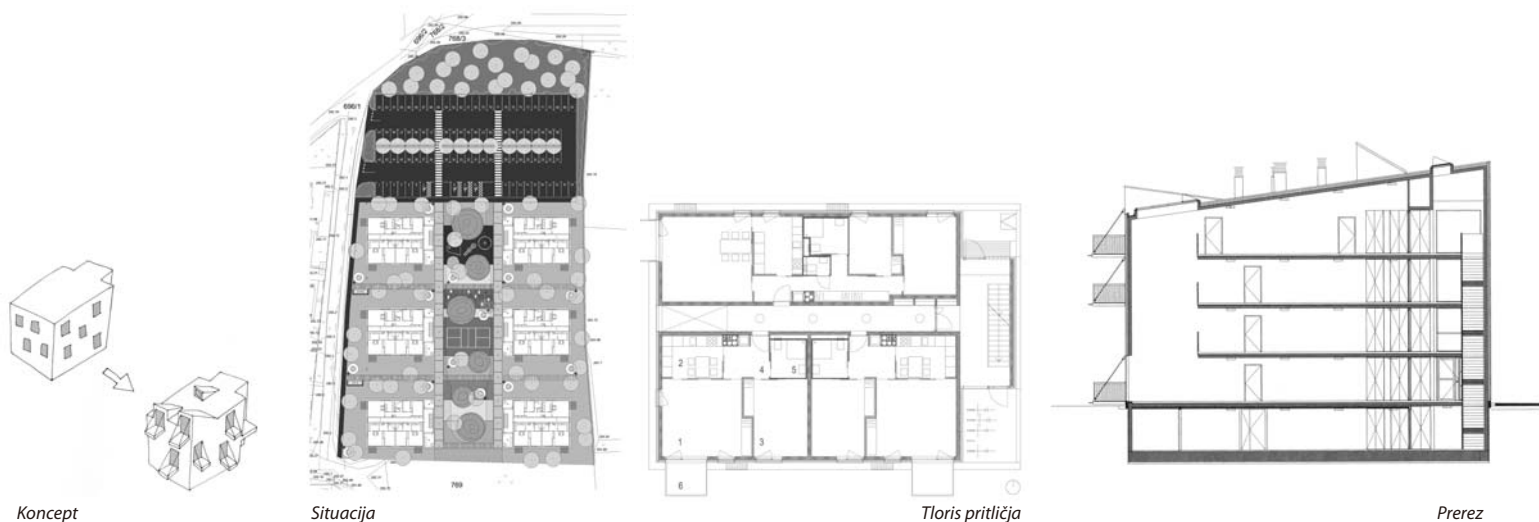
leto:
2005

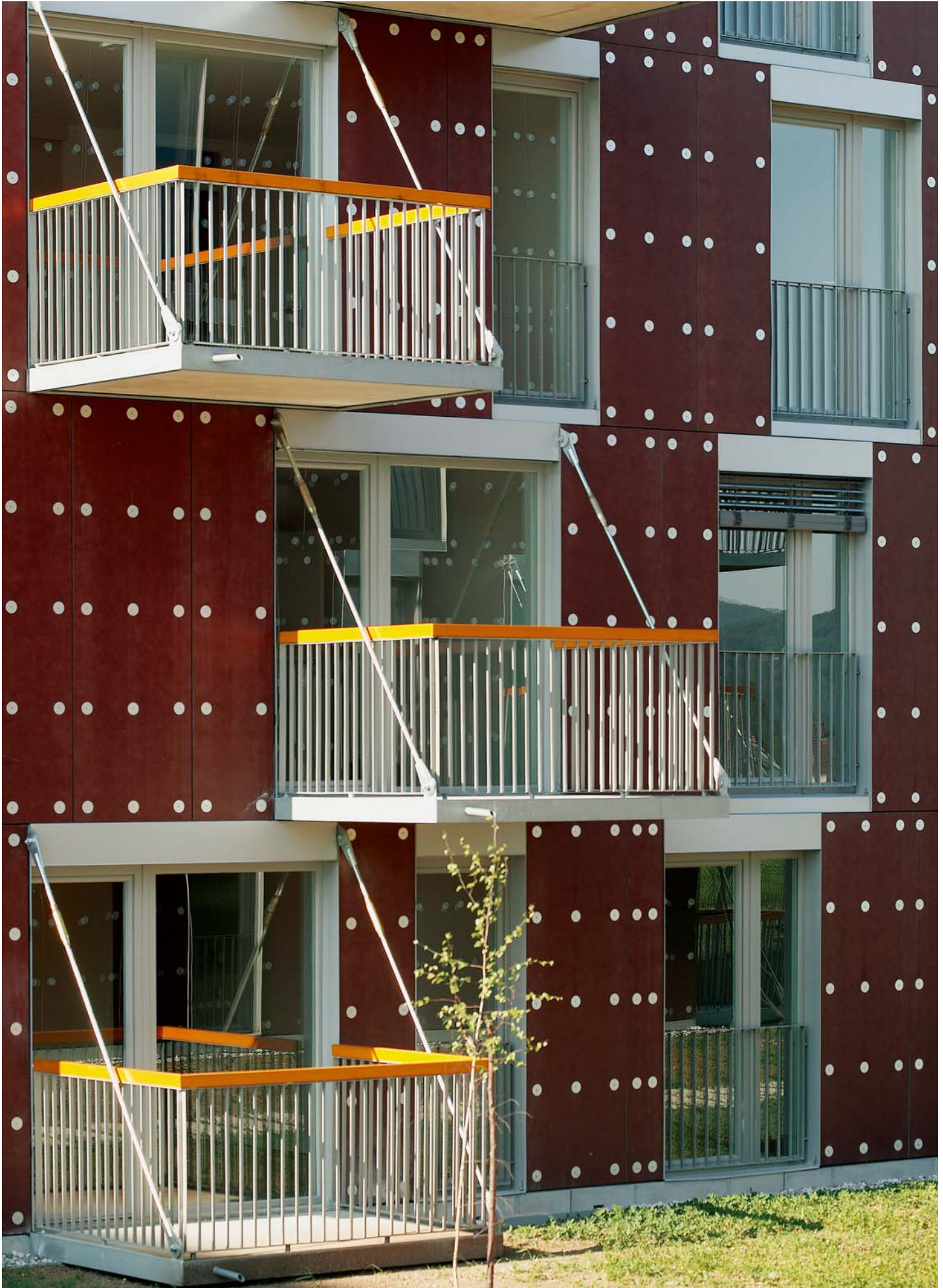
Foto: Matevž Paternoster, D. Počivašek, Arhiv BIPa

2.01

Stanovanjsko naselje se nahaja v Polju, precej daleč iz mesta. Zazidalni načrt je bil že izdelan in sprejet, ne da bi se zdelo urbanistom vredno preveriti, če zahtevani program sploh gre v stavbni volumen. In v tem primeru ni šel. V zgornjem nadstropju je bila višina sob zaradi predpisanega strešnega naklona in višine venca nižja od dovoljene. Zadrego sta arhitekta rešila z uvedbo frčad, ki dajejo zunanjim fasadam slikovit "nazobčan" videz. 78 stanovanj je razporejenih v šestih blokih, sredi med njimi pa je park. Arhitekta sta mu posvetila malo več pozornosti, saj sta ga razumela kot podaljšani zunanji stanovanjski prostor. Najemniki prihajajo z dna socialne lestvice, čemur sta se arhitekta prilagodila s pomočjo preprostih, a trpežnih materialov in detajlov. Poleg tega sta posebno pozornost posvetila stopniščem in hodnikom, ki so pregledni in dobro osvetljeni. Vhodi v stavbo so z dveh strani, drugi vhod ima velik nadstrešek, saj naj bi tam puščali kolesa. Hodniki se nikoli ne končajo z zidom, ampak se v pritličju s pomočjo velikih oken odpirajo v okolico, v višjih nadstropjih pa se končajo kot balkoni v navpičnih svetlobnih jaških. Stanovanja, prilagojena gibalno oviranim osebam, so v pritličju. Struktura stanovanj je različna, od eno- do trisobnih, saj si Javni sklad prizadeva, da bi v stanovanjih bivali ljudje z različnim socialnim ozadjem. Stene med kuhinjo in dnevnim prostorom so montažne in jih je mogoče odstraniti, če želijo stanovalci povezati oba prostora. Da bi vsaj simbolično povečala stanovanja, sta si arhitekta zamislila obešene balkone, ki jih predpisi ne štejejo v stanovanjsko površino. Zasnovani in razporejeni so tako, da nikoli nista dva balkona eden nad drugim, kar onemogoča naknadno zasteklitev. Balkoni so prefabricirani, z betonskim tlakom v jeklenem okviru in obešeni s pomočjo jeklenih palic, ki naj bi spominjale na železniške konstrukcije. Tudi rdečerjava barva fasadnih plošč naj bi spominjala na barvo tovornih vagonov. Fasada je prezračevana in oblečena v plošče iz eternita, kar naj bi zmanjšalo stroške vzdrževanja. Aluminijaste podložke poudarjajo pritrditev fasadnih plošč in odvrtačajo pozornost od neenakomernih razmikov med fasadnimi ploščami. Raster podložk poenoti fasado, skupaj z balkoni pa deluje kot svojevrsten okras stavbe. *A.H.*

kondominij trnovski pristan

arhitektura:

Jurij Sadar, Boštjan Vuga,
Tina Hočevar, Miha Pešec,
Tadej Žaucer,
Mojca Kocbek,
Sadar & Vuga Arhitekti

investitor:

Begrad d.d., Novo mesto

lokacija:

Ljubljana, Trnovski pristan 22

velikost objekta:

4.010 m²

leto:

2004

investicija:

4 mio EUR

Foto: Hisao Suzuki, Leonardo Finotti, Archive SVA

2.02

Novi časi so prinesli zgoščevanje urbane strukture v mestih, in sicer na osnovi težnje investitorja po maksimiziranju izrabe in s tem profita. Ta proces je skladen z usmeritvijo v kompaktno gradnjo mest, ki naj bi nadomestila nenadzorovano pozidavanje obmestne krajine. Po drugi strani pa povečana gostota, zlasti kadar se požižga na kontekst in izigrava urbanistične zahteve, povzroča probleme v obstoječih okoljih. Urbanistično načrtovanje bi moralo postaviti jasna pravila in omejitve pri nadomestnih gradnjah, inšpekcijski nadzor pa preprečiti goljufije.

Kondominij Trnovski pristan je eden od najbolj zanimivih in arhitekturno atraktivnih primerov gradnje stanovanj za trg v Ljubljani. Luksuzni stanovanjski objekt s petnajstimi enotami stoji v središču Ljubljane, tik ob znameniti Plečnikovi ureditvi obrežja Ljubljanice. Stopničaste terase in vrbe žalujke predstavljajo izhodišče za zasnovane fasade objekta. Piksli keramičnih ploščic abstraktno povzemajo jesenski kolorit nabrežja reke. Stavba je oblikovana razgibano, da lovi svetlobo in omogoča velike zunanje površine posameznim bivalnim enotam. V okoliški prostor se širi s terasami, balkoni in zimskimi vrtovi.

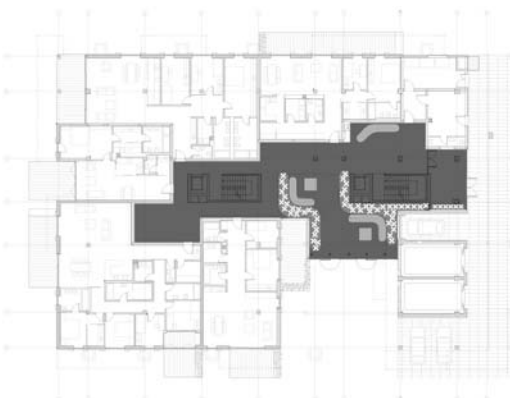
Stanovanja povezuje skupni prostor - lobby, ki je podobno kot pri Le Corbusierovih projektih oblikovan z betonskimi koriti za rože in klopni. Stavbo obdaja ozek, polzaseben vrt, ki v zalivih dobi različne tematske vsebine.

Arhitekti razlagajo zasnovano kot rezultat konceptov "hiša v parku", "park v hiši" in kot prizadevanja za drugačno in privlačno arhitekturo. Tematski kolaž funkcij, oblik in materialov je zavestno pretiran, tako da meji že na ironijo. Sprehod okoli stavbe in skozi avlo je filmično doživetje montaže sekvenc iz domišljjskega sveta arhitektov oziroma njihove predstave o sodobnem bivanju in lifestylu. V teh okvirih jim je uspelo zgraditi prepoznavno in konsistentno arhitekturno delo.

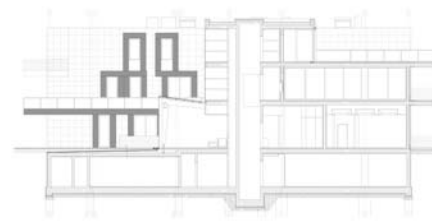
Pri tem pa so se izognili ukvarjanju z umestitvijo v konkretni prostor. Z minimalno dovoljeno oddaljenostjo do roba parcele, maksimalno višino in agresivnim oblikovanjem je stavba posegla v integriteto skupine atrijskih hiš arhitekta Kristla na Borsetovi ulici, ki predstavlja enega najlepših primerov organizirane individualne gradnje, zasnovane po skandinavskih vzorih. *M.D.*

Situacija

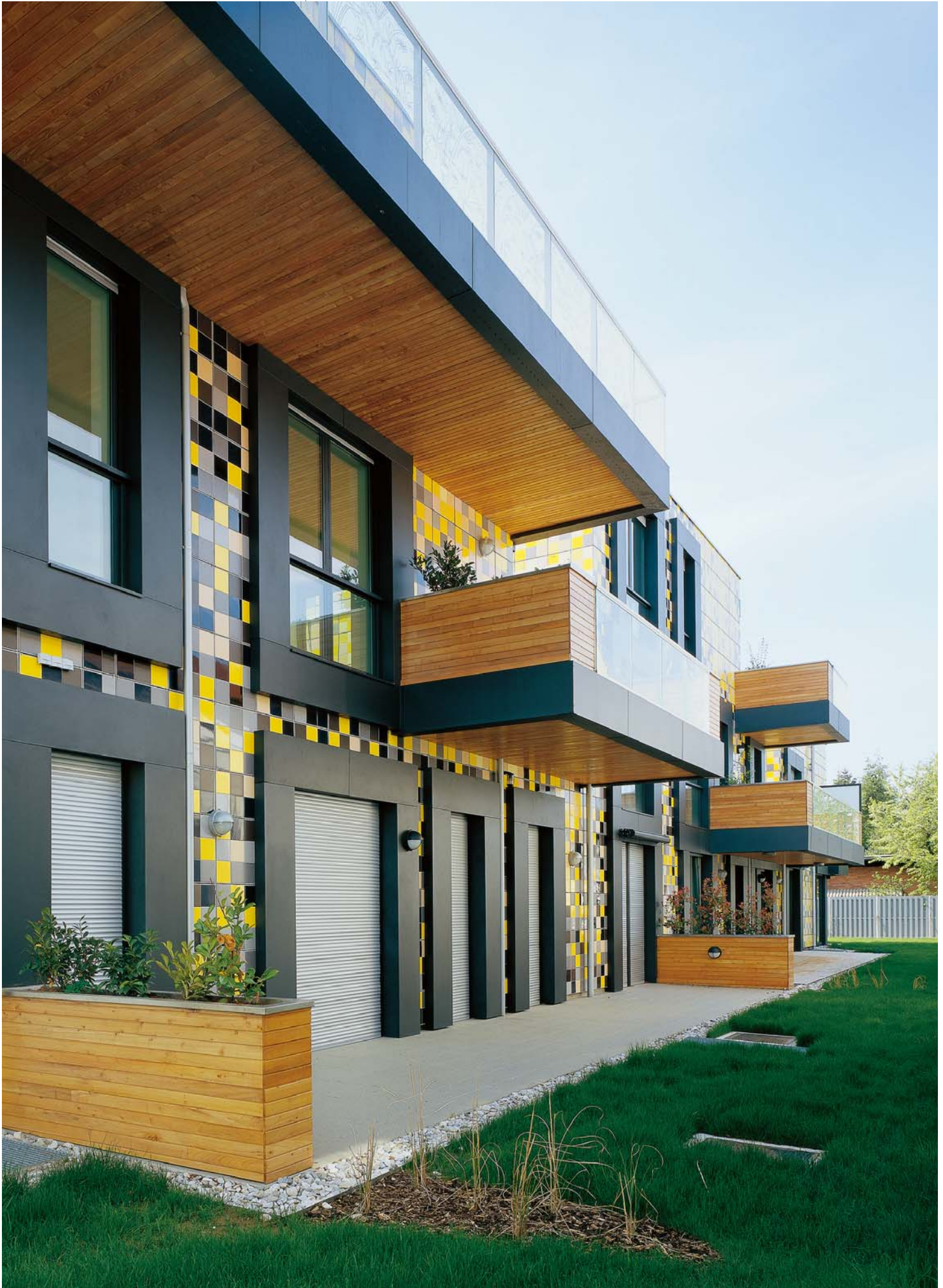
Tloris pritličja

Prez

socialna stanovanja v izoli

arhitektura:

Rok Oman, Špela Videčnik

sodelavci:

**Martina Lipicer, Nejc Batistič,
Neža Oman, Florian Frey,
Marisa Baptista, Spela Uršič**

investitor:

**Stanovanjski sklad RS
in občina Izola**

lokacija:

Izola, Livade

velikost objekta:

2.294 m²

leto:

2006

investicija:

1.54 mio EUR/na blok

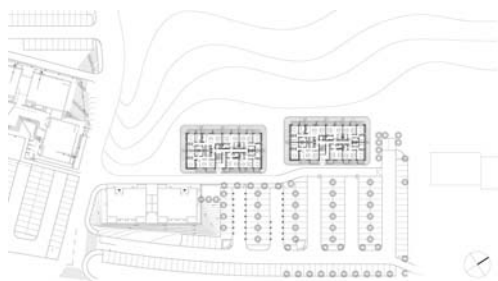
Foto: Tomaž Gregorič

2.03

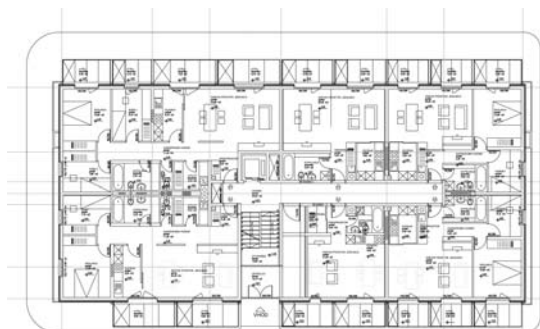
Socialno ni nujno tudi dolgočasno! Pisano in duhovito zapakirana stanovanja s pomočjo plastično oblikovanih lož so prava osvežitev pre-resne teme, ki povzroča frustracije tako oblasti kot uporabnikom. Radikalni arhitekturni formalizem je - najbrž kar upravičeno - ironičen odgovor na nizko postavljen nivo odločilnih dejavnikov gradnje stanovanj - budžet, predpise in standarde ter splošno bivanjsko kulturo.

Projekt dveh stanovanjskih blokov je nastal na podlagi zmagovalne rešitve na natečaju, ki ga je razpisal Republiški stanovanjski sklad. Natečajna rešitev se je odlikovala s fleksibilnostjo tlorisov in dobrim razmerjem med skupno in prodajno površino. Ob podpisu pogodbe so arhitekti podpisali klavzulo, da bodo sprojektirali stanovanja, ki bodo stala manj kot 600 EUR/m².

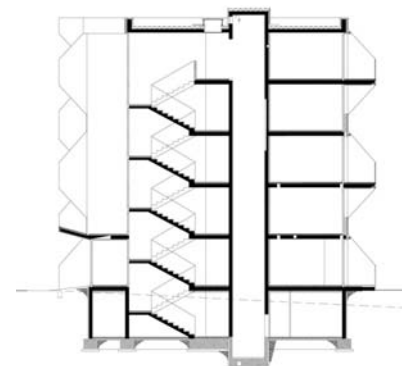
V vsakem bloku je po trideset stanovanj različne velikosti. Kot je za ta tip gradnje pri nas običajno, tlorisi niso nič posebnega, sploh pa niso slabi. Vsako stanovanje je opremljeno z vsaj eno ložo, ki je glavni element oblikovanja arhitekture. Praktičnost lož je podrejena njihovi spektakularni obliki, saj skupaj s protisončnimi screeni gradijo razgibano, pisano in neobičajno podobo, ki predstavlja njihovo največjo odliko. Kdo si ne bi želel stanovati v bloku, ki je objavljan v vseh svetovnih arhitekturnih in lifestyle revijah? Ob tej identifikacijski prednosti so nekatere funkcionalne pomanjkljivosti rade volje pozabljene. *M.D.*

Situacija

Tloris pritličja

Prerez

zazidava mali graben

arhitektura:	investitor:	leto:
Jadranka Grmek,	Sava IP d.o.o.	2005
Genius Loci, Inštitut za arhitekturo in urbanizem d.o.o.	lokacija:	investicija:
sodelavka:	Ljubljana, Hladnikova ulica	1.583.000 EUR
Živa Ostaševski	velikost objekta:	
	2.663 m ²	

Foto: Dragan Arrigler

2.04

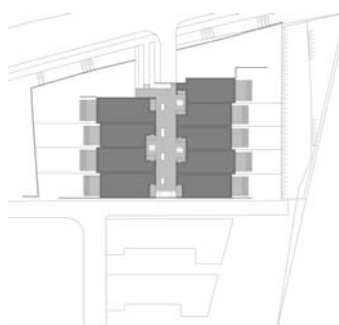
Tipčna nizko-gosta zazidava, stanovanjska gruča v izrazito zaprti zasnovi, pravzaprav položena večstanovanjska hiša z zračnim notranjim dvoriščem, je edina možna na zemljišču, ki ga počasi zavzema gradnja mestnega obrobja s svojimi značilnostmi – neurejenostjo in mešano tipologijo, ki počasi in ne povsem organizirano zavzema teritorije vrtičkarjev.

Vendar smo ob pričujoči zazidani skupini priče večše kondenzirani zasnovi enolamelnih, dvoetažnih, dvostransko orientiranih enot tiste globine, ki še prenese davek ene etaže, ki s svojo vhodno fasado meji na notranje dvorišče. Vendar suvereno organiziran tloris to nujnost razrešuje v prid razporeditvi in oblikovanju notranjih prostorov.

Dnevni del bivanjskih enot je v pritličju, nočni oziroma zasebnejši v nadstropju. Mogoče v prikazanem pogrešamo različnejših variant, ki jih nosilna zasnova vsekakor dopušča. Tlorisi so izrazito večši. Vsaka enota ima še povsem zaseben zunanji prostor na obodni strani gruče.

Oblikovanje je arhitekturno pripovedno – grozd – gruča je razpoznavna že kot celota. Nekoliko (morda hote?) zaprt vhod v to celoto vodi v povsem privaten notranji odprt prostor, kar je pri nas v takšni obliki novost. To ni ograjen prostor okrog blokov ali manjših zgradb. Funkcionira kot nekdanja dvorišča v karejski zazidavi, kjer lahko mati s pogledom skoz okno vedno opazi otroka na tem prostoru.

Posamezne stanovanjske enote se individualizirajo tudi navzven, s prostorskimi zamiki in raznoliko duhovito barvitostjo, ki poudarja morfologijo in oblikovanje. Mesto po delih! Zasaditev. J.K.

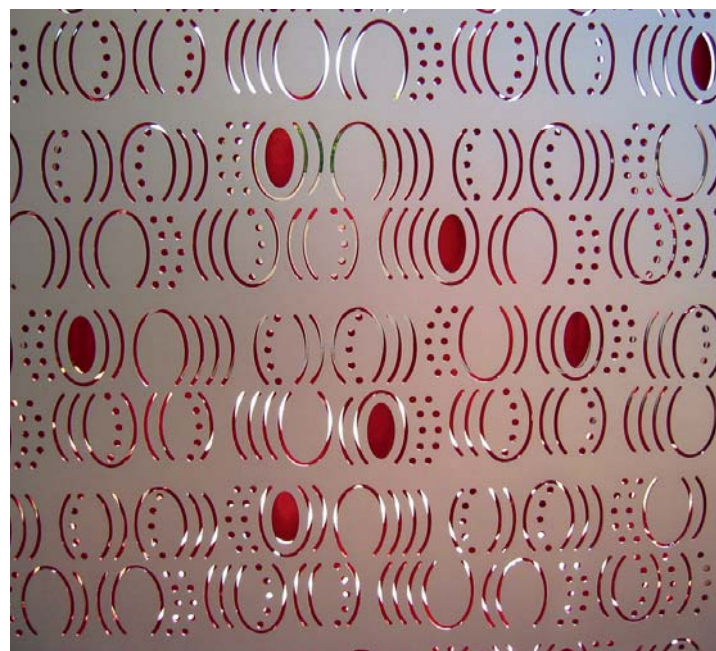
Situacija

Tloris pritličja

Prez

bivalni ateljeji rožna dolina

arhitektura:
Vanja Gregorc,
Rok Klanjšček,
Aleš Vrhovec
sodelavec:
Peter Ličen

investitor:
zasebni
lokacija:
Ljubljana
leto:
2005

Foto: Miran Kambič

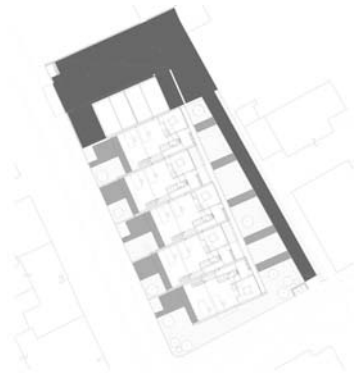
2.05

Projekt vrstnih bivalnih ateljev ne gradi svoje uspešnosti "na račun" privatizacije javnega, pač pa kreira novo javnost iz privatnega. To pa je kvaliteta, ki kaže smer izhoda iz aktualne krize ujetosti v individualizem.

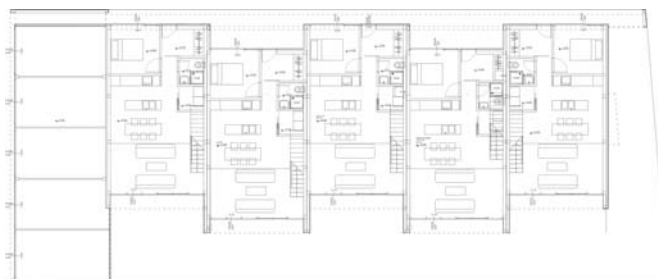
Organizacija zasnove je jasna in logična. Vrsta enot vzdolžno razdeli parcelo na vzhodni, bolj javni, vhodni del in na zasebne atrije pred vsako enoto na zahodni, obulični strani. Enote so postavljene v zamiku, kar jim daje slikovitost in pa zagotavlja večjo intimnost. Severni vogal parcele je namenjen avtom. Skupno parkirišče je dopolnjeno s skupno garažo, kjer se konča vloga avta.

Iz parkirišča ali pa iz ulice na južnem robu vstopimo v pešcem namenjeno dvorišče na vzhodni strani stavbnega niza, ki je najlepši del zasnove. Vhodni del je oblečen v enotno leseno oblogo, kar daje vhodom toplino, niz pa poveže kot nekakšno notranjo ulico. Za fasadno oblogo in za streho je uporabljen isti material, nasičena tekstura kremenčevega posipa v bitumnu, ki je nanešen na pločevino. Rustika obloge, ki ščiti notranjost (zasebnost) stanovanjske vsebine je v popolnem nasprotju s taktilnostjo lesa ob vhodih.

Posamezna stanovanja so zasnovana kot ateljeji, z dvovišinsko dnevno sobo z galerijo kot osrednjim prostorom in malimi "pritiklinami" spalnic in sanitarij. Ta "princip" je zaradi potrebe kupcev po večji kvadraturi pri večini stanovanj uničen in jasnost zasnove zamegljena. *M.D.*

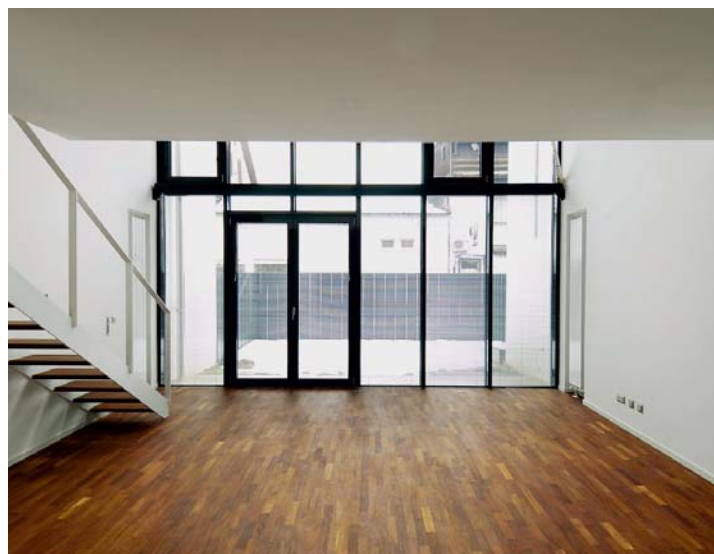
Situacija

Tloris pritličja

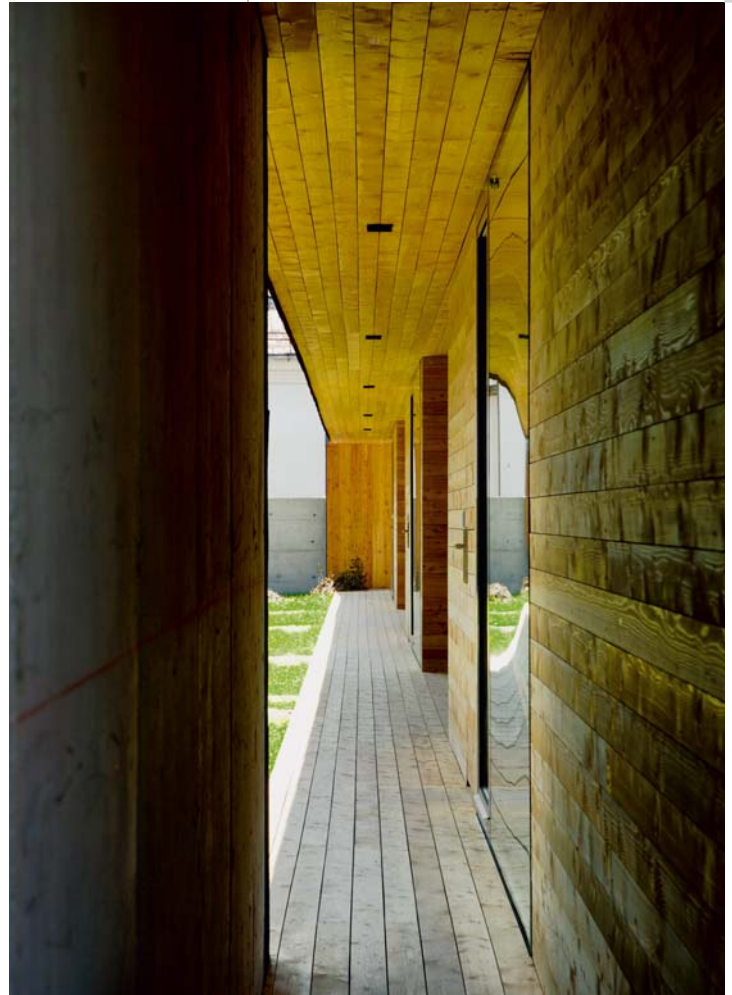

Prezez

stanovanjski blok lenivec

arhitektura:	investitor:	leto:
Aljoša Dekleva,	Kraški Zidar d.d.	2005
Tina Gregorič,	lokacija:	investicija:
Tina Rugelj, Flavio	Sežana, Cesta na Lenivec 6	1.460.000 EUR
Coddou, Lea Kovič,	velikost objekta:	
Dekleva Gregorič arhitekti	2.360 m²	

Foto: Matevž Patemoster

2.06

Blok sestavljajo tri zamaknjene lamele, ki nadaljujejo in zaključujejo obstoječi niz stanovanjskih blokov. Arhitekta sta se naloge lotila odgovorno in premišljeno. Odnos do konteksta naloge sta vzpostavila na več nivojih.

Na urbanističnem nivoju sta dobesedno nadaljevala obstoječo zasnovo. Novi blok zaključuje niz obstoječih blokov. Interpretacija teme bloka pa je sodobna in v kontrastu do obstoječega.

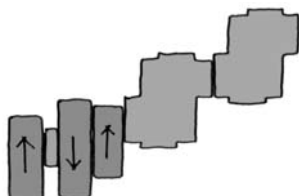
Blok je razčlenjen v tri enako široke, zamaknjene lamele z vertikalnim jedrom kot vmesnim členom med dvema lamelama. S tem sta arhitekta dosegla ozke vertikalne fasade, ki sta jih poudarila z vertikalnimi okni in delitvijo fasadne obloge. Lamele sta zaključila z enokapnimi, v različne smeri obrnjenimi strehami, kar dodatno razgiba zasnovo.

Izbor materialov je omejen na rdeče vlaknocementne plošče, temno stavbno pohištvo in mreže iz stegnjene pločevine. Rdeča barva obloge je akcent niza in je v tem smislu urbanistični element. Oblikovanje je kompaktno in zadržano. Objekt nima podstavka, zamaknjeni kubusi previsno stojijo na travnati podlagi. Tehnična in tektonska obdelava fasade sledi semperjanski kulturi obloge, tako ljubi ljubljanski šoli.

O samih stanovanjih ni kaj dosti povedati. Vsekakor pa so tlorisi korektni in daleč presegajo dorečenost sočasnih dosežkov pri nekaterih drugih, tudi slavljениh primerih. Vhod, avla in stopnišče so oblikovani zadržano, a kultivirano. Vertikalna francoska okna in lože so obrobljene z znanim motivom vstavka iz temne pločevine. Vse ograje so iz stegnjene pločevine. Atike v naklonu strešin skrivajo prostorne terase.

Arhitektura presega klišejskost forme. S pragmatično svežino nadgrajevanja, zlaganja in pakiranja dosega več, kot le formalni odgovor na "navadno" funkcijo – zasnovo in oblikovanje dozidanega stanovanjskega bloka.

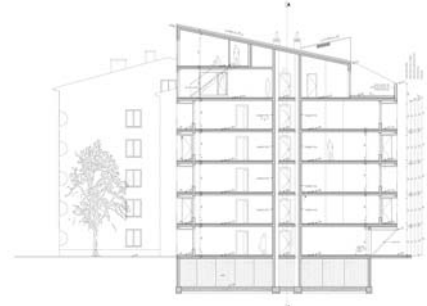
Kontekstualizem obstoječe tudi problematizira. Nasičena rdeča barva priteguje nase pozornost, kot paradiznik med krompirji. Noče delovati naravno, pač pa inscenirati svežino in drugačnost. Običajna delitev stavb na tiste, ki gradijo tkivo mesta (to so predvsem stanovanjske stavbe) in tiste posebne, ki so monументi znotraj tkiva (npr. cerkve in javne stavbe), je z uporabo rdeče barve postavljena pod vprašaj. Rdeča je praznična barva, neprimerna za vsakdanjo funkcijo stanovanj. V konkretnem primeru pa je njena vloga upravičena, saj deluje tako, da anonimnemu nizu in programu povzdigne status, mu da vitalnost in mu zagotovi identiteto, zlasti v odnosu do nasprotiležnega trgovskega centra, kot novega, banalnega in bahavega templja potrošništva. *M.D.*

Koncept

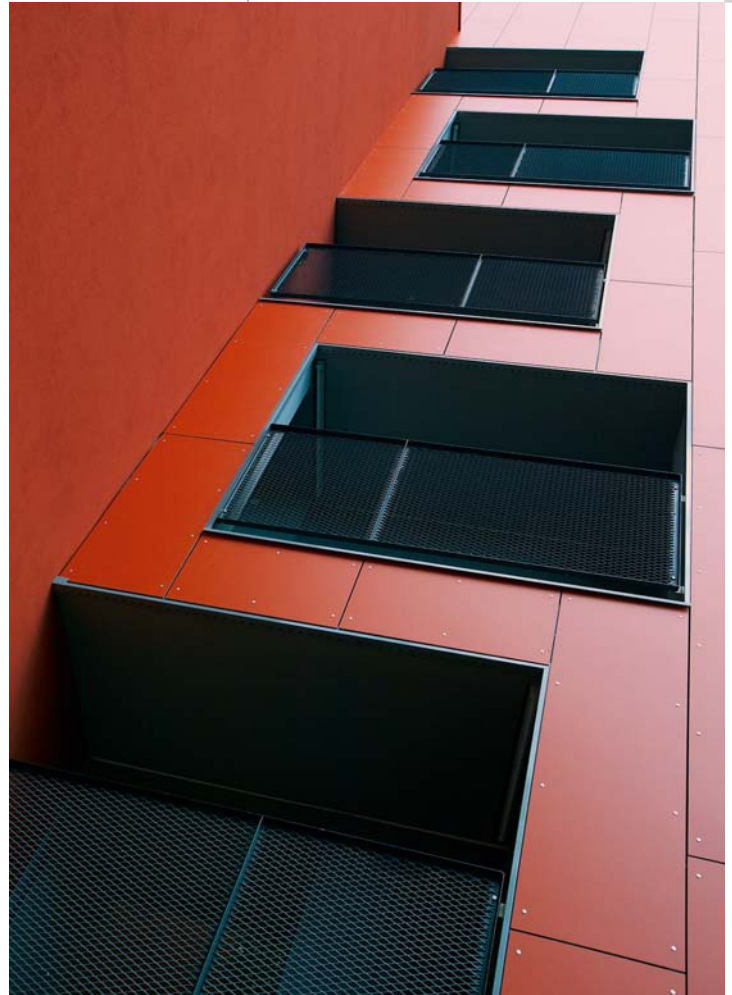

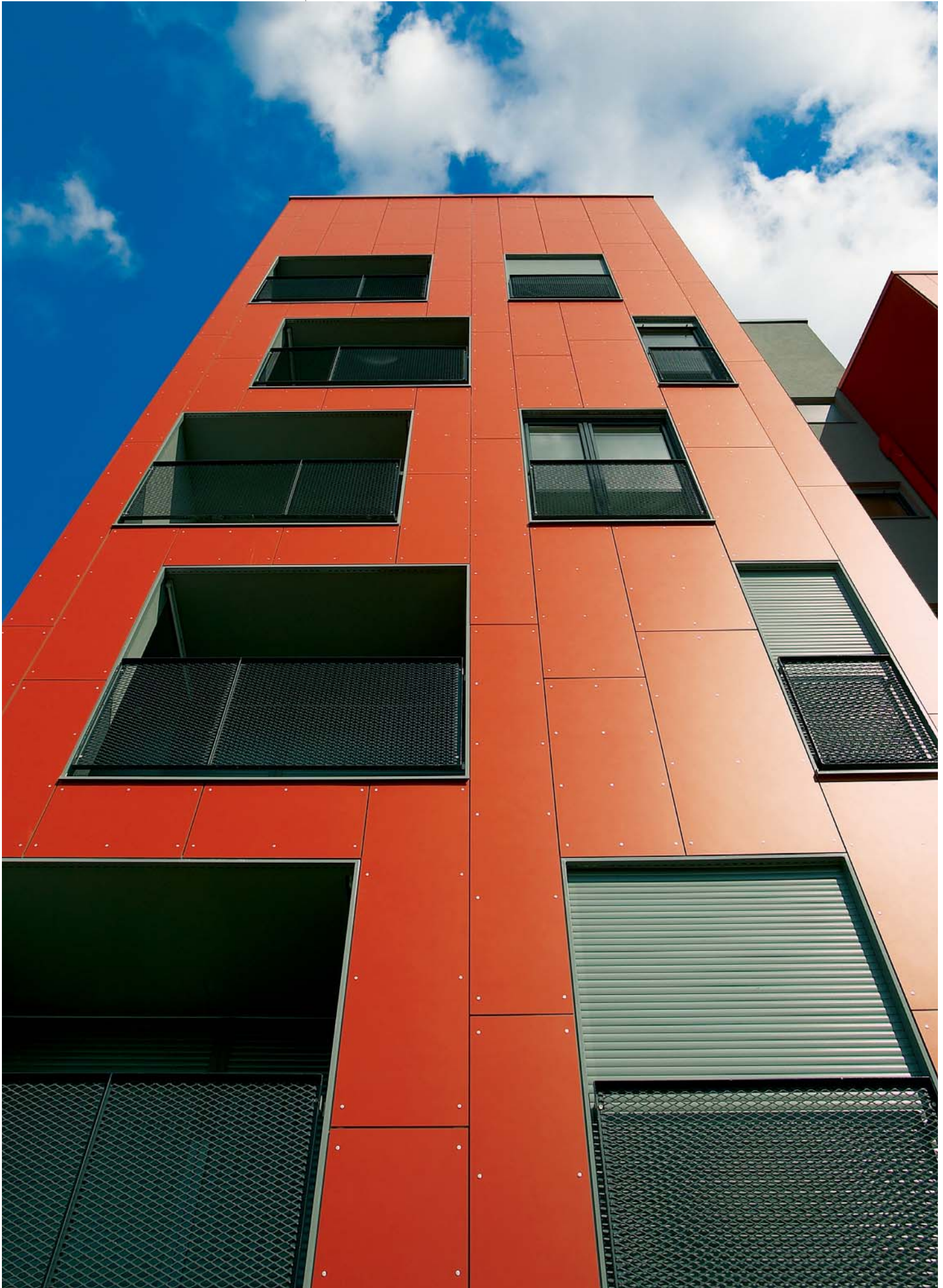
Tloris tipične etaže

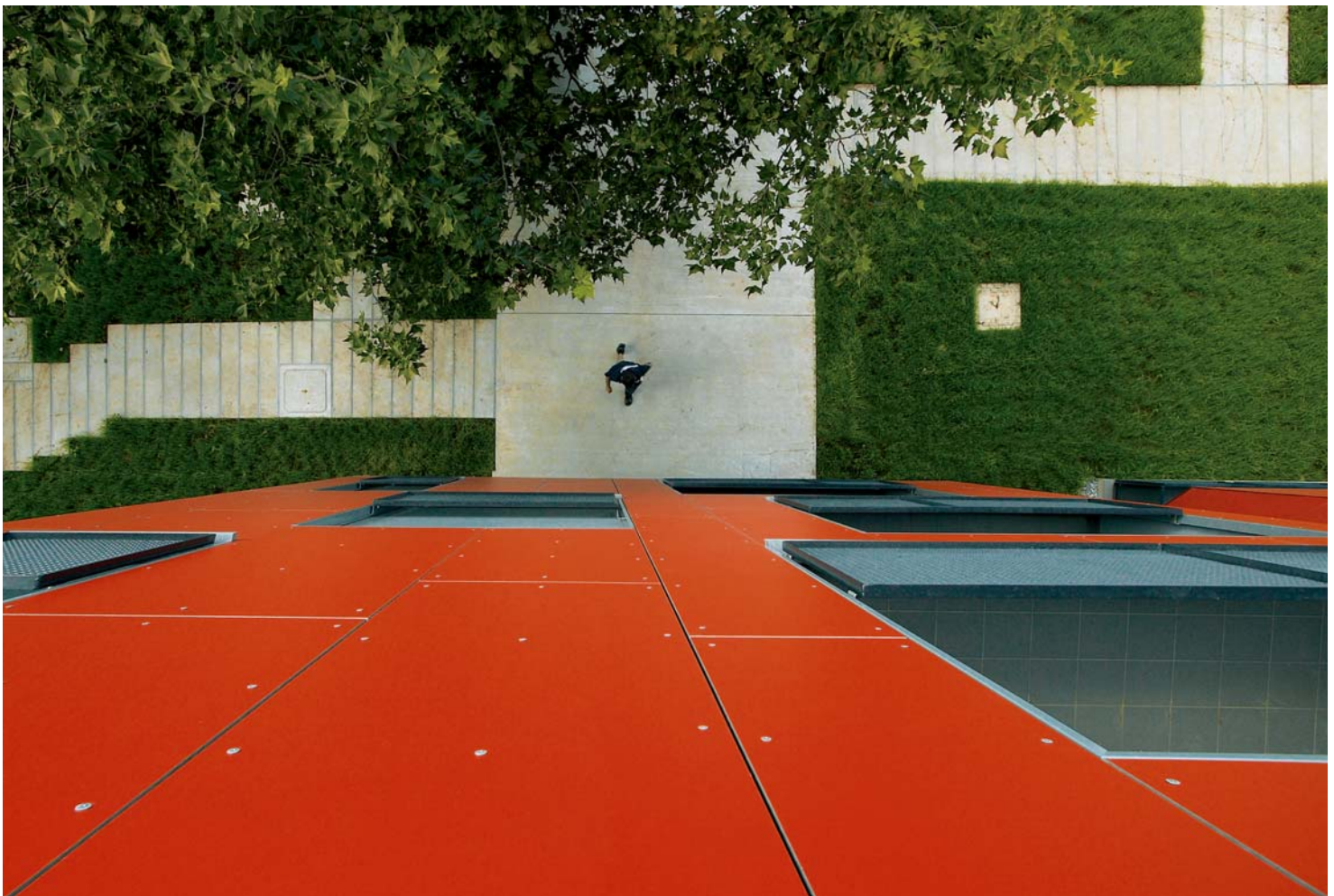

Prerez

luksuzne vile

Tipologija stanovanjske vile je v slovenskem prostoru kronično manjkala oziroma so bili kvalitetni primeri tako redki, da niso imeli vpliva na širši prostorski kontekst. Prestižne hiše so pomembni elementi vzpostavljanja sodobne kulturne krajine. V Slovenijo se hitro vrača stavbni tip vile, v razponu od urbane do suburbanne variante. Vile se umeščajo v poseljeni prostor in ga preoblikujejo. Arhitekturni nivo vil pa je neenoten in ni odvisen od denarja, ki ga je vložil naročnik, pač pa od njegovega in arhitektovega kulturnega nivoja.

Nove vile vzpostavljajo razliko do običajnih hiš z amorfnostjo "skulpturalnostjo" ali globalističnimi "turbo folk" izpeljavami. Zato potreba po izrazu individualnosti v zaenkrat še zaznavnem prostoru uravnalke deluje kot eksces. V tem oziru so nekatere realizacije naletele na ostra nasprotovanja širše družbe oziroma celo državnih medijev kot nekaj, kar ne sodi v prostor, ker ga "kviri".

Sodobna slovenska vila s svojo formo zavestno odstopa od običajne in uveljavljene podobe slovenske individualne hiše - socrealističnega transformatorja. Bistvo spremembe pomeni iskanje nove podobe in ne toliko novih prostorskih kvalitiet, pomeni iskanje vsebin prestižnega interierja in prinaša raziskovanje sodobne, diferencirane rabe prostorov v hiši (kar pomeni več delovnih miz v hiši, več monitorjev, več bidejev, ...). Kakšno pozicijo bodo v naslednjih letih zavzele sodobne vile je seveda vprašanje, na katerega je ob le nekaj prepoznavnih realizacijah težko odgovoriti.

Dejavnikov, ki bodo vplivali na razvoj sodobne vile pri nas je veliko, akterjev, ki bodo v teh procesih sodelovali, pa najbrž zelo malo. Tako bo najbrž vsaj še desetletje vsaka realizacija nekakšen kulturni fenomen oziroma označevalec procesa sprememb v nekem okolju, ki je pretvoril podeželja v novi prostor sodobnega urbanega človeka. Posebej pomembno bo, da se bodo te spremembe označile in prepoznavale v t.i. regionalnem kontekstu, ne pa samo kot avtorske eskapacije. *M.D., U.L.*

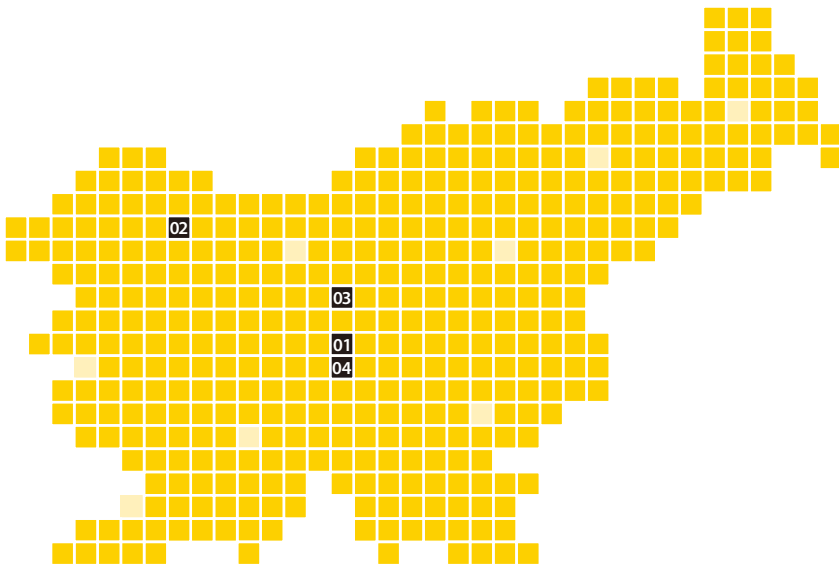
Luxury Residential Houses

There was a chronic absence of the luxury residential house typology in Slovene space, and quality examples were so rare that they had no influence on the wider spatial context. Prestigious houses are important elements in establishing a contemporary cultural landscape. The luxury house building type, ranging from the urban to the suburban variant, is making a swift come-back in Slovenia. These houses are placed into a populated area, which they transform. The quality of their architecture is uneven, however, and it is not directly related to the amount of money invested but rather to the level of cultural awareness of the investor and the architect.

New luxury houses are differentiated from ordinary houses through amorphous "sculpturality" or tawdry executions in the globalist vein. This is why in this space permeated by equalising tendencies, the need to express individuality still comes across as excess. In this regards, certain realisations were subject to wide public disapproval and even featured in the national media as something not belonging into area and allegedly "spoiling" it.

With its form, the contemporary Slovene luxury house consciously deviates from the common and established image of the Slovene individual residential house - the mundane socialist-realist cube with the side length of 10 metres, humorously nick-named the "power transformer". The essence of this change is the search for new form rather than for new spatial quality, it is the search for contents within the prestigious interior and leads to the study of contemporary, differentiated use of the spaces in a house (which means several desks in the house, several monitors, several bidets, etc). With only a few non-derivative realisations, the question of the position of luxury residential houses in the coming years is a difficult one to answer.

There will be many factors influencing the evolution of the contemporary luxury house in Slovenia but the individuals to be involved with these processes are probably very few. All through the following decade at least, every realisation is likely to represent a cultural phenomenon of a sort, or a signifier of the process of change within an environment, the process that transformed the countryside into the new space for the contemporary urban person. It is particularly noteworthy that these changes will be marked and seen within the so-called regional context, rather than merely as an author's excess.

- 01/ Rezidenca nizozemskega veleposlanika
- 02/ Vila Bled
- 03/ Vila v Šmarci
- 04/ Stanovanjsko gospodarski kompleks
Kolovec

3.00

rezidenca nizozemskega veleposlanika

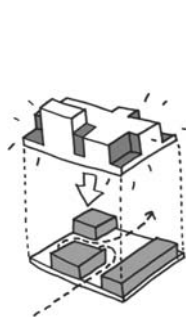
arhitektura:	investitor:	leto:
Matija Bevk,	Kraljevina Nizozemska	2003
Vasa J. Perović,	lokacija:	
Bevk Perović arhitekti	Ljubljana, Koseze, Draga 52	
sodelavec:	velikost objekta:	
Blaž Kandus	450 m²	

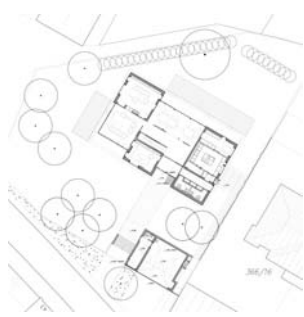
Foto: Bogdan Zupan

3.01

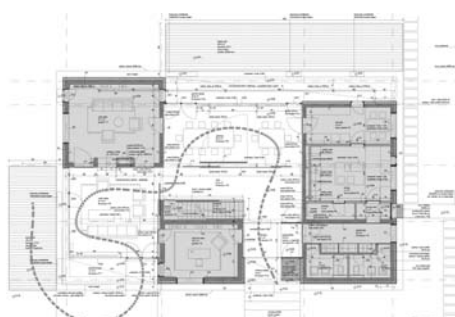
Ljubljana se ni zmogla pripraviti na svojo vlogo prestolnice. Tako tudi ni predvidela posebne diplomatske četrti in je raje prepustila tujim državam, da se sama znajdejo, kot vedo in znajo. Tako ambasade in diplomatske rezidence nastajajo brez pravega reda neenakomerno po celem mestu. Nizozemska, ki načrtno skrbi za kvalitetno arhitekturo svojih predstavništev, se je v Ljubljani, kot ena redkih, odločila za novogradnjo. Pri izbiri mladih arhitektov Bevk in Perovića, jih ni prepričala le njihova kvaliteta, pomagalo je tudi dejstvo, da ima Vasa J. Perović nizozemsko državljanstvo. Lokacija je v mirnem predmestju Ljubljane, kjer prevladujejo individualne hiše dvomljive arhitekturne kakovosti. S parcelo je naročnik dobil tudi načrt, ki pa ga ni prepričal. Zato sta arhitekta rezidenco zasnovala popolnoma na novo in pri tem upoštevala specifične potrebe veleposlanika. Ne gre za običajno stanovanjsko vilo, namenjeno bivanju, ampak naj bi stavba omogočala tudi določene protokolarne aktivnosti. Zato je pritličje urejeno kot reprezentativno stanovanje: dnevna soba, jedilnica, knjižnica in delovna soba so urejene tako, da omogočajo organizacijo sprejemov in uradovanju. Prostori so povezani s številnimi vrati, ki, tudi v skladu z nizozemsko tradicijo, omogočajo, da celotno pritličje deluje kot enoten prostor. Tam je tudi velika garderoba in priročna razdelilna kuhinja, ki pokriva potrebe cateringa. Pravo, zasebno stanovanje veleposlanika je šele v nadstropju. Tu je tloris bolj zaprt, zunanjščina pa je obložena z lesom. V nadstropju so tudi sobe za goste. Tako stavba omogoča zniževanje stroškov rednih sprejemov in namestitve gostov. Zgornje leseno nadstropje ni enake višine. Skupaj z izrezi za balkone in terase so nastali dinamični volumni, ki izhajajo iz tradicije nizozemskega Neo-Plasticizma, čeprav se zdi, da sta se arhitekta zgledovala tudi pri Aaltu. Lesena obloga na fasadi je iz vidnega lesa z vmesnimi letvicami, ki so pobarvane z belo barvo. Ker bo les sčasoma obledel, služi bela barva kot okvir končne svetlejše barve. Stavba je doživela pohvale predvsem od diplomatskega zbora v Sloveniji, a je kljub temu zaenkrat ostala brez posnemovalcev. *A.H.*

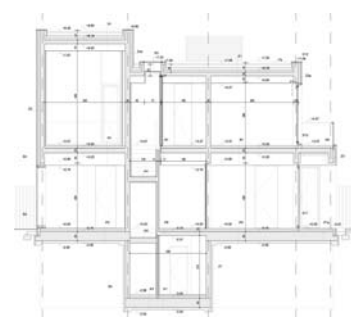
Koncept

Situacija

Tloris pritličja

Prerez

vila bled

arhitektura:	investitor:	leto:
Rok Oman, Špela Videčnik	zasebni	2004
sodelavci:	lokacija:	investicija:
Mladen Bubalo, Ivana Šehić, Rok Gerbec, Urša Jazbinšek, Neža Oman	Bled	2,5 mio EUR
	velikost objekta:	
	1.200 m²	

Foto: Tomaž Gregorič

3.02

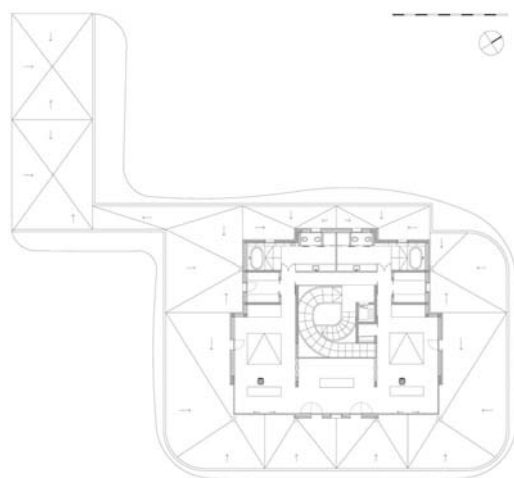
Bled je slovenska podoba raja. Prestižnost mondenega turističnega bisera se tu najbolj spektakularno sreča z domačijsko idilo. Kam torej umestiti sanjsko hišo, če denar ni vprašanje? Jasno, na obalo jezera. Torej gre za sanjsko hišo na sanjski lokaciji, za ultimativni luksus sodobnega slovenskega uspešneža, za podoben koncept, na podlagi katerega so že vedno nastajala prevratne luksuzne vile, kot npr. v zgodnjih tridesetih Miesova vila Tugendhat ali v začetku štiridesetih Aaltova vila Mairea.

Le da so se časi spremenili. Danes so vile bogatašev po pravilu bolj poza kot inovacija, bolj izraz kulture naročnika kot vizije arhitekta. Pri tej vili pa je drugače, arhitekturna ambicija avtorjev je povsem v ospredju.

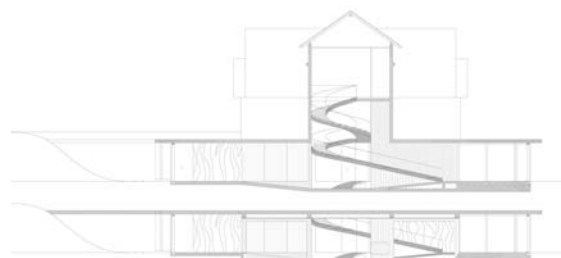
Projekt je prenova in dozidava vile iz 19. stoletja. Arhitektka sta uspela ohraniti neoklasični princip kompozicije in umestitve v pokrajino ob tem, da sta površino povečala za več kot dvakrat. Pritličje vile je razširjeno v zaobljen podstavek, na katerem je terasa. Od daleč se vila staplja s pokrajino. Šele od blizu opazimo široko zaobljeno bazo iz stekla, v kateri so dnevni prostori z razgledom na jezero. Tudi servisni prostori in garaža so v zalivu novega spodnjega volumna. Prostori so višinsko in vsebinsko diferencirani. Intimnejši družinski del je spravljen v prvo in drugo nadstropje, v prenovljeno obstoječo vilo. V prvem nadstropju so otroške spalnice, ki se odpirajo na široko teraso – streho dozidka, v drugem pa prostori lastnika. Vsa tri nadstropja povezuje okroglo leseno stopnišče, na katerega gledajo javni prostori hiše. Razkošje privilegirane razgleda je nadgrajeno z dragimi materiali in obdelavami ter z razkošnimi dimenzijami prostorov. *M.D.*

Situacija

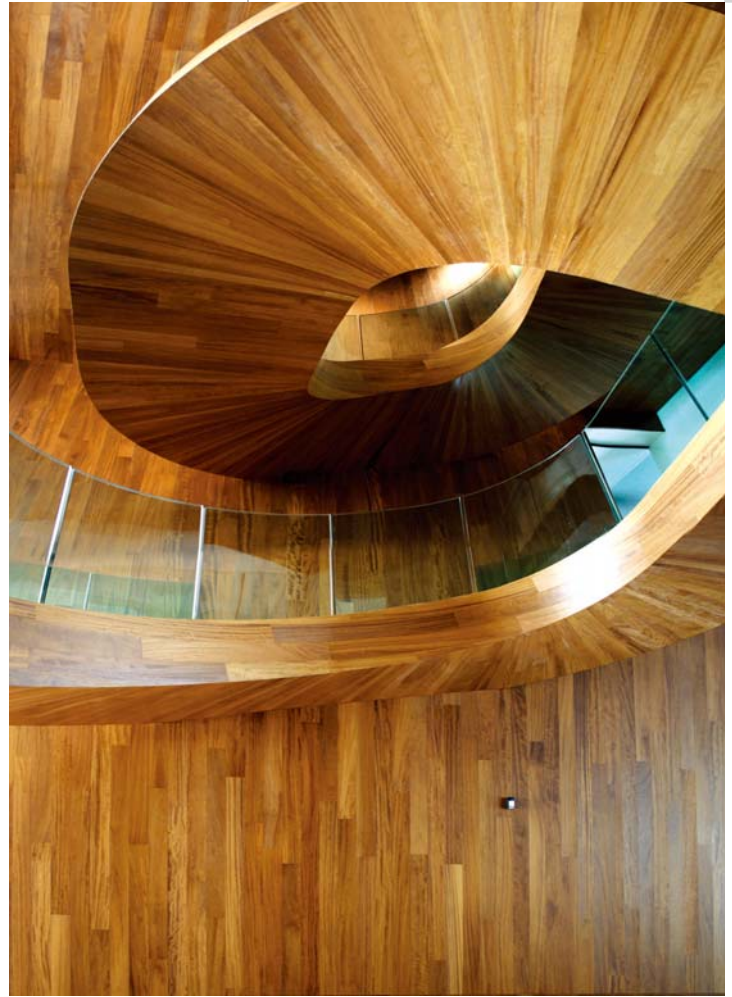

Tloris nadstropja

Prez

vila v šmarci

arhitektura:	investitor:	leto:
Vanja Gregorc, Aleš Vrhovec	zasebni	2004
Gregorc Vrhovec arhitekti	lokacija:	
sodelavci:	Šmarca pri Kamniku	
Sandra Grum, Nataša	velikost objekta:	
Mrkonji, Peter Ličen	430 m²	

Foto: Damjan Svarec

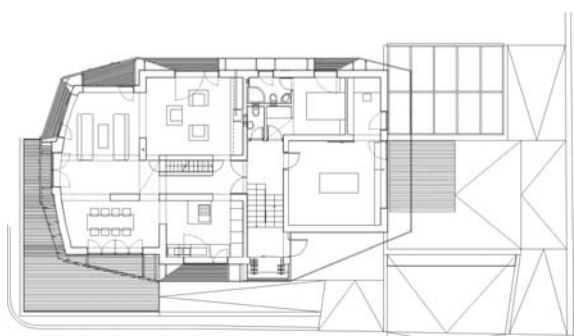
3.03

Projekt vile v Šmarci tandema Vrhovec in Gregorc je ekscesen in provokativen v več pogledih. Specifična situacija in zasnova objekta burita duhove. Amorfna oblika, pozidava celotne parcele, predelava delavske stanovanjske hiše v prestižen bivanjski objekt z nadstandardnimi prostori ob ohranjanju stare zasnove v največji možni meri, uporaba kovine in refleksnih materialov za fasado ter izpostavljena lokacija so elementi njene izstopajoče drugačnosti.

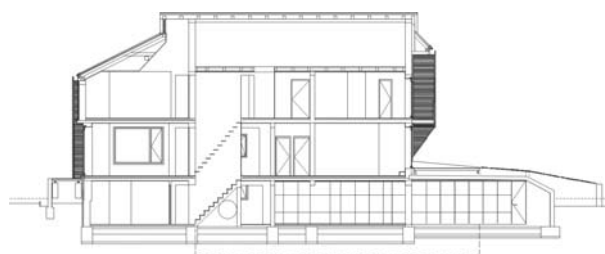
Hiša je plod sintetiziranja mnogih procesov na različnih ravneh, ki so med seboj povezani v negaciji negacije. Slednje najbolj dokazujejo prav urbanistične spremenljivke, ki so močno vplivale na snovni proces. Z vnosom hipodamske mreže na sredo kmetijskih površin in v neposredno bližino sakralnega objekta ter organsko raščenege naselja se je že pred petimi desetletji pričel urbanizacijski proces, ki je sprožil negiranje konteksta kulturne krajine 19. oz. začetka 20. stoletja. Nova stavba na vogalu ortogonalne parcelacijske mreže torej ni le kontrast stavbnemu segmentu "transformatorjev" z mnogimi prizidki, temveč je dosledno nadaljevanje procesa odvoda, ki je bil sprožen pred več kot pol stoletja.

Arhitekta sta se lotila vprašanja preureditve nekvalitetne stavbe, ki je bila pred slabim desetletjem na hitro prezidana iz tipske enodružinske hiše v poslovno stavbo. Naročnik je zahteval, da arhitekta stavbo ponovno spremenita v stanovanjsko in ohranita njeno statično substanco, preko katere sta arhitekta položila fasadno opno. V stavbo sta vrinila "skrito" vertikalno jedro, preko katerega ima investitor povezave s prostori, ki so prilagojeni željam in potrebam naročnika (garaža, savna, bazen, akvarij, sprejemnica, delovni prostor, spalnica s salonom). Tako sta dobila ključni arhitekturni element vile - komunikacijsko jedro, obdano s fluidnim prostorom. Novo sredico sta oblekla v grafično dekoriran tekstil, ki osredinja svetle stene oboda in vzpostavlja kontrast v notranji, mehki, subjektivizirani lupini in nasproti metalni razosebljenosti zunanje opne.

Posebnost hiše (je bil) je dizajniran, definiran, detajliran interior. Ob res izredno precizno izvedenih detajlih, ki jih povezuje skrb za dosledno ohranjanje ene same ploskve (izravnano tekstur in profilov na enotni ravnini), je brez dvoma največja kvaliteta zasnove notranjosti premišljeno usmerjanje pogledov navzven. Iz ključnih bivalnih prostorov hiše so vzpostavljeni "zen" pogledi v podobo kulturne krajine 19. stoletja in v "večnost" narave. Z nadzorovanim vizualnim razširjanjem prostora so toga, neprostorna statična struktura nekdanje delavske hiše in nekatere njene, za arhitekto boleče nepravilnosti učinkovito zbrisane. Hiša deluje precej bolj prostorno, kot je mogoče pričakovati. *U.L.*

Tloris pritličja

Prerez

stanovanjsko gospodarski kompleks kolovec

arhitektura:	investitor:	leto:
Andreja Jug	zasebni	2004
sodelavke:	lokacija:	investicija:
Marinka Škrilec Lukač,	Kolovec	1.000 EUR / m²
Sanja Škrinjar Zorc,	velikost objekta:	
Alenka Kragelj	1.107 m²	

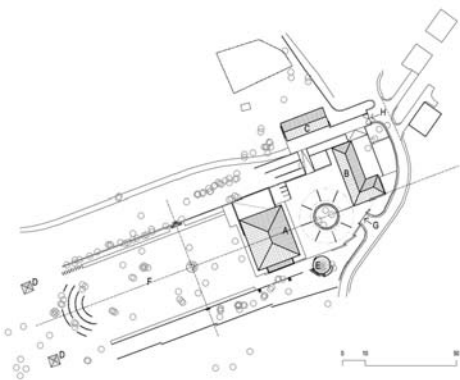
Foto: Miran Kambič uclia

3.04

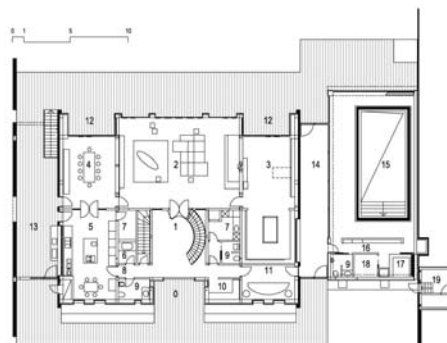
Grad Kolovec dokumenti omenjajo že v 16. stoletju. Večkrat so ga obnavljali, v baroku pa so pred njim uredili park. Grad so leta 1943 požgali partizani in od grajske stavbe in pomožnih poslopij ni ostalo praktično nič. Ohranil se je le baročni park francoskega tipa s kapelo in dvema paviljonoma, ki je bil zaščiten kot spomenik prve kategorije. Ravno park je investitorja tako očaral, da sta sklenila posestvo kupiti in si na njem zgraditi dom. Pristojni so dovolili novo gradnjo le na mestu in v gabaritih nekdanje grajske stavbe, kot nekakšno nadomestno gradnjo. Tako se je arhitektka Andreja Jug znašla pred nalogo, ki je narekovala nekakšno romantično rekonstrukcijo baročne grajske stavbe. Vendar se je odločila za sodobno rešitev in o tem je uspela prepričati tudi investitorje. Danes živimo drugače kot nekoč, zato mora biti stavba prilagojena sodobnemu načinu življenja in sodobnim tehnološkim rešitvam.

Glavna stavba stoji v osi baročnega parka. V pritličju je veliko preddverje, iz katerega pridemo v dnevno sobo. Levo je jedilnica s kuhinjo, na desni knjižnica z biljardom in še naprej pokrit bazen s savno. V nadstropju so spalnice. Vsi bivalni prostori so odprti proti parku, ki predstavlja glavno temo celotne zasnove. Osnova zasnova parka, ki ga zaključujeta dva paviljona, je tako narekovala celotno kompozicijo novih posegov. Druga pomembna tema je svetloba, ki je bodisi poudarjena s temnim pasom oken pod napuščem glavne stavbe ali pa kraljuje na grobi površini kamnite obloge in jo spreminja v relief. Arhitektka se je ukvarjala tudi s pojavnostjo arhitekture ponoči. Umetna svetloba, ki jo je mogoče usmerjati in omejevati, daje arhitektu v temi še večje možnosti načrtovanja prostora. Andreja Jug je to v celoti izkoristila in ustvarila čaroben večerni ambient. Pri samih stavbah navdušuje izjemna skrb za materiale in detajle. Bogastvo predstavlja samo gradivo – omet, les in kamen, ki namiguje na kamniti podporni zid, ohranjen v parku. Materiali so uporabljeni dosledno, detajli so izčiščeni. Eleganca se kaže skozi jasnost in zadržanost.

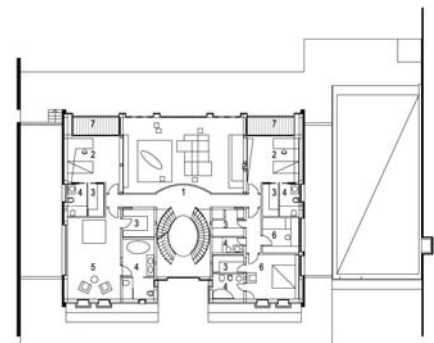
Poleg glavne stavbe je arhitektka zasnovala še gospodarsko-bivalni objekt z garažami in dvema apartmajema ter pomožno skladišče. Objekta tvorita zaključeno dvorišče pred vhodom v glavni objekt in sta tudi nekadaj stala na tem mestu. *A. H.*

Situacija

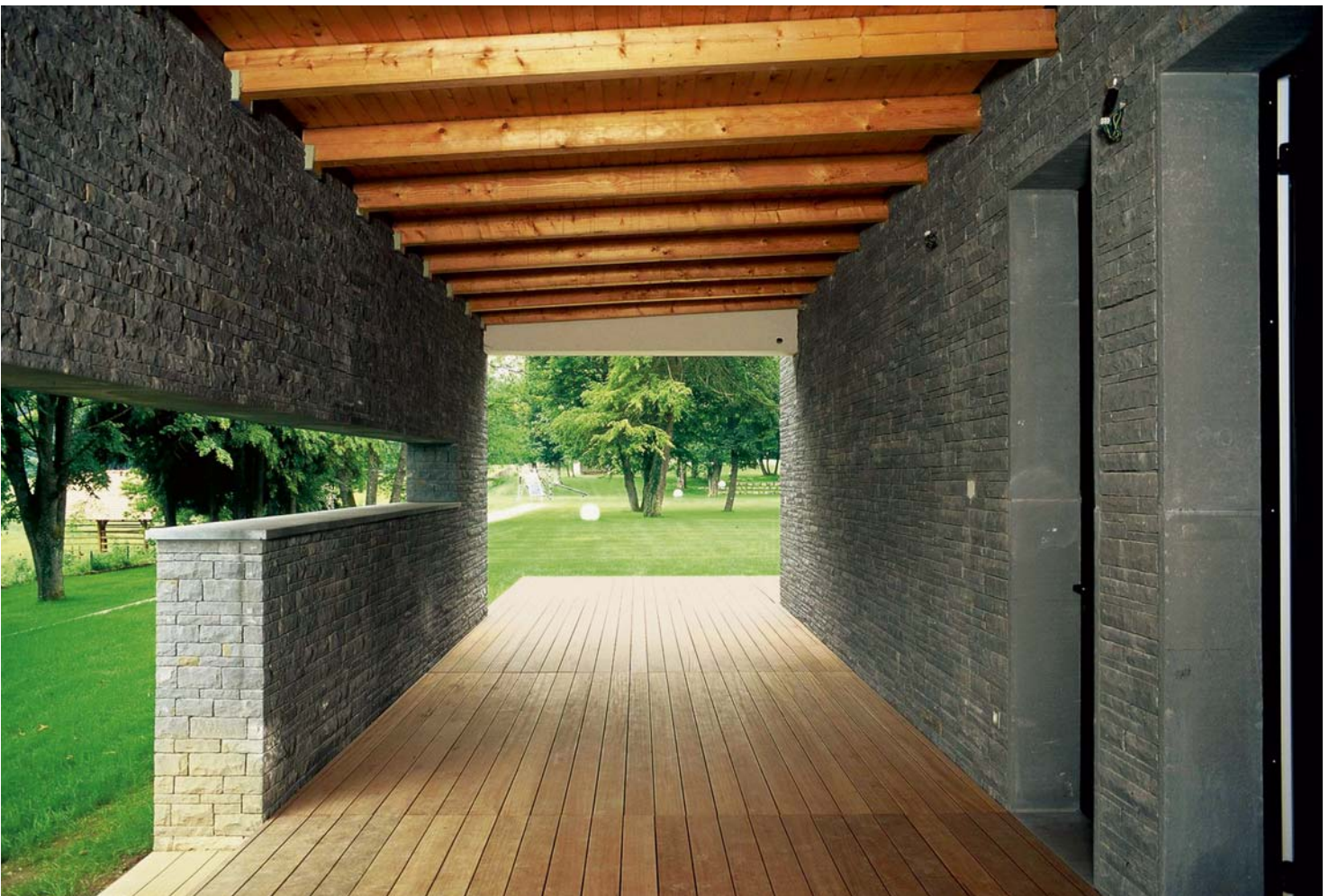
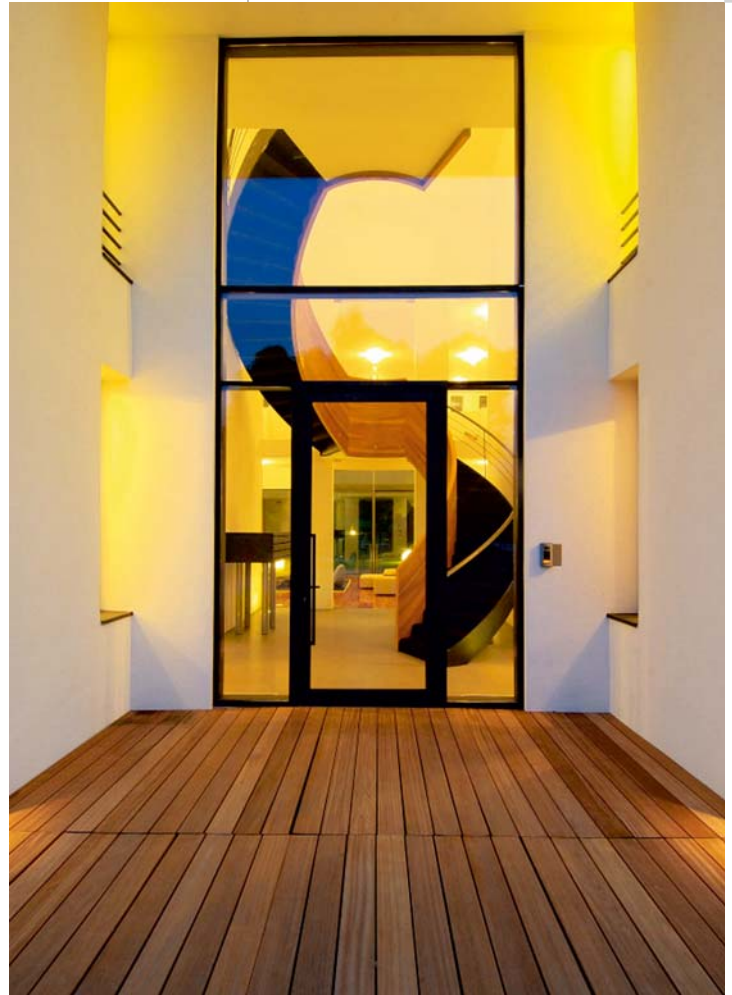

Tloris pritličja

Tloris nadstropja

individualne hiše

Individualna hiša je v Sloveniji najbolj množičen in prepoznaven arhitekturni tip. Individualnih hiš arhitekti v Sloveniji sprojektirajo najmanj, procentualno gledano tudi glede na delež vloženih gradbenih dovoljenj, kar najbrž pomeni da arhitektura individualne hiše predstavlja ekonomski minus za arhitekta in naročnika, zastareli prostorski akti in neprestani konflikti arhitektov z njimi, pa kažejo na zapostavljenost razvoja bivalne kulture.

Dejstvo je, da preprostih in dobrih rešitev ob poplavi novosti tudi stroka ne uspe opaziti, kaj šele da bi jih postavila za mejne kamne sodobne slovenske arhitekture. Nacionalna nagrada za individualno hišo se zgodi enkrat na dvajset let, še celo nagrada za ozaveščene investitorje je v manj kot petih letih neslavno končala. Toda prav individualna hiša odsluži stanje arhitekturnega duha v nekem okolju. V večini primerov so se vsa na novo uveljavljena in hitro prepoznavna arhitekturna okolja pretežno formirala prav z uveljavitvijo individualnih hiš, ki so postavile minimalne standarde zdrave, okolju in človeku prijazna gradnje s prepoznavno svobodo in noto oblikovanja.

Zelo težko najti in pridobiti kultiviranega naročnika, ki bo imel čas in denar za dolgotrajni proces oblikovanja prostorov bodočega doma. Narediti dobro arhitekturo individualne hiše lahko pomeni za arhitekta ali arhitekturni biro, ki resno pristopi k načrtovanju, poklicni in finančni potop. Zato ne čudi, da tudi pri individualni hiši v Sloveniji prevladuje arhitektura forme, vprašanje materialnosti in prostornosti objekta, ekologije, varčnosti gradnje, trajnostnega razvoja, pa je zanemarljivo. Od arhitekta, če se ga že najame, se pričakuje, da bo ustvaril nekaj ekskluzivnega in drugačnega, namreč luksuzno vilo, kot najbolj elitni tip "individualke". Slovenska individualna hiša je pozabila, da mora biti navezana na prostor, ona si ga prisvaja. Redki so primeri, ko individualna hiša vzpostavlja harmonijo s prostorom, zato jih je toliko bolj vredno opaziti. Kakšne so sodobne slovenske hiše? Pri nas ostajajo individualne hiše pravilne, vendar nekoliko zategle. To ne pomeni, da bi morale biti eskcesne, temveč lahkotno sveže in okoljsko, ekološko zrele. Kaj jih zamejuje - zastarela in po neumnem neuravnotežena prostorska zakonodaja, neinovativen pristop arhitekta, nevednost naročnika, zamerljivi sosedi, ...? *M.D., U.L.*

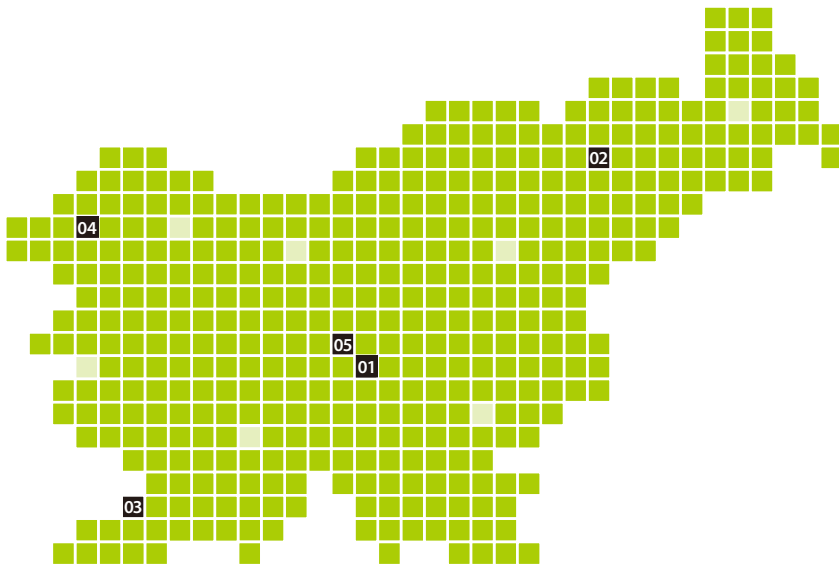
Residential Houses

The residential house is Slovenia's most abundant and recognised architectural type. Quantity-wise, the residential house is the least developed type in Slovenia, including by percentage of building permits. This must mean that residential house architecture is profitable neither for the architect nor for the investor while outdated spatial development acts and the architects' constant battles against them indicate the state of arrested development of habitation culture.

With the limelight being stolen by the new, not even the experts are able to take notice of simple and quality solutions, let alone present them as milestones of contemporary Slovene architecture. A residential house comes up for the national award once every twenty years, and the award for conscientious investors was abandoned in less than five. Yet it is the residential house that reflects the state of the architectural spirit in an environment. The newly-established and instantly recognisable architectural environments were mostly formed through the establishing of individual houses which set the minimally-acceptable standards of healthy, environmentally-friendly and people-friendly construction with identifiable freedom of expression and design.

It is difficult to find and secure a project with a cultured investor who will have the time and money required for the long-winded process of designing the spaces of his future home. For an architect or architectural bureau that takes such projects seriously, developing good residential house architecture may result in professional and financial ruin. It is then hardly surprising that as regards residential houses in Slovenia, the architecture of form dominates while the issues of materiality and spaciousness of the building, ecology, economic construction, and long-term development remain neglected. An architect - if one is even hired at all - is expected to create something exclusive, something different, i.e. a luxury residential house as the ultimate, elite type of residential house.

The Slovene residential house has forgotten its duty to relate to the space instead of appropriating it. Rarely is a house in harmony with the space and that is why it is all the more worthwhile to take notice of those that are. What are contemporary Slovene houses like? Here, residential houses remain straightforward yet somewhat restrained. This is not to say that they should be excessive but rather effortlessly fresh, and environmentally and ecologically mature. What is preventing them - is it the outdated and unnecessarily unbalanced spatial development legislation, is it the uninnovative approach of their architects, is it the ignorance of their investors, is it the resentfulness of their neighbours - who could say?

- 01/ Enodružinska hiša v Grosupljem
- 02/ Hiša v Mariboru
- 03/ Počitniška hiša v Ankaranu
- 04/ Montažna hiša v Čezsoči
- 05/ Hiša Blejec

4.00

enodružinska hiša v grosupljem

arhitektura:

Mojca Gužič Trplan,
Gregor Trplan

investitor:

Raša in Aleš Urbas

lokacija:

Grosuplje, Jerova vas

velikost objekta:

203 m²

leto:

2004

investicija:

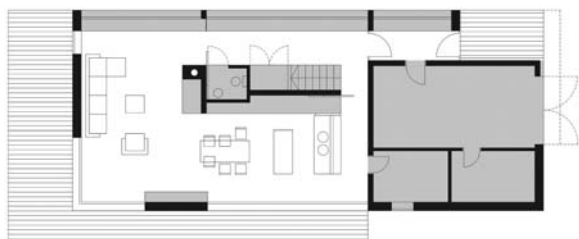
217.000 EUR

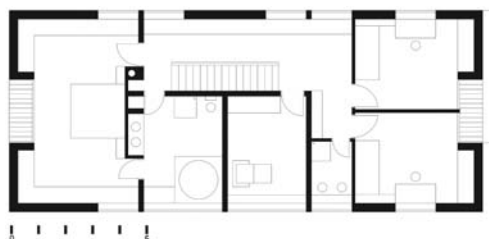
Foto: Miran Kambič

4.01

Danes nam ni treba imeti več predsodkov pred normalnim. Naloga gradnje normalne hiše za normalnega naročnika je za arhitekta izziv, ki nosi v sebi odgovornost za splošno bivalno kulturo, za varovanje krajinskih kvalitet, za ekonomsko in ekološko smotnost in tudi za lepoto. Individualna hiša v Grosupljem je primer, ki dokazuje, da se tudi ob urbanističnih zahtevah po strmi dvokapnici in avtohtonih materialih da zasnovati sodobno hišo z nadpovprečno bivalno kvaliteto. Hiša je zasnovana kot enostaven vzdolžen volumen, ki ne želi izstopati iz obstoječe grajene strukture. Sledi določilom iz prostorskih aktov, ki zahtevajo objekt s pritličjem in mansardo, obvezno dvokapnico in odmike od mej parcele. Na ravno parcelo je položena v vzdolžni smeri sever-jug tako, da je jugozahodna stran bolj odprta z bivalnim delom, severovzhodna pa se zapre proti sosedu. Vrt se formira proti potoku na severozahodu in proti jugozahodu. Tloris je zasnovan čimbolj racionalno in kompaktno brez klasičnih hodnikov. Vhodni del je namenjen garaži in servisom ter pokritemu vhodu. Bivalni del je zasnovan kot enoten prostor, organiziran okoli centralnega kubusa, v katerem so spravljene servisni prostori in stopnice. Širok vstopni hodnik, ki ga optično razširijo še stopnice, funkcionira kot galerija, ki poteka po celi dolžini hiše. Ob dolgi južni stranici centralnega kubusa je organizirana kuhinja z jedilnico. Na vrtni strani dnevni del zaseda celotno širino hiše. Razširjeni hodnik ob enoramnih stopnicah se v nadstropju ponovi kot delovni ali igralni prostor za otroke. Spalnica in otroški sobi so na krajših stranicah, kjer so normalne višine oken. Vsaka soba ima balkonska vrata in ložo. V prerezu je objekt zasnovan tako, da kljub obvezni mansardi sobe dobijo stojno višino ob robu in nizka vzdolžna okna katerih pas tudi optično zniža hišo. Posebna pozornost je namenjena sekvencam pogledov in svetlobi. Večina prostorov je osvetljenih iz različnih smeri, kar zagotavlja osvetljenost preko celega dneva. Pogledi so kadirani glede na okolico. Skozi severne nadsvetlobe se z dnevne sobe vidi samo gozd. Majhno okno na koncu vhodnega hodnika deluje kot slika. Pogled iz spalnice skozi nizka okna je usmerjen proti potoku, iz postelje pa se vidi samo nebo. *M.D.*

Tloris pritličja

Tloris mansarde

Prerez

hiša v mariboru

arhitektura:	investitor:	leto:
Uroš Lobnik,	zasebni	2005
Andreja Podlipnik,	lokacija:	investicija:
AU arhitekti, d.o.o.	Zrkovska cesta, Maribor	215.000 EUR
sodelavca:	velikost objekta:	
Sani Okretič, Dušan Borak	230 m²	

Foto: Uroš Lobnik

4.02

Kako lahko nastane uporabna in kulturna družinska hiša, z normalnim budžetom in ob običajnem gradbenem in izvajalskem naporu? Pogoj je zaupanje naročnika v arhitektovo kompetentnost, njegov projekt in sposobnost, da vodi in nadzoruje gradnjo. Ti pogoji niso nekaj samoumevnega, zato je dobrih hiš malo, čeprav arhitektov ne primanjkuje. Torej je sklep jasen - primanjkuje dobrih investitorjev.

Hiša stoji v predmestju, ob prometni cesti. Okolica ponuja tipično sliko mariborske periferije. Med večjimi bloki so nanizane tipične slovenske individualne hiše z vrtovi, vmes pa so vsake toliko še poslovni, trgovski ter proizvodni objekti.

Hiša se v okolje umešča po svoji velikosti, upravljenih materialih in s postavitvijo v niz ob cesti. Od sosednjih hiš pa se takoj na prvi pogled razlikuje po oblikovanju, predvsem pa po funkcionalni premissljenosti, estetski dovršenosti in bivalni kvaliteti, ki jo ponuja.

Na njej ni nič odvečnega. Streha je ravna, kar pove, da sta hiša in njen lastnik sodobna. Tloris na L je orientiran pravokotno na cesto. Baza hiše, ki vključuje garažo, bivalne prostore in vhodno nišo, je obložena z macesnom. V pritlični razširitvi ob cesti je garaža, ki ščiti intimnost vrta. Osnovni kubus - kvader z ravno streho - je iz barvanega ometa z okni iz macesnovega lesa.

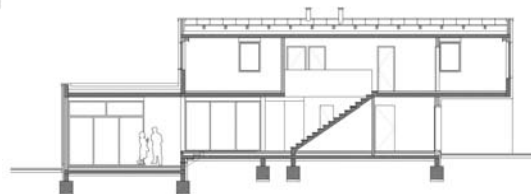
Spalni in otroški prostori so v nadstropju. Klasična tlorisna razporeditev je nadgrajena s širokopoteznimi zasteklitvami, ki povezujejo notranjost z zunanostjo in tako povečujejo občutek prostornosti in svetlobe. *M.D.*

Situacija

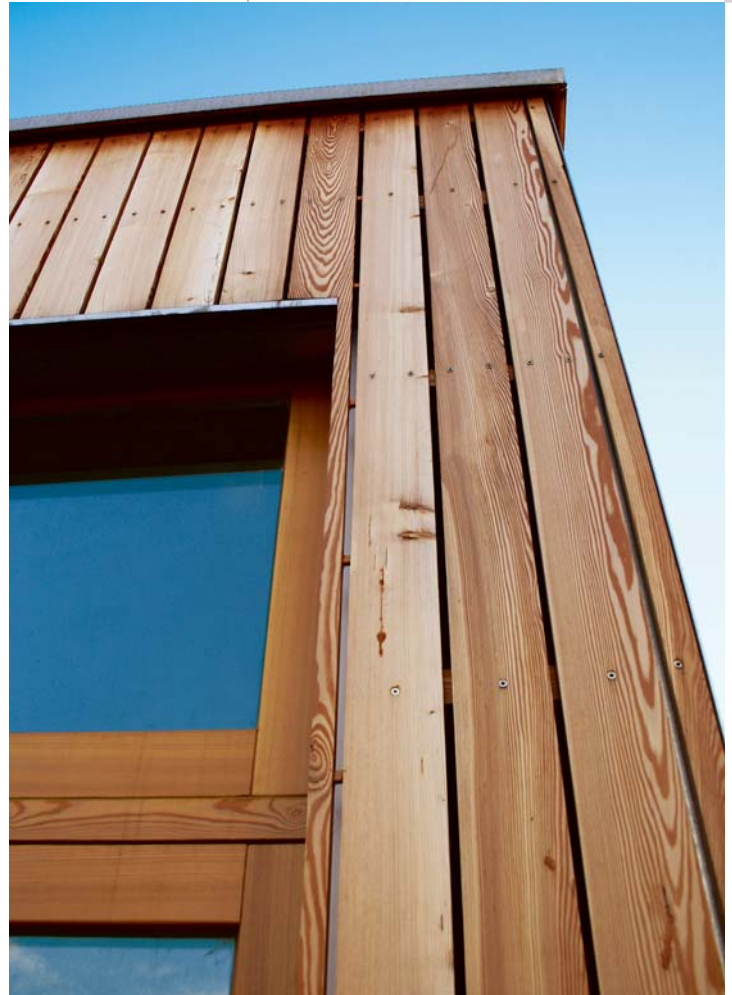

Tloris pritličja

Prez

počitniška hiša v ankaranu

arhitektura:	investitor:	leto:
Jurij Kobe	zasebni	2005
sodelavci:	lokacija:	
Davorin Počivašek, Špela Kokalj, Rok Žnidaršič	Ankaran	
	velikost objekta:	
	64 m²	

Foto: Jurij Kobe

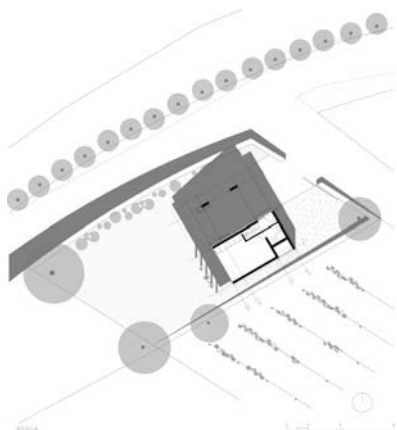
4.03

Počitniška hišica v Ankaranu stoji na kraju, kjer se odpirajo čudoviti pogledi na Koprski zaliv in na mestece Piran v ozadju, vendar šele z višine treh metrov. Arhitekturna zasnova sledi naravnim danostim in upošteva podnebne pogoje lokusa. Sestavljata jo dve ločeni, zaradi majhne površine zelo racionalno zasnovani bivalni enoti: v pritličju je garsonjera za goste, v nadstropju, od koder se odpirajo široki pogledi na zaliv, pa je stanovanje lastnikov, ki sedaj tu preživijo večino leta. V njegov enoten bivalni prostor so umeščeni kuhinja, jedilni kot in dnevna soba, ki se preko celostenskih zasteklitev podaljšuje na zunanjo vogalno teraso in naprej v naravo. Na severovzhodni, hladnejši, mirni in vedutno manj atraktivni strani sta kopalnica in spalnica. Ob garsonjeri je v pritličju nadkrit odprt vhodni prostor z letno kuhinjo, ki zavarovan pred morebitno ujmo, ponuja večji družbi prijetno poletno senco.

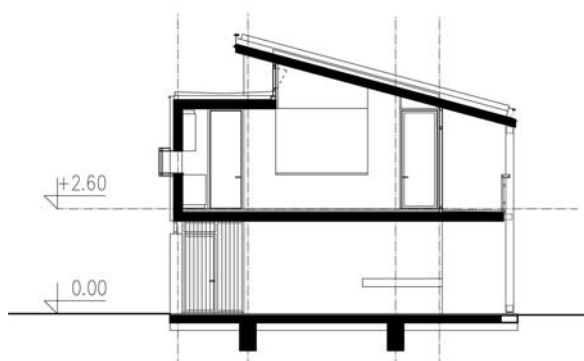
Lupina in prerez hiše se prilagajata stranem neba: na severu se zapirata proti burji, odpirata pa se zimski svetlobi in toploti na jugu. Navkljub velikim zasteklitvam, ki lovijo različne, spreminjajoče se trenutke dnevne osvetlitve, z velikim napuščem ščitita notranjost pred sevanjem poletnega sonca. Vzdolžno podstrešno okno, ki se razteza čez celotno dolžino severovzhodne fasade, omogoča kvalitetno naravno prezračevanje bivalnih prostorov, v oblikovnem smislu pa, skupaj z ostalimi zasteklitvami, strukturira arhitekturni kubus. Posebno zanimiv je nočni vtis, ko streha zaradi prosevanja umetne svetlobe "lebdi" nad hišo.

Majhno stanovanjsko površino nadgrajujejo in dopolnjujejo inovativni detajli ter premišljeno zasnovani večnemenski elementi notranje opreme, ki so hkrati del prostorske zasnove. Rdeče belo siva barvna lestvica v sodobno arhitekturno zasnovo vpeljuje tradicionalne primorske barve.

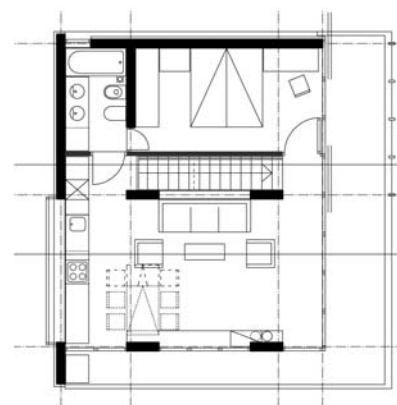
Prostori in pogledi ankaranske hišice odpirajo obzorja duha! *M.I.*

Situacija

Prerez

Tloris pritličja

montažna hiša v čezsoči

arhitektura:

**Miloš Florijančič,
Matej Blenkuš**

investitor:

Alojz Zornik

lokacija:

Bovec, Čezsoča 97

velikost objekta:

360 m²

leto:

2005

Foto: Miran Kambič

4.04

Montažna gradnja je po definiciji zavezana racionalnosti. Gre za način gradnje, ki po eni strani izhaja iz tradicije, po drugi seveda iz modernizma, brez dvoma pa mu pripada tudi prihodnost. Sinteza tradicije in prihodnosti je tudi princip, na katerem temelji arhitektura nove bovške hiše, kot sta si jo zamislila arhitekta Florijančič in Blenkuš. Hiša povzema gabarit svoje predhodnice. Oblika strešine sledi predpisani čopasti dvokapnosti, materialu in naklonu. Tu pa se zgodba o preprosti mimikriji konča in se začne suverena avtorska arhitekturna pripoved.

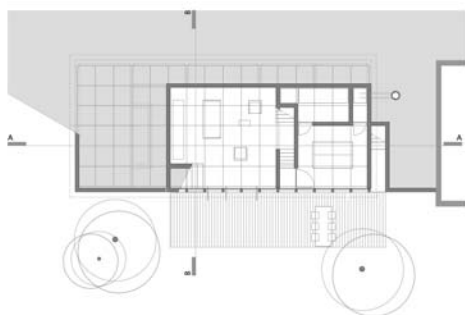
Nadomestna hiša v Čezsoči je sodobna interpretacija samoumevne konstruktivne logike bovške hiše. Skozi mizansceno tektonske zasnove konstrukcije je vzpostavljena kontinuiteta z utilitarno tradicijo lokalnih načinov gradnje iz lesa.

Montažna lesena gradnja je povzdignjena v monument – lesen okvir, ki je običajno zaplankan z leseno oblogo, postane retorična figura.

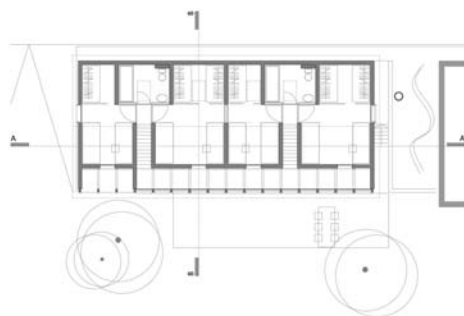
Z lego nasproti cerkve prevzema hiša javno vlogo, kot vaška loggia. Dvorišče naenkrat postane trg. Tesarsko ogrodje, postavljeno na glavno fasado, simbolično postane kolonada. Zastekljena kolonada je filter med javnim in zasebnim. Ritem vertikal je prekinjen s horizontalo in na tla pripet s betonskim coklom, ki sledi nivojem znotraj hiše in se spusti do tal, da oblikuje vhod. Velikopotezen interier za njim je zasnovan kot raumplan z prehodi med nivoji, katerega jedro je visok dnevni prostor, ki se razširi v zastekljen odprti pas za glavno fasado, ki sega od tal do kapi in povezuje vse javne prostore v hiši.

Arhitekta s to hišo dopolnjujeta in na nek način radikalizirata tisto poglavje svojega opusa, ki sta ga zastavila z uspešnimi realizacijami hiš v Škofji Loki in na Kovskem vrhu. Tudi tokrat sta uspešno združila preciznost in logično jasnost zasnove s senzualnostjo uporabljenih materialov- lesa in betona.

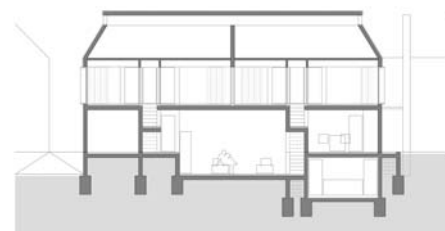
Gre za arhitekturo ki je na vmesnem prostoru med regionalizmom in avantgardno modernostjo, nekako na varni oddaljenosti od obeh. Ne zadovolji se z običajnim romantičnim pristopom do regionalnega, pač pa je kritična v Framptonovem smislu. Njenega regionalnega prepričanja ne zmoti niti montažna izvedba niti tehnična naprednost in bivalni komfort. Prav s tem, da odraža duh sodobnega časa, tudi ponovno vzpostavlja izgubljeno kontinuiteto, ki jo najde v nadgradnji krajevnega izročila bovške hiše s sodobno tehnologijo in bivalno kulturo. *M.D.*

Tloris pritličja

Tloris nadstropja

Prerez

hiša blejec

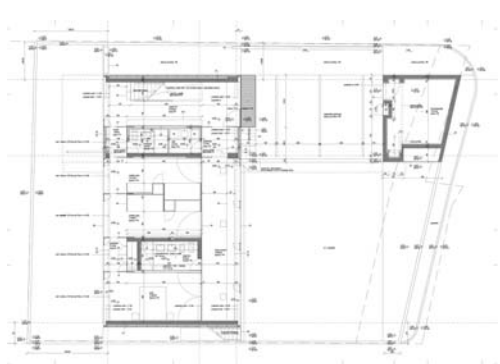
arhitektura:	investitor:	leto:
Matija Bevk, Vasa J. Perović,	zasebni	2004
Bevk Perović arhitekti	lokacija:	
sodelavec:	Ljubljana, Pot v smrečje 28a	
Blaž Kandus	velikost objekta:	
	190 m²	

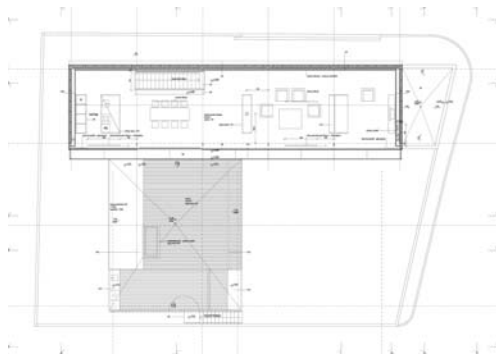
Foto: Matevž Patemoster, Arhiv BIPA

4.05

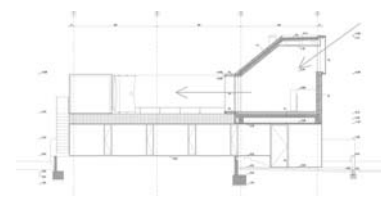
Stanovanjska hiša stoji v Črnučah pri Ljubljani, na samem robu stanovanjskega naselja v dolini Črnušnice, ki meji na gozd. Gre za tipično predmestno okolje individualnih hiš, ki so nastale bolj po naključju, kot na na podlagi premišljenih arhitekturnih načrtov. Zaradi tega sta arhitekta z novo stavbo skušala zmanjšati negativni vpliv okoliških stavb in sta se osredotočila na edino kvaliteto tega prostora – bližino gozda. Zaradi razgleda proti gozdu, sta se arhitekta odločila, da stavbo zasnujeta v nasprotju s tradicionalnimi vzorci tovrstne zazidave. Bivalne prostore sta zasnovala v prvem nadstropju, spalnice pa so v pritličju. Na ta način sta omogočila nemoten pogled iz dnevnih prostorov proti gozdu, spalni prostori, ki jih ljudje vendarle uporabljajo le ponoči, pa sta orientirala v zaprt atrij. V pritličju so poleg spalnic še pokrito parkirišče in vhodna veža. Nadstropje z bivalnimi prostori ni postavljeno nad spalnice, ampak pod pravim kotom. Tako je na strehi spalnega trakta nastala bivalna terasa pred dnevno sobo. Bivalni del je urejen v podolgovatem prostoru, ki je proti gozdu v celoti zastekljen, proti sosednjim hišam pa ima dvignjen svetlobni pas. Ta v prostore dovaja svetlobo, hkrati pa onemogoča pogled proti sosednjim stavbam sumljivih arhitekturnih kvalitet. Bivalni prostor je en sam, v istem prostoru združuje kuhinjo, jedilnico in dnevni prostor. V prostoru jedilnice se nahaja enoramno stopnišče, jedilnico pa od dnevne sobe le simbolično ločuje jekleni kamin. V pritličju spalnice povezuje običajen hodnik, vendar je na drugi strani, paralelno z njim, mogoče odpreti smučne panoje in ustvariti neposredno povezavo med posameznimi sobami. Tako je mogoče, da starši kontrolirajo majhne otroke v sosednji sobi, ali pa je mogoče povezati dve otroški sobi v obdobju razvoja, ko je to zaželeno. Razen kleti s kotlovnico, ki je izvedena v vidnem betonu, je stavba obdana z leseno oblogo. Ta je enotna in prekriva tudi strop odprtega parkirišča, nadaljuje pa se tudi na streho. Razen lesa, na fasadi prevladujejo poudarjena horizontalna okna, ki potekajo preko celotne dolžine stavbe. Hiša Blejec je lep primer arhitektovega razmisleka, ko je, zaradi specifičnih okoliščin neke lokacije, bolje na novo razmisliti o tradicionalnem tlorisu individualne hiše in se ga lotiti na povsem neobremenjen način. *A.H.*

Tloris pritličja

Tloris nadstropja

Prez

arhitektura tržne forme

V segmentu tržnega gospodarstva nastajajo nove tipologije. Ena najbolj izrazitih v Sloveniji je v zadnjem desetletju nakupovalno središče, ki je postalo v mnogih primerih eksperimentalni poligon sodobne arhitekture in polje etične vojne med arhitekti. Arhitekt nakupovalnemu središču ne zasnuje vsebine, temveč virtualni scenarij njegove uporabe ter zanj oblikuje bolj ali manj odgovorno oz. bolj ali manj opazno zunanjsčino. Nekateri arhitekti so se poskusili kompleksno spoprijeti z izzivi oblikovanja nakupovalnih središč kot novih generičnih polov sodobnega urbanega razvoja. Kot gre pri šoping centrih za dekontekstualizacijo javnosti in produkcijo hibridnega tipa javnega prostora, gre tudi pri arhitekturi povečini za dekontekstualizirano postavitev in spektakularno formo, ki v le redkih primerih – nekateri med njimi so predstavljeni v nadaljevanju - vzpostavlja zavesten in artikuliran odnos z vsebino.

Arhitekti zasnujejo investitorju prepoznavnost in s tem postanejo njihove stavbe blagovne zankme – ikone sodobnega časa. Baumaxx v Mariboru (predstavljen v ab 143/44), ima parkirišča zasnovana kot parkirne krajine oziroma je celotna stavba arhitekturna krajina. Domača blagovna znamka Mercator je odgovorila s korporativno podobo ustaljene kvalitete brez ekscesnosti, s primeri v Ljubljani, Domžalah, Jesenicah idr. Avtorsko ambicioznejši je Mercatorjev nakupovalni center v Novi Gorici Sadar in Vuga arhitektov, ki pomeni raziskovanje nove formalne podobe tržne vsebine. Tudi TUŠ je v nekaj primerih odprl prostor arhitekturi. Portoval v Novem mestu arhitektov Koželja in Jakija (predstavljen v ab 158/59) je primer, ko je forma odgovorna ne le tematski vsebini ampak tudi mestu in prebivalcem – je kontekstualna. Tudi TUŠ v Celju arhitekta Zupanca, je takšna arhitektura, ki pa ne odgovarja z urbanistično vpetostjo pač pa zopet s kvaliteto forme.

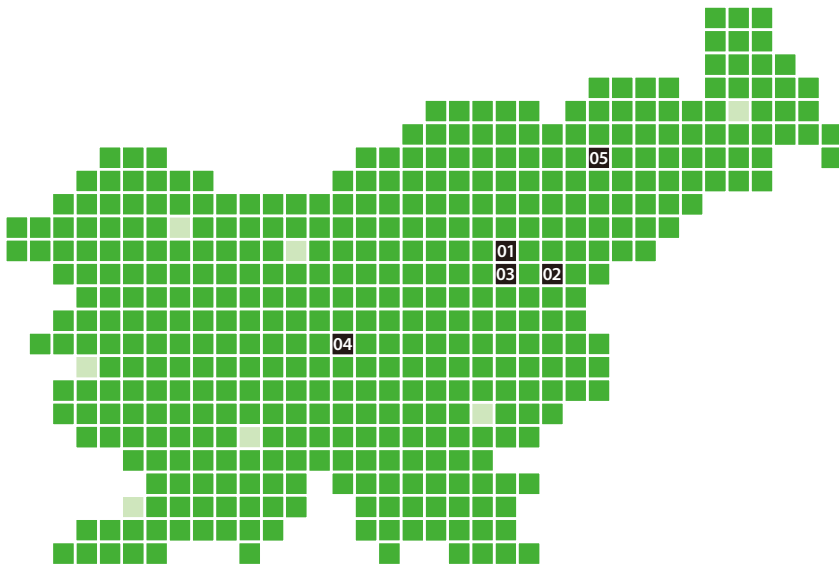
Največji poligon tržne forme je postal ljubljanski BTC. Nastal je samodejno, generično. Dosegel je kritično maso, ko je začel kot supernova vleči nase trgovsko poslovno maso in energijo in jo naredil s zgoščevanjem še bolj privlačno. Tematski parki potrošnje postajajo tudi tematski parki arhitekture tržne forme. *M.D., U.L.*

The Architecture of Commercial Form

In the market economy segment, new typologies are being created. In Slovenia, one of the dominant typologies of the past decade has been the shopping centre that often became the experimental testing ground of contemporary architecture and an issue in the ethical struggles among architects. For shopping centres, architect do not develop contents but rather virtual scenarios of their use, along with more or less responsible and more or less noticeable exterior. Some architects chose a complex approach towards overcoming the challenges of designing a shopping centre, which they saw as new generic extreme points of contemporary urban development. In the same way as the decontextualisation and the production of a hybrid type of public space are characteristic of the shopping centre, their architecture features mostly decontextualised placement and spectacular form that is not often in a conscious and articulated relationship with function. Some of the instances where this is the case are presented below.

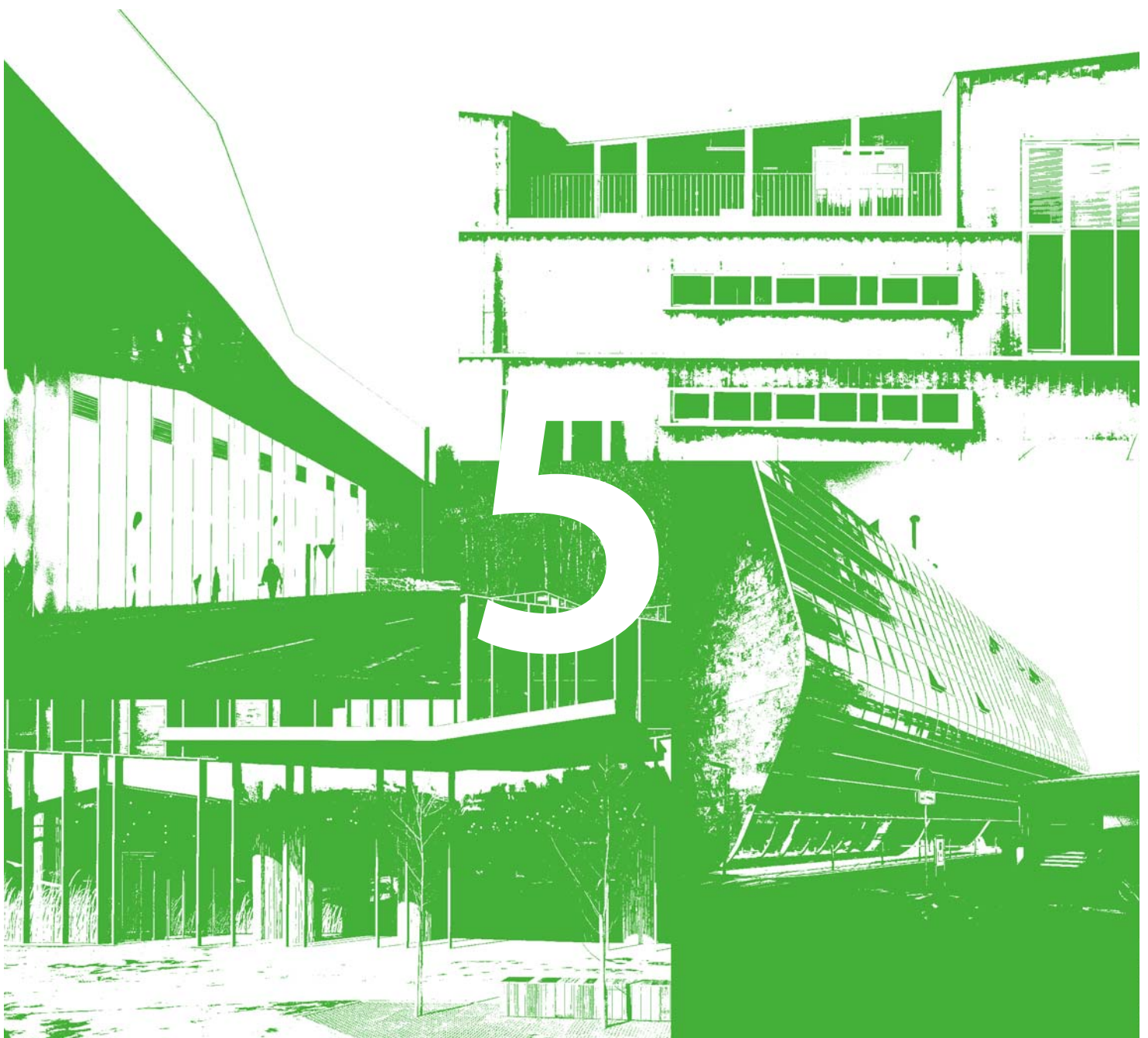
Architects develop recognisability for the investor, turning their buildings into trademarks - the icons of the contemporary times. The car parks of the Baumaxx building in Maribor (featured in ab 143/44) are designed as parking landscapes; in fact, the entire building is an architectural landscape. Mercator, a domestic brand, responded with a corporate image of restrained quality without excess, exemplified by buildings in Ljubljana, Domžale, Jesenice, and elsewhere. Their shopping centre in Nova Gorica by Sadar&Vuga is creatively more ambitious, investigating new formal images of commercial function. The company Tuš, too, opened up the area for architecture in several instances. Portoval in Novo mesto, made by Janez Koželj and Jože Jaki (featured in ab 158/59) is an example of form answering not only to the thematic function but also to the town and its inhabitants - i.e. contextual form. The Tuš building in Celje by Marjan Zupanc also features this sort of architecture, but with a difference as it does not fit in through urbanistic embeddedness but again through the quality of the form.

The largest testing ground for commercial form has become the BTC shopping centre in Ljubljana. It sprung up by itself in a generic way. It reached critical mass when it began to attract commercial business mass and energy like a supernova and by condensing them made them even more attractive. Consumerism theme parks are becoming also theme parks for the architecture of commercial form.

- 01/ Poslovno skladiščni objekt Marines
- 02/ Hotel Sotelia
- 03/ Poslovno trgovski objekt Tuš
- 04/ Brinje

5.00

poslovno skladiščni objekt marines

arhitektura:

**Marjan Zupanc,
Matjaž Gril**

investitor:

Marines d.o.o.

lokacija:

Celje, Teharje 7a
velikost objekta:

2.993 m²

leto:

2005

investicija:

1.800.000 EUR

Foto: Miran Kambič

5.01

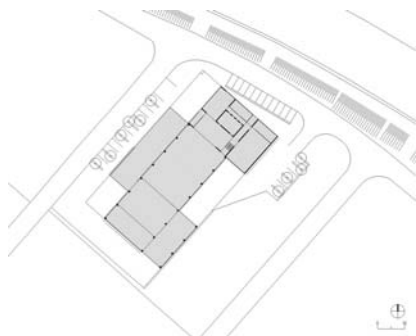
Stavba je postavljena v novi industrijski coni ob mestni vpadnici. Za nove razmere tipična lokacija in program sta nadgrajena z avtorsko občutljivo zasnovano in izvedeno arhitekturo.

Arhitekturno oblikovanje objekta izhaja iz gradbene zasnove objekta. Osrednji prostor - dvoetažna skladiščna hala - je grajen iz racionalne betonske montažne konstrukcije. Poslovni del v nadaljevanju hale je na mestu narejena betonska gradnja. Ta omogoča fleksibilnost pri organizaciji večetažnih reprezentativnih prostorov (vhodni hall, showroom) in manjših administrativnih prostorov, hkrati pa se dve skladiščni etaži transformirata v tri etaže poslovnega dela.

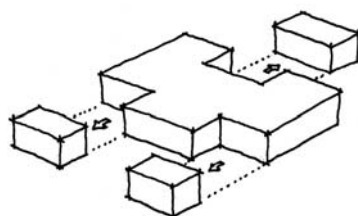
Oba programa v stavbi, skladiščni in poslovni, sta ovita v enoten plašč. Z odvzemanjem in dodajanjem je volumen stavbe artikuliran tako, da ustvarja potrebne zalive za vhode, nadstrešene ploščadi in nadkrita parkirišča. Členitev volumna je inspirirala tudi obdelavo fasad. Zunanja plast je kopilito steklo pred toplotno izolacijo, notranja pa je obložena z robustnejšimi betonskimi montažnimi elementi. Slojenje kože se nadaljuje tudi z rdečo barvo v interierju.

Industrijska estetika ni le posledica skladiščne funkcije, je tudi hommage konstruktivnemu modernizmu anglosaksonskega tipa.

Gre za arhitekturo, ki se ukvarja z "umazano" realnostjo podjetniškega sveta in jo tematizira na poetičen način. Povezave so bolj "neorealistične" kot simbolične, poetika pa je s svojim preciznim odnosom do svetlobe poleg arhitekturi še najbližja fotografiji. *M.D.*

Situacija

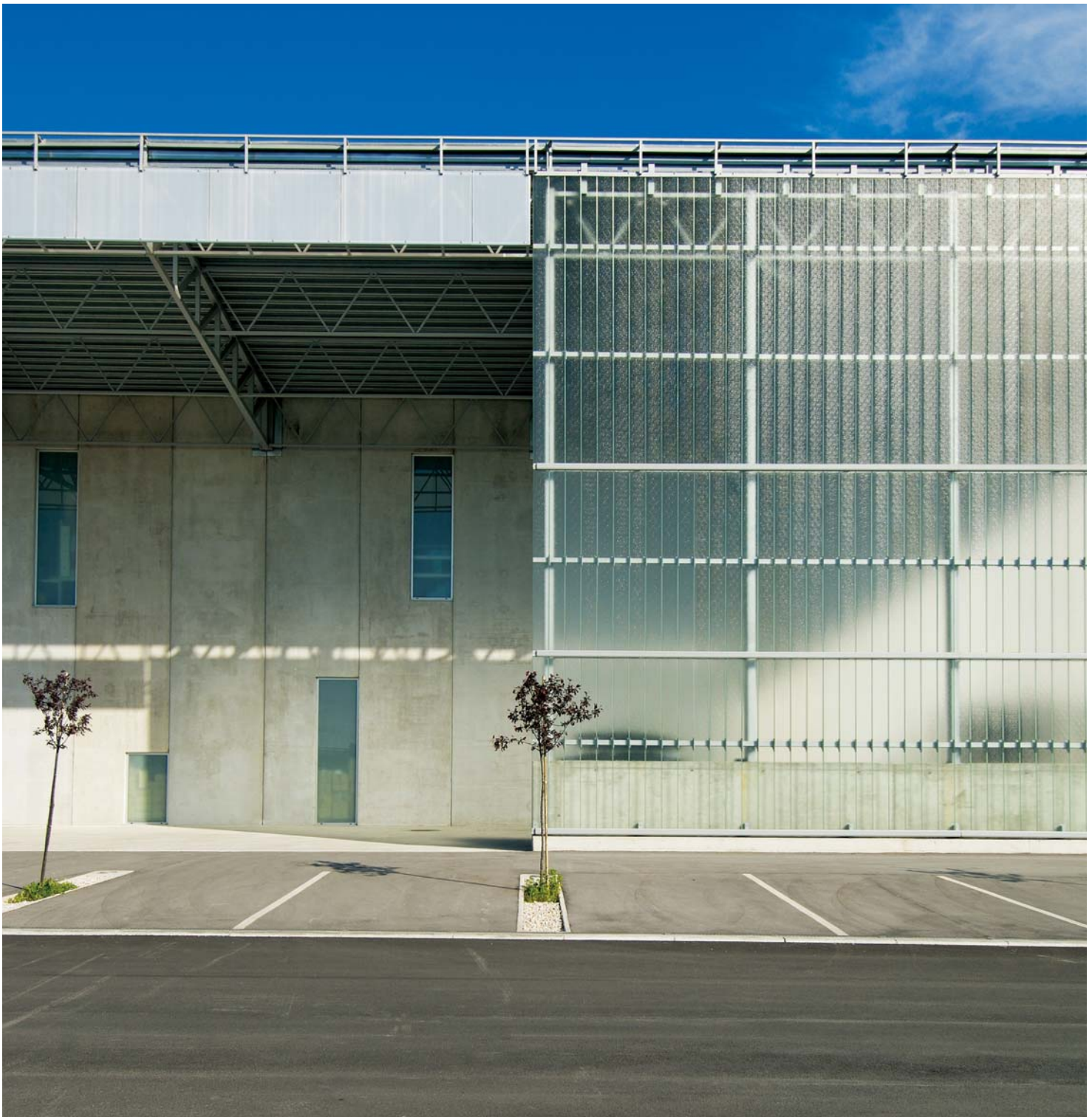
Koncept

Prerez

Tloris pritličja

hotel sotelia

arhitektura:	investitor:	leto:
Dean Lah, Milan Tomac	Terme Olimia	2006
sodelavci:	lokacija:	investicija:
Petra Ostanek, Anže Zalaznik, Eva Matjašič, Darko Vasiljevič, Mojca Žerjav	Podčetrtek, Zdraviliška c. 24	12 mio EUR
	velikost objekta:	
	13.300 m ²	

Foto: Miran Kambič

5.02

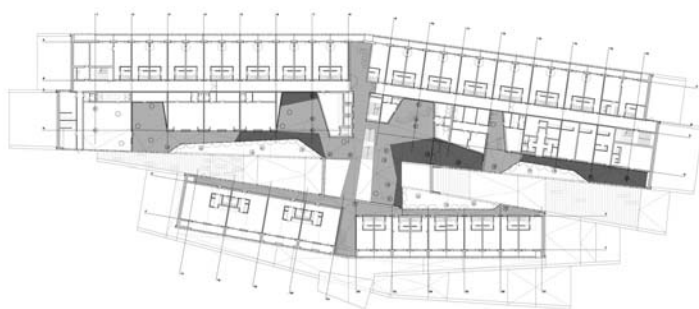
Nedavno odprti hotel je del širšega kompleksa termalnega kopališča. Je zadnji v vrsti objektov, ki so bili zgrajeni vsak v svojem času in v različnem arhitekturnem slogu. Hotel Sotelia ježi ob vznožju hriba in se s svojo organsko obliko skuša prilagoditi okolju. In vendar ga ravno njegova arhitektura naredi najbolj opaznega. Arhitekti iz biroja Enota so se soočili z dvema na videz nasprotnimi zahtevami: po eni strani je ekonomičnost narekovala čim večje kapacitete, po drugi pa sodobni individualni gost, kateremu je hotel namenjen, želi ohraniti svojo zasebnost. Zato so arhitekti program razdelili na več manjših enot in ustvarili vtis manjšega merila. Izkoristili so lego na pobočju in sobe razdelili v dva trakta, ki ležita drug za drugim, vmesni atrij pa je namenjen obiskovalcem masažnih salonov, ki potrebujejo več zasebnosti. Zaradi prilagajanja terenu je stavba rahlo zalomljena, kar še dodatno zmanjšuje merilo sicer dolgih fasad. Strehe se dvigujejo iz okoliškega travnika in so porasle s travo in s tem zabrišejo občutek nadstropij. Balkoni hotelskih sob se odpirajo proti travnati površini na strehah nižjih objektov pred njimi in dobimo vtis, da smo v nižjem nadstropju. Fasado zaznamuje raster vertikalnih lesenih stebrov, ki spominjajo na debela dreves v gozdu za hotelom. Stebri so dimenzionirani tako, da z balkonov ni mogoče videti k sosedu, kar ustvarja vtis zasebnosti. Fasada pred hotelskimi sobami je lesena, medtem ko je pred javnimi prostori steklena. Vendar je tudi tu steklo potiskano z rastlinskimi motivi. Edini poudarjen element na fasadi je nadstreške nad vhodom. Vendar bomo na njem zaman iskali običajen napis z imenom hotela. Postavljen je na rob zunanjega stopnišča, ki vodi na ploščad pred hotelom, stopnišče pa uporabljajo obiskovalci kot oder za skupinske slike.

V notranjosti so arhitekti vtis intimnosti dosegli z valjastimi elementi, ki delijo večje prostore restavracije, kavarne in drugih javnih prostorov. Elementi ponekod skrivajo stebre, drugje spet so v njih vgrajeni prezračevalni kanali, zvočniki in druge instalacije, vedno pa delujejo kot svetila. Obloženi so z bambusom, kar še dodatno poudarja motiv narave. Zaradi svoje velikosti dajejo notranjosti posebno noto in preglasijo večino komercialnih sporočil, ki se tako rada nekontrolirano pojavijo v takšnih objekti.

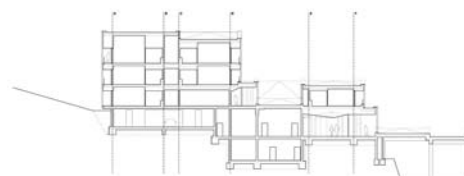
S pomočjo "organskega" oblikovanja so arhitekti hotelu dali posebno prepoznavnost. Vendar uporabljena oblika ni zgolj formalnost, pomagala je rešiti glavne probleme s katerimi so se soočili avtorji: zasebnost in prilagajanje okolju. Te kvalitete je razbrala tudi strokovna komisija, ki je hotelu dodelila Plečnikovo nagrado za leto 2006. A.H.

Situacija

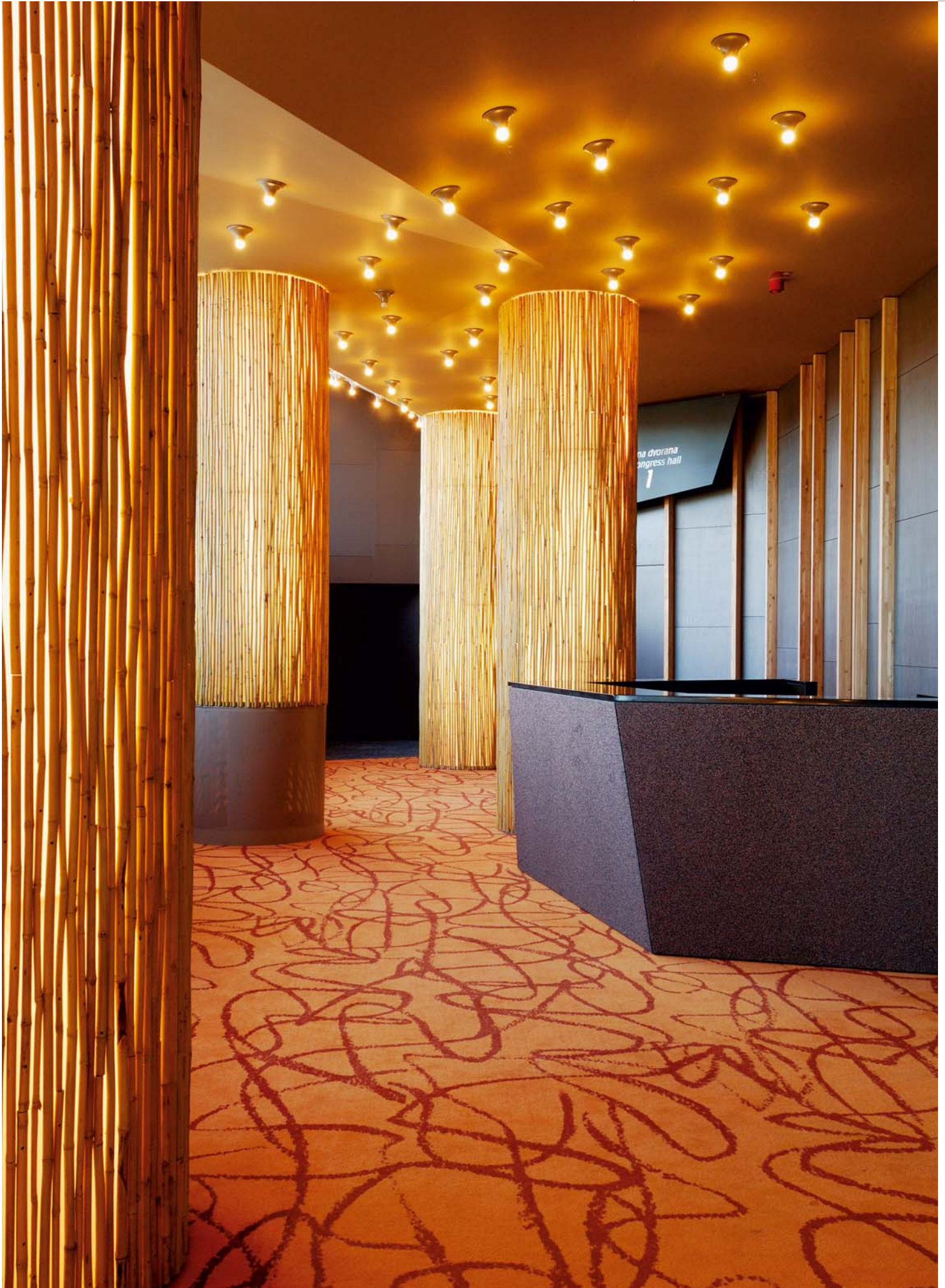

Tloris nadstropja

Prerez

poslovno trgovski objekt tuš

arhitektura:	investitor:	leto:
Marjan Zupanc	Engrotuš d.o.o.	2005
sodelavci:	lokacija:	investicija:
Matjaž Gril, Tomaž Čeligoj	Celje, Kidričeva ulica	3.700.000 EUR
	velikost objekta:	
	6.516 m²	

Foto: Miran Kambič

5.03

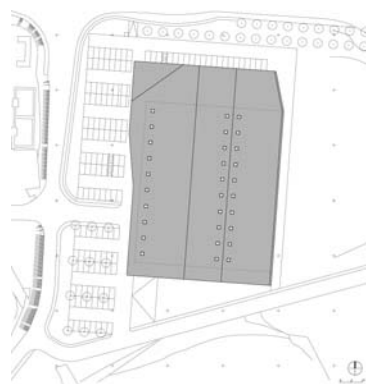
Trgovsko poslovni objekt se nahaja ob vpadnici v industrijski coni. Dominante v prostoru so velik kompleks Cinkarne, omenjena mestna vpadnica na severu ter železnica ob Voglajni na jugu. Obravnavana parcela ima lepo, vpadljivo lego tik ob cesti. V tlorisnem smislu je bilo izhodišče pri umestitvi objekta pravilna oblika parcele v smeri sever jug in razmeroma raven teren s pristopom preko sekundarne ceste iz zahodne smeri. Na razmeroma ravno površino je položen pravokotni tloris, odmaknjen Kidričeve ceste za tri parkirne vrste in komunikacijo. Tudi programsko daje karakter objektu orientacija sever - jug. Objekt je deljen v tri glavne sklope: na severu vhodni trakt, nato osrednji sklop s prodajnim prostorom in na jugu servisno skladiščni sklop.

Objekt je koncipiran kot troladijska montažna betonska hala, ki se odpira na severno in južno stran. Vhod za kupce je na čelni severni strani (ob Kidričevi cesti), na nasprotni južni strani je predviden dovoz blaga s skladiščem, prostori za zaposlene in službeni vhod. Tu se pred stavbo nahaja tudi poglobljen manipulacijski prostor za tovorna vozila, ki omogoča enostavno distribucijo. Med nasprotnima poloma (vstop za stranke na S ter skladišče s servisom na J) je umeščen osrednji prodajni prostor. Arhitekturno oblikovanje je generirano z gradbeno zasnovo objekta. Srce programa, pritlični prodajni prostor je iz betonske montažne konstrukcije, ki se je izkazala za najbolj racionalno. Visoka je eno etažo, ki se v servisnem delu prepolovi na dve manjši etaži. Z glavnih treh strani je hala ovita v robustno betonsko montažno fasado, vzhodna fasada pa je kot oblikovni podaljšek venca obložena s pločevinasto fasadno oblogo. Fasadna obloga je ornamentirana z barvo in vzorcem.

Obliko objekta so inspirirali nakloni streh troladijskega objekta, ki v vencu tvorijo blage poševne lome. Oblikovno izhodišče je podaljšano v nadstrešnici in podarjeno z debelino venca, ki s svojo neenakomernostjo še poudarja lomljeno linijo. Venec na vzhodni strani prehaja v vzhodno fasado. Na področju glavnega vhoda je nadstrešek rahlo prepognjen navzdol - s tem poudarja razpoznavnost vhoda. Razgiban venec - nadstrešek daje stavbi značilno podobo. Na čelni fasadi je zaradi funkcije večji (pokrito parkiranje osebnih vozil), na zahodni fasadi je manjši (nadstrešek nad pločnikom), na južni strani pa zopet nekoliko večji (razkladanje tovornih vozil). Konstrukcijsko je velika nadstrešnica na severu zasnovana tako, da je v višini venca pripeta jeklena konstrukcija, ki se v nivoju strehe razteza preko dveh parkirnih vrst. Konstrukcija je prostostoječa ter na izpostavljeni strani sloni na poševnih jeklenih stebrih. M.D.

Koncept

Situacija

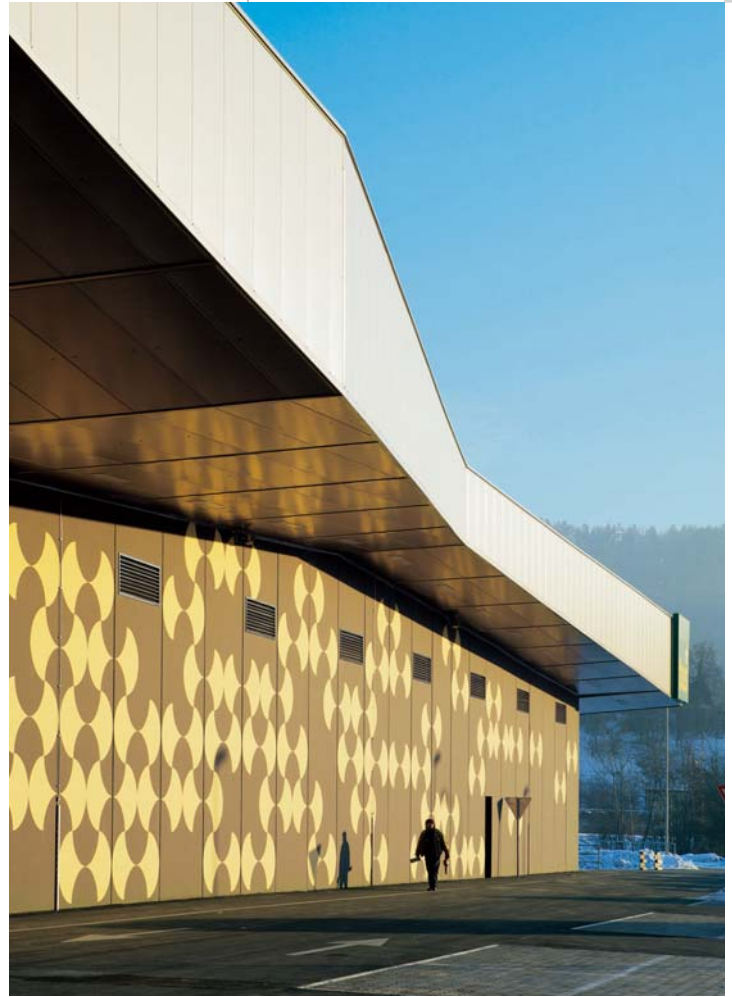

Tloris

Prerez

brinje

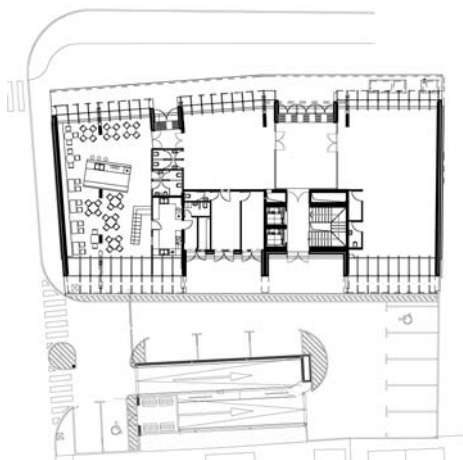
arhitektura:	investitor:	leto:
Nande Korpnik, Matej Košič	Mabra ineniring d.o.o.	2004
sodelavci:	lokacija:	investicija:
Rok Poles, Matej Kainz, Tina Jeržebek, Tina Škrinjar, Simon Vrščaj, Andrej Žižek	Ljubljana, Dunajska c. 159	4.130.000 EUR
	velikost objekta:	
	5900 m ²	

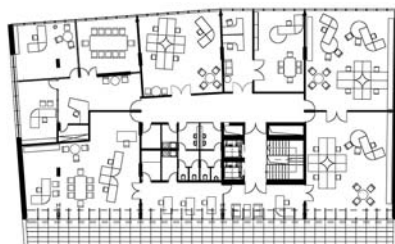
Foto: Miran Kambič

5.04

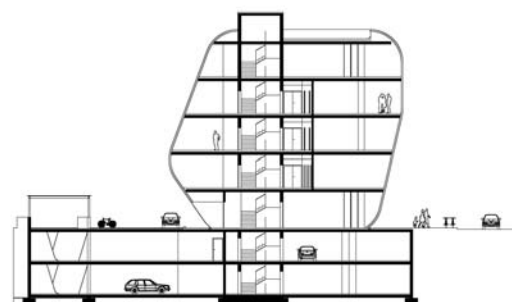
Brinje je trendovsko oblikovana stavba, ki je "parkirana" ob mestni vpadnici kot atraktivno razstavljen "enoprostorec". Njena odlika je raznovrstnost uporabe oziroma fleksibilnost v kontekstu pop forme, ki razbija urbano in arhitekturno monumentalno nastavljeno togost vstopnega območja mestne vpadnice s severnega dela avtocestnega obroča. Objekt izkorišča ohlapnost urbanističnih gabaritov prostorskega dokumenta in s svojo mehko napihnjeno formo deluje v prostoru kot zračna blazina, ki bo postala z nadaljnjim izgrajevanjem vstopnega območja vpadnice urbanistično precej bolj prepričljiva, kot mnogi ocenjujejo danes. Funkcijsko je stavba zasnovana preprosto. Petetažni poslovni del je postavljen na dvoetažno garažo z dvema vertikalnima jedroma. V pritličju so trgovski in gostinski lokali, v gornjih etažah pa poslovni prostori. Hiši, ki do zgornje meje izkorišča ohlapno opredeljene urbanistične parametre (parcela je v celoti pozidana), uspeva iz ekonomskega konteksta vzpostavljati avtorsko arhitekturo, ki omogoča kakršno koli nadaljevanje stavbnega niza. Dinamična zasnova stavba z ustvarjenim materialnim kontrastom vzdolžne in prečne ploskve in zasnovano zaobljenih vogalov po vertikali, kar negira pojavnost cokla in strešnega venca, dobesedno vzpostavlja tipologijo hiše v nizu, kar nakazuje tudi hitro pridobljeni vzdevek "toaster", ker oblika prečnega prereza stavbe in raster steklene opne spominjata na zaporedje zloženih opečenih kruhkov. U.L.

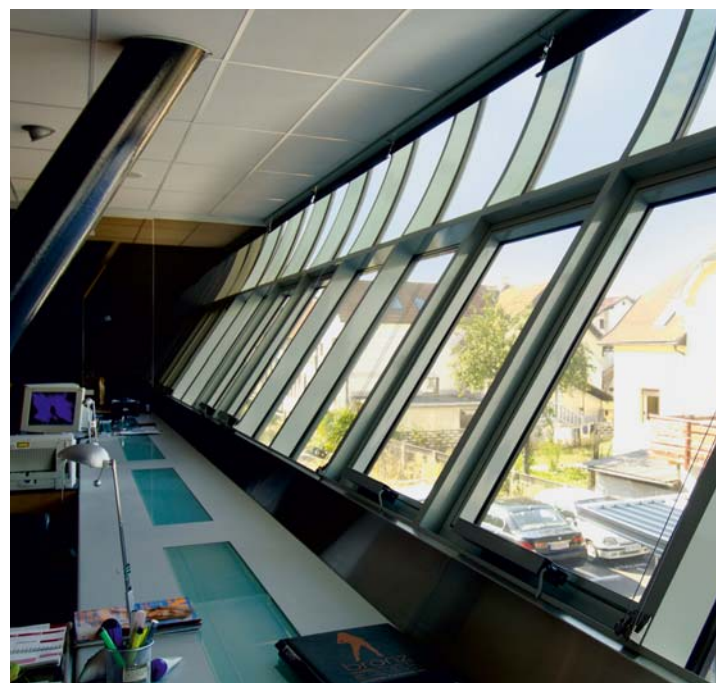
Tloris pritličja

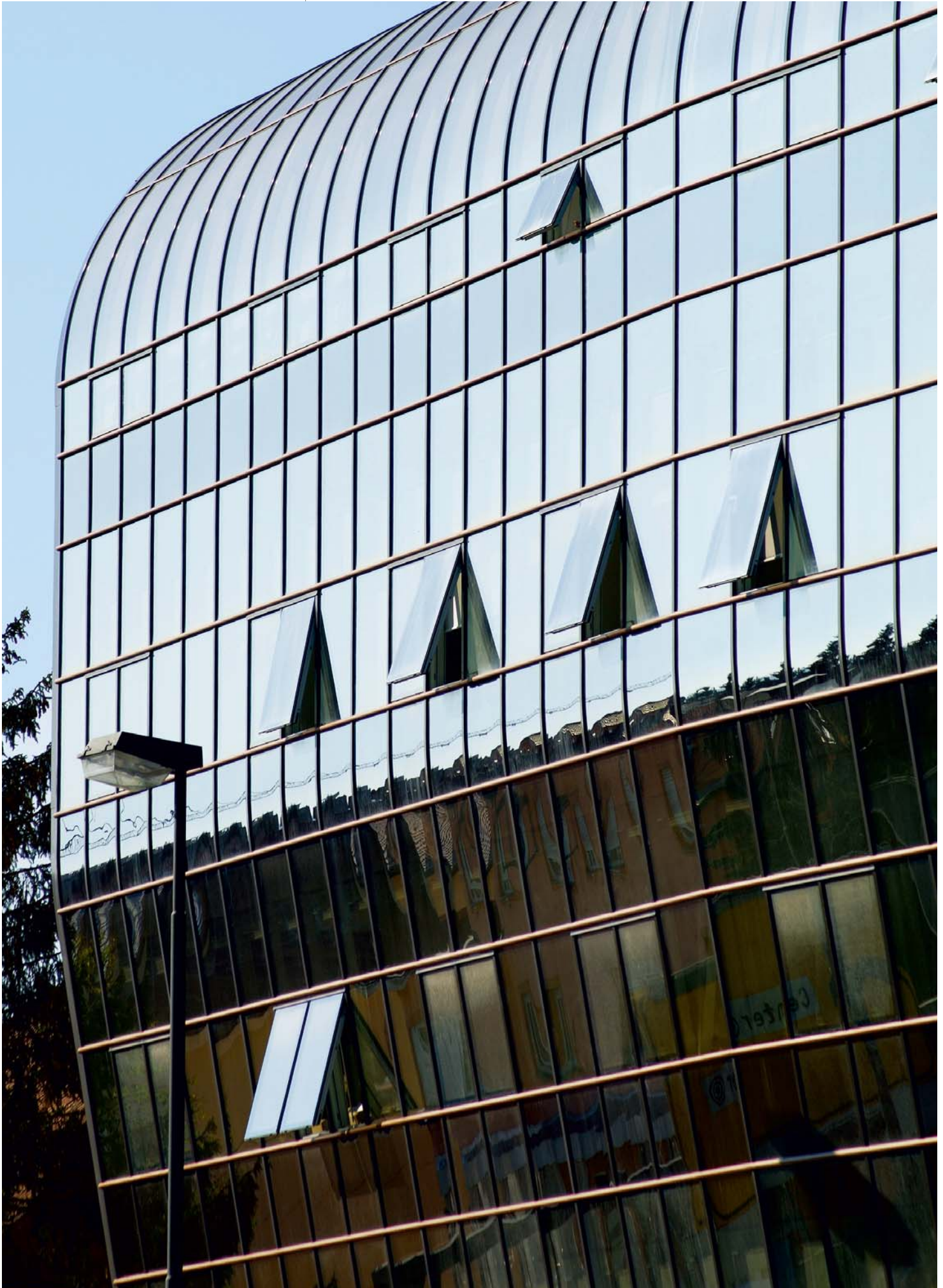
Tloris 4. etaže

Prerez

gradnja z javnim naročnikom

V rekle, da je dobra arhitektura ogledalo dobre politike, se razume, da je država načeloma najboljši naročnik. Ker je pri nas premalo dobre komunalne politike – malo je dobrih županov, ki so sposobni imeti in uresničevati dolgoročne vizije – je tudi premalo dobre javne arhitekture. Je pa nekaj svetlih izjem. Nekaj slovenskih mest (med njimi žal ni Ljubljane in Maribora) in še manjše število javnih služb, ministrstev in drugih javnih inštitucij, je pričelo sistematično graditi podobo za prihodnost z naročanjem in graditvijo kvalitetne arhitekture.

Z uzakonitvijo natečajev za objekte iz javnega denarja (ZGO, 2002) so se pričeli oblikovati pogoji za obdobje razcveta kvalitetne arhitekture javnih stavb. Arhitekti uporabljajo natečaj kot eno redkih priložnosti, da pridejo do dela, ki omogoča arhitekturni presežek.

Policijske postaje, zapori, ministrstva, domovi za stare, knjižnice, vrtci in predvsem šole: osnovne, srednje in visoke, postajajo pomembna veja institucionalne, javne arhitekture, ki nekako drži splošni nivo in skozi primerjave ter tekmovalnost gradi ter obnavlja arhitekturno kulturo. Nekatera urbanizirana okolja so uspela preko natečajev, ki jih je generirala predvsem širše nastavljena urbana politika ali politika investitorja, zgraditi nekaj stavb, ki prinašajo polet iz zatečenega stanja. Nabor objektov, med katerimi le slaba polovica ni bila pridobljena z instrumentom javnega natečaja, dokazuje pomen natečajev za rast arhitekturne kvalitete.

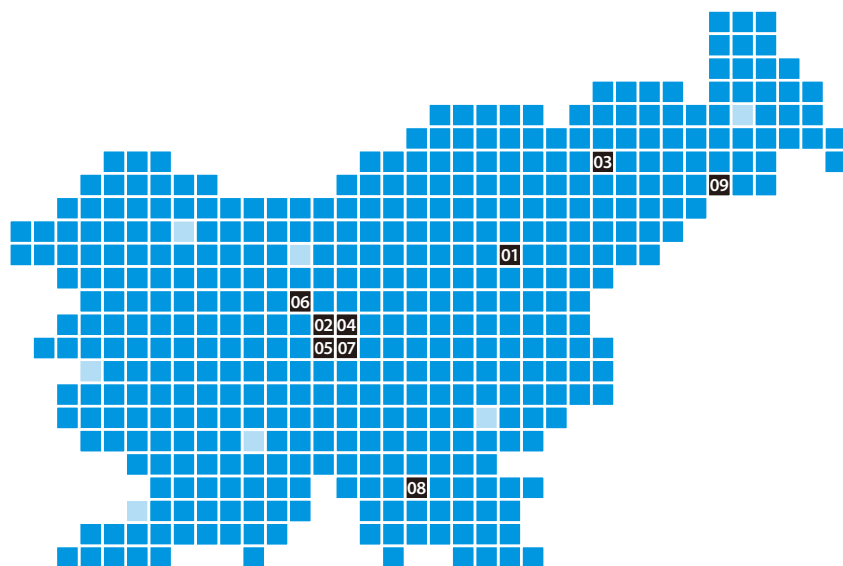
Politika natečaja z javnimi naročili pa vendar še zmeraj ni povsod ustrezno vzpostavljena. V tem oziru se marsikateri natečaj znajde v paradoksalnem položaju – strokovno briljantna rešitev se ne realizira, ker ne upošteva številnih specifičnih lokalnih pogojev ali pa se arhitekt v procesu načrtovanja in gradnje osamljen znajde v nemogočih situacijah administrativnih in miselnih labirintov naročnika ter države. V kar nekaj primerih se preko javnega natečaja zgradi arhitektura ekscesa - v pozitivno ali negativno smer. Arhitektura javnih natečajev je v veliki meri ujeta v zanko ozkih, zastarelih, omejujočih, stalno spremenljivih ponderjev vrednotenja in kdo ve kakšnih še pogojev, ki onemogočajo, da bi prav preko javnih naročil država naročala arhitekturo, ki bi bila pripravljena na eksperiment, razvoj, in ki bi oblikovala vzorec in mejne kamne sodobne slovenske arhitekture. Vse to pomeni, da bo kulturo natečajev marsikaterem področju potrebno šele vzpostaviti. *M.D., U.L.*

Public Tender Buildings

By saying that good architecture showcases good policy, one at the same time implies that the state is generally the best investor. Since there is not enough good municipal policy in Slovenia - there are few municipality heads capable of holding and fulfilling long-term visions - there is not enough good public architecture, either. There are some notable exceptions, however. A few Slovene towns (regrettably not including Ljubljana and Maribor, the two biggest cities) and fewer civil service departments, ministries and other public bodies began to systematically build their image for the future by procuring and realising quality architecture. By regulating public tenders for public-funded buildings (Construction Act, 2002), basic requirements for proliferation of quality public architecture began to be met. Architects take advantage of public tenders as a rare opportunity to secure an order which may result in architectural excellence.

Police stations, prisons, nursing homes, libraries, kindergartens, but most of all schools - from elementary and secondary ones to universities - are becoming an important branch of institutional, public architecture which somehow manages to hold the standard and, by way of juxtaposition and competition, shapes and revives architectural culture. By holding public tenders generated by informed urban policy or policy of individual investor, certain urbanised environments were able to construct various buildings that represent an escape route from the current state of the matters. The range of buildings, not even half of which were not secured by means of public tender, is a testimony to the importance of public tenders for architectural quality advancement.

Public procurement policy has not yet been fully implemented, however. Many a public tender was faced with a paradoxical situation where a brilliant solution (from a professional standpoint) was abandoned because it did not comply with the multitude of specific local conditions. Just as often, architects busy with designing or constructing were left alone to navigate the bureaucratic quagmire or deal with unreasonable demands of the investor or the state. In several cases, the result of a public tender was the architecture of excess - either positive or negative. To a great extent, the architecture of public tenders falls victim to narrow minded, outdated, limiting and yet ever-changing assessment systems and further unforeseeable conditions that effectively prevent the state to use public tenders to procure architecture that would be ready to experiment, evolve and provide models and milestones of contemporary Slovene architecture. This is a clear sign that in many areas, the very culture of public tenders is still to be established.

- 01/ Srednja zdravstvena šola v Celju
- 02/ Policijska postaja Moste
- 03/ Fakulteta za elektrotehniko v Mariboru (FERI)
- 04/ Osnovna šola Oskar Kovačič
- 05/ Vrtec Mravljinček
- 06/ Večnamenska dvorana v Svetju
- 07/ Fakulteta za matematiko
- 08/ Spominska kapela pod Krenom
- 09/ Občina Gorišnica

6.00

srednja zdravstvena šola v celju

arhitektura:	investitor:	leto:
Vojteh Ravnikar,	Ministrstvo za šolstvo in šport	2005
Robert Potokar,	lokacija:	investicija:
Tanja Košuta	Celje	7 mio EUR
sodelavca:	velikost objekta:	
Blaž Budja, Janez Brežnik	6.600 m²	

Foto: Blaž Budja

6.01

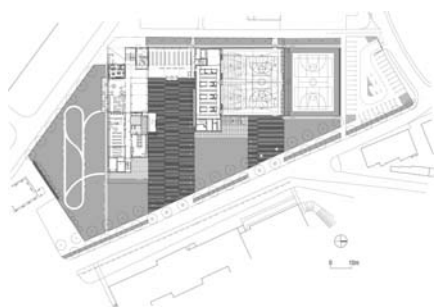
Srednja zdravstvena šola v Celju je na prostoru, v katerega se iztekajo različne geometrije okoliških mestnih predelov. Geometrija novo načrtovane šole tako ne nadaljuje neke izbrane obstoječe geometrije, temveč je prej posledica pomanjkanja naslonitve na katerokoli prostorsko dominantno. Izbrani koncept – prostorska zasnova – izhaja tako iz parametrov, značilnih za šolsko poslopje, ter iz razpoložljivega gabarita parcele. Edina prostorska odrednica, na katero se navezuje sistem šolskega kompleksa, je tako smer Ipavčeve ulice. V zunanji ureditvi se Ipavčeva ulica kot najkvalitetnejši prostorski element prevrednoti v prospekt, namenjen pešcem, z internim kontroliranim parkiriščem za zaposlene. Z novega prospekta se odpira pogled na celjske simbole, kot sta Celjski grad in Marijina cerkev, ki se odčrtavajo v ozadju prostorske slike in tako novo nastali prostor vizualno in vsebinsko navežejo na mestno središče.

Stavbno telo šole je formirano v obliki črke U, katere krake predstavljajo trakt učilnic, centralna garderoba z upravo ter trakt telovadnice z garderobami v prostoru zaklonišča. Sam trakt učilnic sestavljata dva vzdolžna stavbna volumna, povezana z linijo komunikacij, ki z zamikom sledita gradbeni liniji. Tako nastali šolski trg se navezuje na drevored vzdolž Ipavčeve, ki se mimo trakta telovadnice zaključijo ob zunanjih športnih igriščih.

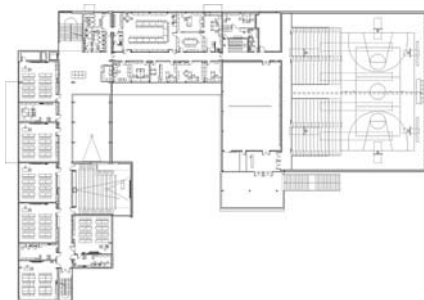
Šolski trg se iz smeri Ipavčeve ulice izteče v prostor, ki ga z desne zamejuje ozelenjena stena zaklonišča oziroma telovadnice, na levi se ustvari prostorski zaliv večnamenskega prostora, v osi pa se preko filtra garderob optično poveže z zeleno površino ob osnovni šoli in vrtcu.

Kompaktnost tršega dela stavbne kompozicije zaključuje športna dvorana, v katero se tako izteče volumen šolskega poslopja in ki hkrati pomeni sekvenco – prehod iz polnega prostora, t.j. trakta učilnic, preko telovadnice v odprti prostor zunanjih igrišč.

Dimenzijo večnamenskega prostora določa iz gabarita učilnic izmaknjeni volumen večnamenske predavalnice, ki ob tem, da izpričuje svojo izjemnost v siceršnji uniformnosti učilnic, vzpostavi še prečno sekvenco v vzdolžnem prostoru šolskega trga.

Situacija

Tloris 1. etaže

Prez

policijska postaja moste

arhitektura:	investitor:	leto:
Matej Vozlič, Vesna Vozlič Košir	Sava I.P., d.o.o. za MNZS	2005
sodelavci:	lokacija:	
Klemen Vodnik, Grega Bizjak, Daša Repe	Ljubljana, Moste	
	velikost objekta:	
	6.300 m²	

Foto: Blaž Budja, Matej Vozlič

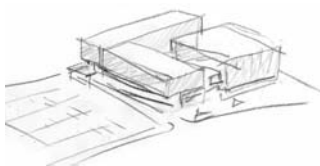
6.02

Okolje nove policijske stavbe je odmirajoča industrijska cona, ki leži v območju med BTC-jem in mestnim središčem. V to industrijsko predmestno okolje se nova policijska postaja Moste umešča kot najava možnega scenarija urbane rekonstrukcije predela. Stavba z novo vsebino in obliko daje območju močan akcent. Svojo urbano funkcijo monumentalizira kot opozicijo neoprijemljivi sedanosti. V nasprotju z efemernostjo in hitrim tempom vsakdanjega življenja predstavlja trdnost institucije oblasti in v njenem imenu policije.

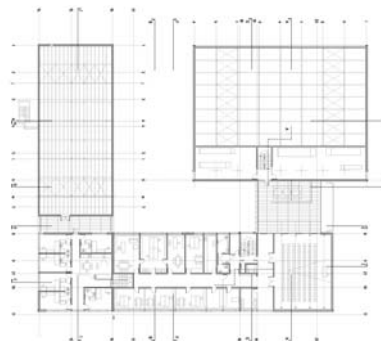
Gestika objekta je hkrati moderna in klasična. Kljub velikosti je arhitektura subtilna, okolice ne obremenjuje, pač pa jo nadgrajuje s svojo preprosto monumentalnostjo. Ko se ji približamo, se prične arhitekturna zgodba. Zunanost je resna in stroga, pa tudi odprta in elegantna. Vhodu sledijo sekvence notranjih prostorov in vsebin, ki vsaka zase predstavljajo inscenacije arhitekturne pripovedi. Za polikano fasado so skriti prostori iz policijskih nadaljevanj - zaslisevalnice, dežurne sobe, celice za pridržanje. Po stranskem stopnišču prideš v hotel za samce s stanovanji, ko se spustiš v klet, pa naletiš na zapore. Prav celice zapora so s svojo abstraktnostjo eden od vrhuncev arhitekturne zgodbe objekta. Iz avle se po glavnem stopnišču povzpneš v srce policije - dvorano za dežurne kriminaliste. Pa se tu zgodba ne konča - iz dvorane je izhod na skrito teraso, onkraj katere najdeš fitnes in savno, s pogledi v telovadnico. Pravzaprav je objekt nekakšen kolaž funkcij. Po zasnovi bolj kot na šolo spominja na grad. Zasnova je tudi nekako samostanska, z osrednjim dvoriščem, ki je dostopno preko portona in je introvertirano. Pred stavbo je vhodna ploščad, ob boku pa veliko parkirišče. Notranje dvorišče je delno ozelenjeno, delno urejeno kot športno igrišče. Telovadnica ob dvorišču je velika, svetla, s filigransko konstrukcijo in oblogami. Arhitektura je zloženka iz volumnov z različnimi teksturami. Njeni elementi, nosilni in nošeni, oblečeni in masivni, lahki in težki, so vedno v dinamičnem ravnotežju, kakršnega je uvedla estetika moderne. Vedno bolj dovršene površine so ornamentirane z barkodo - tako priljubljeno metaforo sodobnosti, ki se ljubko ponavlja pri dekorativnih dodatkih. *M.D.*

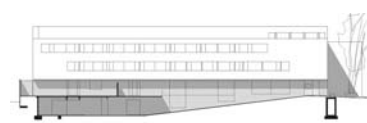
Situacija

Skica

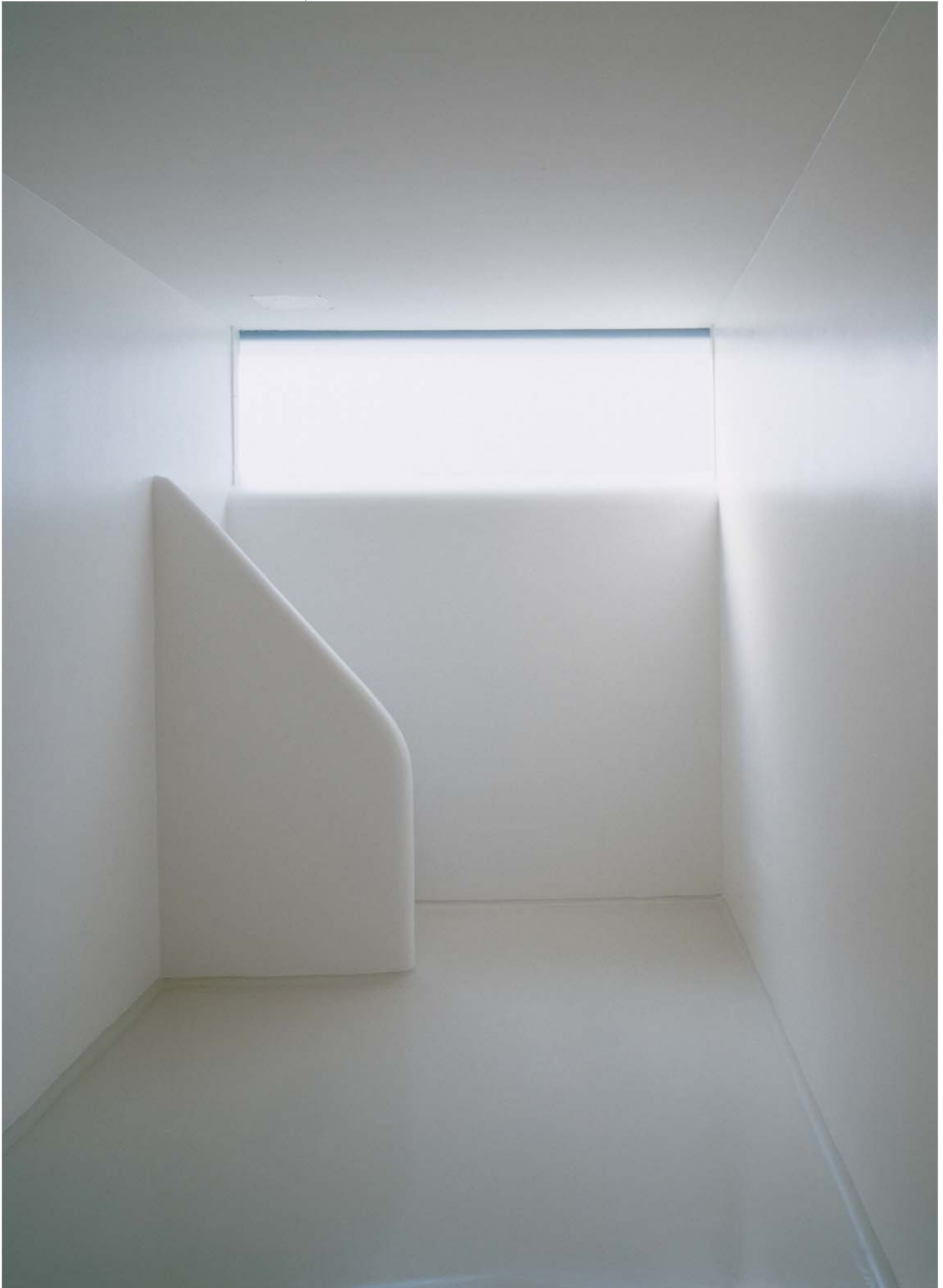
Tloris 2. etaže

Prez

fakulteta za elektrotehniko v mariboru (FERI)

arhitektura:

David Mišič,
Ljubo Mišič,
Mišič arhitekti

investitor:

Univerza v Mariboru,
Fakulteta za elektrotehniko,
računalništvo in informatiko

lokacija:

Maribor, Smetanova 17

velikost objekta:

9.540 m²

leto:

2005

investicija:

9,5 mio EUR

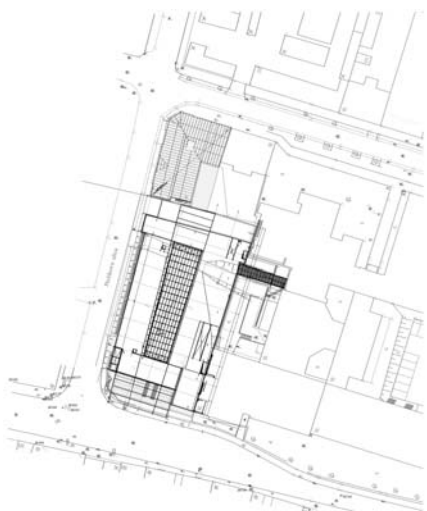
Foto: Miran Kambič

6.03

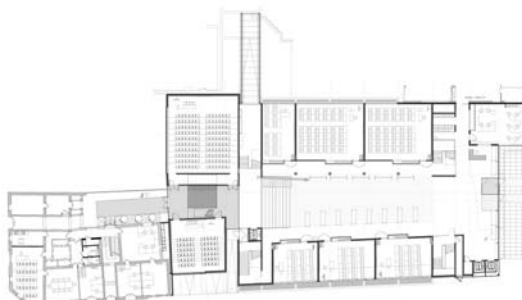
Objekt, ki ga morda nekoliko presega ambicija – sorazmerno majhen volumen z mnogimi opnami, ki so likovno strukturirane na dokaj klasičen način. Toga struktura s poudarjenim baldahinom in izmenjavanjem zaprto-odprte fasade formira močan urbani karakter stavbe. S (pre)širokim naborom poudarjenega likovno materialnega strukturiranja fasad nova stavba vzpostavlja v prostoru predmestne historične tvorbe arhitekturo, ki predvsem s pojavnostjo mase hote oblikuje tudi urbani nagovor hiše kot gradnika širšega urbanega prostora.

Močna prisotnost likovno strukturirane opne prinaša stavbi prepoznavnost, ki je plod predvsem introvertirane zasnove objekta. Razmerje med opno in interijem je zgrajeno na materialnem kontrastu – navzven hladno, navznoter toplo. Interier z veliko osrednjo avlo je topel, svetel, lesen in prostorsko plastičen. Veliko okno hiše na jug spominja na motiv Plečnikove čitalnice Univerzitetne knjižnice v Ljubljani in prinaša šoli nadpovprečno veliko avlo.

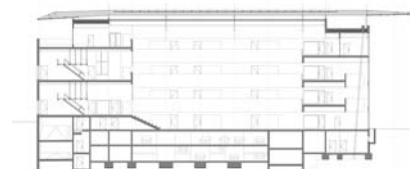
Avla je brez dvoma identifikacijski znak stavbe, kar je za univerzitetni objekt dobrodošlo, poleg tega pa nadaljuje tradicijo velikih avl, ki so za značilne za mariborsko arhitekturo 20. stoletja. Objekt pa se manj posrečeno vklaplja v obstoječo stavbno strukturo fakultete in v kontekst navezave na secesijski objekt ob Prežihovi ulici, kamor je umeščen dekanat fakultete. U.L.

Situacija

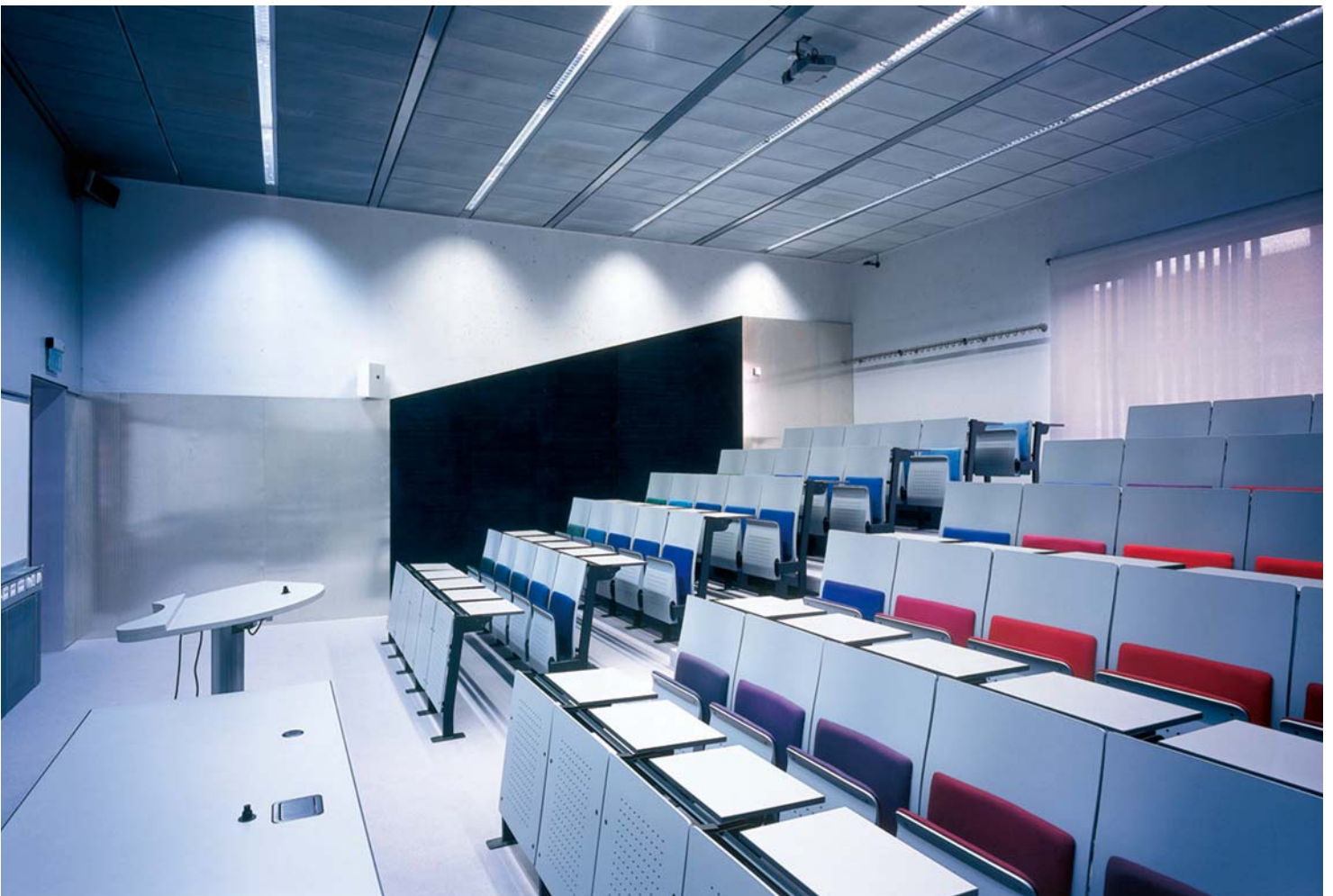
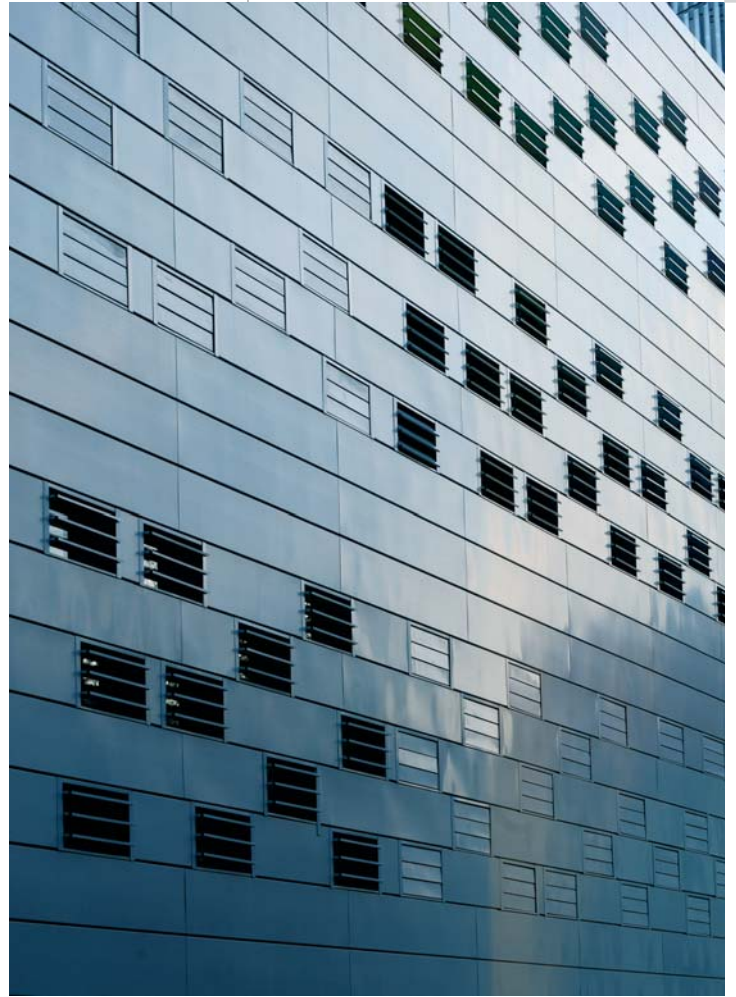

Tloris pritličja

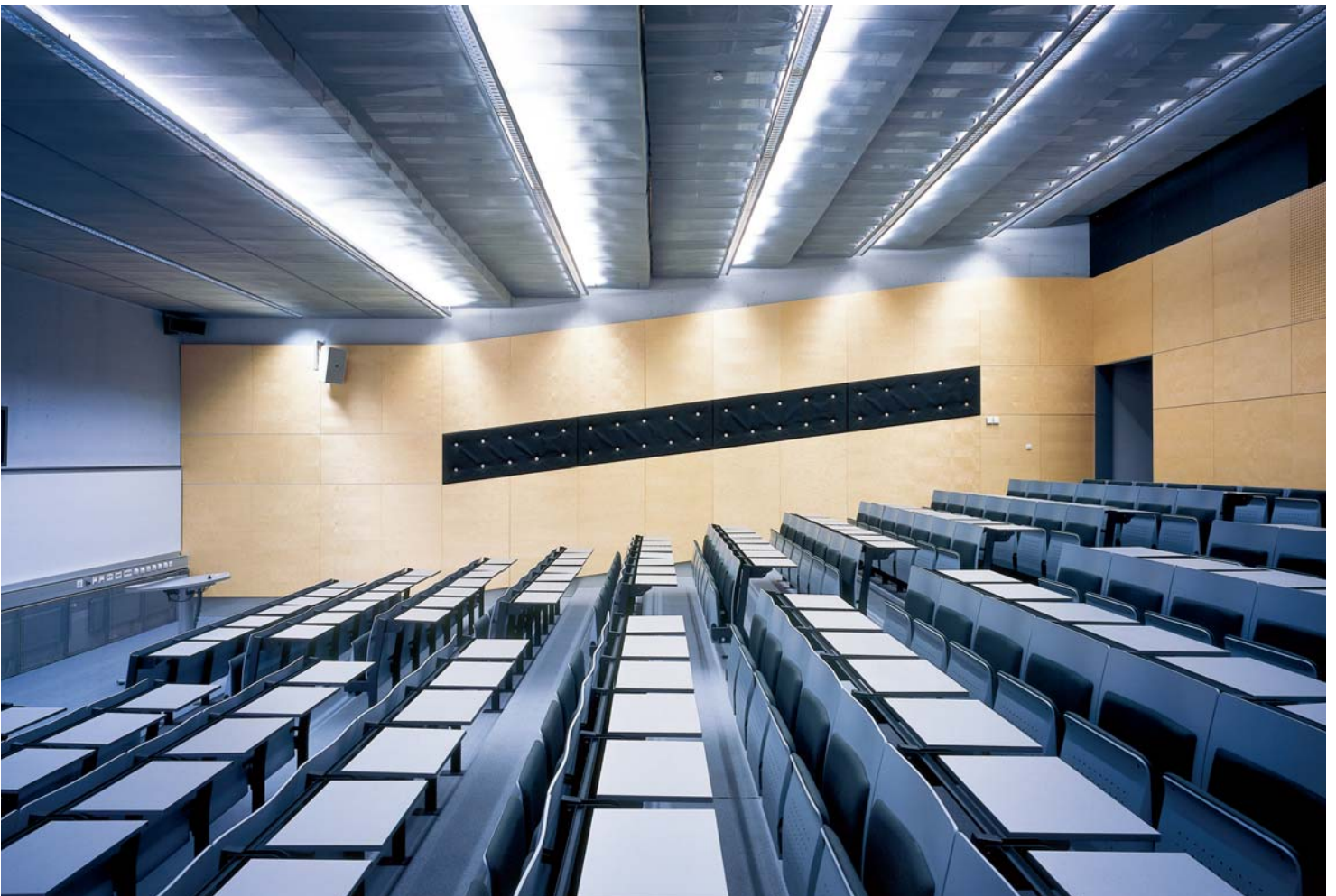
Prez

osnovna šola oskar kovačič

arhitektura:

Boris Briški,
Arhé, d.o.o.

sodelavka:

Sabina Les

investitor:

MOL-Oddelek za predšolsko
vzgojo, izobraževanje in

šport

lokacija:

Ljubljana, Galjevica 52

velikost objekta:

460 m²

let:

2004

investicija:

417.000 EUR

Foto: Boris Briški

6.04

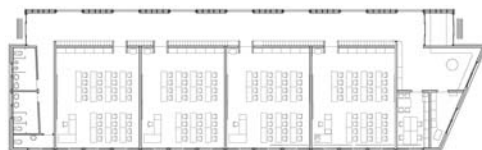
Skromna, zadržana, a skrbna in preudarjena arhitektura, tudi pri najmanjših družbenih ali večstanovanjskih zgradbah, je bila v šestdesetih letih prejšnjega stoletja odlika ljubljanske šole za arhitekturo. In vedno me razveseli zgradba, v kateri vidim prizadevanje po nadaljevanju tega "nečesa-dobrega-kar-že-imamo", brez hlastanja po ugajanju za vsako ceno, uporabljajoč vsa sredstva in domisljice dnevnega tiska.

Današnji čas zgradbam družbenega standarda, kot žal poimenujemo tudi prostore, kjer se oblikuje naša osebna kultura, namenja vse manj prostora. Tudi standardi površin, ki so bili nekdanj primerljivejši s tistimi pri naših sosedih, se še ne spreminjajo na bolje. Pričujoča podružnična šola s svojo postavitvijo v prostor in notranjo ureditvijo v največji možni meri izkorišča te okvire. Minimalno odmerjen potrebni zunanji prostor vhoda s parkiriščem omogoča zgradbi kar največ širine za longitudinalno tlorisno razvitje. To pa večji del parcele na jugozahodni strani zgradbe prepušča zelenju.

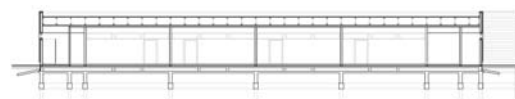
Tako preprosta je tudi notranjost. Z vzdolžnega hodnika, ki se začne z razširitvijo z malima upravnima prostoroma ter zaključi v partiji s sanitarijami, je dostopna vrsta štirih učilnic. Hodnik je zasnovan v dimenzijah, ki vendarle že lahko predstavljajo tudi razširjen prostor učilnic. Preprosta prostorska zasnova je čitljiva tako v črtah, ki jih kaže prerez, torej v volumnih, ki govorijo o pomenu in namenu posameznih prostorov, kot v enostavnem, a učinkovitem oblikovanju fasade. Zgradba kaže na arhitekta, ki ve, da ni treba vedno pokazati vsega, kar veš in znaš. *J.K.*

Situacija

Tloris pritličja

Prerez

vrtec mravljincek

arhitektura:

Boris Briški,
Sabina Les,
Arhé, d.o.o.

investitor:

MOL-Oddelek za predšolsko
vzgojo, izobraževanje in
šport

lokacija:

Ljubljana, Martinova pot 6

velikost objekta:

900 m²

leto:

2004

investicija:

1 mio EUR

Foto: Bogdan Zupan, Boris Briški

6.05

Vedno me razveseli, če je kaj postavljeno in zgrajeno tako, kot bi bilo tam že od nekdaj. Kot da bi že samo to dejstvo dajalo nekakšen občutek varnosti! Zasnova dozidave novih bivalnih enot vrta in telovadnice vsekakor sproža takšen občutek. Pa ne le zaradi domačnosti, ki jo evocira zadržano arhitektovo oblikovanje vzgojnih objektov, pri katerih že zasledimo viden podpis. Dozidave obstoječemu so vedno nekako dražljiv akt. Nevarnost je v dejstvu, da obstoječe z dodanim ne pridobi le površine in programa, pač pa dobi novo pozicijo in pomene v novi kompoziciji. Na nek način se lahko pokaže tisto, kar je bilo dotlej skrito. Lahko? Arhitektova zasnova dodanega oblikuje z obstoječima grajenima objektoma in raščnim zelenjem prostorsko kompozicijo, ki zelo večje izkorišča danosti prostora. Linija dodanih bivalnih enot vrta se klasično odpira proti večji zeleni površini na vzhodu. Ko pa vstopimo v notranji, skupni odprti postor, kjer že rastejo častitljiva drevesa, se šele zavemo pravzaprav nenavadne, a glede na situacijo vendarle povsem logične zasnove. Telovadnica je postavljena kot zaključek hodnika ob novih bivalnih enotah, tako da zaobjame to notranjo odprto, zeleno, osenčeno dnevno sobo celotnega kompleksa.

Tlorisna zasnova sklopa bivalnih prostorov in telovadnice kaže na izkušenega oblikovalca takšnih prostorov. Ti niso duhovito segmentirani le znotraj posameznih enot, pač pa v oblikovanje vključujejo tudi zunanji prostor; intimnejši prostor za igro na odprtem proti vzhodu členijo zamiki fasade, hodnik na zahodni strani, zagiban glede na svojo funkcijo, pa se skozi povsem zastekljeno zahodno fasado širi v že omenjeni zunanji, skupni, zeleni dnevni prostor kompleksa. J.K.

Situacija

Tloris pritličja

Prez

večnamenska dvorana v svetju

arhitektura:	investitor:	leto:
Matej Vozlič, Vesna Vozlič Košir	Občina Medvode	2005
sodelavci:	lokacija:	
Klemen Vodnik, Grega Bizjak, Daša Repe	Svetje pri Medvodah	
	velikost objekta:	
	3.600 m²	

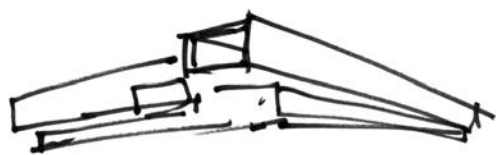

Foto: Miran Kambič

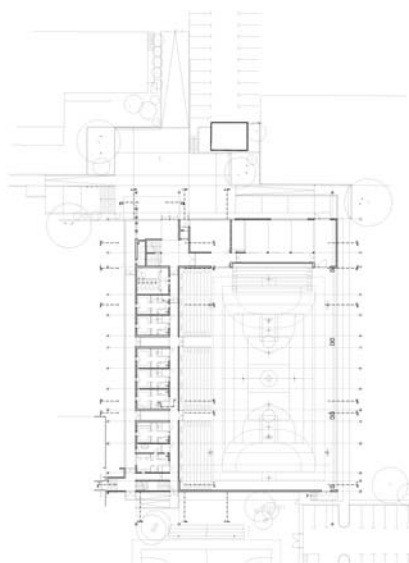
6.06

V predmestju Medvod ob osnovni šoli je že prej stala telovadnica, ki pa je bila dotrajana in predvsem tudi premajhna. Občina se je odločila za izgradnjo večje, nove stavbe, ki bi bila poleg šolski telovadbi namenjena še rekreaciji, športnim tekmam pa tudi drugim občinskim prireditvam. Zato ima objekt poleg glavne dvorane še dve manjši, od katerih je ena namenjena plesu, in še vse potrebne pomožne prostore. Dostop do dvorane je s severne strani mimo zdravstvenega doma. Sam vhod in s tem tudi glavno fasado kazi dvojna garaža, zgrajena brez gradbenega dovoljenja, ki je, kot kaže, ni mogoče odstraniti. Prilagoditi se ji je moral celo trg pred dvorano.

Zaradi različnih funkcij je organizacija objekta zasnovana fleksibilno. Tako je iz preddverja možen vstop v glavno dvorano, v primeru, da gre za pomembnejšo prireditev, kjer so teleskopske tribune dostopne iz parterja. V drugih primerih, ko je odprta le fiksna tribuna, se morajo gledalci povzpeti v prvo nadstropje. Preddverje v prvem nadstropju, iz katerega je dostop do tribun, manjše dvorane in dvorane za ples, hkrati deluje kot razstavna galerija. Stavba ima poleg glavnega vhoda še neposredno povezavo z osnovno šolo. Glavno dvorano je mogoče razdeliti na tri dele in za pouk telovadbe uporabiti le del. Sicer je dvorana zasnovana tako, da ima fiksne tribune le z ene strani, teleskopske tribune pa so pod fiksnimi in še na eni krajših stranic. Celotna severna stena dvorane je steklena in nudi lep pogled po okoliških njivah s hribov v ozadju. Še posebno markanten je bil pogled na dolg kozolec, ki pa ga je lastnik med gradnjo dvorane brez gradbenega dovoljenja prezidal v garažo. Tudi za ta poseg se zdi, da je močnejši od javnega interesa. V notranjosti glavne dvorane prevladujejo modri toni, saj gre za barvo, ki simbolizira občino Medvode. Drugje je uporabljena siva, nekatere stene in arhitekturni poudarki so oranžni. Ta barva se pojavi tudi na fasadah, predvsem okoli oken. Zaščitni znak dvorane, stilizirana oblika porezane žoge, ki si ga je zamislil oblikovalec Žeak Prinčič, sta arhitekta v notranjosti uporabila kot ornament. Predvsem okolica še ni v celoti urejena. Ob zadnji fasadi, kjer je povezava s šolo, sta predvidena plezalna stena in velik prikazovalnik obvestil, ki bo obrnjen proti glavni cesti. Zraven je predvidena ureditev zunanega amfiteatra. A.H.

Koncept

Tloris pritličja

Tloris 1. etaže

fakulteta za matematiko

arhitektura:	investitor:	leto:
Matija Bevk, Vasa J. Perović, Nika Prešeren, Robert Loher, Maja Valič, Davorin Počivašek, Uršula Oitzl, Bevk Perović arhitekti	Univerza v Ljubljani	2006
	lokacija:	
	Ljubljana, Jadranska 21	
	velikost objekta:	
	400 m²	

Foto: Miran Kambič

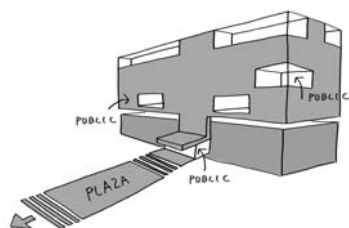
6.07

Zemljišče ob Jadranski ulici je bilo od nekdaj namenjeno matematičnemu oddelku Fakultete za matematiko in fiziko, vendar so v šestdesetih letih prejšnjega stoletja postavili le sosednji objekt oddelka za fiziko. Pri stavbi matematike so prišli samo do temeljev, na njih pa so leta 1968 zgradili Republiški računalniški center. Po nepredvidljivih poteh privatizacije je leta 1995 Republiški računalniški center postal zasebna delniška družba in prevzel tudi stavbo. Ko je končno prišlo do gradnje novega poslopja oddelka za matematiko, je bilo to mogoče narediti le kot nadzidavo obstoječe stavbe.

Takšna odločitev je prinesla vrsto težav. Konstrukcijo je bilo treba narediti na novo in jo speljati skozi obstoječi spodnji dve etaži ter ojačiti temelje, kar je bilo mogoče storiti le v jeklu. Druga težava je bila, da stavba ob vhodu v pritličje nima avle, saj pritličje pripada drugemu lastniku. Tako je ob vhodu le vetrolov z vratarjem, po stopnicah in s pomočjo dveh dvigal pa se je treba povzpeti v drugo nadstropje, kjer se fakulteta zares prične, in to z eno od dveh velikih avl, ki predirata celotno stavbo. V tem nadstropju so velike predavalnice, največji sta na obeh koncih zgradbe. V tretjem nadstropju so običajne predavalnice, javni prostori pa so tokrat v vogalih. V četrtem nadstropju, kjer so kabineti profesorjev, so hodniki dvojni, v sredini so govorilnice. Vlogo velikega javnega prostora ima zbornica, poleg katere je čajna kuhinja. V zadnjem nadstropju so pisarne, ki pa ne zapolnjujejo celotne etaže, tako da je prostor še za tri terase, od katerih ena poteka po celotni dolžini južne fasade.

Karakteristična je steklena fasada, ki prekriva celoten novi del stavbe. Razen gladkih steklenih površin, ki nakazujejo javne prostore, je ostala steklena površina potiskana z vertikalnimi črtami. Te filtrirajo dnevno svetlobo, hkrati pa steklu dajejo značilno strukturo, saj se fasada zaradi tiska na zunanji strani manj blešči. Tako to ni prosojna opna, temveč bolj strukturiran plašč, ki ovija stavbo. Ker so tudi terase zaprte s kovinskimi mrežami, nastane pravilen škatlast volumen, iz katerega izstopajo le roloji pred javnimi prostori na južni fasadi in jekleno požarno stopnišče.

Arhitekti so oblikovali tudi vmesni prostor med staro stavbo fizike in novo matematike ter ju poskušali povezati s pomočjo malega parka z drevesi, klopjo in pokritim prostorom za kolesa. *A.H.*

Koncept

Situacija

Tloris 2. etaže

Tloris 3. etaže

spominska kapela pod krenom

arhitektura:

**Polona Filipič,
Janez Koželj,
Martina Tomšič**
sodelavec:
Edo Wallner

investitor:

**Ministrstvo za delo, družino
in socialne zadeve RS**
lokacija:
**Pod Krenom, v bližini brezna
v osredju grobišča**

velikost objekta:

70 m²
leto:
2004
investicija:
138.000 EUR

Foto: Miran Kambič

6.08

Lokacija kapele je v bližini brezna v osredju grobišča, ki je spomeniško zavarovano območje in pietetni prostor posebnega pomena. Kapela stoji na samem, odmaknjeno od ceste v gozdu, ki je v območju grobišča zaščiten. Do nje vodi uhojena gozdna pot.

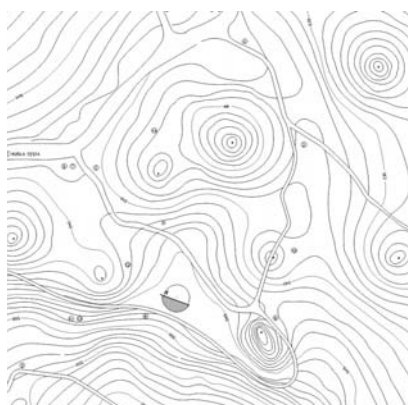
Spominska kapela je namenjena za opravljanje bogoslužja ob spominskih svečanostih in posebnih priložnostih. Običajno služi obiskovalcem grobišča kot prostor za molitev pod nadstreškom, za maševanje manjšim organiziranim skupinam vernikov in kot prezbiterij za opravljanje maše na odprtem prostoru ob množičnih spominskih prireditvah za večje število vernikov. Tedaj se premična prednja stena odrine na dve strani in s tem na široko razpre oltarni prostor. Naslonjena na brežino na robu jase daje njena polkrožna oblika vtis oltarnega prostora v katedrali gozda. Ob kapeli je prosto stoječ križ, ki nosi manjši zvon-navček.

Kapela ima značaj intimnega svetišča v gozdu, kjer opravlja pomembno simbolno funkcijo. Zamišljena je kot preprosta, zadržana in resna arhitektura, ki zaznava posvečen prostor za molitev in spominjanje, v katerega se razen ob redkih verskih obredih ne vstopa. Zasnovana je v obliki segmenta kroga, ki orisuje posvečen prostor, v katerega se steka njena notranjost. Uporabljena gradiva izhajajo iz naravnega okolja in lokalne tradicije gradnje v njem. Arhitektura kapele združuje tri osnovne teme zavetja: tektonski oporni zid iz neobdelanega kamna, lebdečo streho nad njim in premično opno fasade, oblikovane iz prepleta lesenih in kovinskih mrež. Padajoča in prosejajoča svetloba izoblikujeta sugestiven ambient v notranjosti kapele, ki učinkuje skupaj s simbolnimi obeležji prostora sakralno. Kompozicija arhitekturnih elementov kapele daje vtis enostavne in vsakomur razumljive simbolne oblike, ki se skuša navzven zavarovati, se odpreti proti človeku in iz teme dvigniti proti svetlobi in upanju.

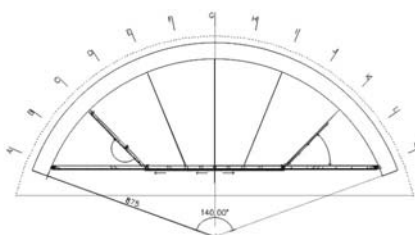
Glavni motiv notranjščine soustvarjajo oblika lebdeče strehe, nagovor njene strukture in videz lesa v padajoči svetlobi. Notranja oprema v kapeli je skromna in omejena na nujne elemente. Sestavlja jo premični oltar, oltarna plastika s svečnikom in večna luč na konzolnem podstavku ter klop.

Kapela je oblikovana skromno in zadržano v skladu z naravno okolico, duhom kraja in simbolno vsebino arhitekture. Preprosta zasnova je bila tehnično preiščljena do najmanjše podrobnosti in delavniško natančno obdelana tako, da so bili upoštevani na eni strani poseben značaj arhitekture in na drugi posebni pogoji gradbene in obrtniške izvedbe. Vsa prizadevanja so bila usmerjena v iskanju poenostavitve izvajanja del na kraju samem z montažno izvedbo vnaprej pripravljenih jeklenih in lepljenih lesenih konstrukcij.

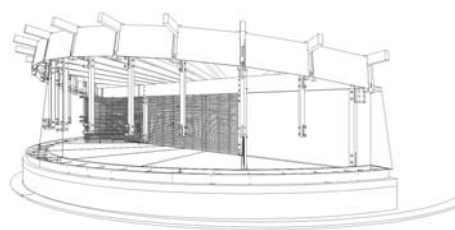
Funkcionalne zahteve in poseben značaj objekta so zahtevale visoko kakovost izvedbe vseh del in še posebej natančno obdelavo uporabljenih materialov v detajlih. Tudi enostavno oblikovana sakralna oprema je dobila svojo simbolno in uporabno vrednost z obrtniško natančno in vrhunsko izvedbo.

Situacija

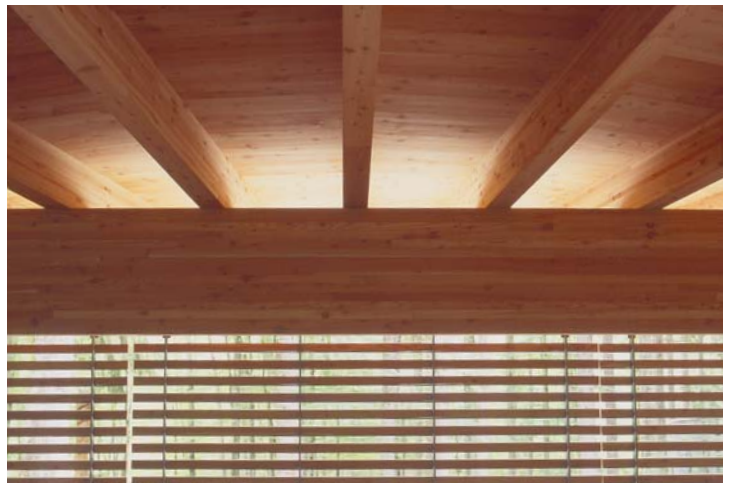

Tloris

3D model

občina gorišnica

arhitektura:

**Manica Klenovšek Musil,
Mateja Pocajt**

investitor:

Občina Gorišnica

lokacija:

Gorišnica

velikost objekta:

890 m²

leto:

2005

investicija:

980.000 EUR

Foto: Mateja Pocajt

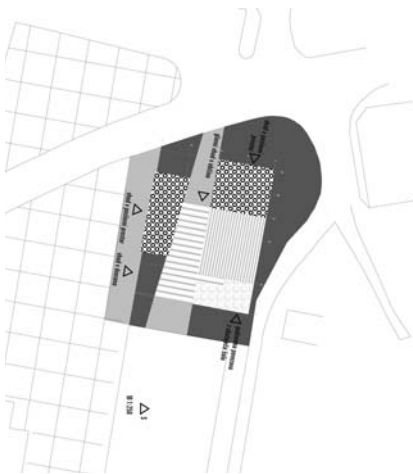
6.09

Občinska stavba je zgrajena na mestu nekdanje stare vaške šole. Novogradnja s svojim oglato členjenim volumnom pomensko zaključuje niz stavb, ki so v štirih desetletjih formirale novi vaški trg. Novo občinsko poslopje se oblikovno navezuje na izobraževalni kompleks, ki formira dve stranici trga, hkrati pa se kot topa ost "zariva" v historično obulično pozidavo, ki uspešno povezuje novi tržni prostor s prostorom glavne ceste skozi naselje.

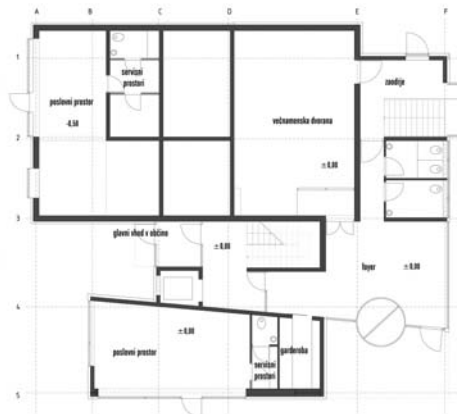
Stavba je funkcijsko razdeljena na tri sklope - večnamensko dvorano, manjši trgovsko poslovni del z dvema lokaloma v pritličju in občinske prostore v dveh etažah nad pritličjem. Oblikovno objekt vzpostavljata naložena volumna dveh stavbnih mas v obliki kocke, ki sta medsebojno diferencirana na več načinov - z barvo in poudarjenim razlikovanjem v oblikovanju okenskih okvirjev, z menjavo razmerij odprtine in načinom reševanja njihovega "zapiranja".

Občinski prostori so položeni nad dvorano in ob njo. Dvorana ima 870 sedežev in je na eni strani izrinjena iz stavbnega telesa. Pritličje, ki je usmerjeno proti novemu trgu, programsko formira urbanotvorni podstavek občine. Pritličje ima glede na orientacijo tržni in ulični lokal ter dvoetažni foyer z vstopi v občino, v večnamensko dvorano in do koridorja s šolsko stavbo, kjer so v kletni etaži urejeni prostori za interesne dejavnosti.

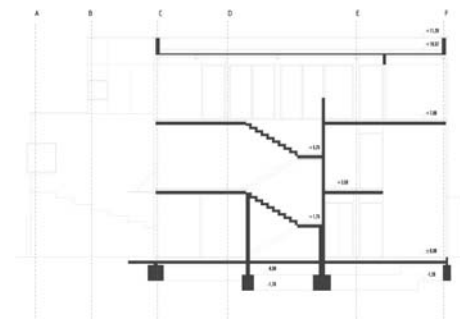
Volumen majhne stavbe je nadzorovano razčlenjen, z oblikovanjem pa ohranja ortogonalno estetiko kontrastnega kolorita ter "gladke" teksture v nasprotju z ostalimi stavbnimi tkivom. Škatlasta zasnova oblikovno izstopa iz grajenega okolja, vendar se z njim umerja s členjenim volumna na manjše oblikovne segmente, ki so med seboj diferencirani glede na funkcijsko trojnost stavbe. *U.L.*

Situacija

Tloris pritličja

Prez

prenova - iskanje kontinuitete

Vedno več novodobne arhitekture vzpostavlja vez s tradicijo slovenske moderne arhitekture iz obdobja 50-ih in 60-ih let prejšnjega stoletja. Nekateri arhitekti preučujejo delo in življenje najbolj vidnih predstavnikov takratnega obdobja. Lahko govorimo o nekakšnem slovenskem fenomenu povezovanja sodobne arhitekture s tradicionalno modernistično arhitekturo, ki ga odraža kar nekaj novogradenj arhitektov mlajše in srednje generacije. Gre za zamenjave, vstavljanje, dopolnjevanje oziroma širjenje spektra funkcij obstoječih objektov. Skupne konceptualne značilnosti sodobnih prenov označuje posplošena nevtralnost posega v najbolj varovano strukturo, vzpostavljanje jasnega koncepta prostorske geometrije, vzpostavljanje konceptualne taktilnosti, vzpostavljanje avtorsko abstrahirane estetike, ki se ne dotika historičnega tkiva. Novo je opazno in drugačno, nikoli po vsej sili ali zavestno ekscesno, temveč izhaja iz vzpostavljanja dualnega odnosa med obstoječim in dodajanim, kar ponuja uporabniku ugodje uporabe prostora, aktivnega opazovalca pa poziva k raziskovanju in razumevanju abstraktnih form prečiščenih prostorskih zasnove ter avtorsko prepoznavnega detajla. Novodobna brutalnost uporabe materiala v "surovem" stanju ponuja vtis nezadržne neposrednosti, ki ustvarja dualističen kontrast med novim in starim.

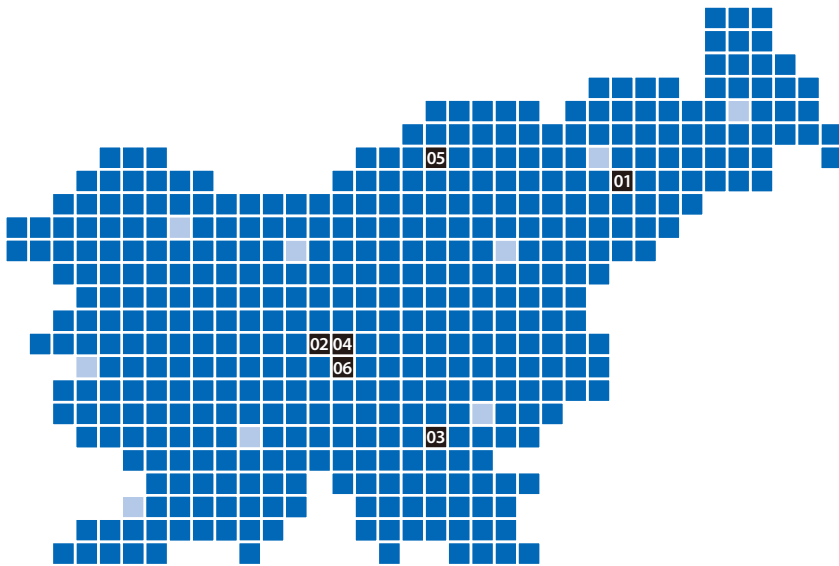
Prenova pretežno temelji na ohranjanju prepoznavnosti obrabljene obleke in vzpostavljanju avtorizirane preobleke nosilne mase – novi dodani segmenti ter stavbno pohištvo ne predstavljajo "maske", temveč iščejo čim bolj neposredno povezavo med funkcijo prostora in uporabno vrednostjo detajla. Med preobleko in konstrukcijo tako ni več prostora za nenadzorovano avtorsko in časovno preobremenjeno govorico in ravno zaradi tega sije iz prenovljenih objektov nekaj pridih avtorsko-poetičnega odnosa do obstoječega, oziroma govornice, ki jo je vzpostavilo nekaj najbolj poetičnih avtorjev modernizma prejšnjega stoletja (C. Scarpa, S. Fehn, D. Pikionis). Večina teh stavb je danes po hitrem postopku uvrščena v regionalistično arhitekturo, v pisani minimalizem itn., vse bolj pa je očitno, da bi bilo smotno poiskati novo pomenko za tovrstno arhitekturo, da bi se z njo lahko odrazila avtorska posebnost sodobne slovenske arhitekture, ki se udejanja v odnosu do obstoječega, in ki brez dvoma izhaja iz ljubljanske šole za arhitekturo. Iz slednje zadnji dve desetletji izhajajo diplomanti, ki naslanjajo konceptualna izhodišča na funkcionalistično – simbolno estetiko, vendar pri tem ne upoštevajo le funkcionalistične geometrije prostora, temveč načrtno vzpostavljajo do obstoječega avtorsko – poetični kontekst branja prostora, kar se odraža v premišljenem naboru materialov, zasnovi forme in geometriji novododanega. *M.D., U.L.*

Renovation - The Search for Continuity

More and more current architecture is establishing a link to the tradition of Slovene modernist architecture of the 1950's and 1960's. Some architects study the lives and work of the most prominent representatives of that period. We could even speak of a kind of Slovene phenomenon of linking contemporary architecture to traditional modernist architecture, which is exhibited by several newly-built architectures by architects belonging to the younger and middle generation. The architectures may involve swapping, inputting, completing or expanding the range of functions of the existing substance. The shared conceptual characteristics of contemporary renovations include the generalised neutrality of interventions into the most protected structure, the establishing of a transparent concept of spatial geometry, the establishing of conceptual tactility, and the establishing of abstracted aesthetics that leaves the historical tissue intact. The new architecture, being different, draws attention but does not harbour neither intentional nor conscious excess; its foundation is the establishing of dual relationship between the existing and the added architecture, offering the user the comfort of using the space while compelling the keen observer to study and comprehend the abstract forms, advanced spatial design, and recognisable original detail. The present-day brutality of use of materials in their "raw" state conveys the impression of unconstrained directness generating dualistic contrast between the new and the old.

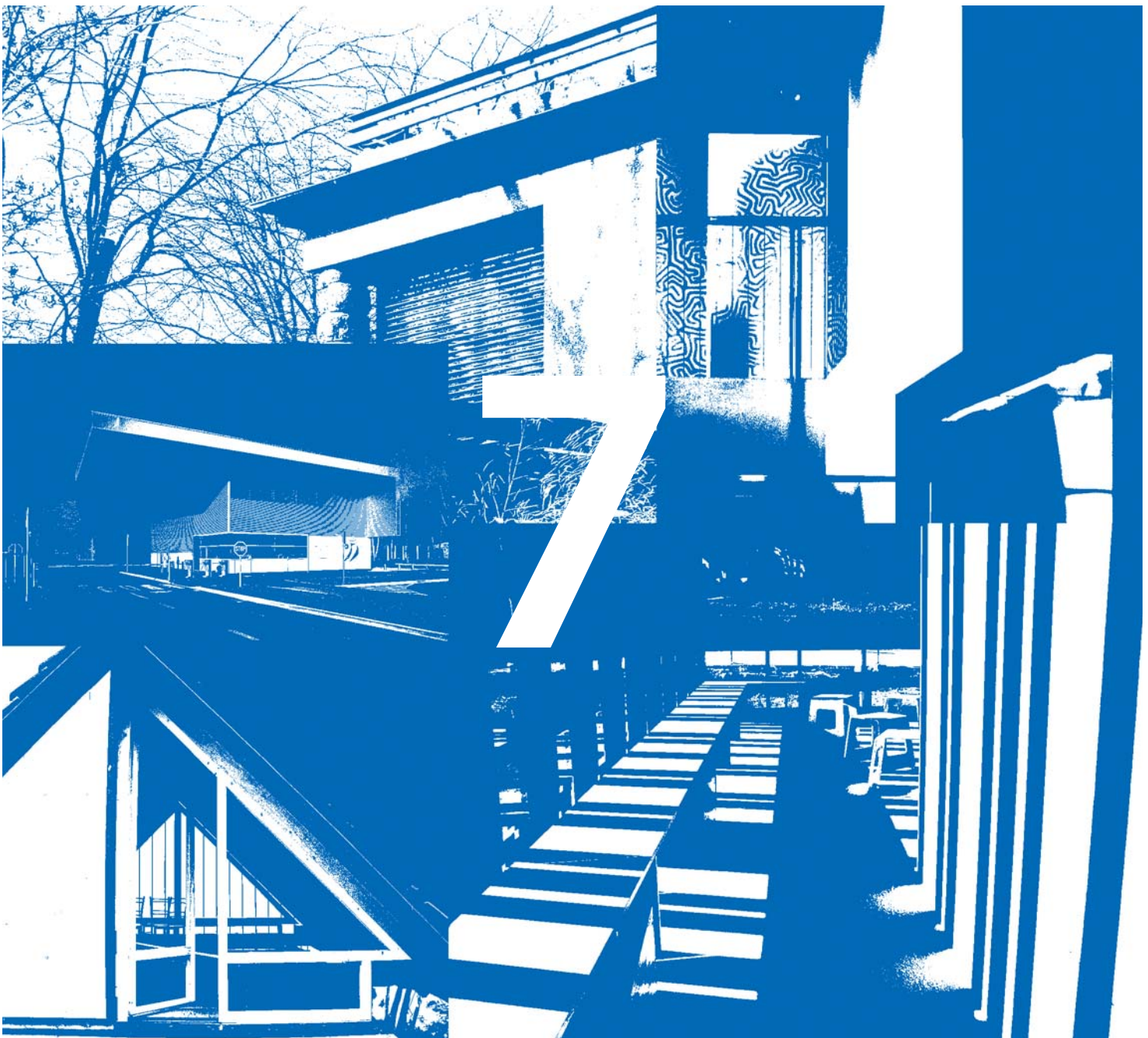
Renovation is primarily based on retaining the recognisability of the worn-out face and setting up an authorised face-lift of the supporting mass - the newly added segments and exterior fittings do not represent a "mask" but rather assist in the search for a connection between the function of the space and the usefulness of the detail that is as unmediated as possible. Between the face-lift and the construction, no unmediated, creatively and temporally overlaid language is able to exist, and it is precisely for this reason that renovated objects radiate with a kind of individual poetic relationship with the existing substance, and with the language established by some of the most poetic modernist authors of the 20th century (C. Scarpa, S. Fehn, D. Pikionis).

Most of these buildings have nowadays been filed under "regionalist architecture", "picturesque minimalism" etc but it is becoming clear that a new term for such architecture is needed in order to better emphasise the unique individuality of contemporary Slovene architecture that manifests itself in its attitude towards existing architecture. There is no doubt that it originates in the Ljubljana school of architecture which has been for the past two decades producing graduates that base their conceptual starting points on the functionalistic-symbolic aesthetic but in doing so observe more than merely the functionalist geometry of the space but consciously establish an individual poetic context of spatial analysis, which is reflected in the carefully chosen range of materials, the conception of form and the geometry of the newly added architecture.

- 01/ Poslovna stavba Talum
- 02/ Hiša arhitekta Hermana Husa
- 03/ Prenova dolenske zidanice
- 04/ Opera bar
- 05/ Preureditev ravenskega gradu
- 06/ Hostel Celica

7.00

poslovna stavba talum

arhitektura:

Janko J. Zadavec

investitor:

Talum d.d.

lokacija:

Kidričevo

velikost objekta:

800 m²

leto:

2004

Foto: Blaž Budja, Miran Kambič

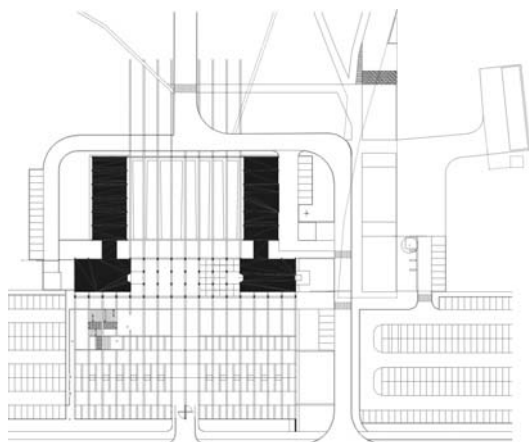
7.01

Prenove objekta, ki je ena prvih sorealističnih poslovno-upravnih stavb na slovenskih tleh, se je arhitekt Zadavec lotil s tisto mero samonadzora, ki je omogočila smelost nove kreacije. Namesto da bi Zadavec z večjimi posegi predelal staro tkivo, se je odločil, da bo razdružil upravno funkcijo od proizvodno-gospodarskega dela. Če je upravni objekt nekoč služil tudi kot vstopni portal, ponuja prenova smelo ločitev upravnega in gospodarskega segmenta, kar je hkrati omogočilo, da avtor dosledno prenovi Fuerstov kompleks tako, da iz njega izloči vse tiste programe, ki so bili vezani na servis vhodnega kompleksa, in za njega oblikuje nov objekt.

Vzhodno od obstoječega posloplja je Zadavec zasnoval podolgovato, temno sivo maso s servisnimi prostori (garaža, kolesarnica, vratarnica, garaža za gasilska vozila, varnostno-nadzorni center) in tako iz starega objekta spravil vse utilitaristično-funkcionalne površine. Na njihovo mesto je v stari stavbi umestil javne programe, ki nadgrajujejo upravno posloplje - na vhodu galerija, na mestu nekdanjih garderob dvonadstropna knjižnica s čitalnico.

Nova lamela formira sodoben vhod v kompleks, ki je za slovenske razmere gigantski, vendar ne na monumentalen, temveč skoraj subtilen način. Arhitekturna forma izhaja iz topografije terena, stari portal pa je urejen kot galerija na prostem. S tem je postala stara upravna stavba kljub svoji funkcionalistični preprostosti veliko bolj monumentalna in prepoznavna kot prej. Dvojec staro-novo deluje kot vsega vajeni par Don Kihot in Sancho Pansa.

Posegi v Fuerstovo arhitekturo so zelo nadzorovani - novo se od njegovega povsem razločuje. Stopniščni del je ohranjen v celoti in je prostor, ki vzpostavlja nekakšno dihotomijo celote. Ob informaciji, da ima stavba enega prvih klimatskih sistemov v nekdanji Jugoslaviji, je Zadavčeva odločitev, da ne posega v ta del stavbe, razumljiva oziroma je kontrast med starim in novim precej bolj prepričljiv. Zasnova prenove poslovnega objekta je tako smela in v nekem smislu preprosta, da preseneča, kako se tega nihče ni spomnil prej. *U.L.*

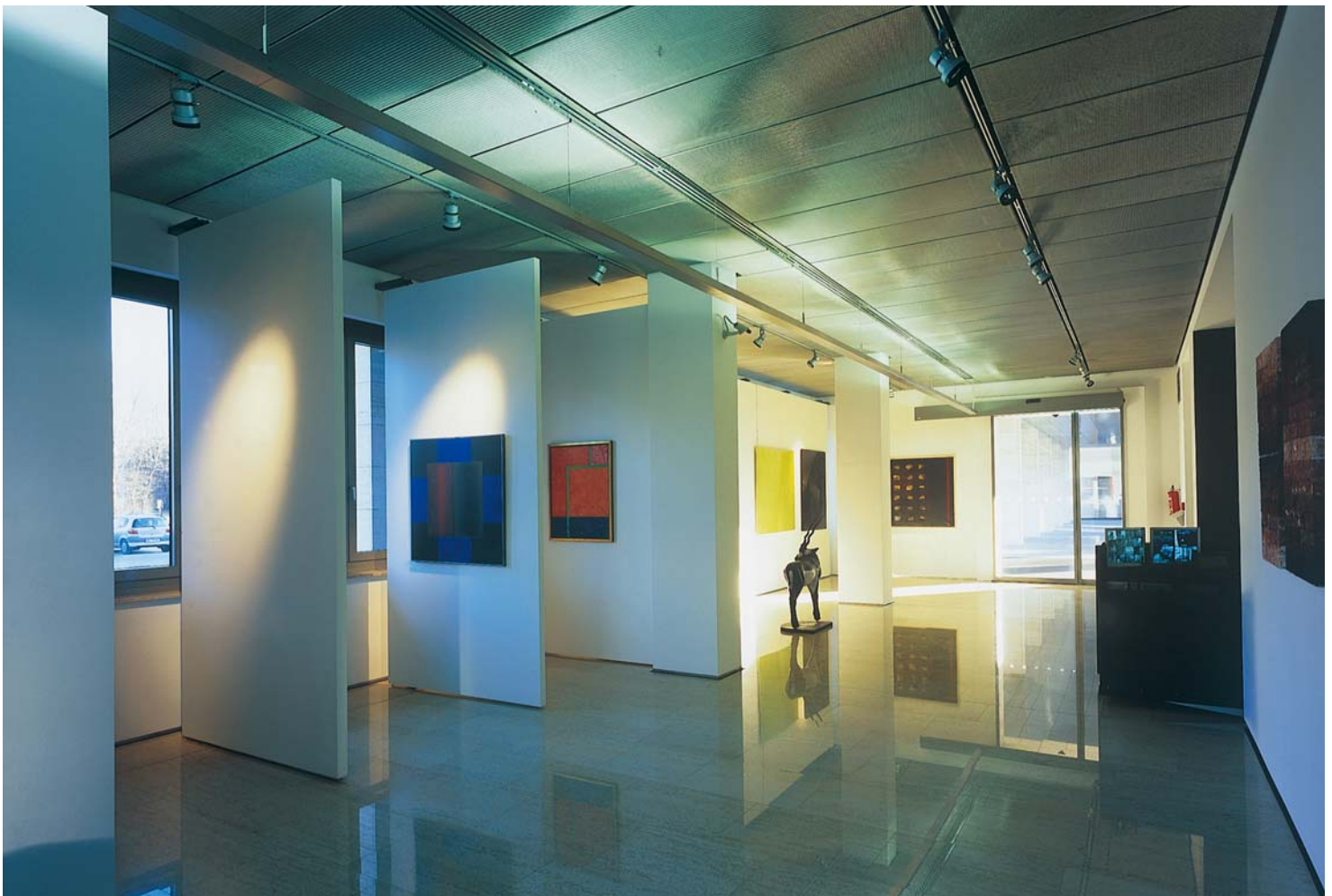
Situacija

Tloris pritličja

hiša arhitekta hermana husa

arhitektura:	investitor:	leto:
Rok Žnidaršič	STONE d.o.o.	2005
sodelavki:	lokacija:	
Urša Podlipnik, Jerneja Fischer Knap	Ljubljana, Kodeljevo	
	velikost objekta:	
	277 m²	

Foto: Rok Žnidaršič

7.02

Manjša enodružinska vila, z bivalno etažo za polklet dvignjeno nad tipični malomeščanski vrt, je ena prvih gradenj na območju nekdanjega posestva barona Antona Codellija. Nastala je kot del načrtno urbanizacije s prodajo parcel za trg v začetku tridesetih let prejšnjega stoletja. Arhitekt jo je zasnoval sočasno s cerkvijo sv. Terezije, s katero sooblikujeta slikovito drevoredno ulico. Obe arhitekturi sta zanimiva primera slovenskega medvojnega modernizma.

Novi lastnik je želel hišo porušiti in zgraditi nadomestni objekt s tremi samostojnimi stanovanjskimi enotami s pripadajočimi vrtovi. Pričujoči projekt prenove in razširitve je tako alternativa rušitvi zgradbe, ki je eden redkih še ohranjenih individualnih stanovanjskih objektov tega avtorja v Ljubljani.

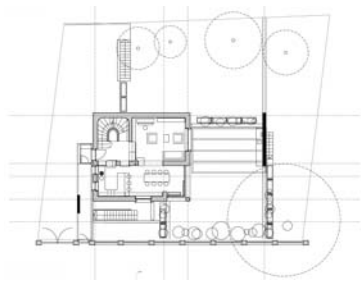
Osnovno vodilo pri načrtovanju je bilo bivalne prostore razmestiti in umestiti na način, ki kar najmanj načena osnovno pojavnost hiše. To avtorju prenove uspe v veliki meri predvsem s preoblikovanjem nivojev obstoječega vrta.

Celoto tako sestavljajo trije sklopi. Prvi je osrednji stanovanjski del hiše z jugozahodnim vrtom, dvignjenim na nivo obstoječega pritličja in strešno teraso. Poglobitev vzhodnega dela vrta omogoča ureditev samostojnega stanovanja s kvalitetno osvetlitvijo v nekdanji kleti. Tretja stanovanjska površina pa se nahaja pod vrtom, ki pripada pritličju.

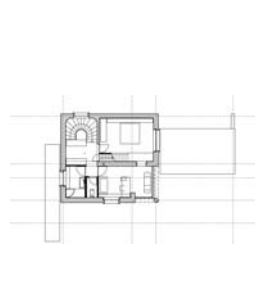
Prenova je tako z radikalnim razmislekom o značaju zunanjega prostora in z razmeroma malo vidnimi volumenski dodatki ustvarila na danem tlorisu tri ločene bivanjske svetove z raznolikimi notranjimi in zunanjimi ambientami, ob tem pa ohranila dostojanstvo originalne arhitekture, ki ga vidnejši dodatki, oblikovani vsekakor s podpisom, nikakor ne načenjajo. *J.K.*

Tloris kleti

Tloris pritličja

Tloris nadstropja

Prez

prenova dolenske zidanice

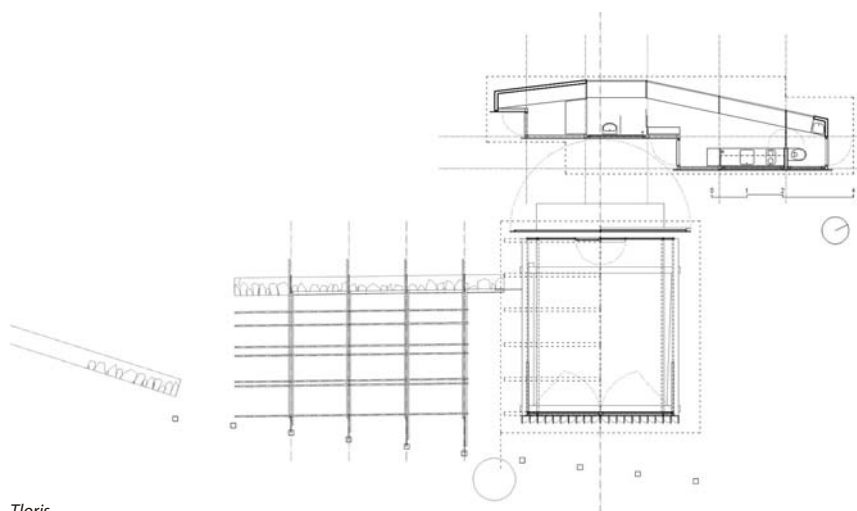
arhitektura:	lokacija:
Rok Žnidaršič, Jerneja Fischer Knap, ARHE, d.o.o.	Straška Gora, Gorenje Polje
investitor:	velikost objekta:
zasebni	23 m ²
	let:
	2006

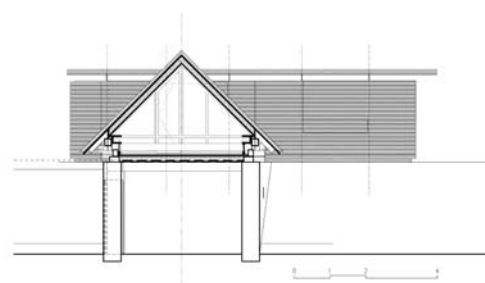
Foto: Rok Žnidaršič, Jagoda Jević

7.03

Zidanica skromnih dimenzij s pripadajočim vinogradom je bila naložba nagrade na arhitekturnem natečaju. V svoji skromnosti ni nekoč prav v ničemer izstopala iz množice sorodnih objektov, posejanih po okoliških hribovjih. Danes, prav zaradi razumevanja in spoštovanja te skromnosti in iznajdljivosti, močno izstopa iz okoliškega konteksta. Stavbe minimalnih dimenzij, kot je ta nekdanja Mjarova zidanica, so zaznamovale podobo dolenske krajine na marsikaterem koncu bolj, kot dosti večje domačije in gospodarska poslopja. Na drugačen način jo zaznamujejo tudi danes. O kakršnikoli enotnosti teh predelanih, predvsem povečanih "zidanic", ni moč govoriti. Večina jih danes izhaja iz predstave o pomanjšani bivanjski hiši iz doline. Za razliko od teh, Hiša nasprot' sonca izhaja iz še vedno nepreživete zgodovinske izkušnje. Tako prenovljena zidanica še vedno ohranja stare kamnite zidove, v katere je poseženo zgolj toliko kot zahteva statična sanacija. Niše, ki v temačen prostor kleti usmerjajo ozke snope svetlobe, še vedno ostajajo niše. Prav tako najdemo na svojem starem mestu vinske sode, privzdignjene na nov s predalom izpopolnjen podstavek. Zgornje nadstropje, katerega lesena konstrukcija je v celoti nova, je radikalneje spremenjeno. Namesto grabelj, motik in kolov se v povsem lesenem podstrešju danes nahaja bivalni prostor. Ta ohranja obstoječe gabarite in nam z zgolj 14 m² jasno kaže, da je življenje v gričih lahko še vedno drugačno, vezano na globlji odnos do specifične kulture bivanja v naravi. Kot hišica za oddih si namreč še vedno lasti privilegij, da se v njeni notranjosti preživlja predvsem trenutke slabega vremena. S pristopom v horizontu takšnega pogleda, ki išče in najde kontinuiteto v življenjskih ciklihi hiše, so bili razviti tudi novi arhitekturni elementi. Princip snovanja lesenega dela temelji na slojenju fasadne opne. Zatrepa sestojita iz notranjega povsem steklenega sloja in zunanjega lesenega. Odpiranje obeh je povsem specifično. Vhoda tako ne predstavljajo vrata, temveč kar polovica zatrepa, ki ga kot loputo zavrtimo preko druge polovice. Zidanica je tako v polnem pomenu besede odprta. Na nasprotni strani svetloba in pogledi prehajajo skozi steklen zatrep, pred katerim stoji prelepo senčilo: vrsta vertikalnih lamel s spremenljivim kotom odklona. Notranji stekleni polovici zatrepa kot "kravatlč" zavihamo ob strešini in tako odpremo površino zopet v celotni širini. Tipične detajle hiše predstavljajo zaključki kritine in žlebovi. Zapognjeni iz nosilnega jekla, prebarvani s črno barvo in vidno vijačeni v nosilno leseno konstrukcijo so prav brezkompromisno enostavni in funkcionalni. Prav taki, kot so bili že stoletja. In ko slojenje fasadnega ovoja zadene ob težo več kot stoletje starih bobrovcev prenesenih z gradu Otočec, se izoblikuje močno poetičen odnos. Odnos, v katerem so spoštovani tako dostojanstvo posameznih arhitekturnih elementov, enovitost objekta, kot sodobna kultura bivanja. A.M.

Tloris

Prerez

opera bar

arhitektura:	investitor:	leto:
Vesna in Matej Vozlič	Terraustralis, d.o.o.	2004
sodelavec:	lokacija:	investicija:
Grega Bizjak	Ljubljana, Cankarjeva 12	150.000 EUR
	velikost objekta:	
	165 m²	

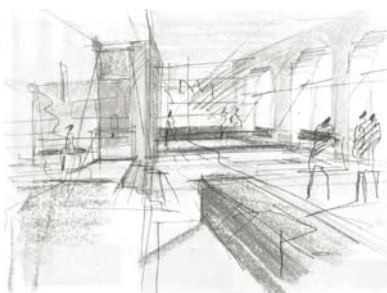
Foto: Matej Vozlič, Blaž Budja

7.04

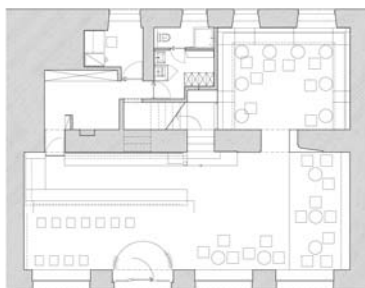
Opera bar v Ljubljani je poskus oblikovanja interierja na višji ravni. Kot nakazuje že ime, gre za bar v bližini opere in lokal je bil popularen že desetletja. Čeprav je bil zadnjič preurejen pred kakimi petnajstimi leti, se ga obiskovalci še vedno spominjajo po še starejši verziji, zaradi katere je po takrat bogato uporabljenem materialu dobil ime *Messing*. Leta 2002 je lokal kupil bogat avstralski izseljenec in arhitekti so imeli priložnost prostoru povrniti nekdanji sijaj. In ime se nenadoma ni povezovalo le z opero preko ceste, ampak tudi z Utzonovo v Sydneyju. To pa je bilo le izhodišče za razmišljanje o interierju na svež način.

Prostor je razdeljen na tri dele - vhodni del s šankom, zadnjo sobo in medetažo, v kateri so tudi sanitarije. Arhitekturni izraz je enostaven in jase, s pomočjo podijev, zadnje sobe in medetaže razgiban tudi v višino. Materiale, bele stene, les in kamen na tleh, dopolnjujejo skrbno izdelani detajli iz medenine - obloga niše, ročaji na stopniščni ograji in obešalniki. Delujejo skoraj kot zlatnina. Pridih Avstralije daje velika freska z aboridžinskim motivom na stropu in v medetaži ter nekaj izbranih avstralskih obrtnih izdelkov. Povrh vsega so v obeh prostorih projekcije filmov o avstralski naravi. Celota deluje elegantno, hkrati pa eksotično in obiskovalcu se včasih zazdi, da je nekje drugje in ne v Ljubljani.

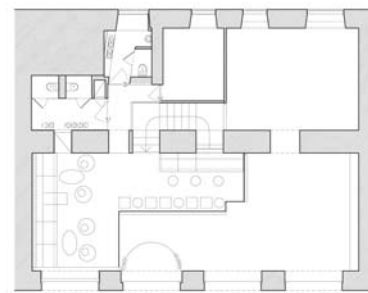
Arhitektu ni težko po katalogih izbrati lepega pohištva in modnih luči. Dosti težje pa je uskladiti vse elemente notranjosti, od sten, podov, opreme, luči do akustike, če naj ustvarimo prijeten ambient, v katerem se obiskovalci dobro počutijo. Včasih rečemo, da mora arhitektura omogočati življenje, tako kot mora gledališka scena podpirati zgodbo na odru. Pri Opera baru kaže, da sta arhitekta dosegla več kot to. Obiskovalci so ga sprejeli za svojega in v mestnem življenju je dobil nepogrešljivo vlogo, ki mu obeta še dolgo življenje. *A.H.*

Skica

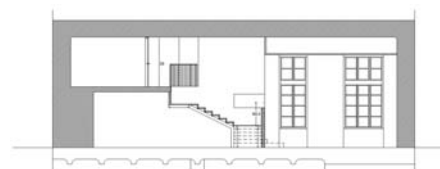
Tloris pritličje

Tloris nadstropja

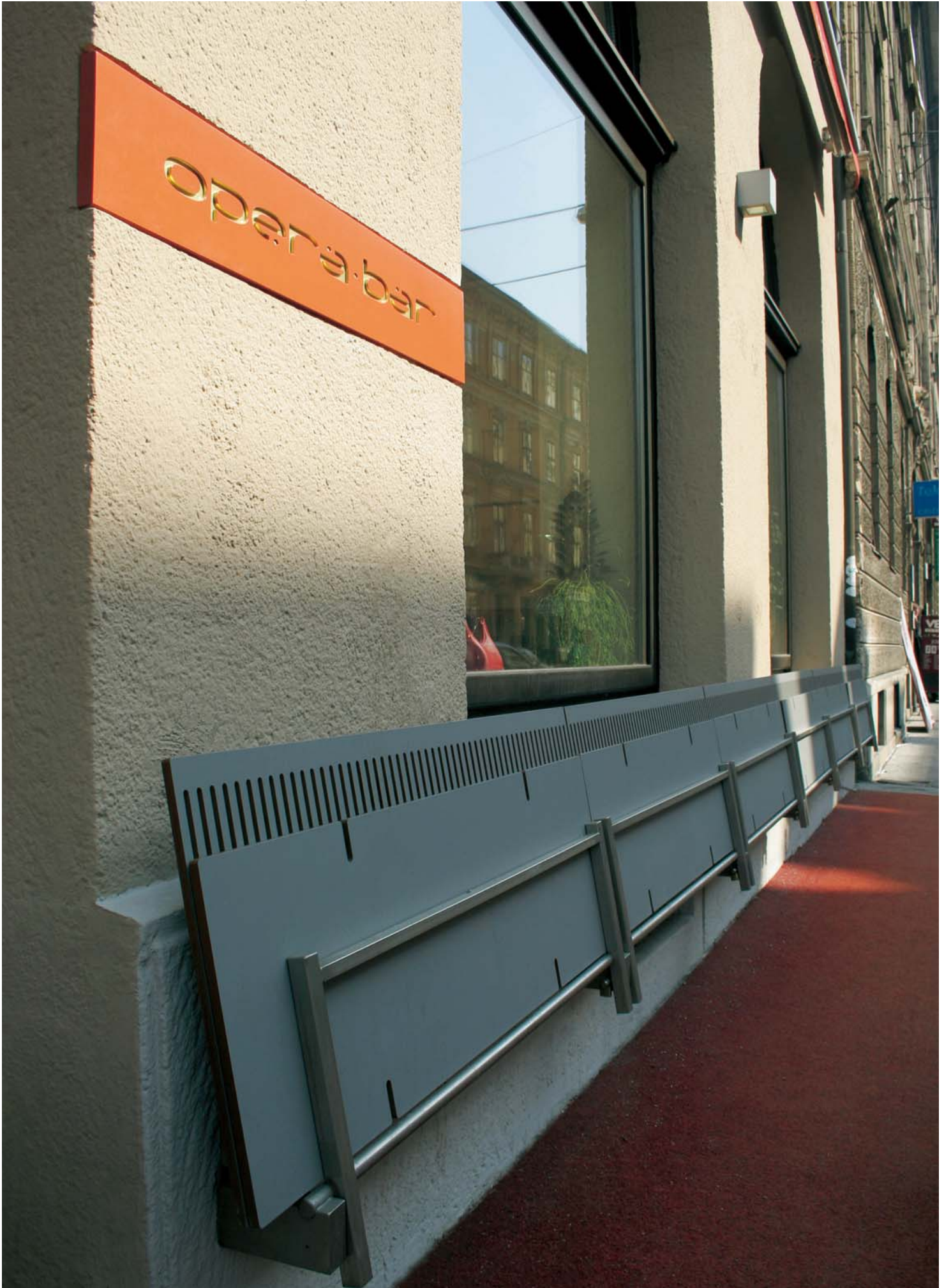
Prečni prerez

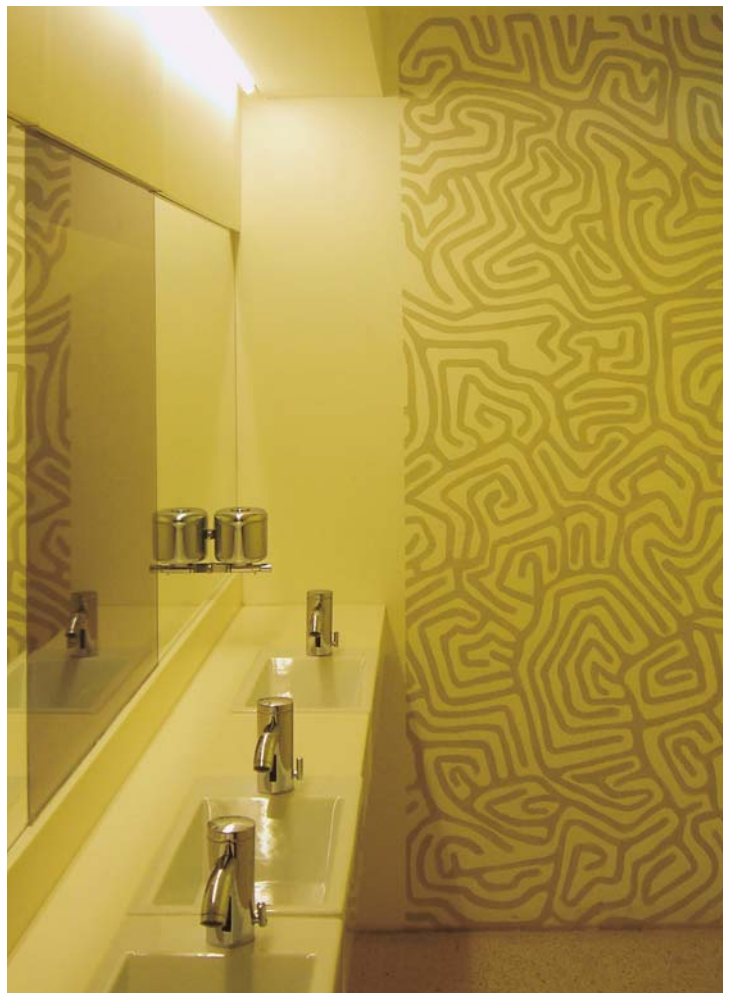
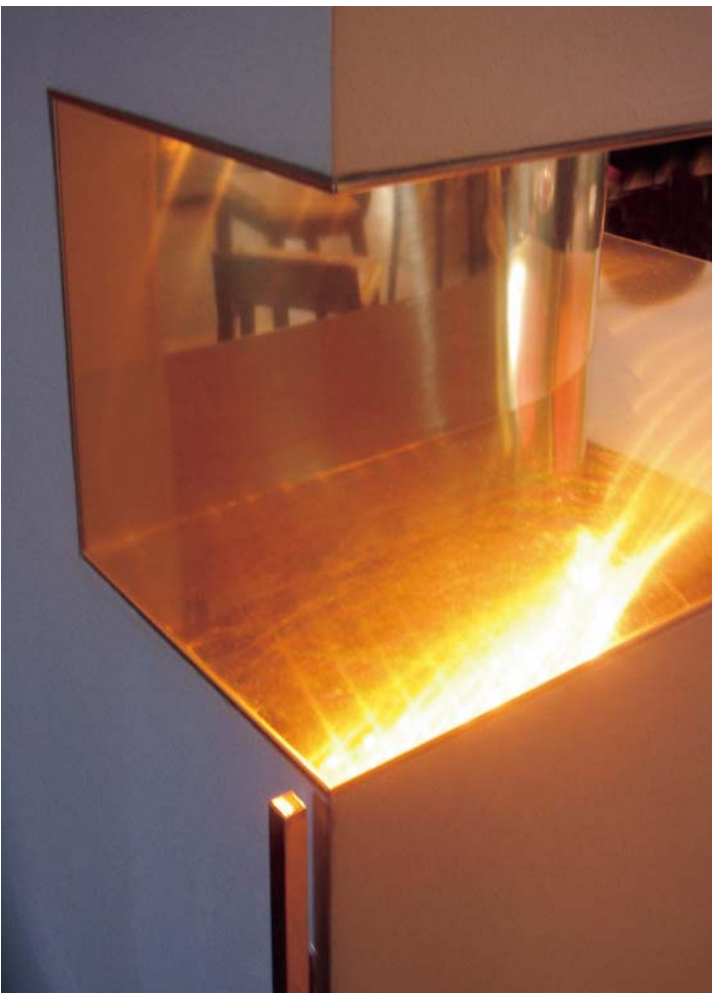
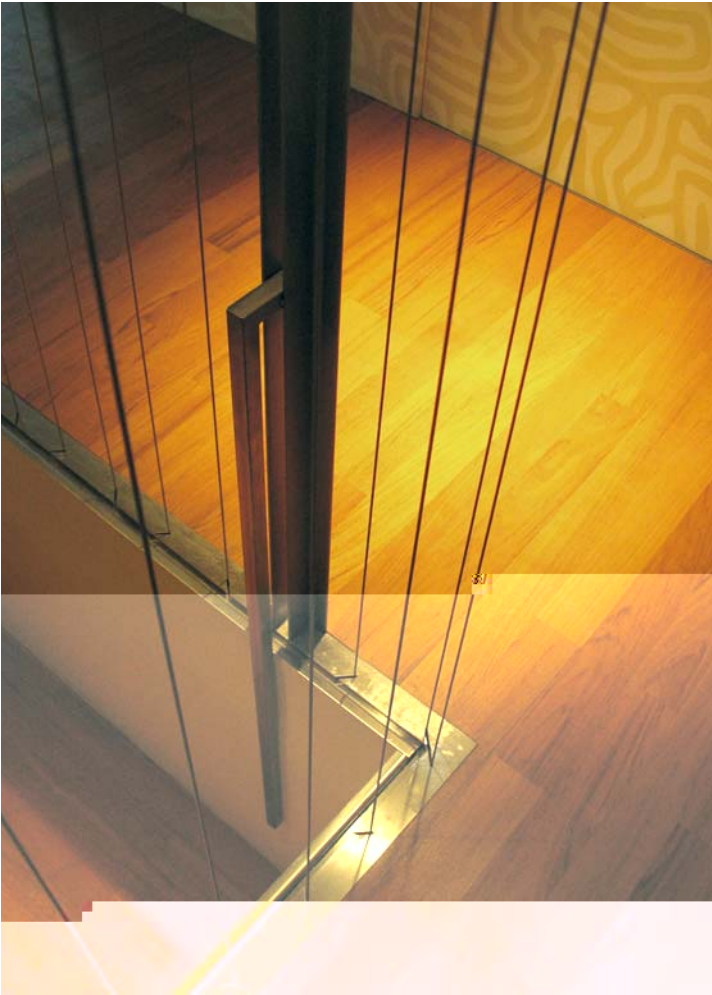

Vzdolžni prerez

preureditev ravenskega gradu

arhitektura:

Maruša Zorec, Maša Živec
sodelavci: **A. Kučan,**
M. Bolčina, M. Novak, D. Mo-
zetič, J. Zavrtnik, Š. Jerin, K.
Florjanc, V. Močnik, D. Stupar

investitor:

Mestna občina Ravne
lokacija:
Ravne na Koroškem,
Na gradu 1

velikost objekta:

2.627 m²
leto:
2004
investicija:
800.000 EUR

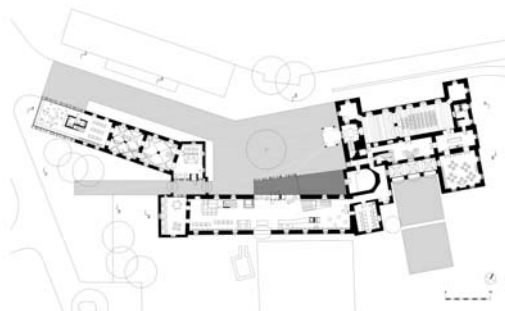
Foto: Jože Suhadolnik, Ana Kučan, Maruša Zorec

7.05

Preureditev ravenskega grajskega poslopja v kompleks regionalne knjižnice je začrtal natečajni projekt iz leta 2001. Prenova je vzpostavila kontinuirani prostor knjižnice, ki je razlit po obstoječi grajski strukturi in se iz nje preliva v mestni park z velikim čitalniškim oknom na zahodu. Funkcijska razdelitev oddelkov knjižnice in spremljajočega programa (muzej, razstavišče, grajska kavarna) upošteva historično grajeno substanco; v najstarejšem segmentu grajskega poslopja je v celoti ohranjen in rekonstruiran najstarejši del gradu, obdržan je kakovostnejši del prvotne knjižnice (prenova Bitenc) s takrat obnovljenim glavnim vhodom, delom stavbnega pohištva in odvzetim stopniščem (kar je odprlo arkadni hodnik) in ponovno vzpostavilo vizualno povezavo s parkom). Izvedena je rekonstrukcija dveh grajskih stolpov (ponovno "odkritih" med prenovo), v dveh kasneje dodanih grajskih traktih pa so posegi v stavbo strukturo smejejši in se pokažejo tudi navzven z diskretnim izrivanjem iz historičnega stavbnega elementa. Izrinjeni segmenti opredeljujejo nove funkcije historične strukture s arhitekturnim motivom črtne kode kot krovnega oblikovnega elementa, ki prinaša dualistično razmerje med starim in novim na likovni ter pomenski ravni. S preureditvijo grajske stavbe in dela grajskega parka se je vzpostavilo centralno urbano območje v središču naselja, ki povezuje staro trško jedro, kompleks ravenske železarne, stanovanjske soseske in izobraževalno rekreacijsko površino v nedeljivo celoto. Z urbanotvornim programom in kakovostjo prenove je ustvarjen ambient "akropole" - izredno privlačen, skoraj metafizičen prostor, ki kot oblak lebdi nad delavskim mestom, vrt znanja in park spomina. Realizirana preureditev ravenskega gradu je bila leta 2005 nominirana za Plečnikovo medaljo. *U.L.*

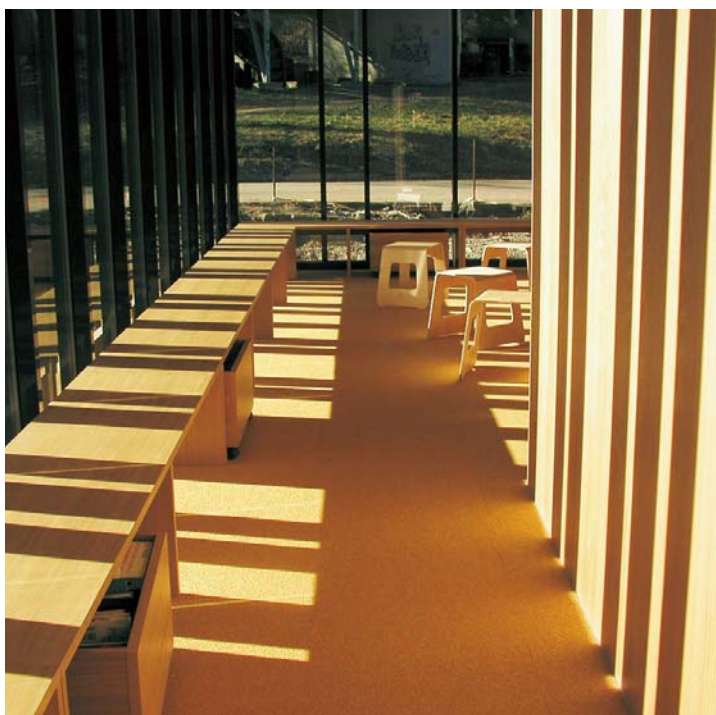
Situacija

Tloris

Prerez

hostel celica

arhitektura:

**Janko Rožič, Ira Zorko,
Aleksander Ostan, Jiri Kočica,
Žiga Okorn, Vesna Krmelj**

sodelavci:

**G. Drašler, N. Pavlin,
N. Obersnel, P. Gašperšič**

investitor:

**Mestna občina Ljubljana,
Študentska organizacija
univerze v Ljubljani**

lokacija:

Ljubljana, Metelkova 8

velikost objekta:

1.062 m²

leto:

2003

investicija:

1,25 mio EUR

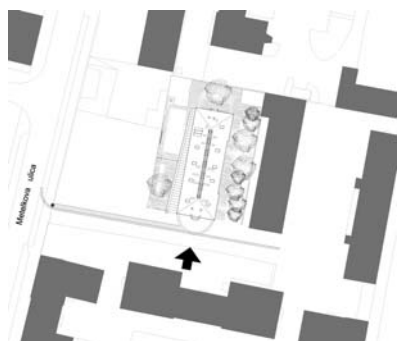
Foto: Janko Rožič, Žiga Okorn

7.06

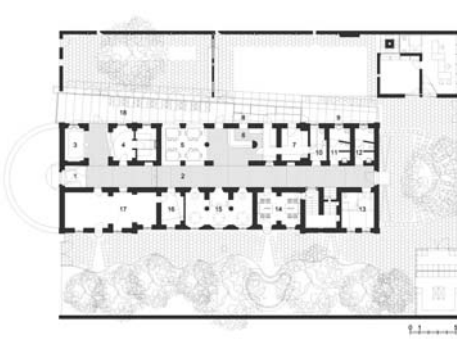
Preureditev nekdanjih vojaških zaporov na Metelkovi v Ljubljani v mladinski hotel – Hostel Celica prinaša trenutno najbolj kompleksen primer preurejanja objekta v Sloveniji. Pod projektom je podpisana skupina Sestava, ki je več let usmerjala delovni proces, ki je sprožil in udejanil “ustvarjalno preobrazbo” prostora težkih preizkušenj v odprto polje ustvarjalnih izkušenj. Hostel Celica ni samo še eden mladinski hotel, temveč je tudi galerija-hotel, saj je nekdanjih 20 zapornih celic preurejenih v umetniške bivalne celice, ki si jih lahko obiskovalec ogleda pod umetniškim vodstvom vsak dan. Pravzaprav je vsak del stavbe nekdanjih zaporov preurejen v razstveni prostor oziroma zapoljen s avtorsko reflektivnimi simboli, avtorsko poetiko, duhom tranzicijskega časa v tujini in doma, itn. Hostel je brez dvoma rezultat širše kulturne sredine, ki se je zbirala okrog skupine Sestava oziroma je vrh umetniške poti ozkega jedra Sestave, ki si je utiral ustvarjalno pot dobro desetletja s projekti, ki so imeli izrazito javno kritični in javno mnenjski značaj.

Koncept preureditve zaporov je rezultat prestave kulturno-umetniškega pola Sestave o nujnosti miselnega obrata, ki ga je bilo na začetku tranzicije v Sloveniji potrebno izvesti na čimbolj celoviti ravni, tudi v prostoru in arhitekturi. Celica je prostor spreobrnitve “slabega” v “dobro” s pomočjo prepleta umetniških vej pod koordinacijo arhitekta, ki do konceptualnosti prihaja v prostoru in času. Dvajset celic je preuredilo več kot osemdeset domačin in tujih umetnikov v funkcionalna razstavišča z mizo, omaro in ležiščem, največkrat v interdisciplinarni sestavi (ideja izhaja iz časa, ko so člani sestave zavzeli nekdanji vojaški zapor in ga uporabili kot galerijski prostor). Tudi preureditev celotne stavbe je izpeljana v kontekstu spreobrnitve vsakega prostora, predvsem pa tistih s negativno konotacijo, z zamenjavo funkcije prostora ter uporabo notranje opreme oziroma vnosa umetniških kreacij. Dvajset sob je nanizanih na nekdanjem zaporniškem hodniku, ki je preurejen v “prostor ulice” – reinterpretacija dubrovniškega Straduna, skupni prostori pa so prostori glo(k)alnega. Arhitektura, ki deluje tudi kot umetniška instalacija.

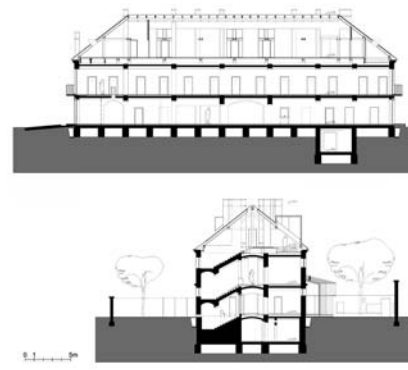
Realizacija brez dvoma dokazuje, da lahko prinese ciljno usmerjanje, procesno sestavljanje in razstavljanje koncepta s sodelovanjem arhitektov, slikarjev, kiparjev, književnikov, filozofov, javno stavbo, ki navdušuje širšo javnost, v primeru Mladinskega hotela tudi mednarodno. Hostel je takoj postal referenčna turistična atrakcija Ljubljane, prostor neponovljivega, prostor v katerem uporabniki ali obiskovalci srečajo Ikeo, Starcka in številne avtorske refleksije. *U.L.*

Situacija

Tloris

Prereza

urbani prostori, infrastrukturni objekti

Pomen robnih področij arhitekture, o katerih je govora v tem sklopu, je v svetu izjemno velik. Tudi pri nas je obstajala visoka kultura javnega prostora, spomnimo se le na Plečnika. Nekoč smo imeli tudi pomembno šolo umeščanja v prostor za infrastrukturne objekte, kot so ceste in mostovi. Gradnja avtocest kot danes eden največjih dosežkov državnega investiranja je prinesla tudi nekaj arhitekturno kvalitetnih infrastrukturnih objektov, seveda pa bi jih lahko še bistveno več.

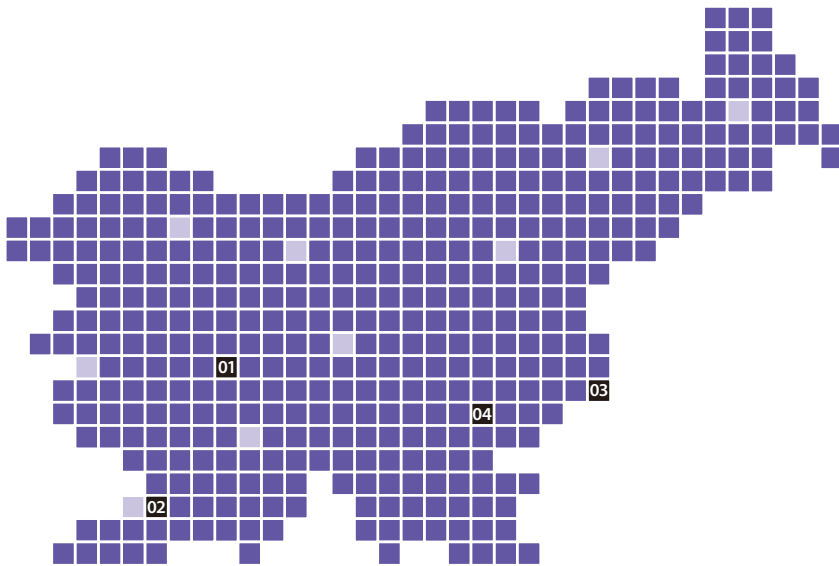
Urejanje trgov, parkov in odprtega prostora je prav tako zelo pomembna tema arhitekture in krajinske arhitekture. Osemdeseta leta prejšnjega stoletja obravnavajo odprto mestno površino kot "izgubljeno" dušo javnega prostora mesta. Obrazložitve avtorjev zasnove novih trgov se navezujejo na psihoanalitično razlago prostorskega konteksta, na avtorsko iskanje *geniusa loci*. V Sloveniji se je sledilo predvsem konceptualnim rešitvam arhitekta Borisa Podrecca, ki je v tistem času intenzivno načrtoval številne projekte prenove osrednjih tržnih površin v historičnih sredicah manjših mest v prostoru srednje Evrope. Ob prelomu tisočletja pa se marsikaj spremeni – razmišljanje o oblikovanju tržnega prostora se razcepi vsaj na dve struji. Sittejska struja v večjih mestih še kar naprej oblikuje "historične – *genius loci tlače*", ukalupljene v geometrijske mreže urbanega vzorca. Novo nastajajoča struja pa se prične uveljavljati predvsem v manjših okoljih, in to s progresivnim modelom vzpostavljanja sodobne urbane krajine. Poleg drugačnega vrednotenja konteksta nalog je prisotna tudi želja po oblikovanju abstrahiranega prostora, v katerega so umeščeni abstraktni elementi in pa na razvoj modelov abstraktnih krajin v urbanem prostoru. S procesom formiranja urbane krajine je morda začel kar nestor slovenske moderne Edvard Ravnikar z načrtom prenove Prešernovega trga v Ljubljani, konec devetdesetih pa linjo urbane krajine vzpostavijo Sadar&Vuga v Solkanu, Gojevič v Velenju, pa Fijavž, Lah, Purg s projektom za trg B. Kraigherja v Mariboru, Korpnik s Trgom celjskih knezov pred občinsko stavbo v Celju itd. Nova struja pričena obravnavati tržni prostor kot prostor sodobne družbe, s površinami za aktivnosti, ki jih je potrebno zaradi vse bolj individualizirane družbe povsod vzpostavljati, tudi v srednjeveških mestnih jedrih. Če prva struja ustvarja "klasičen" prireditveni prostor proslav in komemoracij za najpomembnejše dogodke v mestu, potem druga poleg tega razvija še prostore za sproščeno žuriranje in vdiranje japijevskega duha z ustvarjanjem individualno razstavljenih urbanih krajin. Totalen pristop k urejanju odprtih površin v naseljih je zanjo nepotreben in neizvedljiv, v historicizmu zagledana realnost pa staromodna. *M.D., U.L.*

Urban Areas, Infrastructural Structures, Landscape Planning

In most countries, borderline areas of architecture to be discussed in this section are of enormous significance. In ours, too, the high culture of public space used to exist - we need only mention Plečnik. An important school of embedding infrastructural structures such as roads and bridges into the space also used to exist. The construction of motorways, one of the greatest contemporary achievements of public investment, saw a few quality infrastructural structures being built, also as regards architecture, though there could certainly have been more.

Town square-, park- and the open area-planning are also a very important themes within architecture and landscape architecture. In the 1980s, open urban surface was regarded as the "lost" soul of public open area. The designers of new town squares use the psychoanalytical explanation of the spatial context in their comments and embark upon the individual search for the *genius loci*. In Slovenia, the conceptual solutions of the architect Boris Podrecca were used as guidelines. During that period, Podrecca was actively involved with numerous renovation projects of central town square surfaces within the historic cores of small Central European towns. At the turn of the millennium, however, significant changes occurred: the perception of how the town square space should be designed diverged, resulting in at least two opposing forces. In bigger towns, those in favour of Sitte's views continue to design "historic, *genius loci pavements*", unable to escape the geometrical networks of the urban pattern. The new group, active predominantly in smaller towns, put forward a progressive model of establishing contemporary urban landscape. Not only do they reprioritise the context of tasks; they are also led by a desire for designing an abstracted space with embedded abstract elements, along with developing models of abstract landscapes in the urban space.

The process of establishing the urban landscape may have been started by no other than the most prominent Slovene modernist Edvard Ravnikar with his renovation plan for Prešeren Square in Ljubljana. In the late 1990's, the line of urban landscape was established, among others, by Sadar&Vuga in Solkan, Gregor Gojevič in Velenje, Primož Fijavž and Bojan Purg with the Boris Kraigher Square project in Maribor, and Nande Korpnik with Celjskih Knezov Square in front of the municipal building in Celje. The new group is beginning to regard the town square space as space belonging to the contemporary society with surfaces designated for various activities. Due to the ever-increasing individuality of the society, these surfaces need to be set up everywhere, including mediaeval town cores. While the former group tries to create a "classical" venue for celebrations and commemorations of the most important events in a town, the latter goes further by also developing spaces for relaxed partying and the invading yuppie spirit through creating individually exhibited urban landscapes. For them, the total approach to planning open surfaces in urban settlements is neither necessary nor possible, while historicism-infatuated reality is deemed old-fashioned.

- 01/ Trg v Idriji
- 02/ Viadukt Črni kal
- 03/ Mednarodni mejni prehod Obrežje
- 04/ Most Loka

8.00

ab

predstavitev

trg v idriji

arhitektura:

**Boris Podrecca,
Marko Lavrenčič**

sodelavki:

**Maja Ambrožič Fučka,
Urška Možina**

investitor:

Občina Idrija

lokacija:

Idrija

velikost objekta:

1.900 m²

leto:

2005

investicija:

1 mio EUR

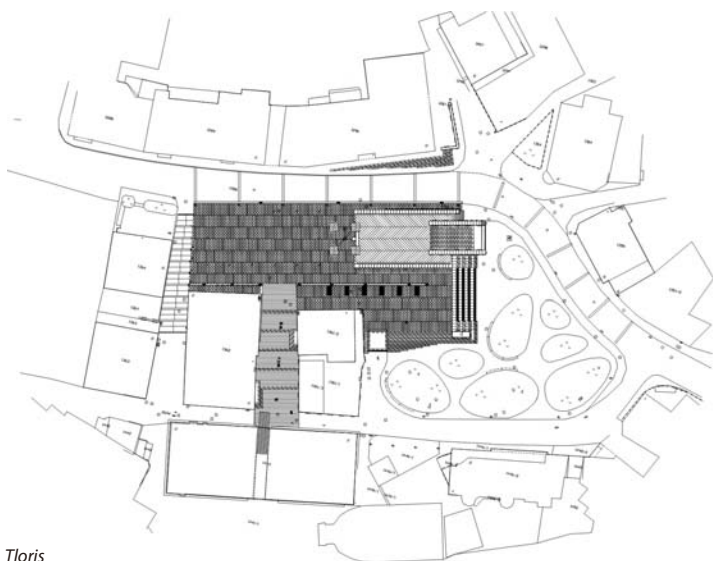
Foto: Miran Kambič

8.01

Konkretna situacija je predstavljala vzpodbudo za umestitev programa v prostor mesta. Trg leži v središču kraja, od koder starta ulica ki vodi navzgor proti gradu Gewerkenegg. Občutek prostora pa je obraten, kot da teče po ulici navzdol, se steka preko kaskad in izliva proti Idriji. Vertikalna topografija mesta z dominantno gradu se na trgu zravnava, oziroma zajezi. Esplanade, ravna površina, je v dialektičnem nasprotju s topografsko situacijo. Trg, ki je horizontalen, je v razgibani naravi in mestu nekaj posebnega, posebej dragocenega in prazničnega. Spominja na velikopotezne italijanske terasaste vrtove (vila D'Este). Trg je sestavljen iz mnogih elementov, ki pa skupaj in v povezavi z obstoječim tvorijo skladno celoto. Osnovna je delitev na spodnji nivo s teatrom in tržnico in zgornji nivo – Mestni trg. Na robu zgornjega nivoja je pod vodno kaskado kripta porušene cerkve sv. Barbare, ki je evocirana s tlakom in opremo trga. Fontana ima pomen očiščenja. Voda spominja na tehnološko vodo, preliva se prek kaskade v odprti jašek, ki sega v kripto in tam ustvarja akustičen milje. Trg je inscenirana kulturna pokrajina. Kamen je, kot pri Plečniku, material večnostne arhitekture. Pri dimenzioniranju kamna so uporabljene stare lokalne merske enote – klaftre. Osvetlitev nadaljuje koncept prazničnosti. Enfilada luči se iz Prelovčeve ulice nadaljuje na trg. Podrecca pri razlagi trga govori o šestih uporabljenih konceptih:

- izravnava trga v nagibu, kar pomeni, da postane kaskaden
- park kot urejen landscape, ki pa je nedokončan, saj manjka zasaditev
- voda kot purgatorijski, očiščevalni element, ki jo zastopa fontana in ki se izraža tudi z zvokom
- stiliziran križ, kot spomin na cerkev sv. Barbare
- esplanade, plato za prireditve in stopnišče, ki povezuje posamezne segmente trga
- kripta, s pergolo nad vhodom, z dvorano in razstaviščem ter večno lučko

Park, ki je zaenkrat še brez zasaditve, sestavljajo travnati ovali na peščeni podlagi. Ko bodo zasajena drevesa, bo popravljen vtis, da trg preko njega odteka in da park nima tiste potrebne intimnosti, ki bi vabila k njegovi uporabi. *M.D.*

Tloris

Prečni prerez

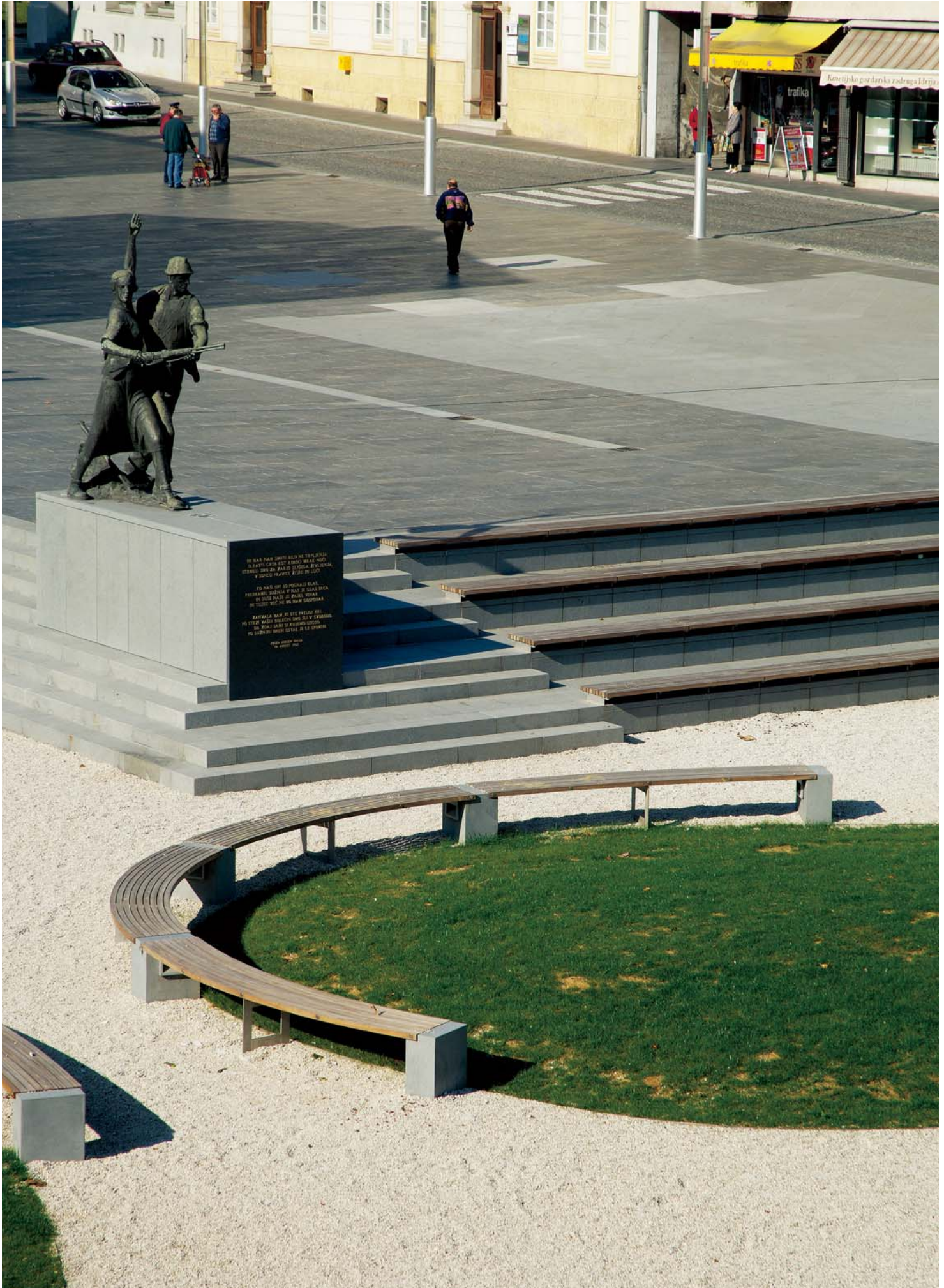

Vzdolžni prerez

viadukt črni kal

arhitektura:

Janez Koželj

sodelavec:

Marjan Pipenbaher

investitor:

DARS d.d.

lokacija:

odsek avtoceste Klanec-Srmin

velikost objekta:

28.172 m²

leto:

2004

investicija:

18,8 mio EUR

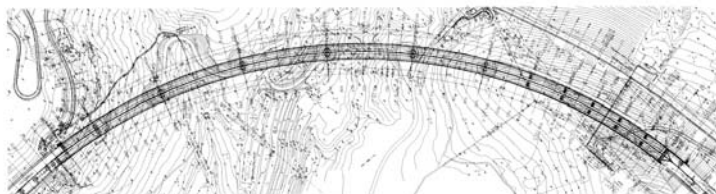
Foto: Janez Koželj

8.02

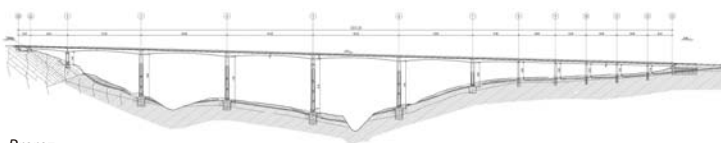
Zasnova viadukta je rezultat prilagoditve tektonike objekta zgradbi krajine. Poglavitna značilnost viadukta je njegova odkritost, ki izhaja iz dosledno izpeljane zamisli o postavitvi v krajino, rešitvi konstrukcije in izbora tehnologije.

Neposrednost konstrukcijskih in oblikovnih rešitev obvladuje celoto v neprikriti obliki, ki je nastala s poenostavljanjem in z odvzemanjem vsega, kar ne bi podpiralo osnovne zamisli. Zleknjena oblika viadukta deluje v pokrajini umirjeno. Močnejša, vutasta gredna konstrukcija na visokih podporah zaznamuje bolj zračen prehod doline, medtem ko je tanjša, ravna greda umerjena s kratkimi stebri, kjer se viadukt izteče v blago pobočje. K skladnemu vtisu viadukta v krajini Osapske doline bistveno prispeva razporeditev osrednjih, najvišjih stebrov, ki so poravnani z višinami naravnega reliefa.

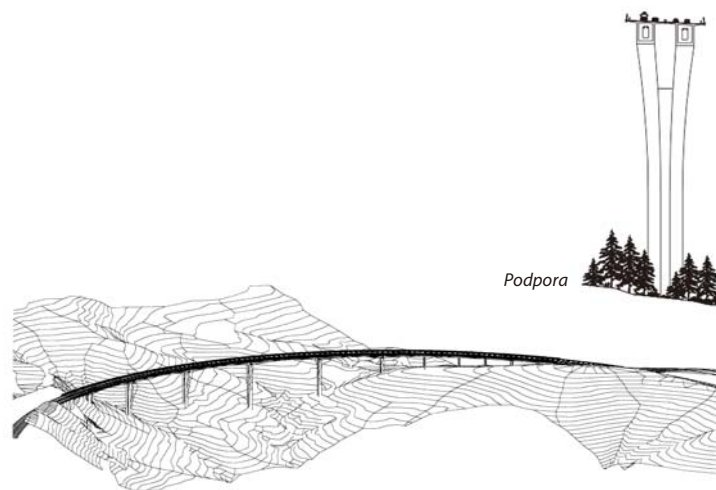
Tekoče oblike konstrukcije so rezultat tehnične optimalizacije. Optična harmonizacija členov s celoto in še posebej tektonika stebrov so bili doseženi na računski način brez dodatkov ali olupšav. Značilna organska oblika razvejanih stebrov je objektivna. Na preprost način rešuje problem, kako namesto dveh stebrov enoten steber iz najmanjšega možnega prereza razvejati v dve podpori ločene prekladne konstrukcije. Krivulja podpore je enovita in se razraščča brez dodatnih členitev v krivulje vutastih ojačitev gred. Na ta način je bila ustvarjena enotnost vseh oblik viadukta, ki mu daje značilno prepoznavnost. J.K.

Situacija

Prerez

Podpora

Prostorski prikaz

mednarodni mejni prehod obrežje

arhitektura:	lokacija:
Mojca Gužič Trplan,	Obrežje
Polona Filipič,	velikost objekta:
Gregor Trplan	7.500 m²
investitor:	leto:
Vlada Republike Slovenije	2004

Foto: Miran Kambič

8.03

Projekt je nastal na podlagi tretjenagrajene rešitve na javnem natečaju. Prvonagrajena rešitev je bila žal predraga in prekomplicirana, da bi bila realno izvedljiva. Tudi realizacija te rešitve pa dokazuje, da so javni natečaji za objekte, ki gradijo javno podobo države, edina prava pot.

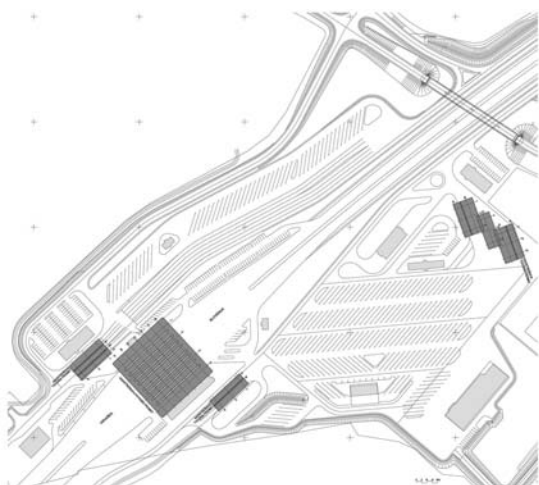
Mejni prehod leži na vzhodnem robu Krško-Brežiškega polja, kjer se od juga približa valovita pokrajina gričevja vzhodnega dela Gorjancev.

Projekt obsega nadstrešnice za osebni in tovorni promet v sklopu mednarodnega mejnega prehoda. Programska delitev se odraža tudi v dveh pristopih reševanja, ki izkazujejo različno stopnjo arhitekturne angažiranosti glede na pozicijo in pomembnost nadstrešnic.

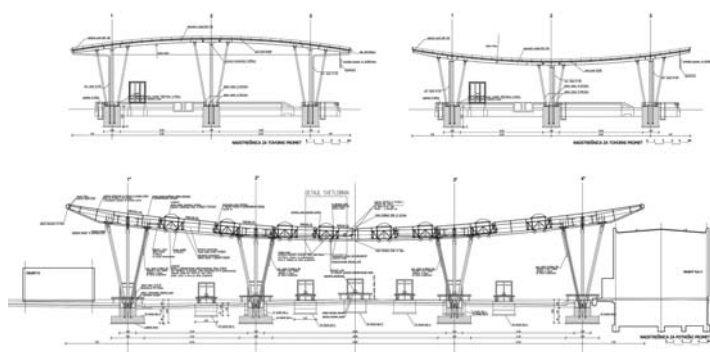
Nadstrešnica za potniški promet je zasnovana kot razpoznavna celota, ki daje prostoru zelo jasn akcent – objekt kot landmark. Njegova pojavnost v prostoru presega zgolj zadostitev gole funkcije in predstavlja prepoznavno točko vstopa v Slovenijo.

Zasnova objekta nadstrešnice se zgleduje po filozofiji avtomobilskih konstruktorjev, tako da je konstrukcija skrita in oko dojame le estetiko oblike, v katero so integrirani tudi vsi funkcionalni sistemi potrebni za delovanje. Streha je oblikovana kot kovinski perforirani plašč, ki ovije konstrukcijo, medtem ko so podpore - jekleni stebri - reducirane na racionalni minimum. Snopi nagnjenih podpornih stebrov izboljšujejo statične momente in se obenem zlivajo s 'kaotično' okolico polno različnih konstrukcij in objektov.

Poleg zaznave objekta od daleč je pomemben tudi postanek pod nadstrešnico. Zaradi velike površine je streha modularno prerezana s svetlobnimi pasovi, ki podnevi prepuščajo svetlobo pod nadstrešnico, ponoči pa ustvarjajo linijske pasove umetne osvetlitve, kar daje objektu značilno nočno podobo. Poleg osnovne funkcije nakazujejo prehodnost in smer vožnje ter omogočajo potnikom enostavno orientacijo v prostoru, saj je njihova pozicija preslikava voznih pasov. Tovorne nadstrešnice so zaradi sekundarnega pomena, pa tudi različnih pozicij, ki jih določa organizacija prometa in različnih tlorskih velikosti oblikovane kot 'nevtralni' objekti. S svojo valovito obliko delujejo kot podaljšek okoliške krajine in le v osnovni ločni formi spominjajo na obliko glavnega nadstreška, ne da bi mu konkurirale. M.D.

Situacija

Prezezi

most loka

arhitektura:

Janez Koželj

sodelavca:

**Jože Jaki,
Vilko Šuligoj**

investitor:

Real, Občina Novo mesto

lokacija:

Novo mesto, Na Loki

velikost objekta:

270 m²

leto:

2003

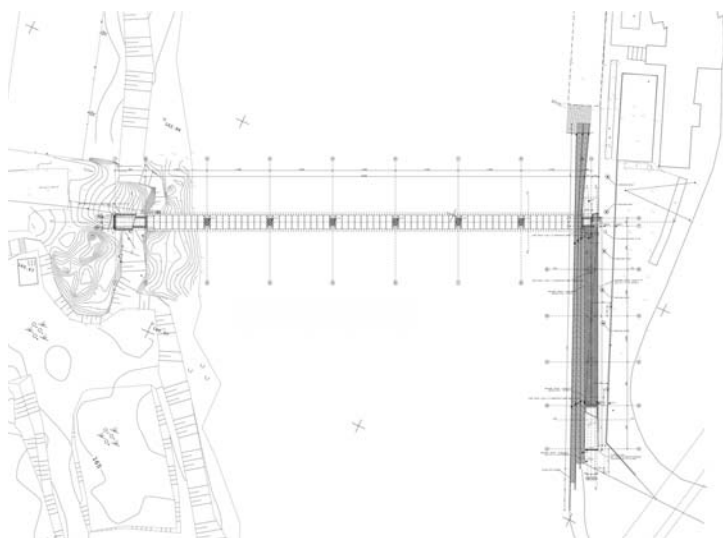
Foto: Miran Kambič

8.04

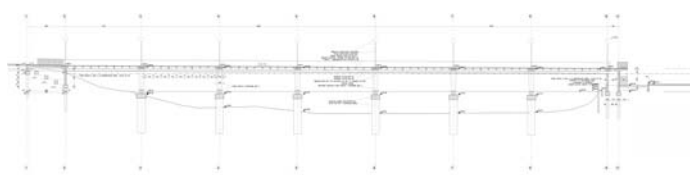
Peš in kolesarski most preko Krke dolžine 90 m in širine 300 m služi za najkrajši pešaški in kolesarski dostop iz mestnega središča Novega mesta do območja Portovala in povezuje obstoječe ter predvidene nove programe obrečne rekreacije. Dostop na most je iz sprehajalne poti in poti na Loko na levem ter od vhoda v letno kopalnišče v izteku pešpoti od Topliške ceste proti Krki na desnem bregu reke. Zaradi višinske razlike je na levem bregu predviden dostop na most preko položne klančine in stopnic iz smeri, vzporedne z reko, vzdolž sprehajalne poti.

Most je oblikovan v obliki poravnane lesene grede, ki se opira na lahkotne vilice, razvejane v smeri vodnega toka. Škatlasta konstrukcija ustvarja vtis enovitega telesa, oprtega na transparentne podpore in spominja na stare lesene mostove na Krki. Izraz mostne konstrukcije se sklada z arhitekturo bližnje čolnarne in naravnim značajem rečnega ambianta. Skladnost med elementi mostne konstrukcije zagotavlja enotna geometrija prečnega prereza, v kateri se oblika nosilne škatle podaljšuje tako na viličaste opornike kot na oba brežna opornika istega prereza. Dostopni elementi mosta so enostavnih oblik in transparentne izvedbe ter v drugačnih gradivih, da ne bi konkurirali arhitekturi mosta.

Nadvodna konstrukcija mosta je iz lepljenega macesnovega lesa. Razporejena je na 8 opornih polj razpona približno 13 m. Konstrukcijo sestavljata lepljena nosilca v višini ograje. Nosilca sta prečno povezana s tramovi, ki nosijo pohodne plohe tako, da tvorijo nosilno škatlo trapezne oblike v obliki črke H. Horizontalna konstrukcija je zavetrovana z jeklenimi vezmi. Nosilec se opira na armiranobetonske opornike v obliki črke Y. Podpore temeljijo na gredah, ki povezujejo pilote, zabite v rečno dno. Prav tako se temelji obeh brežnih podpor mosta in klančine opirajo na pilote. *J.K.*

Tloris

Prerez

digest

uvodnik
intervju
esej
predstavitev
prevodi

Page 1

Miha Dešman, Uroš Lobnik Slovenian Architecture 2004-2006

Where is Slovene architecture today? What can it offer to the European space, what does it offer it? In the 1970s, Slovenia was the European oasis of experimentation on the western brink of the greyness of the East and it can be said that it retained its role of an experimental testing ground even after the independence. The period of Slovene opening up and subsequent transition was a turbulent one that challenged many paradigms previously held sacred, and architecture was no exception. The restrained modesty, the social righteousness, the rationality of function and expression, the honesty of construction, etc. all had to give way to new requirements: prevalence of the private over the public, the architecture of the spectacle, the architecture of media dynamism, lifestyle and trend architecture, the emergence of architectural celebrities, etc.

The architectural culture and its institutions have gone through substantial changes themselves, chiefly concerning the growing complexity of the profession and the increasing responsibility of the architect without suitable working conditions to offset that responsibility, as well as the restructuring of architectural bureaux, the adoption and changing of legislation, the founding of the Chamber of Architecture, the emergence of new media, etc.

There has been an explosion of architectural activity in Slovenia. For all the lack of significant realisations in the previous decade with no more than two or three completed per year and a couple of even drier spells, we have been witnessing a completely different picture in the last few years: more quality architecture is produced every year. In fact, due to volume, works that would likely win prestigious national awards only a few years earlier are now not getting the atten-

tion they deserve. It does seem that architecture is in bloom again, though in a different way than in the legendary 1960s.

New generations of architects have emerged, the structure of investors has changed. In establishing and adapting to new market relations, the new generations of architects seem to have got the upper hand by developing new working and creative strategies. There are a few standout architects belonging to the older generation with recognisable architectural bodies of work that are often denied proper evaluation due to so much new output. That said, a large part of the architectural community still shows no ambition and has nothing exceptional to show.

After a decade and a half, it is time for a synthesis. Attempts to analyse the plural layering of Slovene architecture in recent years lead us to a certain duality of standpoints. Some remain in keeping with the Slovene school and its continuity (particularly the older and middle generations) and see architecture as culture embedded in a space and context, which could be national, geographical, historical - if you want, the Mediterranean, the Alps, wood and stone, etc. Frampton's term "critical regionalism" may also apply. Other, particularly younger architects, think differently, globally, to use a neologism, turning and returning to the local from their global position. They are interested in the media, the architecture of sensual experience rather than cultural distinction, commercial efficacy rather than ethical validity. Between these two basic directions, there exist, naturally, numerous positions along this cline, and hybrid positions.

In this confusing multitude of values, there is an increasing need for an individual cultural stance in order for the global influence of Western (particularly American) culture not to overtake the entire cultural field. Within this stance, one should avoid all extremes, i.e. extreme isolationism on the one hand, as well as a fully open foray into the global society in terms of culture on the other. This journal looks for the germs of such

stance found in the work of Slovene architects, architects who are not generation-bound and whose work reflects their desire to find balance between the two approaches, between the necessity to affirm one's national identity and recognition, while at the same time opening to foreign influences - essentially glocalism as a simultaneous global and local orientation. Alongside, the question of general responsibility of architecture is also readdressed, not merely as an aesthetic and economic responsibility, but also as social and ethical responsibility.

Rather than motivated by the eagerness to record and inventorise, this two year review of architecture reflects the need to synthesise the aspects of architectural developments in Slovenia, to revitalise the architectural criticism and to bring the assessment of architecture to a higher level. The full EU membership gave rise to the need to assess Slovene architecture in the context of European architecture, as well as to suitably present and establish Slovene architecture in the European space, requiring us to revitalise the view on Slovene architecture. This issue of ab magazine is an attempt at a review of the Slovene architecture of the last two years and its assessment it from a common perspective, an intellectual and critical position shared by the editors - to produce an "outside view from the inside".

The journal also serves as a synthesised inventory of the work of Slovene architects in the last two years. Due the amount of output, the criteria were set in such a way as to include a wide selection of works; this way, the journal serves as a cross-section of the entire profession, rather than a showcase of only the most progressive architectural developments. The journal is thematically organised by type of architecture: residential buildings, schools and other public facilities, infrastructural objects, luxury houses, urban developments, etc. The thematic sections take into account properties other than only basic typology of the featured architectures: buildings

that set standards open each section with a more detailed presentation, followed by a review of architectures stemming from the same or a similar pattern. On this account, the presentation is to be read and understood on more than one level and considered open for further additions to the basic list of published architectural works, as well as to shed more light on the theories and to enable various standpoints to be even more precise. Alongside the presentations, there are articles evaluating the yearly production or drawing parallels with comparable situations elsewhere in Europe. It is the intention of these articles to provide objective standpoints for further assessment needed by the Slovene architecture with its qualitative and quantitative output in the name of national interest, if nothing else. One way for Slovene architecture to gain recognition home and abroad is by means of quality criticism which would "set things right". We need criticism which will strive towards objectivity, which will apply the same or at least similar criteria when reviewing the production, which will draw attention to the overseen architecture and will not be swayed by the hype. We wish for more objectivity, less oversights of the good, and less glorification of the substandard.

Page 6

Miha Dešman & Uroš Lobnik

Slovene Architecture in Bloom

The Accumulating of the Accidental

Slovenia is living its success story with architecture not unaffected. In the new millennium, Slovene architecture suddenly became disorganised and intriguing, multi-layered, controversial, with no central point, complex and complicated. All at once, one thousand buds are blossoming when before there were none, and this may well be an indication that we are leaving the transitional period behind on our way to becoming a normal, pluralist society, including as regards architecture. There are changes occurring on numerous levels. The public role of architecture is undergoing a transformation as architecture itself gravitates towards the private sphere. Borders are no longer relevant and certain layers of the prodigious architectural culture became an overnight phenomenon that did not go unnoticed internationally. How do we as architects understand this blooming of the Slovene architecture, how does our perception compare to the public awareness of the phenomenon, and what do domestic and foreign critics have to say about it? The manner in which the blooming of the Slovene architecture has so far been received is not keeping up with the ongoing turbulent developments; in this essay, we shall try to shed light on such reception with a thorough analysis of the "inside" followed by comparisons with the "outside" situation. The Slovene situation within the EU is at the

same time specific and non-specific. In Slovenia, one is able to spot trends in a relatively explicit form. The manner in which they are realised is natural, transparent, and identifiable. A small country with a small cultural environment acts as a representative sample, useful for extrapolations of the global situation as all options are somehow kept open all the time. Larger and more stable environments, on the other hand, cannot escape the effect of the democratic paradox, i.e. the possibility for the excess to be lost in a crowd. Nowhere else in Europe can one at the same time build the best and the worst residential architecture or a school with the same investor.

An air of accidentality permeates the Slovene space causing great deviations from the norm, both positive and negative. This accidentality is the reason why Slovene architecture became intriguing and continues to be such. It is through accidentality that the potential for progress is brought into the Slovene space, however this potential is currently generated by the excess. If the Slovene architecture is to establish a wide base that would act as guarantee of widespread quality and ensure that the public interest is protected, however, it cannot continue to merely wait for the accidental to happen and marvel at it when it does.

The Uncertain Ability to Synthesise Art and Culture

It seems that two-speed Europe also brought us two-speed architecture. Slow architecture exemplified by modernism, finds its inspiration in culture. Here, the working process involves uncompromising criticism and research. Its characteristic is the never-ending project and its future is uncertain.

In the past few years, architecture as a discipline has been undergoing a metamorphosis that affects even those premises that were until now deemed fundamental and held sacred. The loss of faith in the modern society is leaving its mark on architecture, as well, with a schism between the architecture that stems from the tradition of the modern project, and the architecture that sees this tradition as irrelevant. The former is responsible, social, logical, principled, honest, slow, as well as intellectualist and elitist, while its opponent and possibly its successor is quick, seductive, adaptive, irresponsible, and pop. Architecture holds a mirror up to the time period, society, investor, architect, no doubt about it. But what happens when it holds the mirror up to nothing, when the function is lacking, and when, instead of complexity, it results in false splendour?

The Pragmatism of Contemporary Architecture

Architecture has undergone a mutation from critical architecture into the practice of merely executing projects, which is conformist, pragmatic and

devoid of ideology - Koolhaas calls it "irresponsible architecture". This is a global phenomenon, undeniably present in Slovenia, as well. Alongside the previous paradigm - one could label it as modernism and its protagonists as modernists, or rather post-modernists in the last two decades - contemporary architecture that ceased to be in direct connection with modernism began to take root. By regarding post-modernism as a differential of modernism, the contemporary architecture appears not to conform to either paradigm, particularly because its fundamental ethical, professional, and social premises keep changing. "The death of modernism" is not even considered an issue anymore; along with the rise of individualism and the decline of social commitment, this architecture became self-referential.

Layering

The individualisation brought on a generation shift and in turn a differentiation among the architects. A co-operative working atmosphere contributing towards attaining the common goal had to give way to hierarchical relations and competitiveness. An alternative interpretation of this empowerment of the contemporaries at the expense of the modernists as an opposition of the young (not all) against the old (practically all) applies only in part.

While there is some continuity between the old and the young architects, a closer look reveals its weak nature. The contemporaries mostly do not identify - not privately, anyway - with the architectural scene they have inherited and do not take part in the traditional professional and cultural events; instead, they are establishing their own scene where they can name their own price. In today's Slovenia, one finds active environments in the domain of the "old" architectural forces, including the Architects' Society of Ljubljana, the Chamber of Architecture and Spatial Planning of Slovenia, as well as the Faculty of Architecture, the DESSA Architectural Gallery, the Piranesi Foundation and lately the Architecture Museum of Ljubljana. The Urban Culture Institute Trajekt stands somewhere in the middle while there is a growing number of organisations, initiatives and projects representing the "young" forces such as the Sixpack exhibition, Monochrome's International Architecture Biennale, the Kompilacija_2005 exhibition, the Wonderland travelling exhibition, etc. The contemporaries find inspiration abroad and in turn enjoy a strong international backing, particularly from The Netherlands, while the modernists are still in control of the Faculty and other institutions. In regular intervals of a few years, we have been witnessing each new generation make a vigorous stab at redressing the balance of power but the most recent generation shift represents more than that - it is a more significant and far-

reaching phenomenon that in its own way puts Slovenia back onto the map of countries with relevant new architecture after some thirty years. Architectural professionals that took foreign post-graduation courses after graduating from the Faculty of Architecture in Ljubljana, are gradually taking over the initiative.

Real-time Architecture

In the United Europe of today, an increasing amount of importance is given to the identity and quality of a constructed environment. City centres are not necessarily more interesting than the periphery, especially with the information revolution having made all information accessible to everybody (even so, Slovenia is lagging behind in this regard). Architecture rides the fast train - sometimes, it even feels like a runaway - to the globalised future. The rush leaves many matters unsolved and many questions unanswered. There are, however, benefits, such as the newly-absent delay that until recently used to determine the position of Slovene architecture, causing it to habitually lag a few years behind the developments in the centres of architecture. This situation is now undeniably changed with delayed architecture having been replaced by real-time architecture. As soon as a young Slovene architect's work is completed, it is published in international architectural magazines and thus made available to the European public. This does not mean that, suddenly, everything is possible - it does, however, mean, that what used to seem impossible can now be expected in Slovenia, and offered by Slovene architects.

Spectacular Form vs. Normality

More than ever, the current preoccupation of the Slovene architecture lies with form, paying hardly any attention to function and leaving the decision up to others. It is of course the investor who decides about the function (and always has done), but function did not use to be devoid of social responsibility with the architect contributing to it, representing it, and realising it. But as the capitalist society requires each individual function to be subject to the owner and thus the capital, the architect is left with little choice but to identify with the function that is not communal but rather private and egotistical. Consequently, the form is also egotistical. The architect is the devil's advocate trying to maximise the profit for the investor, even for the price of transgressing the boundaries of ethics and legal regulation.

Architects may go even further in enforcing individualistic form, and many have already crossed the Rubicon by imposing their egotistical, self-promoting projects upon the communal function with little regard for rule of the best possible solution and on the expense of public interest,

which is supposed to be a primary concern for a building such as a school or a museum. Declaratively, the architecture of today is looking for new function even though it appears to be looking for new form.

Declaratively, the architecture of today is looking for new function even though it appears to be looking for new form. This is just the opposite from the modernist situation where architects were supposedly looking for new form - they were in fact looking for new function with form remaining second to it. The comparison between modernism and the current situation may be likened to the comparison between a daily "news" item that goes stale before sundown and a "serious" text that not only remains current but increases in relevance with time. On the one hand, this is a way for the "serious" architecture to try and escape real-time reception in the contemporary environment of information, especially as it gravitates towards the perennial. On the other hand, we witness "outdated" architecture time and time again, be it declarative postmodernism in the vein of Rossi or deconstructivism, both of which had been abandoned for good after a couple of years. In fact, similar fate befell most of what was celebrated as "real" architecture not more than a decade ago.

Committed to Professionalism

For many Slovene architects, architecture became to represent more than merely a form of art; instead, they see it as a wider cultural package containing market, social, engineering, technical, economic and promotional dimensions, starting with acquiring work, its organisation and promotion, and finally post-production. This component of the contemporary Slovene architectural production is largely rooted in a thorough and careful research of the realities. In the research phase, the more dynamic architects endeavour to comprehend contemporaneity, art, different lifestyles, as well as the common points between their homeland and the world at large, the global and the local, between tradition and modernism, architectural and non-architectural themes. With constant uncompromising commitment in all stages of production of an architectural work - beginning with fulfilling the investor's programme, the basics of architecture and design, and the projecting and building, which includes daily visits to the construction site - these architects set new, high standards.

Fresh Architecture

Unlike some European countries and regions, such as Vorarlberg, Switzerland, or Spain, where quality architecture is being produced in all kinds of environments and by architects of all ages and belonging to any school, both production and promotion in Slovenia are mostly limited to the

output of younger "notorious" groups and individuals. In this regard, the Slovene architecture thus became rejuvenated, or - to be kinder - received a fresh supply of energy. The question is, however, to what extent we are aware of this fact and how we see the newly-emerged situation.

Among all the blooming, the Slovene architects and critics have neither been able to establish a set of criteria by consciously attempting to raise the bar of quality in the Slovene architecture and architectural policy based on the former. The attitudes of the general public have indeed become more relaxed and sympathetic towards the contemporary architecture, which is reflected also in the increased investment opportunities, yet with the majority of the contemporary architecture being conformist and succumbing to formalism, it is becoming increasingly difficult to see the real nature of the iceberg under the tip. Celebrity architects and their often excessive realisations are by no means the only yardstick against which the architectural culture of a nation is measured; quite the contrary, it is the level of the architects in the base camp under the peak representing most of the buildings and most of the profession that gives an impression closer to reality. Now is the time to establish the criteria for the evaluation of national architecture to help define an above-average quality architectural base in Slovenia. In keeping with their sensationalist nature, the popular media tend to feature works that are new, but not original; by the same token, they habitually overlook quality and original architecture since they are unable to apply even the basic criteria in order to grasp, let alone evaluate. Spectacular form is thus favoured over normality that remains pushed to the side.

Pop Architecture

At present, there are no big architectural bureaux in Slovenia; there are soloists and architectural garage bands. The highest value of the latter is hyper-production, which, however, is mostly unreal - virtual. The recipe for success: find a niche in the complex reality, and then pompously fill that niche. The downfall of big bureaux was brought on by the transitional period, while the architectural groups made a detour away from the fossilised domestic hierarchy after years of inactivity and filled the void with a new attitude towards the appreciation of space and architecture. These groups were able to make a name for themselves in the local environment almost in a blink of an eye by promoting and marketing their output as a trademark.

The groups retain their leading positions by marketing distinctiveness, not in the sense of creating a creative opus in the traditional context of academic evaluation of achievement, but rather marketing the brand name. Marketing requires effective promotional strategies combined with

operational capability. The activities of these groups are not subject to scrutiny and supervision that used to come from the exclusive, Faculty of Architecture-based circle of the architectural elite. The excess, partially due to the hyper-production itself, brings the distinctiveness that stems from the negation of the established circumstances, as a rebellion of the younger generation against the system of gradual acquisition of knowledge and projecting rights - the system that was, however, already defunct - while domestic promotion, not criticism of architecture requires a wider, international context (also for the purpose self-promotion).

A more dedicated attitude that refuses to end up in hyper-production takes too long to be appropriate for a seasonal approach, such as that introduced by SadarVuga with their presentations in the Cankarjev dom arts centre. A creative opus is not the product of the spirit on an individual but rather a team spirit. The limits of architecture have been pushed into the realm of virtual. Amazingly, not a single one of the architectural bands employ a secretary or a manager, or, for that matter, more than a few people altogether - they are the masters of web and tabloid pages.

The Hidden Continuity between Tradition and Contemporaneity

The creative process is increasingly influenced by the analytical phase and the different methods of analysis, rather than the creative process itself, are the main factor contributing to the differences between projects. Therefore, the deeper significance of the strategically oriented Slovene architecture still remains "traditionally" contextual. It is only the criterion of genius locci that changes. The essential change is the appreciation of space and the investor's basic requirements, while the architect's commitment lies in changing of the investor's perspective and extending to a wider perception of the roles and the significance of architecture.

Over the past ten years, Slovene architecture has been charting its way from contextual to site-specific architecture. And what are those? In fact, they're one and the same thing, differing in terminology - the latter is part of the globalist vocabulary - rather than essence. There is a common trait, a trademark of Slovene architecture, and that is its hidden continuity of attachment to its "dead" fathers, reflected in constant comparing, creating of a relationship, searching, but also in rebelling and reinterpreting of what was here before. Even the brand generation is not immune to it. With their facade for the condominium, Sadar and Vuga cast an eye on Fabiani's Artaria building in Vienna; with the facade for the XXS house in Ljubljana, Dekleva and Gregorič follow Semper's Stoffwechsel theory just as Ravnikar did with the Trg republike Square complex. This "bur-

den" of tradition and context is a specific characteristic, indeed quality of even the newest Slovene architecture. Attempts at escaping it falter as a rule.

The Dubious Specifics of the Local

The Slovene architectural bands are launching themselves up like shooting stars. They are redressing the balance of power on the Slovene architectural scene so explosively that solo players aiming for longevity are left without a cohesive force. Local, personal strategies are almost imperceptible. Everyone failing to produce two buildings each year falls out of vogue. A committed approach requires support in evaluating the achievement but with the criteria biased towards hyper-production and the global space, it does not come easy. Even the solo players are thus forced to adopt certain key working methods of the architectural bands in order to conform to the newfangled criteria. Meanwhile, the international promoters of the Slovene, and now also multi-national architectural bands active or based in Slovenia are touting them to the European public as the bringers of the local specifics into the Europe's new administrative space among the ongoing globalisation. But is this actually the case? In Slovenia, there is at present an unusually strong drive for establishing a caste of architectural celebrities that would rise above the constraints of average-quality architecture. This is a situation particularly characteristic for any small environment but the fact remains that a star-studded exclusive environment will not produce subtle individual projects but only trendsetters.

Contemporary Slovene architecture - a nicely wrapped package

Sodobna slovenska arhitektura (Contemporary Slovene Architecture) is the subtitle of the second book in the series, an expanded re-print of the first one, published to accompany the 2003 exhibition. In the following two years, the exhibition travelled the world and in a way established the Slovene architecture as a nicely wrapped package. Sixpack made it as a global trademark, but not a local one. Sixpack is an intelligent answer to the current situation, taking advantage of the dialectics between the local and the global for its media project. The motive for the architectural teams to join forces were pragmatic initiatives, not shared ideas and beliefs, which was characteristic of previous generations. This generation is certainly a strong one, but its exclusivity caused a division within itself and led to a race and a fair bit of frustration among the architects in Slovenia. There definitely was "redressing of the balance of power", a new generation was enthroned and it is only a matter of time before it begins to influence the established architectural scene at the Faculty, in politics, and within institutions.

Conceptualism of the Effect

Distinctive architecture with an instantly identifiable author is not characteristic for today's Slovenia. There is an illusion of a "quiet" consensus between the various generations of architects, increasingly unable to hide the mounting confrontations. The many reasons for this can be divided into the following four segments generated by the conceptualism of the effect: pop(ularisation of) architecture, hyper-production, the demand for architecture to be recognisable but without taking any major risks, and the exclusivity of each generation due to its individuality.

Excess, the Symbol of the Transitional Period

In the contemporary Slovene architecture, all four of the above segments are connected by the power of the form; the conceptualism is the conceptualism of the effect, not the conceptualism of the process. From the forefront, function is relegated to the level of one of the variables. Often, architecture is completely subjected to the concept and it is its very subjection which proves that the modernistic approach to architecture, once conducted from a single standpoint, lost its former strength; its centre point cannot be determined. The excess further accumulates. Public interest, social purpose, functionality, beauty - these are all side effects while the decisive variable is determined by the market effect and promotion. The excess is, however, not caused only by the programmes dictated by the investors; the problematic situation in urban and spatial planning and in the planning normative also stipulate the development and domination of form as the only segment of architectural creation left to the architect.

The investors' and architects' expectations overlap only within the figural segment of the architectural facade skin as a graphical element of the spatial composition of architecture and urbanism, which occupies the spaces with surprising aggression, opening the floodgates for the globalist aesthetic like a tidal wave, washing away any creative risk of a locally- or regionally-aware architect.

The Global vs. the Local

Such architectural images are mostly symbols of, rather than the results of culturally-aware or even socially committed projects. Every attempt at locality is met by a counter-blow by the brutality of globalist architecture and interpreted either as an instance of newly-found awareness of one's own insignificance, or as another typical craving of Slovene architecture. One of the possible responses is Euroscepticism, somewhat like Drago Jančar's doubt into the existence of a typically European culture. Transferred to our context, there is no European architecture, but rather the architecture of Europe, created by regions, not state capitals. The capital-based Slovene profes-

sionals will accordingly not be able to think in terms of the Ljubljana-brand in the European context, but instead in the regional context, or even in the context of Slovenia and its vicinity - a bit like Graz having evolved from a neglected, unattractive urban ugly duckling into an architecturally and urbanely recognisable European city in twenty years.

Provisional Foundations

Fifteen years on, we find that despite various and increasingly frequent presentations of Slovene architecture, it is still not properly recognised abroad: Slovene architecture lacks identity. At the same time, it would be unfair to claim that Slovene architecture did not catch up with the European - it did, and on more than one level. These levels combine into a provisional map of the state in which the Slovene architecture finds itself today. The quality is spread over a much wider area that is believed, indeed shown on the outside yet one must be aware at all times that form does not equal architecture (eco-form is not eco-architecture, etc.).

Having made our individual excursions into Slovenia and into Europe, it is high time we rose above our differences and began to promote domestic architecture the way we see and appreciate it instead of leaving it to others or evaluate it with their preferences in mind. The majority of the current evaluation is based on comparisons with foreign architecture, looking for similarities only to say that "they" are no better than "us". We are left without a mirror to hold up to ourselves. A bunch of international prizes having been awarded to Slovene architects and Slovene architecture are certainly due to the exciting "discovery" of a social-realist country on the southern side of the Alps from under the tall shadow of the Berlin Wall cast to the west. The ever-increasing number of internationally-published works and international prizes awarded to Slovene architecture are a good indication that we are following contemporary European trends. Unfortunately, we are still a long way from dictating them.

Inferiority Complex as an Excuse

Additionally, the domestic scene is permeated by inferiority complex. In a small environment, it is essentially too easy to get recognition and beyond that, there remains only whining: "What good will that do us, no-one takes any notice of us anyway." There are a few things that need to be said clearly: pop architecture is not the culture of whiners. Their grumbling over the fatefulness of insignificance indicates that pop architects are but one-hit wonders, requiring a wider environment in order to realise their ambitions - a wider environment that is by all means attainable, just not in the way that most would imagine. Fame does not come easy. After all, there is not a

single professionally-constituted bureau in Slovenia that would be capable of executing a demanding project, such as taking over a job from an established European bureau.

Mirror, Mirror on the Wall - Is Slovene Architecture Peripheral?

With its network of motorways, Slovenia has become one big urban region where one is able to visit the Pannonian plains, the high Alps and the Mediterranean coast all in one day. The complex fractality of the country on the southern side of the Alps is thus also reflected in complex architecture.

It is a fact that the Slovene architecture outside the capital always played the second fiddle but whenever something did happen outside Ljubljana, the reaction was (and remains such) that something was happening "out there" and not to "us". For the last decade, there has been interesting architecture also in the regional centres, though these are mostly the quiet messengers of trends, and even that only if a "local" critic somehow manages to get a foot in the door in the capital and promote it. Such supremacy of the hyper-urban environment over the local is not ideal, especially since it was the Slovene periphery (i.e. all areas not under the direct influence of Ljubljana) that generated many contemporary currents. An interesting observation - made already in the period of modernism (see Svetozar Križaj's interview with Jurij Kobe in ab) - can be made in this regard: the periphery is more willing to go off the straight and narrow, and take the lead in researching something new. This leads to the conclusion that Ljubljana, despite its greater output, is in fact not the only generator of architecture in Slovenia.

It was the periphery that first burst into bloom and turned towards relevant contemporary architecture from its Slovenian fringe. These developments were not given nearly enough emphasis in the Slovene architectural theory written by trendsetters looking for self-promotion and riding on the wave of idealisation of the global European architectural trends of hyper-urban environments. It is our opinion that the periphery has by far the greatest potential, especially if we consider the Slovene capital as a peripheral European city.

The most important thing for the new Slovene architecture are not European, globally-set up bureaux that we now have, but to establish an atmosphere of the regional cultural environment with all its specifics. There is a paradoxical situation in Slovenia: Europe awards prizes to projects that follow the global context but not the local sphere. This is our fault by not being active enough and by being satisfied too quickly with awards which are relatively easy to attain and which do not require an added local value.

The Dictate of Self-promotion

The dictate of media exposure caused a race for public recognition, which is featured in the media as "subtle" promotion. Self-promotion is not criticism, and neither is a panegyric. Thrashing is not criticism, either. It is wrong for the criteria to be purely subjective and based on limited creative poetics. There was too much of this kind of glorification of the chosen ones and intentional ignoring of those not chosen in the past. One's beliefs and alliance to a certain group or clan are hardly sufficient for someone to attain immortality. For quality architecture, there has to be an evolved state of architectural culture, and an evolved state of criticism is its integral part. It has to be professional, with clear theoretical foundations and premises.

Amateurish Architectural Copywriting vs. Criticism

In recent years, the architectural criticism has been going through a metamorphosis, which, however, largely failed to contribute to the entire body of the architectural creative output becoming more organised. There is certainly more on offer: there are now daily newspaper regulars and supplements, as well as web presentations and new magazines that see architecture as a lifestyle and a trend. There is no place for expert criticism in the media, however. Not only that, architectural criticism in Slovenia has remained either a tool for self-promotion, or a past-time activity. Even the inclusion of the architect's name in a report on the opening of a public building is apparently still considered a taboo in nearly all of the Slovene media. In fact, there is more on architects to be found in the tabloid section than there is on architecture in the culture section. The notable exception is "Arhitekturna beseda" ("A Word on Architecture"), appearing every Thursday in the Večer daily for more than a decade, and the occasional article on architecture in the Dnevnik and Delo dailies.

In Slovenia, criticism remains a labour of love, and as such, it is far more likely to lapse into promotion than grow into theoretical criticism. Covering the most current Slovene architectural output poses a risk an active architect can ill-afford: the conviction how a good critic cannot also be a good author is still deeply rooted. Fortunately - with only a couple inactive architects who choose to write instead - there remain a few of us who do consider criticism as a worthy labour of love.

This is not to say that there have not been quality writings on the theory of architecture, or quality criticism. But in order for criticism to gain the needed scientific legitimacy, it would have to be established as an independent discipline. There is a dire need for a relevant department at the Faculty of Architecture, as well as for an institute.

This could be part of the architectural policy project, about which a lot has been said lately. The Architectural Museum should also play its part in the systematic affirmation of criticism.

The Triumph of Fast Architecture

It is raining and the wind is strong as we are looking at a new luxury residential house. Bad weather can be quite useful for analysing architecture: it helps to take a step back for a more objective evaluation. The critical eye can get blinded by stark light, making it easier to give in to fascination or prejudice. We think of the photograph of the house from a magazine, not a regular photo but a sparkling render with everything perfectly sharp, all blemishes photoshopped and all vertical lines straightened up - just like the real thing, then. But the wet building is lacking a good deal of that polish. Through a curtain of raindrops, we are looking at drippings that mar the wall.

We are conducting a tour of a new designer hotel in Ljubljana for a group of foreign architecture students. The hostess is telling us about the architect's goal to make the guests feel good and in touch with nature. A nice one-sided corridor, a room with a window from floor to ceiling, and a strip of woods within an arm's reach - the students are in awe. Hoping to make an even stronger impression, the hostess then leads us to the suite, located opposite on the third floor. It's October, yet there is 40 degrees Centigrade in the corridor. We enter the suite comprised of two ugly, incongruous rooms, and a bathroom. The architect must have not been paying attention here. The view from the window to the car park does little for his case.

The enthusiastic hostess tells us that she wanted to study architecture after grammar school and takes us to the a la carte restaurant so as to end the tour on a high note. The way leads us through a quaint food court catering chiefly to motorway travellers into a peculiar, wood-paneled space with a series of black-and-white etchings on the walls resembling a grotesque rendition of the Stations of the Cross.

More and more often, we are disappointed after seeing a building in situ. Architecture really does hold the mirror up to society. The gap between the media allure and the reality keeps growing. A society of false and shallow values produces architecture without values. Slovenia is no exception when it comes to the decline in critical architecture while pop and commercial architecture, in no way different to the concepts of reality show and spectacle, flourishes.

The intellectual side to this triumphant fast architecture is hardly exciting. It does, however, display a very good understanding of the political nature of architecture. It understands the power that holds its hand over politics - the power of the populist idea extending to as many people as

possible. Not because the idea itself is in any way exceptional but because a lot of people understand it and identify with it. The power of the idea lies in the organisation required for it to be realised. Many architects are becoming the masters of organisation and self-promotion. They are persistent and unrelenting in their work. Anything that could interfere with it, be it chivalry, slackness, hedonism, or a mere shadow of doubt, is discarded. But they certainly know how to market, seduce and find both the funding and the investors for their projects. They are well aware that architecture requires appeal and charm - that it needs to be cool.

The Architecture of the Present

This explains the present situation in Slovene architecture quite well - the present situation that revolves around the concept of celebrity. Architect as an idol becomes the object of desire for investors as well as imitators.

Koolhaas claims his aesthetics to be organisational rather than formal. Such aesthetics is pragmatic and shaped with the effect in mind. It is tailor-made to the investor's taste, sort of like a lifestyle magazine. It is the embodiment of his dreams, his ideal world, and his intellectual horizon. It is thus little wonder that many an architecture resembles a detergent commercial while the best of them are perhaps closer to advertisements for mobile providers or trainers where the target audience is somewhat more enlightened.

By settling for the concept of a TV commercial, architecture gradually loses its intellectual dignity. Its radical individualism disregards the bigger picture. We refuse to believe those trying to get us stuck with such architecture to be in the right. A country's own architecture, as imperfect as it may be, is better than a copy of Dutch architecture. Dutch architecture is certainly dominant but it is hardly the one and only. Austria has its own architecture unwilling to relinquish it, and so do Spain, Finland, Switzerland - so why should not Slovenia, too?

The architectures presented in this issue are contemporary without denouncing modernism. They are global without giving up the local. They are pop without lacking in spiritual depth.

The ability to synthesise is unique to Slovenia. This is the reason our finest architecture is characterised by individuality that is, however, anything but oblivious to the developments in the wider environment.

Granted, certain results are due to the investors' ignorance and would be difficult to realise in a more defined capitalism of more developed cities and states. After all, who wants to pay double for the same effect? What small business owner would buy an expensive car that is not very good, but may be innovative? This is the reason Slovene architecture is in danger and in need of a

wide support in the society. It is also in need of constant critical re-evaluation of its own premises - only thus can it find its way forward.

Champions of Art vs. Champions of Culture

Where to look for potential for the development of new Slovene architecture? Are the trendsetters really the only place? In *Double Life*, Gottfried Benn wrote: "Any artist who expects the public to be interested in him, provide for him, and celebrate his sixtieth birthday with luncheons and pot plants only flaunts his own provincial immaturity thus. Inside him, there is rage - in whom exactly should it inspire feelings of gratitude? [...] More than 15 years ago, I made a suggestion in one of my books that we should finally begin to differentiate between the champions of art and the champions of culture. A champion of art is statically asocial while idealists find their place amongst the champions of culture and all those who can pay their way."

In the 1970s, Slovenia was the European oasis of experimentation on the western brink of the greyness of the East and it can be said that it retained its role of a diverse testing ground for new developments even after the independence. The period of Slovene opening up and of subsequent transition was a turbulent one that challenged many paradigms previously held sacred, and architecture was no exception. The restrained modesty, the social righteousness, the rationality of function and expression, the honesty of construction, etc. all had to give way to new requirements: prevalence of the private over the public, the architecture of the spectacle, the architecture of media dynamism, lifestyle and trend architecture, the emergence of architectural celebrities, etc., while finally drawing a line between the champions of art and the champions of culture among the architects. One of the main roles of the contemporary architecture is certainly to act as a champion of Slovene contemporary culture but there is work to be done if this role is to be properly recognised. In the Slovene architecture, there needs to be a division between the of champions of art and the champions of culture. It is the only way for Slovene architecture to acquire the identity of the local yet without resorting to forced excess but rather coming from within.